Ethnos

AUREL C. POPOVICI

STAT ȘI NAȚIUNE

STATELE UNITE ALE AUSTRIEI MARI

 ALBATROS

Aurel C. Popovici

STAT ȘI NAȚIUNE

STATELE-UNITE ALE AUSTRIEI-MARI

Studii politice în vederea rezolvării problemei naționale și a crizelor constituționale din Austro-Ungaria

Coperta de MIRCEA MUNTENESCU
Lector: ELISABETA SIMION
Coordonator colecție: CONSTANTIN SCHIFIRNEȚ

AUREL C. POPOVICI
STAT ȘI NAȚIUNE
STATELE-UNITE ALE AUSTRIEI-MARI
Fundația pentru Literatură și Artă
„Regele Carol II"
București, 1939

Aurel C. Popovici

STAT ȘI NAȚIUNE

STATELE-UNITE ALE AUSTRIEI-MARI

Studii politice în vederea rezolvării problemei naționale și a crizelor constituționale din Austro-Ungaria

Traducere din limba germană
de PETRE PANDREA

Studiu introductiv, note și îngrijire de ediție
CONSTANTIN SCHIFIRNEȚ

Editura ALBATROS
București • 1997

ISBN 973-24-0497-3

STUDIU INTRODUCTIV

O CONCEPȚIE FEDERALISTĂ DESPRE ORGANIZAREA STATALĂ A NAȚIUNILOR

Ideea federalizării Imperiului habsburgic este o constantă a gândirii politice și sociologice a lui A. C. Popovici. Cartea sa din anul 1906 vine să încununeze o activitate îndelungată de meditație, documentare și analiză a problemei federalismului. Într-un caiet de note din anul 1891 își propunea să aprofundeze două teme: „Imperiul Austriei federale pentru existența poporului român", „Federalismul din punct de vedere al principiilor liberale"[1]*. Această temă a federalismului nu este fortuită în opera și gândirea sa. El a fost preocupat permanent de această idee, consacrându-i prin studiu și acțiune practică o bună parte din viață. Aurel C. Popovici s-a dorit a fi un cicerone în cunoașterea problematicii federalismului.*

Pentru prima oară, întâlnim exprimată viziunea sa despre federalism în celebra Replică, *de fapt,* Chestiunea română în Transilvania și Ungaria. Replica junimii academice române din Transilvania și Ungaria la Răspunsul dat de junimea academică maghiară Memoriului studenților universitari din România. *În acest document, al cărui autor incontestabil este, politologul român afirmă necesitatea federalismului. Nu*

---

[1] *Cf. J. C. Dragan,* Aurel C. Popovici, l'européiste, *în* Aurel C. Popovici, *Fondation Européenne Dragan, 1977, p. 29.*

a uitat să amintească memoriul prezentat de români împăratului la Olmuz în 25 februarie 1849, în care se afirma că poporul român din Transilvania, Ungaria și Bucovina cerea „o constituțiune pe temeiul principiilor federale", pentru că numai în acest fel s-ar fi putut răspunde cerințelor românilor din aceste teritorii: unirea tuturor românilor într-o singură națiune autonomă, ca parte integrantă a imperiului; o administrare națională autonomă politică și eclesiastică; introducerea limbii române în toate activitățile ce privesc pe români; alegerea unui Senat român; reprezentare a națiunii române în Parlamentul Austriei, proporțional cu numărul de locuitori și existența unui reprezentant român în guvernul imperial. Aici credem că originează concepția lui Popovici despre federalizarea imperiului. Replica *este gândită în temeiul principiului naționalităților, apreciat ca esențial în constituirea statelor naționale: „Intima natură a principiului naționalităților este momentul alcătuitor de stat, de aceea și vedem că toate stăruințele națiunilor se mișcă în acest sens"*[2].

Evoluția principiului naționalităților conduce inevitabil spre câștigarea independenței naționale, ceea ce se va întâmpla și cu poporul român din Transilvania și Ungaria. Având în vedere această realitate, Popovici recunoaște existența sentimentului dacoroman generat însă de politica guvernului maghiar lipsit de orice înțelegere și acțiune pentru afirmarea națiunii române: „Negreșit, dacă masele mari ale poporului român ar fi întrebate că dori-ar ele sau nu unitatea lor politică cu România într-un singur stat, desigur ar răspunde că ar dori-o, și noi am afirma un neadevăr, o absurditate, dacă am tăgădui aceasta"[3]*; formulare fără echivoc a ideii unității românilor sub forma unui stat național. Ea reliefează realitatea clară a aspirației românilor către unire, iar polito-*

---

[2] *A. C. Popovici.* Replica, *p. 4.*
[3] *Ibidem, p. 144.*

logul nu o poate nega. În același timp, specialistul în științe politice nu are cum să nu perceapă dificultățile, unele insurmontabile, pentru acel timp, în înfăptuirea acestor idealuri și, de aceea, se îndreaptă spre o altă soluție, benefică, în primul rând, pentru românii din imperiu. Teoretizarea conceptului de Austrie Mare are ca scop argumentarea necesității unei forme statale a Imperiului habsburgic care să asigure evoluția autonomă a națiunii române și a celorlalte națiuni.

Motivația organizării imperiului pe baze federale viza pericolul slav: „în contra acestei primejdii nu poate fi un scut mai firesc decât o federalizată monarhie habsburgică"[4]. În acest fel, credea autorul nostru, se va putea rezista la expansiunea slavismului.

Din unghiul de analiză al chestiunii naționale, Replica *aduce o viziune nouă prin teza lui Popovici cu privire la diferențierea dintre dreptul istoric și dreptul etnic, accentul fiind pus pe conștiința națională și nu pe cea istorică. Pe baza acestei teze analizează problematica națională în lucrările sale* Statele-Unite ale Austriei-Mari *(1906),* Naționalism sau Democrație *(1910). Exegetul cere ca despre națiune să se discute real, concret, conform firii și trebuințelor adevărate ale poporului.*

Ideea federalistă a fost, implicit, formulată și în Memorandumul *din anul 1892, în care se cerea „ca sistemul de guvernare să fie reformat în patria noastră, astfel ca să se asigure drepturile odată câștigate și să se țină seama de interesele legitime ale tuturor popoarelor ce compun statul ungar poliglot... să se ia cât mai curând inițiativa pentru asocierea internă a popoarelor"[5].*

Cu toate sublinierile făcute de autor referitoare la năzuința românilor de a se uni împreună într-un stat unic, el

---

[4] *Ibidem, p. 154.*

[5] *Cf. Vasile Netea,* Istoria Memorandului românilor din Transilvania și Ungaria, *Fundația Regele Mihai, 1947, p. 142, 143.*

a crezut în teza despre federalism, căutând să atragă de partea sa pe români, să-i convingă de viabilitatea acestei idei. Și până la apariția opului din anul 1906, Popovici în articole, în corespondență își susține concepția federalistă[6]. *De pildă, într-o scrisoare adresată episcopului Roman Ciorogariu, în anul 1897, afirmă, fără echivoc: „Am avut întotdeauna convingerea că punctul de gravitate al soluționării chestiunii noastre este nu în partidele de aici, la Viena, și, până la un punct, în vodă... Iată de ce strig de la 1890 și până astăzi, fără încetare, acțiuni sistematice acasă și propagandă sistematică în străinătate... Tăria noastră reală e, cel puțin până putem ajunge la deznodământ, în noi înșine și în coaliția celor de o seamă cu noi din împărăție. Noi să fim uniți federaliștii, și fii sigur că atunci au să ne sprijinească și cei de aici, în mod real... Nu trebuia oare să zbierăm noi sistematic... că abolirea dualismului se impune și* se impune federalizarea întregului imperiu pe baza delimitării naționale? (subl. ns.)*"*[7]. *Convingerea lui Popovici a fost că rezolvarea problemei naționale a românilor din afara granițelor Regatului Român este posibilă numai în cadrul unui Imperiu habsburgic federalizat. Merită reținută ideea efortului propriu în această acțiune, asociat cu cel al celorlalte națiuni din imperiu.*

În același sens a activat în Partidul Național Român, fiind preocupat ca formațiunea politică a românilor din Transilvania să militeze pentru federalism. În disputa dintre bătrâni și tineri, Popovici trece de partea lui Ion Rațiu interesat, după desființarea partidului de către autoritățile maghiare, să-l reînființeze, iar nu de partea tribuniștilor

---

[6] *Într-o scrisoare (sept. 1892) către S. Albini, Popovici menționează un articol al său în care „pleda pe față pentru federalism pe baza hotarelor naționale" [Cf. Biblioteca Academiei Române, Fond Manuscrise (în continuare: B.A.R., Msse), A. C. Popovici, Corespondență].*

[7] *Roman R. Ciorogariu,* Studii și documente, *prefață de P. S. Episcop Vasile Coman, Oradea, 1981, p. 414.*

orientați spre atragerea maselor populare românești și apelul la opinia publică internațională în scopul conștientizării problemei românești[8]. *O asemenea atitudine i se părea analistului politic ca fiind primejdioasă pentru înfăptuirea ideilor sale despre federalizare.*

A. C. Popovici este un politician legitimist, adică el luptă pentru realizarea idealurilor lui doctrinare în cadrul strict legal, cu toate că a fost condamnat de justiția maghiară, sentință de care scapă refugiindu-se în România. Acțiunea Partidului Național Român este concepută în relație cu evoluția imperiului și atitudinea împăratului. Până la declanșarea primului război mondial, Popovici militează pentru păstrarea imperiului, iar pentru aceasta considera că nu trebuia nimic întreprins de natură să primejduiască structura statală existentă.

Semnificativă în acest sens este poziția lui cu privire la situația creată după alegerile parlamentare din anul 1910, Partidul Național Român neobținând un număr acceptabil de locuri, ceea ce a generat un val de critici din partea tinerilor oțeliți. Aceștia reproșează conducătorilor partidului o tactică inadecvată, – tratative și înțelegere cu cercuri imperiale sau cu guvernul maghiar –, în loc să militeze pentru autodeterminare prin forțe proprii, pentru unirea cu România. Popovici îi atacă violent pe tinerii oțeliți.

Atitudinea lui Popovici este contradictorie. L-am caracterizat mai înainte ca legitimist, deci ca apărător al sistemului imperial în care credea cu tărie. În corespondență face o serie de remarci demne de luat în seamă. Într-o scrisoare către A. C. Cuza se confesa: „Toți se tem că dacă am dobândi o situație națională potrivită peste munți am tinde să spargem Imperiul habsburgic spre a ne uni cu Țara. E cea mai teribilă

---

[8] *A. C. Popovici*, Dezvălirea trădării naționale, *în „Tribuna", nr. 47/48, 1896, cf. D. Vatamaniuc*, Ioan Slavici și lumea prin care a trecut, *Editura Academiei, 1968, pp. 394-395.*

piedică pentru noi"[9]. *Transpare aici o idee, doar implicit exprimată în cărțile lui: modelul atractiv reprezentat de Regatul României pentru românii din afara granițelor. Politologul român a intuit rolul jucat de statul român în întărirea conștiinței naționale a tuturor românilor și a aspirației de a se constitui într-o formațiune statală aceeași pentru toți. Într-adevăr, pentru planurile sale de federalizare a Austriei, conștiința apartenenței românilor la același stat constituia un obstacol important, dovedindu-se în acest fel neviabilitatea acestora.*

Pe de altă parte, Popovici s-a manifestat ca un luptător, ca activist al mișcării românilor din Transilvania și Ungaria. În corespondența cu S. Albini solicita organizarea de mitinguri, proteste, acțiuni intense de propagandă[10]*, ceea ce, evident, contrasta cu legitimismul său.*

Explicația acestui tip de comportament stă în situația specială a românilor transilvăneni: națiune lipsită de drepturi politice.

Idei precursoare

Este absolut necesar să prezentăm succint teze despre federalism afirmate înainte de Aurel C. Popovici. A existat în rândul gânditorilor români din secolul al XIX-lea preocuparea pentru orice soluție adecvată privind situația particulară a provinciilor românești, datorată învecinării cu trei mari imperii.

Astfel, întâlnim diverse formule de federații sau confederații din care urmau să facă parte și românii. Multe dintre ele vizau o federație a statelor dunărene, acest mare fluviu european reprezentând axa în jurul căreia s-ar fi constituit noua formă statală. Semnificativ rămâne efortul reprezentanților românilor în a propune federații româno-

---

9 *B.A.R., Msse, A. C. Popovici către A. C. Cuza, 15 martie 1906.*
10 *Ibidem, A. C. Popovici către S. Albini, septembrie 1892.*

maghiare, ca posibilă rezolvare a problemei naționale în teritoriile din Transilvania și Ungaria locuite de români. Un partizan al acestei idei a fost Simion Bărnuțiu. D. Brătianu a propus guvernului maghiar un proiect asemănător[11].

Un punct de vedere federalist susținea Ion Maiorescu în memoriul înaintat Dietei din Frankfurt, în plină desfășurare a evenimentelor revoluționare din anul 1848. În calitatea sa de reprezentant al guvernului provizoriu român, Ion Maiorescu transmite guvernului german două memorii, prin care se propunea germanilor realizarea unei federații dunărene, cu o cuprindere de la țărmurile Mării Baltice până la cele ale Mării Negre incluzând și pe români și unguri. Așa cum vom constata și la Popovici, Ion Maiorescu argumenta necesitatea unei federații sub conducerea Germaniei prin primejdia generată de constituirea unei federații slave. Omul politic român o spune foarte clar: „O astfel de Ungarie, legată prin alianță ofensivă și defensivă, cu România și alipite amândouă de Germania printr-o legătură de stat cum am propus [...], înlătură pericolul panslavismului, asigură Răsăritul Europei și câștigă Germaniei o influență necesară ce i se cuvine până la Marea Neagră"[12].

Planuri federaliste au gândit și redactat revoluționarii pașoptiști în exil. De pildă, Bălcescu a elaborat un proiect Staturile Unite ale Dunării, *o federație întemeiată pe baza principiului egalității națiunilor alcătuitoare*[13]. *Merită să stăruim asupra acestei încercări deoarece ea cunoaște multe similitudini cu concepția lui Popovici. Fiecare națiune recunoscută ca entitate de sine stătătoare (română, maghiară și slavă) trebuia să administreze treburile interne, cultele, justiția, finanțele și instrucția publică. Guvernul federal nu*

---

[11] *George Ciorănescu,* Românii și ideea federalistă, *Editura Enciclopedică, 1997, p. 8.*

[12] *Ibidem, p. 15-16.*

[13] *Ibidem, p. 32.*

avea nici o putere în domeniile amintite. Federația urma să aibă competențe în politica externă, apărarea teritoriului, problemele comerciale și financiare de interes general. Adunarea centrală federală ar fi trebuit să fie formată din 150 de deputați, câte 50 pentru fiecare națiune. Bălcescu includea în acest proiect de federație și Principatele Române. Mobilul activității marelui revoluționar pentru impunerea ideii federaliste era realizarea unității naționale. Asemenea lui Popovici, el a întrezărit refuzul maghiarilor de a accepta constituirea unei federații dunărene în care poporul român urma să trăiască autonom.

George Ciorănescu menționează un alt militant, D. Brătianu, deosebit de activ pentru propagarea și susținerea ideii federaliste, considerându-l „drept unul dintre cei mai interesanți luptători federaliști români ai epocii“[14]*. Fratele lui Ion Brătianu transmite, la 11 septembrie 1851, un răspuns al Comitetului Național Român la Manifestul central democratic european dominat de ideile revoluționarului italian Mazzini. Regăsim aici teza constant românească de-a lungul istoriei moderne a statului român: asocierea la structuri europene cu respectarea unei condiții fundamentale: libertatea fiecărei națiuni: „Confederația dunăreană, ori dacă se preferă strânsa alianță a popoarelor de la Dunăre, nu va fi o societate universală, un consorțiu al tuturor bunurilor. În asociația noastră fiecare asociat va continua să se bucure de libera dispunere de averea sa și nu va fi angajat decât cu o parte a sa. Fiecare își va păstra individualitatea și acțiunea“*[15].

Așadar, A. C. Popovici se înscrie într-o tradiție românească privind federalizarea europeană, dar, cu excepția referirilor la Ion Maiorescu, nu întâlnim în scrierile sale menționarea altor autori români, fapt explicabil, probabil, prin circulația restrânsă a ideilor despre fede-

---

14 *Ibidem, p. 43.*
15 *Ibidem, p. 42.*

ralism în arealul românesc dominat de teza unității tuturor românilor într-un stat național independent.

Cât privește federalizarea Imperiului habsburgic, Popovici a avut o serie de precursori, dintre care amintim pe Frantisek Palacky, istoric ceh, Adolf Fischhoff, filosof austriac. Oprindu-ne la Palacky, în anul 1849, deci în vâltoarea evenimentelor revoluționare ce cuprinseseră Imperiul habsburgic, acesta a propus formarea a opt entități politice naționale, ca părți constitutive ale statului austriac: Austria germană, inclusiv părțile germane ale Boemiei și Moraviei; Austria cehă și Slovacia, Austria poloneză; Austria ruteană, inclusiv o parte a Bucovinei și a Ungariei locuite de ruteni; Austria iliră, adică Iugoslavia; Austria română care includea Transilvania și teritoriile locuite de români din Ungaria și Bucovina; Austria maghiară; Austria italiană. În viziunea istoricului ceh, noul stat federal trebuia să asigure o egalitate reală în drepturi a tuturor naționalităților[16]. Planul lui Palacky apărea într-un context al trezirii conștiinței naționale a naționalităților din Imperiul habsburgic, el venind astfel în întâmpinarea aspirațiilor concrete de autonomie afirmate în cadrul unei cooperări federale, concomitent cu manifestarea loialismului față de împărat. Autorul proiectului discutat avea în vedere situația particulară a națiunii sale, cehă, puțin numeroasă, motiv pentru care aprecia că n-ar fi putut forma de sine stătător un stat independent. Federalizarea Austriei ar fi fost benefică pentru poporul său.

Fischhoff a susținut ideea egalității între popoarele imperiului, idee pe care Popovici o dezvoltă în cartea sa, reținând astfel formularea: „căci ceea ce este unitatea poporului pentru un stat național, este unitatea popoarelor pentru un stat cu naționalități".

---

16 *Cf. Constantin Graur,* Cu privire la Franz-Ferdinand, *Ed. Adevărul, 1935, p. 196.*

Lucrarea lui A. C. Popovici se constituie ca o analiză, una dintre cele mai avizate, asupra naționalității. În opera sa această temă a fost abordată în două scrieri de dimensiuni mai mici: Principiul de naționalitate *și* Cestiunea naționalităților și modurile soluțiunii sale în Ungaria, *ambele apărute în anul 1894, în care afirmă teza sa despre conștiința națională ca element distinctiv al oricărei națiuni*[17]*, precum și diferența făcută între dreptul istoric și dreptul etnic, acesta din urmă fiind apreciat ca adecvat pentru situația naționalităților din Imperiul habsburgic.*

În Statele-Unite ale Austriei-Mari, *Popovici reia problema naționalităților, o discută amplu, în contextul concret al monarhiei austro-ungare. În acord cu doctrine ale timpului său, cu deosebire cele aparținând lui H. St. Chamberlain, Gobineau, Otto Ammon, Gustave le Bon, formulează o concepție despre constituirea și evoluția națiunii. Nefiind scutit de unele accente biologiste, viziunea lui Popovici reflectă nivelul atins de științele etnologice în timpul său. Dovedind o foarte bună cunoaștere a acestora, el încearcă să aplice tezele științei la problematica specifică a naționalităților. El a urmărit, de fapt, să dovedească omogenitatea grupurilor naționale ce alcătuiau statul austro-ungar.*

Întâlnim în cartea discutată o investigație, am spune singulară în spațiul românesc, și printre primele în știința europeană, despre procesele de asimilare în cadrul relațiilor interetnice. Constatând acțiunea sistematică a maghiarilor de asimilare a popoarelor înglobate în statul maghiar, analistul român studiază fenomenul desprinzând particularitățile lui și punând în lumină mecanismele folosite. Cartea lui Popovici este o lucrare fundamentală despre sociologia,

---

17 *Pentru ideile lui Popovici despre națiune, vezi: Constantin Schifirneț,* Concepția lui Aurel C. Popovici despre națiune, *Studiu introductiv, A. C. Popovici,* Naționalism sau democrație, *Ed. Albatros, 1997.*

antropologia și politica de asimilare. Cauza principală a asimilării o vede în caracterul excesiv centralizat al statului. În acest fel s-ar justifica de către guvernanții maghiari caracterul național al statului maghiar, în pofida evidenței: existența mai multor naționalități cu individualitate proprie în cuprinsul aceluiași stat. Metoda principală utilizată este maghiarizarea și nicidecum asimilarea naturală, prin voința proprie a naționalităților. Este ceea ce în studiile de etnosociologie se numește asimilare forțată, efect al unei politici de asimilare de către un grup etnic a altor grupuri etnice. În cazul discutat, acțiunea sistematică de maghiarizare a crescut în intensitate după instalarea regimului dualist în anul 1867.

Popovici pune problema modului cum concep maghiarii acest proces, a premiselor folosite în acest demers: „Concepția lor era foarte simplă. Ei și-au închipuit că națiunile care trăiesc în Ungaria sunt încă primitive (subl. ns.) *și că transformarea lor etnică nu poate întâmpina prea mari dificultăți. De unde se vede că conducătorii politicii maghiare nu cunosc naționalitățile care trăiesc în Ungaria"*[18]*. Autorul a sesizat un aspect decisiv al procesului de asimilare: conștiința superiorității unui grup etnic în raport de acelea cu care conviețuiește. Nu discutăm aici toate aspectele asimilării etnice, dar merită să reținem această idee a lui Popovici cu privire la decalajul de dezvoltare între asimilatori și asimilați. Conducătorii maghiari de atunci trăiau cu iluzia forței lor de încorporare a altor etnii în etnia maghiară. Lucrarea lui Popovici este o demonstrație teoretică și practică a falsității unui asemenea mod de a gândi al elitei maghiare. Argumentația sa face permanent apel la comparația etniei maghiare cu etnia germană, ultima apreciată de el ca fiind superioară, și deci îndrituită să decidă*

---

18 *Citatele care nu au trimitere sunt din* Stat și națiune. Statele-Unite ale Austriei-Mari.

asupra mersului lucrurilor în Imperiul austro-ungar. Autorul remarcă, pe bună dreptate, atitudinea contradictorie a clasei conducătoare maghiare: adversitatea față de tendințele de germanizare exercitate asupra etniei maghiare și apelarea la aceleași procedee în acțiunea ei de maghiarizare. Este aici formulat un principiu: nu poți impune altui popor ceea ce ție nu-ți convine când alt popor caută să te asimileze: „Într-o luptă deschisă însă nu i se poate impune nici unui popor de pe lume o limbă străină și o conștiință națională străină și dușmănoasă lui, pe care el o combate în mod permanent".

Din acest unghi de vedere discută problema încrucișării raselor, mod de înfăptuire a asimilării etnice. Urmărind dovedirea omogenității etnice, exegetul argumentează, uneori excesiv, implicațiile negative ale procesului de amalgamare etnică, în special degradarea etnică. Nici în acest studiu Popovici nu respinge virtuțile amestecului rasial, însă acestea sunt posibile numai în anumite împrejurări, idee pe care o dezvoltă amplu, cu exemple, în cartea sa din anul 1910, Naționalism sau democrație, *aici poziția sa fiind mult mai realistă.*

Demonstrația lui Popovici se axează pe eșecul politicii de maghiarizare, subliniind că nu a fost posibilă crearea unui stat național maghiar. Cauza rezidă în capacitatea naționalităților de a rezista la asimilare: „Naționalitățile din Ungaria nu sunt niște rămășițe de popoare decăzute și care, din punct de vedere al conștiinței naționale, sunt indiferente. Dimpotrivă, ele sunt națiuni tinere, având tendința să se ridice, iar unele având în spatele lor state naționale independente, ca, de pildă, românii și sârbii, sau în tovărășie de neam puternici, cum sunt cehii pentru slovaci, germanii etc."

Se poate ușor constata cum, politolog fiind, Popovici s-a orientat spre analiza națiunii prin dimensiunile ei din momentul respectiv. El discută națiunea prin particularitățile ei prezente, iar trecutul istoric este luat în considerare numai

în măsura în care răspunde prezentului. Drept urmare, naționalitățile din Ungaria sunt realități vii, dinamice, iar în cazul românilor ele au deja un model de stat spre care în mod sigur se îndreaptă. Ideea că românii au o formă de stat este benefică, ea fiind pentru toți românii un catalizator în acțiunea și aspirația lor de emancipare națională și, deci, de autonomie.

Dualismul a generat, după Popovici, dorința claselor conducătoare maghiare de omogenizare națională și nu, așa cum s-ar fi așteptat celelalte naționalități nemaghiare, la o întărire a autonomiei fiecărui grup național. Singura națiune câștigătoare în urma actului din anul 1867 a fost cea maghiară, Austria fiind acuzată că „face oficiul de jandarm în slujba politicii de maghiarizare. Maghiarii n-ar fi îndrăznit niciodată să răpească naționalităților drepturile lor dacă nu s-ar fi sprijinit pe forța militară a Austriei", teză de mare actualitate. Din rațiuni geopolitice sau economice, în anumite contexte, state puternice intervin în favoarea unora cu o forță militară sau chiar economică slabă pentru a le ajuta în tendința sau politica lor de dominare față de alte popoare. În raporturile internaționale există asemenea înțelegeri, am spune aranjamente, în detrimentul altor națiuni sau state. Cu luciditate, Popovici a sesizat o latură esențială în raporturile dintre state interesate în realizarea unor scopuri. Dualismul este, de aceea, apreciat ca factorul decisiv în comportamentul arogant al maghiarilor față de națiunile nemaghiare. O asemenea formă de organizare statală nu s-a dovedit viabilă. Lipsa unui guvern central puternic, a unui parlament și a unui aparat de justiție al imperiului a condus la funcționarea paralelă a celor două componente ale monarhiei habsburgice. Popovici se înscrie în rândul analiștilor lucizi ai stărilor de lucruri din monarhia austro-ungară, avertizând asupra dispariției inevitabile a imperiului dacă nu se introduc struc-

turi instituționale și norme de drept constituțional care să restructureze imperiul, oferind drepturi naționalităților în conformitate cu principiul naționalităților, principiu modern impus de mișcările de constituire a statelor naționale europene.

Federalismul – soluție pentru salvarea Imperiului habsburgic

Depășirea stărilor create de formula statală „bastardă", dualismul, poate fi făcută prin organizarea federală a monarhiei habsburgice. Ideea nu-i aparține numai lui Popovici. Numeroși istorici, sociologi austrieci și străini, menționând doar câtiva: K. Renner, Emil de Lavelaye, Saint-Renée Taillandier, Louis de Fur, A. J. Dubs au abordat chestiunea. A existat deci interes pentru restructurarea Imperiului habsburgic, în scopul menținerii și conservării lui pentru echilibrul european.

Gânditorul român face referire la autorii sus-menționați tocmai pentru a se justifica, subliniind astfel integrarea concepției sale într-o linie doctrinară de nivel european. Situația Imperiului habsburgic era una europeană, de aceea soluționarea gravelor probleme legate de mișcările naționale viza formula federalismului. Popovici gândește federalismul ca proiectul cel mai eficient care în acel moment putea așeza structurile statale din imperiu pe principiul naționalităților: „adevărata ființă a acestui principiu, aplicat la noi – nu este separatismul, nici iredentismul, ci tendința popoarelor, odată trezite la conștiință, să formeze individualități politice autonome, pe teritoriile lor naționale, *înlăuntrul monarhiei noastre".*

Federalismul în viziunea lui Popovici nu înseamnă o simplă modificare formală, ci reformarea întregii monarhii pentru a deveni adaptabilă la o nouă formă de stat „care să poată garanta că nici o naționalitate nu va fi amenințată, împiedicată sau jignită în viața ei național-politică, în dez-

voltarea ei particulară, în mândria ei națională, într-un cuvânt – în felul ei de a simți și trăi". Nu este greu de sesizat aspirația politologului român spre afirmarea independenței fiecărei națiuni incluse imperiului. Federalismul este, în acest fel,o formă de reunire sau asociere de state naționale independente ca „individualități național-constituționale, în cadrul Imperiului habsburgic". Asemenea revendicări, spune analistul, nu sunt noi. Ceea ce face el nu este altceva decât reluarea unor cerințe exprimate de-a lungul timpului de către românii din Transilvania și Bucovina. Popovici subliniază necesitatea ca toate naționalitățile să fie organizate pe teritoriul lor ca state naționale, dar, „în mod firesc, atât de strâns și indisolubil legate, încât nici să nu le treacă prin minte să graviteze în afara hotarelor lor". Mecanismul asupra căruia stăruie Popovici este cel al asigurării egalității în drepturi și datorii pentru toate naționalitățile din imperiu, evident, în strânsă legătură cu factorul unificator reprezentat de către monarhie.

Statul federal este o structură de organizare asupra întregului teritoriu al imperiului. Coeziunea și forța sunt determinate de: guvernul central, un parlament central rezultat din alegeri directe, o jurisdicție unică. Există probleme comune tuturor statelor integrate în federație pentru a căror rezolvare statul federal dispune de autoritate legislativă, de putere executivă (guvernul federal), de tribunale federale și anumiți funcționari federali: „Ca urmare a unei asemenea situații, puterea centrală nu depinde de voința statelor, ci de voința întregii populațiuni, exact ca într-un stat unitar tipic. Și acest lucru este hotărâtor!" La fel se întâmplă cu parlamentul, alcătuit din deputați aleși prin alegeri directe: „În acest chip, federația vine pretutindeni în contact direct cu populația, din întreg cuprinsul imperiului". Reiese din această scurtă prezentare a ideilor lui Popovici existența a două structuri statale paralele: statul național și statul fede-

ral. Primul reprezintă forma de organizare a vieții sociale și politice a unui grup național, cel de al doilea se constituie ca un mod de administrare a treburilor mai multor națiuni. Popovici discută despre un popor condus de statul federal. Deci există aspecte specifice fiecărei națiuni, acestea fiind de competența statului național, și sunt chestiuni general-umane ce țin de voința tuturor indivizilor dintr-un stat federal. A. C. Popovici pune, în acest sens, o problemă esențială de filosofie politică, asupra căreia nu putem stărui aici. Remarcăm numai dificultatea în studierea raportului dintre stat național și stat federal, desprinsă din întrebarea: este statul național inapt de a veni în întâmpinarea drepturilor omului? Altfel spus: ființa umană poate să trăiască în lipsa oricărei identități naționale în manifestarea propriilor drepturi? Popovici nu se ocupă de asemenea aspecte teoretice pentru că el este preocupat de a da răspuns la chestiunea naționalităților într-un imperiu. Dominantă rămâne viziunea sociologică și politologică.

Constituirea statului federal este motivată prin imperativul delimitării naționalităților din imperiu, toate având aceleași drepturi, inclusiv națiunea maghiară, redusă la un stat național în cadrul federației. Care este modalitatea de trasare a granițelor fiecărui stat național, component al statului federal? Popovici se remarcă și în acest caz printr-o poziție proprie, deosebindu-se de toate celelalte curente politice ale timpului. În demarcarea naționalităților, argumentul decisiv trebuie să fie cel etnografic, singurul cu adevărat funcțional în cadrul unui imperiu care de sute de ani și-a impus puterea asupra naționalităților ce-l alcătuiesc. Popovici apelează la probe evidente în a sublinia existența unei națiuni. Conservarea și protejarea propriei identități s-au făcut pe cale etnografică, adică a perpetuării stratului etnic: „Cine vrea serios să soluționeze problema naționalităților, trebuie să caute soluția în harta etnografică *a monarhiei.* Acolo *ea*

poate fi găsită. Nu în hrisoave istorico-politice, nici în constituțiile trecutului îndepărtat, care ignorau interesele naționalităților și nici nu le luau în seamă. Și nici în subterfugii «diplomatice» care sunt de-a dreptul fatale. Noi trebuie să ținem seama de naționalitățile vii și nu de cronicele neînsuflețite, dacă vrem să avem pace...". Puterile dominatoare au înțeles mai târziu acest lucru, mijlocul de cucerire fiind astăzi nu atât atacul armat, cât agresiunea asupra moștenirii etnice sau asupra spiritualității unui popor.

Popovici consideră că „prima și cea mai esențială condiție pentru înlăturarea conflictelor naționale este delimitarea naționalităților după marile lor hotare etnografice". Numai pe această bază se poate organiza viața națională a fiecărui popor, separat în unități social-politice compacte, soluție nescutită de dificultăți, cum este cea a relației dintre o naționalitate și micile sale grupuri aparținătoare, dar izolate în masa mare a altei naționalități. Popovici este categoric: existența acestor grupuri răzlețe nu poate împiedica afirmarea politică a naționalității pe teritoriul în care ele ființează: „Nimeni n-are voie să ridice pretenția egoistă că, de dragul unor asemenea grupulețe neînsemnate, popoare întregi trebuie să fie lipsite de dreptul lor la autodeterminare și că întregul imperiu urmează să fie lăsat în voia crizelor permanente, ba chiar a unei singure ruini. Căci ar însemna să lucrezi direct împotriva tendinței firești a naționalităților noastre, care doresc unitatea și închegarea lor în sânul imperiului, dacă ai voi să aplici acest principiu politic al grupurilor mici [...]. Pe furnicare nu poți clădi o Austrie Mare". Rezultă o concepție clară despre ceea ce astăzi numim relația dintre majoritate și minoritate în cadrul teritoriului unui stat național. Popovici semnalează situația dramatică a unor naționalități împiedicate în dezvoltarea lor proprie de presiunile exercitate direct sau prin interpuși de

către grupurile minoritare. Teza sa este de o actualitate incontestabilă.

Conform principiilor enunțate, Popovici oferă un proiect de federalizare a imperiului, singurul mod de rezolvare a chestiunilor complicate referitoare la conglomeratul de naționalități, care, deși au ființat pe o perioadă de secole sub sceptrul aceleiași monarhii, și-au păstrat individualitatea, ce risca să se piardă prin o politică de asimilare forțată.

Proiectul lui Popovici are în vedere constituirea federației austriece prin reunirea țărilor exclusiv de aceeași limbă. Acestea sunt 15: Austria-germană, Boemia germană, Moravia germană, Boemia cehă, Galiția apuseană – ținut complet locuit de polonezi, Galiția răsăriteană, Transilvania cu toate regiunile locuite de românii din Ungaria și Bucovina, Croația, Kraina, Slovacia, Voivodina, Ungaria – ținutul maghiar, Țara Secuilor – părțile maghiare ale celor trei comitate transilvane: Trei-Scaune, Ciuc, Udvarshely, împreună cu părțile maghiare învecinate din Mureș-Turda, Tirol, Triest. Cât privește Bosnia și Herzegovina, fiind ținuturi abia ocupate, ar păstra, deocamdată, situația lor actuală, conchide autorul. Structura propusă ar contribui la asigurarea în fiecare din cele 15 țări a principiului naționalităților, adică națiunea dominantă ar constitui cea mai mare parte a populației. Realizând concret principiul naționalităților, toate cele 15 națiuni ar dispune de drepturi proprii: „Fiecare naționalitate, odată delimitată teritorial, trebuie să devină purtătoare de drepturi constituționale".

Autorul subliniază necesitatea ca includerea într-un stat federal să fie urmarea deciziei fiecărei naționalități, în măsură în care ea înțelege și acceptă un regim comun sau o administrare comună cu alte țări.

Chestiunea cea mai delicată este cea a limbii comune. Pentru exegetul nostru, limba germană „trebuie să fie limba mijlocitoare în imperiu, pentru toate organele guvernului

imperial sau federal [...], în parlament [...], ca limbă de comandă în armată și în marină și ca limbă de legătură între statele naționale și autoritățile imperiale". Într-un capitol special, Popovici prezintă principiile de bază ale unei constituții federative, de fapt, o adevărată constituție. Pentru a fi mai convingător, Popovici stăruie asupra obiecțiilor antifederaliștilor: pericolul dispariției monarhiei; fărâmițarea în state mici; periclitarea poziției de mare putere a imperiului; predominarea populației slave; delimitarea granițelor pe principiul naționalităților ar duce la noi granițe inacceptabile pentru unele țări (Ungaria, de pildă); limba mijlocitoare; rezistența maghiarilor și a comparșilor; inegalitatea privind dezvoltarea economică între națiunile din federație. La toate aceste rezerve, analistul argumentează netemeinicia lor și subliniază virtuțile sistemului federativ de organizare a imperiului. Principalul câștig pentru o naționalitate lipsită de un stat independent îl constituie, după Popovici, asigurarea unui statut de membru al federației, egal în drepturi cu celelalte state participante, inclusiv cu acelea care au dominat pJână în momentul înființării federației. Prin federalism s-ar pune în mod real în evidență principiul naționalităților, profitabil pentru toate statele naționale din imperiu. În acest fel ar fi înlăturat pericolul panslavist, deoarece fiecare naționalitate slavă va avea un stat propriu, integrat în imperiul federalizat. La toate acestea, se adaugă forța pe care ar da-o federalismul Statelor Unite ale Austriei, ceea ce i-ar permite asumarea unui rol hotărâtor în asigurarea echilibrului european, idee deosebit de actuală. Federalizarea Imperiului habsburgic constituia, pentru Popovici, o primă etapă în procesul de unificare europeană[19].

Studii postbelice despre federalism accentuează ideea că

---

[19] *Mario Pons*, Aurel C. Popovici, le fedéraliste, *în* Aurel C. Popovici, *Fondation Européene Dragan, Milano, 1977, p. 63.*

după cel de al doilea război mondial a apărut oportunitatea ca țările vest-europene să realizeze o uniune politică pentru a se ajuta reciproc în fața oricărui atac la suveranitatea lor. Prin constituirea unei federații de state suverane este posibilă organizarea împreună a capacităților lor de apărare, mobilizarea resurselor și a economiilor lor în direcția creșterii economice și a modernizării. Proiectul unei federații europene nu a fost luat în seamă până acum[20]. *Proiectul federalist revine, din timp în timp, dar nu a fost niciodată până acum luat în dezbatere într-un înalt for de decizie europeană. Actuala Uniune Europeană are la bază ideile lui Jean Monnet, care a subliniat necesitatea ca statele participante, deși fără entuziasm, să realizeze o armonie între elemente ale suveranității lor și prerogative ale organizațiilor internaționale*[21].

În afara federațiilor statale istoricește create: Elveția, SUA, Germania, Rusia, nu s-a constituit o federație pe ruinele unor foste imperii sau ca urmare a deciziei comune luate de mai multe state.

Odiseea și ecourile unei cărți

Cartea Statele-Unite ale Austriei-Mari *a apărut la Leipzig în anul 1906. Autorul ei, de altfel, binecunoscut cercurilor politice din imperiu, dar și serviciilor secrete, nu a putut evita obstacolele în difuzarea lucrării la toate instituțiile și structurile sociale interesate.*

Potrivit relatărilor fiicei sale, Lucia A. Popovici, ungurii au aflat de demersurile lui A. C. Popovici de a-și publica scrierea și, având în vedere Replica *și activitatea sa publicis-*

---

20 *David M. Wood, Birol A. Yeșilada,* The Emerging European Union, *Longman Publishers, 1996, p. 18; Vezi și: Carolyn Rhodes, Sonia Mazey,* The State of the European Union, *vol. 3, Lynne Rienner Publishers, Longman Publishers, 1995.*

21 *David M. Wood, Birol A. Yeșilada,* op. cit., *p. 19.*

tică din România, au bănuit conținutul cărții. Pentru a opri tipărirea au încercat să-i ofere suma de 200 000 de coroane. Maghiarilor li s-au alăturat, surprinzător, știut fiind filogermanismul său, germani care l-au sfătuit să nu publice cartea. Mannesmann Konzern der West Deutschen Eisenindustrie *a telefonat lui Popovici sfătuindu-l să oprească tipărirea cărții, promițându-i o sumă foarte mare de bani*[22]. *Probabil, ideile lui Popovici despre o etnie deosebit de activă în structurile de putere și în cercurile cu influență în spațiul german au determinat această hotărâre a trustului amintit de a-i propune sume ademenitoare.*

Bănățeanul a refuzat, cum era și firesc, toate aceste oferte deosebit de tentante, pentru că a știut ce valoare și ce semnificație va avea lucrarea sa.

Odiseea cărții a continuat și după apariția ei. Maghiarii au cerut confiscarea imediată a lucrării, inclusiv în Austria. O bună parte a ediției a fost cumpărată de către guvernul maghiar și transportată la Budapesta. Este interesant că exemplarul trimis Legației rusești din Viena a fost returnat cu mențiunea „refuzat".

Cine l-a sprijinit financiar pe Popovici în tipărirea unei lucrări voluminoase la o editură germană? Nu avem cunoștință până acum despre vreo mărturie a autorului sau din partea membrilor familiei. Dispunem însă de o altă mărturisire deosebit de importantă. Const. Stere a afirmat în ziarul „Curentul" din 16 ianuarie 1935 că volumul lui Popovici a fost editat cu fonduri asigurate de guvernul român (liberal) prin Vasile Lascăr (ministru de interne) și Emil Costinescu (ministru de finanțe)[23]. *Să adăugăm că șef al liberalilor și prim-ministru era Dimitrie A. Sturdza. Toate aces-*

---

[22] *Lucia A. Popovici.* Din viața politică a lui A. C. Popovici, *Buletinul Bibliotecii Române, Freiburg, 1969/1970, p. 12.*

[23] *Cf. Constantin Graur,* Cu privire la Franz-Ferdinand, *ed. cit., p. 268.*

tea dovedesc că la București s-au luat marile decizii legate de mișcarea națională a românilor din Transilvania și Ungaria.

Ecoul cărții în lumea românească este o problemă semnificativă de sociologie a receptării. În Regat, lucrarea a fost bine primită. Două mari personalități, C. Stere și N. Iorga, au stăruit asupra valorii ei. Directorul „Vieții Românești" a întreprins o analiză amplă a cărții și a respins acele reproșuri considerate nedrepte, „pentru că autorul n-a urmărit să prezinte un proiect ideal de constituție, ci numai a formulat un minimum de cerințe din punct de vedere austriac, imediat realizabile. Salvarea nu poate veni decât din transformarea Austriei într-un stat federal, pe baza individualităților naționale, nu istorice"[24]. Sociologul ieșean a remarcat la Popovici viziunea unui om de stat preocupat de reformarea unui sistem „în limitele politicii practice și reale", fără însă a-l scuti de o observație critică pertinentă: obstinația autorului în a convinge că Imperiul habsburgic este indispensabil pentru Europa.

Cât privește soluțiile preconizate de Popovici referitoare la România, Stere a ținut să sublinieze caracterul unitar al poporului român și rezistența acestuia la vicisitudinile istoriei, ceea ce l-a făcut să nu se resemneze în fața dificultăților cunoscute. Este exprimată ideea vremelniciei proiectului lui Popovici, oportun pentru situația de la începutul acestui secol, dar, releva Stere, românii nu-l pot accepta ca ceva definitiv, năzuința lor fiind unirea tuturor într-un stat național unitar.

Stere remarcă virtuțile lucrării în contextul real al existenței românilor în Imperiul austro-ungar: „Prin cartea atât de loială și atât de moderată – și tocmai fiindcă e loială și moderată, Aurel Popovici a adus un serviciu imens și cauzei românești și opiniei publice europene; ea e un

---

[24] *C. Stere*, Statele-Unite ale Austriei-Mari, *în Viața Românească, nr. 2, 1906, p. 323.*

memento și pentru noi și pentru vecinii noștri – astăzi Europa întreagă cunoaște situația adevărată și problema adevărată"[25].

Probabil, Stere l-a înțeles cel mai bine pe Popovici, deși, așa cum s-a observat mai sus, nu vedea în planul lui decât o rezolvare temporară. Omul politic din Regatul României concepea și el Imperiul habsburgic potrivit situației geopolitice a momentului, legată, cu deosebire, de pericolul panslavist. Analistul ajungea la concluzia: „nu putem nici urmări, nici dori slăbirea sau micșorarea Imperiului habsburgic, fiindcă [...] numai prin el ne poate fi asigurată însăși ființa noastră etnică"[26]*. Numai atunci când românii vor reuși să se constituie într-o forță nu va mai fi nevoie să se apeleze la „formule disperate" de asigurare a drepturilor naționale.*

*N. Iorga face o întâmpinare elogioasă cărții lui Popovici, remarcând bogăția informației: „*Statele-Unite ale Austriei-Mari *are o îndoită însemnătate: nicăieri nu va găsi cineva adunate cu atâta străduință informații așa de felurite, așa de cu gust puse la o parte [...]. Este atâta putere de a frământa acest mare subiect, de a rândui și folosi atâtea știri de atâtea feluri, culese din atâtea locuri, este atâta energie de stil, care arată un scriitor de chemare". Istoricului român nu-i scapă observația despre posibilitatea ca unora cartea să li se pară lipsită de temei: „Dacă este vorba să nu fim cum am dorit, de ce să mai schimbăm și să punem capul nostru sănătos supt alte evanghelii?"*[27]*. El a intuit reacția ce o va trezi lucrarea lui Popovici, în special în rândul transilvănenilor, încă din anul 1906.*

Presa din Transilvania a primit cu mari rezerve cartea discutată, aceasta neavând ecoul pe care și l-ar fi dorit mult

---

[25] *Ibidem, p. 325.*

[26] *Idem,* Imperiul habsburgilor și politica românilor*, în Viața Românească, nr. 11, 1908, p. 249.*

[27] *N. Iorga,* O luptă literară*, vol. II, Vălenii de Munte, 1916, p. 339.*

autorul. Ziarele „Drapelul", „Gazeta Transilvaniei", „Libertatea", „Unirea" n-au comentat-o în nici un fel. „Telegraful român" din 27 februarie/6 martie 1906 publică o sinteză a articolelor negative despre carte, apărute în presa maghiară[28].

Interesante observații găsim în relatările lui R. W. Seton-Watson despre dialogurile avute cu transilvăneni pe marginea cărții lui Aurel C. Popovici. Istoricul T. V. Păcățian, director al ziarului „Telegraful român", i-a declarat lui Seton-Watson că lucrarea bănățeanului „este bună, dar impracticabilă, vederile sale nu sunt acceptate de majoritatea românilor. Excelent în teorie, și ar fi mai bine pentru noi, dar undurchfurbahr *(irealizabil); românii ar da mai curând ultimul lor strop de sânge decât să consimtă la asemenea idei. Românii nu țintesc la autonomia Transilvaniei, nici la un status federal, dar cer drepturi pentru limba lor"*[29].

Canonicul Augustin Bunea a apreciat cartea lui Popovici „cu totul excelentă" și a crezut că ea reprezenta punctul de vedere al majorității românilor[30].

Iuliu Maniu a avut păreri foarte bune despre carte, însă nu a acceptat concepția federalistă deoarece respinsese „drepturile istorice". Pentru viitorul prim-ministru al României, autonomia Transilvaniei era singura cale posibilă pentru garantarea drepturilor românilor[31].

Un adversar al ideilor lui Popovici a fost Vasile Goldiș. În discuția cu același istoric R. W. Seton-Watson, recunoaște că federalismul ar putea fi în avantajul românilor din Ungaria, dar este impracticabil și de aceea nu aprobă cartea lui Popovici[32].

---

28 *Liviu Maior*, Alexandru Vaida-Voievod între Belvedere și Versailles (Însemnări, memorii, scrisori), Editura Sincron, 1993, *p. 155-156.*

29 *Cornelia Bodea, Hugh Seton-Watson*, R. W. Seton-Watson și românii, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p.167.

30 *Ibidem, p. 168.*

31 *Ibidem.*

32 *Ibidem, p. 170.*

De altfel, omul politic transilvănean publicase în „Tribuna" o recenzie critică la adresa lucrării. Reținem concluzia recenzentului: „Românilor din Ungaria și Ardeal nu li se pot impune idealuri politice prin broșuri, fie ele cât de voluminoase, cât de ademenitoare. Românii aceștia și-au țesut idealul politic prin firele dezvoltării lor firești pe pământul unde trăiesc. Programul politic al românilor din Ungaria și Ardeal nu se află în «Statele-Unite ale Austriei-Mari», ci esențial se cuprinde în rezoluțiunea celor 40 de mii de români adunați pe Câmpul Libertății de la Blaj, în 3/5 mai 1848: «Națiunea română pretinde independența sa națională, în respectul politic»"[33].

Nu putem trece peste un fapt de importanță aparte pentru destinul acestei cărți: polemica purtată în parlamentul de la Budapesta pe marginea ei. Ministrul de interne al guvernului ungar aduce cazul în dezbaterea parlamentului, iar reacțiile deputaților români nu s-au lăsat așteptate. Vasile Goldiș atrage atenția că „ministrul greșește afirmând că românii se identifică cu ele", evident este vorba de teoriile lui A. C. Popovici, omul politic arădean declarând, totodată, că el a combătut teoriile lui în „Tribuna" din Arad cu 7 luni în urmă[34]. *În același timp, Vasile Goldiș va exprima direct necesitatea unei lupte și a unei activități proprii, singure capabile să aducă autonomia românilor transilvăneni: „un popor care-și așteaptă toată mântuirea de la un singur om sau de la o familie singură nu merită să trăiască. Numai prin puterea, prin munca și prin organizarea noastră putem nădăjdui o schimbare reală. Aceasta-i singura politică sănătoasă, salutară și demnă pentru orice popor"*[35].

În dezbaterile parlamentare a intervenit, cum era, de altfel, așteptat, prietenul și susținătorul programului federalist al lui Popovici, Al. Vaida-Voievod: „Cât despre cartea lui Aurel

---

33 *Ibidem.*
34 *Cf. T. V. Păcățian,* Cartea de aur, *vol. VIII, Sibiu, p. 434.*
35 *„Tribuna", 9 aprilie 1909, cf. Liviu Maior,* op. cit., *p. 159.*

C. Popovici, scrisă cu mare aparat științific, cum spunea ministrul, părerile sunt împărțite: unii aprobă ideile din ea, alții nu. Faptul însă dacă cercurile decizătoare vor voi cândva să realizeze ideea lui Popovici, o vor face fără să întrebe, nici pe maghiari, nici pe ceilalți. Ideea, de altminteri, nici nu e a lui Popovici, ci a lui Bismarck"[36]. Rafinatul om politic care era Vaida a adus în fața parlamentarilor argumente care să-l scoată din discuție pe autor, arătând că ideile sale nu fac decât să exprime un adevăr de care pot ține seama numai instanțele conducătoare ale imperiului, și nicidecum maghiarii, care nu au nici un rol în această decizie.

Reacții potrivnice față de concepțiile federaliste ale lui Popovici s-au exprimat din partea preoților români, care nu acceptau înglobarea națiunii române într-o federație conturată pe principii detașate de realitățile naționale. Peremptorie este opinia episcopului Roman Ciorogariu. „Mai întâi de toate, afirmă prelatul, nu este definită în lumea românească nici chestia cea mai politică care poate fi Gross-Österreichul d-lui dr. Aurel C. Popovici și nu este stabilită nici posibilitatea unei schimbări interne de sistem cum o contemplează alții. Toată politica rezemată pe aceste premise este problematică"[37]. Se exprimă, astfel, unul din cele mai clare contraargumente față de lucrarea lui Popovici, și anume mecanismele, spunem astăzi, prin care funcționează conglomeratul de popoare integrate în federație. Schimbarea internă de sistem de care vorbește Ciorogariu înseamnă de fapt modificări fundamentale în instituțiile imperiale asupra cărora Popovici nu stăruie, dar va sesiza, după asasinarea lui Franz-Ferdinand, necesitatea imperioasă a unor transformări radicale în imperiu, ceea ce va deveni convingere după dispariția acestuia de pe scena istoriei, cum vom constata mai departe.

---

[36] *Cf. Păcățian,* op. cit., *vol. VIII, p. 439.*

[37] *Roman Ciorogariu,* op. cit., *p. 217.*

Dacă în Ungaria cartea a fost confiscată imediat și interzisă, – presa maghiară etichetând-o „atentat contra Ungariei" –, în Austria ea a fost discutată, însă cercurile guvernamentale și presa au fost prudente. În schimb, K. Renner, viitor cancelar și președinte al Austriei, într-o lucrare pe tema federalizării: „Grundlagen und Entwicklungsziehen der Österreich-Ungarischen Monarchie (Bazele și evoluția monarhiei austro-ungare*), apărută în anul 1906, scrie despre cartea lui Popovici că austriecii „găsesc în această carte, cel puțin, foarte mult material istoric și politic, care, numai el, și încă face ca scrierea să merite a fi citită. Acest material trădează un scriitor foarte îndemânatec, cu înaltă cultură, bine informat în literatura politică a francezilor, englezilor, germanilor, maghiarilor, românilor – așa cum maghiarii n-au la fel, iar germanii austrieci abia dacă vor fi având*[38]*. Este una dintre cele mai elogioase aprecieri asupra cărții lui Popovici.*

R. W. Seton-Watson s-a exprimat în mai multe rânduri despre lucrarea amintită. Astfel, în articolul The persecution of the nonmagyar press *sublinia că autorul „arată o largă viziune și o judecată politică matură", iar impactul publicării cărții a determinat apariția „misteriosului săptămânal vienez* Gross-Österreich"[39]. *Cu același prilej, istoricul englez remarca tirania autorităților maghiare pentru care cartea lui Popovici nu ar fi fost scrisă niciodată. Într-o altă scriere:* The racial question – a summary, *R. W. Seton-Watson a discutat planul de federalizare pentru cele 15 națiuni, elaborat de Popovici, principala obiecție fiind lipsa din proiect a oricăror referiri la mijloacele parlamentare de acțiune în cadrul federației, totul căzând în competența exclusivă a împăratului*[40]. *Comparând cartea lui Popovici cu cea a lui*

---

38 *Cf. C. Graur,* op. cit., *p. 221.*
39 *Cornelia Bodea, Hugh Seton-Watson,* op. cit,. *vol. II, p. 630.*
40 *Ibidem, p. 645-646.*

K. Renner, istoricul englez pretinde că autorul austriac reușește să propună un program datorită diferenței pe care o face între stat, ca o concepție teritorială, și naționalitate, ca o concepție despre individualitate, rudenie sau asociere mutuală, fiind în acest fel depășită soluția etnică. Naționalitatea este concepută ca parte încorporată într-un stat.

Am insistat pe observațiile critice ale lui R. W. Seton-Watson pentru a desprinde o anumită neînțelegere a concepției lui Popovici. Oricât de ingenioasă i s-ar părea lui Watson delimitarea austriacului, credem că Popovici a exprimat mai clar problematica specifică unui grup național, cu toate că, așa cum am subliniat deja, scopul său era federalizarea. Opinia lui Renner pare convenabilă lui Seton-Watson pentru simplul motiv că, în anul 1908, exegetul britanic nu se gândea la destrămarea Imperiului habsburgic, considerat de el un factor de stabilitate europeană.

Tentative și iluzii de aplicare a proiectului Statelor-Unite ale Austriei-Mari

Politologul român a scris cartea discutată în scopul precis de a atrage atenția, în primul rând, arhiducelui Franz-Ferdinand, moștenitorul tronului. Dispunem de mărturii care invocă motivele urmărite de Popovici. Filosoful Ion Petrovici relatează despre o întâlnire avută cu autorul cărții în anul 1906, la Leipzig, cu care prilej acesta îi mărturisește unele din țelurile sale: „Ce urmăresc cu această carte? Mai întâi, să arăt lumii culte (în special, acelei germane) că poate și dintr-o minte de valah să iasă ceva de seamă – căci dușmanii noștri ne înfățișează ca o rasă inferioară. Pe urmă, să prezint lucrarea arhiducelui Franz-Ferdinand, pe care vreau să-l câștig și să fac dintr-însul factorul care va înfăptui programul

---

41 *Ion Petrovici,* Figuri dispărute, *Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", 1937.*

meu"[41]. *Popovici era convins că proiectul său va avea succes numai dacă va fi acceptat și îmbrățișat de prințul moștenitor.*

După cum a relatat Alexandru Vaida-Voievod, participant direct la pregătirea întâlnirii cu arhiducele, Popovici îi convocase în februarie 1905, la Viena, pe el și pe T. Mihali, pentru a stabili modalitatea de a transmite cartea lui Franz-Ferdinand. După o propagandă făcută ideilor cărții, inclusiv în parlamentul maghiar, și multe discuții cu membri ai anturajului moștenitorului tronului, acesta l-a primit în audiență în martie 1907[42]*, cu care a avut o lungă discuție pe marginea programului bănățeanului. Se relatează că, la sfârșitul întâlnirii, Franz-Ferdinand ar fi spus: „Acesta-i omul meu, de sfaturile lui trebuie să mă țin"*[43]. *Pledoaria sa s-a axat pe oportunitatea creării statului federal austriac față de pericolul reprezentat de influența tot mai puternică a Imperiului rus.*

Acțiunile sale ulterioare au urmărit câștigarea a cât mai multor persoane din anturajul arhiducelui pentru ideea Austriei Mari, atragerea unor personalități politice din Regatul României de partea tezelor sale, făcând demersuri concrete în acest sens. Popovici a sugerat vizita la Sinaia a arhiducelui Franz-Ferdinand. Fiind acceptată, a plecat la București cu câteva zile înainte pentru a determina pe transilvănenii aflați aici să-l întâmpine pe arhiduce[44]*, dovedindu-și astfel loialitatea față de moștenitorul tronului. Arhiducele Franz-Ferdinand a primit o delegație de transilvăneni, în ciuda opoziției ambasadorului imperial.*

Nu cunoaștem opiniile marelui om politic Ion I. C. Brătianu despre cartea lui Popovici. Cât despre regele Carol I, el dispunea de un exemplar al lucrării. Se știe că Ionel

---

42 *Liviu Maior*, op. cit., *p. 95.*
43 *Cf. Lucia A. Popovici*, op. cit., *p. 14.*
44 *Cf. Liviu Maior*, op. cit., *p. 128.*

Brătianu a exprimat rezerve privind posibilitatea unei apropieri de Imperiul habsburgic datorită, în primul rând, problemei românilor transilvăneni și bucovineni. Vaida-Voievod scrie în memoriile sale că Brătianu și-ar fi arătat nedumerirea față de încrederea transilvănenilor în Habsburgi[45]. *După lungi discuții cu Mihali, Vaida-Voievod și Popovici, demnitarul român a înțeles beneficiul politic ce-l poate avea o relație cu moștenitorul tronului.*

A. C. Popovici reușise să convingă pe mulți lideri ai Partidului Național Român că monarhia habsburgică reprezenta o necesitate istorică pentru Europa, dar mai ales pentru români, însă numai în forma federală și sub conducerea arhiducelui[46]. *De aici conflictele iscate în sânul formațiunii politice românești, pe care le-am amintit mai înainte.*

Concomitent, acționau și alte grupuri în aceeași idee a federalizării Imperiului habsburgic. Într-un memorandum trimis lui Franz-Ferdinand la 25 decembrie 1911 slovacul Milan Hodza și românul Iuliu Maniu îi propuneau o unificare economică și militară, iar în plan politic, federalizarea ca soluție unică în rezolvarea chestiunii naționalităților.

În anul 1912, Popovici se stabilește la Viena cu scopul declarat de a contribui direct la impunerea în conștiința publică a ideii federale, așa cum rezulta din cartea sa. Întreține legături strânse cu reprezentanți ai naționalităților din imperiu, dar și cu politicieni de vază din capitala monarhiei, fiind remarcat în mediile politice și jurnalistice drept o personalitate puternică, a cărei viziune politică îl impunea ca pe unul dintre sfetnicii de bază ai arhiducele Franz-Ferdinand.

Atât prin cartea sa, cât și prin săptămânalul „Gross-Österreich" și prin acțiunea de convingere a politicienilor,

---

45 *Ibidem, p. 133.*

46 *Keith Hitchins (ed.).* The nationality problem in Austria-Hungary. The Reports of Alexandru Vaida-Voievod to archduke Franz-Ferdinand chancellery, *1974, p. 27.*

Popovici a dorit, după propria declarație, să atragă atenția germanilor și guvernanților Austriei asupra necesității de a transforma dualismul haotic al habsburgilor și „toate aceste incoerențe constituționale și toate aceste injustiții în stat federativ liber compus din națiuni autonome, într-un cuvânt, într-o mare Elveție a Orientului". Dar, după cum însuși recunoaște, în anul 1916: „Numai prezumtivul moștenitor [...] se arăta puternic impresionat de această idee, față de prietenii și aderenții săi"[47].

În România, în afara personalităților citate, Popovici este cunoscut prin ideile sale de către N. Filipescu, interesat de o eventuală federalizare a României cu Austria, de către Take Ionescu, adversar al acestei idei, dar preocupat de soluționarea chestiunii românilor transilvăneni, de către Titu Maiorescu, dezinteresat de proiect, de către C. Stere, adept al unor raporturi strânse cu Germania.

Asasinarea arhiducelui Franz-Ferdinand la 28 iunie 1914, la Sarajevo, a determinat o schimbare radicală a poziției lui Popovici față de Puterile Centrale[48]. *La tentativa Germaniei de a solicita pe fruntașii români pentru a influența România să intre în război alături de Puterile Centrale, A. C. Popovici a refuzat, dându-și seama de eșecul alianței. Încă din anul 1915 afirma: „Puterile Centrale vor fi bătute. Chiar dacă ar învinge temporar Puterile Centrale, mai bine sufere România alături de Aliați pentru cauza civilizației omenești, decât să fie învingătoare alături de Puterile Centrale, urgisite de toată lumea. Unitatea națională se va face, și aceasta este lucrul principal"*[49]. *Omul politic și*

---

[47] *A. C. Popovici,* La question roumaine en Transylvanie et en Hongrie. *Preface de M.N.P.–Comnène, Librairie Payot, Lausanne-Paris, 1918, p. 221.*

[48] *La aflarea veștii, „toată noaptea tata a petrecut-o în biroul său, alegând și punând pe foc cea mai mare parte a corespondenței sale" (Lucia A. Popovici,* op. cit., *p. 23).*

[49] *Cf. Iuliu Maniu,* Aurel C. Popovici, *„Convorbiri literare", ianuarie-aprilie 1927, p 137.*

gânditorul Aurel C. Popovici a intuit exact finalul primei mari conflagrații mondiale, exprimându-și convingerea că rezolvarea problemelor naționale românești nu are altă cale decât unirea tuturor românilor într-un stat unitar. Acum, la sfârșitul războiului se pare că opul lui Popovici se găsea pe birourile tuturor miniștrilor austrieci, iar în octombrie 1918 ultimul împărat al Austro-Ungariei a lansat un manifest care invita la federalizare, bazat în întregime pe ideile lui Popovici[50]. *Era prea târziu. Însuși autorul proiectului, aflat în Elveția, model după care a tânjit toată viața, renunțase la el.*

Lucrarea lui Aurel C. Popovici este mai mult decât descrierea acestui proiect ce s-a dovedit neviabil. Scriere fundamentală a gândirii sociologice și politologice românești, text de referință în științele socio-umane, volumul Statele-Unite ale Austriei-Mari *reprezintă o analiză multidisciplinară a evoluției și destinului imperiilor, ceea ce-i conferă o actualitate indiscutabilă. Opul cugetătorului român se numără printre primele contribuții originale, definitorii pentru configurarea domeniului științific al relațiilor dintre națiuni în contextul unor structuri supranaționale. Această carte, precum și celelalte scrieri ale sale l-au impus ca o autoritate de necontestat în studiul națiunii și în cercetarea realităților europene.*

CONSTANTIN SCHIFIRNEȚ

---

50 *J. C. Drăgan*, Aurel C. Popovici, l'européiste, *vol. cit., p. 33.*

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Publicăm volumul „Stat și națiune", versiunea românească a lucrarii „Die vereinigten Staaten von Gross-Österreich" de Aurel C. Popovici (Leipzig, 1906), tradusă și editată de Petre Pandrea, în anul 1939, la Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II".

Spre deosebire de ediția amintită, cea de față nu include cele patru planșe (fotografia lui Franz-Joseph, fotografiile cu memorandiștii și fila de manuscris). La sfârșitul cărții, atașăm harta Imperiului habsburgic cu cele 15 formațiuni statale propuse de politologul român, așa cum a procedat autorul la ediția în limba germană, hartă la care Pandrea a renunțat fără să aducă vreo justificare.

Au fost corectate unele erori tipografice, unele greșeli de transcriere. Traducerea citatelor din limbile engleză și franceză aparține îngrijitorului de ediție, iar cele din limba italiană au fost traduse de doamna Paula Voicu. Versiunea românească este plasată, între paranteze, imediat după citatul respectiv.

Notele din subsolul paginilor (marcate în text prin asterisc) aparțin lui Aurel C. Popovici, în redarea cărora s-a păstrat metodologia autorului de alcătuire a aparatului științific, făcându-se, totodată, și confruntarea cu ediția din anul 1906. Notele editorului sunt numerotate cu cifre arabe, de la 1 în continuare, fiind plasate la finele volumului.

Aducem mulțumiri prof. univ. dr. Marin Diaconu pentru unele sugestii bibliografice.

Această carte n-ar fi apărut fără sprijinul doamnei Georgeta Dimisiano, directoarea Editurii Albatros, susținătoare fervență a Colecției Ethnos, fără efortul și competența doamnei dr. Elisabeta Simion, cărora le aducem prinosul nostru de recunoștință.

C. S.

Către prietenul cetitor,

În timpul multiplelor și grelelor crize, care sapă la temelia marelui nostru imperiu – a acestui imperiu chemat la o înaltă misiune – rareori s-a auzit glasul unui nemaghiar, venit din Ungaria sau Transilvania.

Sunt român născut în Ungaria, unde am activat în calitate de membru al «Comitetului național memorandist», comitet mult persecutat de autoritățile ungurești.

Pentru că – pe la 1890 – am scris o lucrare obiectivă[1] *despre asuprirea poporului meu, jurații maghiari din Cluj m-au condamnat la nu mai puțin decât patru ani închisoare. Din exilul, în care sunt silit să trăiesc, socotesc, deci, că pot să-mi spun modesta mea părere asupra stărilor din imperiul nostru. Cu atât mai mult o pot face, cu cât am fost, în mod permanent, și, am rămas și astăzi, un convins partizan al ideii unei Austrii-Mari și unitare. Celor scrise le-am dat forma unei* opinion documentée, *cum spun francezii.*

Prietene cetitor, sunt încredințat că voi găsi atât aprobarea ta, cât și a tuturor celor cari, în chip serios și sincer, sunt preocupați de starea actuală și de viitorul Imperiului habsburgic.

Leipzig, ianuarie 1906

AUREL C. POPOVICI

PARTEA I

SITUAŢIA DUPĂ ANUL 1867

CAPITOLUL I

TEZA UNEI AUSTRII-MARI

Toată lumea, prieteni și adversari, se ocupă cu multă ardoare de soarta noastră. Ba chiar cu prea multă înflăcărare. O parte din presa străină jubilează, susținând că bătrânul nostru Imperiu habsburgic alunecă precipitat și irezistibil spre ruină. Dar nu numai acea parte din presă, care nu ne este favorabilă, ci și ziare care ne sunt cu totul binevoitoare manifestă în această privință o îngrijorare serioasă. Este ea oare întemeiată? Cine s-ar putea îndoi? Căci, din păcate, evoluția vieții noastre politice ne inspiră, de un timp încoace, până și nouă teama pentru destinele acestui imperiu.

Iar în fața acestei prăbușiri, care treptat se generalizează, majoritatea populației țării stăruie într-o stare de apatie, ca și când nu s-ar afla în joc destinele monarhiei noastre. Ba chiar pe mulți îi impresionează neplăcut când li se vorbește de *monarhia noastră*. Desigur, această înstrăinare față de imperiu a maselor largi ale populației se datorește, în primul rând, absurdei politici oficiale a naționalităților și a *ciopârțirii imperiului*[2], care a avut loc în 1867.

Toate acestea erau de prevăzut. Rareori câte unul dintre oamenii de stat, cu veche practică în viața politică a Austriei, s-a putut ridica deasupra nivelului cotidianului politic. Mai toți s-au cramponat de searbăda și de-a-dreptul dezgustătoarea *problemă a limbilor*[3]; mulți se ocupă și astăzi, cu deosebită preferință de așa ceva. Ca și cum le-ar face plăcere

să scormonească râme, ei se îndeletnicesc cu *decrete pentru limbi, conferințe de împăciuire* și apoi iarăși cu *conciliabule* după metoda poloneză și cu tot felul de încercări neizbutite de a soluționa problema naționalităților.

Toate acestea, pentru că, dacă se cunoaște «problema Boemiei» și aceea a «universității italiene», aceea a «claselor paralele din Silezia», precum și a heghemoniei maghiare, – în schimb ignorăm problema propriu-zisă a naționalităților, adevărata problemă a *trăiniciei sau pieirii acestui imperiu.* În această privință, și la noi numărul acelor politicieni și oameni de stat pe care Taine[4] i-a numit oameni *à demi-renseignements* și *à quarts d'idées,* este foarte numeros.

Dacă răsfoiești literatura noastră politică de specialitate, te surprinde sărăcia și lipsa ei de conținut. Francezii, de pildă, au studiat problemele noastre legate de chestiunea naționalităților, precum și cele austriace și ungare, mult mai aprofundat decât noi înșine. O privire asupra literaturii lor în această chestiune este, la prima vedere, edificatoare. Și, deoarece, de la început, politica noastră a naționalităților a fost lipsită de scopuri clare și precise, ea a trebuit să trăiască de azi pe mâine, mulțumindu-se cu paliative, reușind prin jumătăți de măsuri să reducă la tăcere pe unele dintre naționalitățile din cuprinsul imperiului și să îndârjească pe altele.

Dacă vom mai răsfoi și acele ziare pretinse «austriace», despre care un francez, prieten al Austriei, a spus atât de bine că ele reprezintă *une presse mensongèrement qualifiée de libérale (o presă, mincinos, calificată de liberală),* nu ne vom mai mira pentru ce astăzi acest imperiu are atât de puțini oameni cari să gândească și să simtă ca austriaci. Căci zilnic se poate ceti în aceste foi că reclădirea unității imperiului ar fi o idee reacționară(!). Aceste organe *austriace* (!) luptă zi cu zi, ba pe față, ba în mod ascuns, pentru *ideea de stat maghiară,* pentru maghiarizarea dualismului, iar în ultimul timp chiar pentru triumful kossuthismului. În general, aceste

ziare se ocupă mai mult și cu deosebită preferință de treburile maghiare, decât de cele austriace. «Die Grenzboten» a spus de curând (21 dec. 1905) foarte bine că activitatea comună, dar cu roluri împărțite, a ziarelor din Viena și Budapesta a dus la acel rezultat, că germanii austriaci privesc cu indiferență până și problema armatei.

Dacă liberalii n-ar fi făcut din Austria o ruină, multe dintre aceste organe camuflate, maghiarizate, care au îndrăsneala să apară în Austria, ar fi trebuit să fie de mult suspendate.

Constituția din Decembrie[5] a ajuns la un punct mort și a trebuit să ajungă aici și pentru că aceste ziare se tem ca nu cumva schimbările constituționale, care au devenit necesare, să fie realizate printr-un act de octroyare «reacționară». Aceste ziare vorbesc cu bucurie răutăcioasă despre Austria ca despre o rotiță moartă în mecanismul politic al Europei și lasă să se înțeleagă, în chip discret, că acest stat nici nu-și mai găsește în general vreo justificare pentru existența sa. Aceasta, firește, cu atât mai mult, cu cât interesele evreilor par primejduite, din ce în ce mai tare, în cuprinsul său.

Aceste mari cotidiane, care, din nenorocire, au încă o puternică influență asupra opiniei publice din Austria, publică zi cu zi și ceas cu ceas, în nesfârșite telegrame, toate știrile, părerile și interview-urile favorabile maghiarilor. Ele redau părerile ziarelor maghiare, ba chiar publică și nenumărate articole ale «conducătorilor» maghiari, pentru a-i prelucra astfel pe austriaci, încât să le slăbească rezistența și să le înăbușe glasul.

Zi de zi, putem citi în aceste organe, cum toți acești Kossuth-ii, Andrássy-i, Appónyi-ii își ridică glasul și dărâmă totul în jurul lor, așa cum ar dori ei să dărâme Austria «în numele națiunii», pentru a ridica apoi, ca prin farmec, un imperiu de bastarzi și corcituri maghiarizate.

În numărul din 2 noembrie 1905 al lui «Münchener Allgemeine Zeitung», Dr. Alexander von Pecz, în cel de al 10-lea studiu al d-sale «Despre sarcinile germanilor în Austria», scrie următoarele fraze: «În timp ce germanii se

ceartă între ei, maghiarii au reușit, printr-un sistem rafinat de intimidare și de prefăcută lealitate, să-și impună voința lor Coroanei într-un așa grad, încât ei sunt cei dintâi cari se miră.

O însemnată parte a succesului lor se datorește și presei zilnice. Seminția evreiască, care conduce cele mai răspândite ziare ale monarhiei, își vede în Ungaria idealurile sale realizate. În realitate, Sionul se află nu pe Iordan, ci pe Dunărea de mijloc.»

Până și pe unii liberali începe să-i scandalizeze agitația presei iudaice din Viena. Mai ales pe liberalii din provincie. *Deputatul dr. Menger* a publicat de curând, în «Ostrauer Zeitung», un articol destul de democratic asupra problemei reformei electorale, articol pe care presa iudaică din Viena l-a trecut sub o tăcere mormântală. Organul din Ostrau al d-rului Menger a fost, firește, foarte supărat pentru acest lucru și a scris, plin de o sfântă mânie, în unul din ultimele sale numere, următoarele: «Desigur, presa vieneză, așa-zisă presă germano-liberală, nu s-a ocupat de remarcabilele propuneri ale d-rului Menger. Această presă vieneză infamă, care-și *dovedește corupția și putreziciunea* până la cel mai mic și mai neînsemnat inserat, are desigur de îndeplinit sarcini mult mai importante. Și-a luat, de pildă, obligația să susțină și să mențină în viață, în mod artificial, *coaliția ungară* care de la început s-a compromis, și aceasta datorită sumelor care-i sunt puse la dispoziție. Mai departe să înfățișeze publicului cetitor din Austria tendințele necurate ale acestei coaliții drept «luptă lăudabilă pentru un scop legitim»*.

D-l. *Trocase*, care a publicat o carte despre Austria, este de părere că *evreii* au adus monarhia habsburgică în situația de astăzi:

«C'est surtout aux Sémites, astucieux et envahisseurs, qu'est dû l'état de décomposition sociale où se débat aujourd'hui l'Autriche. C'est à leur action, d'autant plus dangereuse qu'elle a été souterraine, qu'il faut reporter l'origine de

* Vezi, *Deutsche Zeitung*, Viena, 7 noemvrie 1905.

*l'anarchie au milieu de laquelle sombre la vieille monarchie six fois séculaire»**. (*Starea de descompunere socială în care se află astăzi Austria se datorează semiților, vicleni și invadatori. Acțiunea lor, cu atât mai periculoasă cu cât a fost subterană, trebuie așezată la originea anarhiei în care se zbate vechea monarhie de șase ori seculară.*)

La fel și *Tagespost* din Graz**, organul liberal din Stiria, nu vrea să audă de o Austrie-Mare, căci, spune ziarul, această Mare Austrie nu se poate menține decât numai în vremurile «celei mai negre reacțiuni», ca să se prăbușească apoi în chip jalnic. «Tagespost» crede, de asemenea, la fel cu toate celelalte ziare iudaice, că dualismul «conține o idee sănătoasă (!), dar ceea ce este mai puțin sănătos în structura lui este tocmai faptul că mai sunt încă prea multe lucruri comune».

Aceste ziare urăsc Austria mai mult decât orice stat din lume. Ele sunt cuprinse de adevărate accese isterice, când sunt convinse că Austria ar mai putea deveni o Mare Austrie. Acesta este motivul pentru care ele au devenit complicele politicei maghiare de înverșunată ostilitate față de Austria și față de naționalitățile din cuprinsul ei.

Deoarece parlamentul austriac suferă de o adevărată slăbire a osaturii sale, aceste ziare ar dori foarte mult să se înceapă anumite conciliabule «de la parlament la parlament», căci în acest caz izbânda kossuthiștilor ar fi ca și asigurată. Iar mii și mii de cetitori, buni austriaci, nebănuind nimic, se lasă induși în eroare și înșelați de aceste *ziare mondiale*-maghiare. Așa se întâmplă unei țări, când ea permite ca cea mai mare parte a presei sale, care dirijează opinia publică, să ajungă în mâinile dușmanilor ei.

În ceea ce privește înseși naționalitățile, ele nu cunosc decât numai programele lor particulare. Fiecare naționalitate dorește una sau alta, dar tuturora prea puțin le pasă sau chiar nu le pasă deloc *de felul în care acest imperiu poate fi*

---

* Vezi, F. Trocase: *L'Autriche Juive*, Paris, Depont 127.

** Vezi, *Tagespost*, Graz, 9 noemvrie 1905.

menținut. Dar nimeni nu poate tăgădui că ele, toate, au nevoie de acest imperiu. De fapt, aproape nici una dintre naționalități și nici unul dintre partide n-au un *program de guvernare a imperiului,* care să conțină o soluționare concretă a *tuturor* problemelor relative la situația naționalităților.

E drept că din când în când îi auzim pe cehi punând accentul pe «federalism», fără să dea însă acestui cuvânt o semnificație precisă. De obicei, urmează imediat o frază banală germano-centralistă și cehii se retrag bombănind în camera plină de antichități a *dreptului* lor *istoric-constituțional* din Boemia. Nemții, în schimb, se referă la faimosul lor drept născut din *posesiunea națională.* Și acestea sunt, să se observe bine, punctele de vedere «superioare» din care este privită chestiunea. Peste celelalte putem deci trece cu ușurință.

Aceasta este însă numai una dintre multiplele probleme ale naționalităților din cuprinsul imperiului. Cum ar fi cu putință o împăcare între diferitele naționalități, când se pleacă de la un punct de vedere național atât de egoist? Firește, germanii au dreptate când nu vor să audă de federalismul plănuit de cehi. Ei își dau prea bine seama că un asemenea federalism le-ar crea lor, germanilor din Boemia, o situație asemănătoare și «echivalentă» cu aceea pe care o au germanii din Ungaria.

Dimpotrivă, temerile germanilor cu privire la un sistem federalist, care s-ar realiza după o delimitare națională, sunt, în întregime, după cum vom vedea, lipsite de temei. Dar oricât ar avea de suferit imperiul de pe urma luptelor naționale, *alcătuirea sa dualistă, lipsită de legătură, necontenit pe punctul de a fi denunțată, iar acum în timpul din urmă, cu totul slăbită, îl zdruncină și-i primejduiește situația cu mult mai mult.* Și *tocmai din pricina* acestei divizări constituționale nenorocite, problema naționalităților nu-și poate găsi nici în Austria, nici în Ungaria o soluție națională care să ofere o garanție de stabilitate și de corespunzătoare liniște. Situația actuală, care a fost rodul unui compromis,

născut din aplicarea unei teorii a celor două suflete – după expresia nimerită a lui Tezner, a devenit astfel cu drept cuvânt *mater discordiarum*, căci situația cu totul excepțională creată maghiarilor a fost și nu putea să nu fie adânc jignitoare pentru toate celelalte naționalități. Preferința cu totul disproporționată, de care se bucură maghiarii, constituie o ațâțare pentru toate celelalte naționalități și *alimentează* incontinuu *radicalismul* constituțional, care se îndreaptă tot mai mult, în ce privește soluționarea problemei naționalităților, către principiul *confederal*, în opoziție cu cel *federal*.

Pe lângă toate acestea, celelalte naționalități din cuprinsul imperiului sunt cu drept cuvânt adânc nemulțumite din cauza exploatării la care sunt expuse, spre unicul folos al maghiarilor. Căci, de fapt, toate forțele întregului imperiu sunt puse în slujba maghiarizării Ungariei.

Între timp, mișcările separatiste maghiare devin, an cu an, mai violente. Contele Appónyi[6] a devenit, în sfârșit, kossuthist. Ba, cu ocazia trecerii lui în partidul kossuthist, prietenii săi politici, conții Stephan Károlyi[7] și Eugen Zichy[8], au declarat că ei, *în adâncul inimii lor, au fost întotdeauna kossuthiști*. Așa sunt toți maghiarii. Ceva mai mult: ei iau bucuros și atitudini antidinastice și aceasta ori de câte ori împăratul dispune să se pună frâu «politicei» lor «naționale». Întreaga lor istorie demonstrează că lealitatea lor n-a fost decât o frază. Ea a durat întotdeauna numai atât cât aveau de-a face cu *constitutional Kings of the most do-nothing type (regi constituționali care domnesc, dar nu guvernează)*. Nici nu-și dau seama că în momentul de față ei oferă o rară pildă de ingratitudine față de însuși creatorul situației lor privilegiate.

Când te gândești la aceste lucruri și vezi cum obstrucția și ieșirea din legalitate minează ultimele rămășițe ale comunității austriace, iar, pe de altă parte, când îți dai seama cum consiliul imperial austriac este periodic paralizat din cauza luptelor naționale – ai impresia că dușmanii imperiului, cari prorocesc de mult pieirea lui, au dreptate.

Ceea ce mai poate fi pus la îndoială este că *întreaga noastră alcătuire de stat dualistă s-a descompus cu desăvârşire.* Această formă este, fără doar şi poate, sortită pieirii. Dualismul a fost conceput tocmai ca un fel de cetăţuie. În ziua de astăzi însă problema naţionalităţilor nu mai poate fi soluţionată în acest fel. Au trecut vremurile când ducele Schwarzenberg[9] a putut spune popoarelor că ele n-au altceva de făcut decât să asculte, să plătească impozite, oferindu-le, ca plăcere suplimentară, – să meargă la biserică. Acele vremuri au învăţat popoarele şi le-au făcut apte să-şi aleagă ele înseşi formele de stat cele mai potrivite. *Steam has enabled men to choose what law they will live under (Forţa a permis oamenilor să aleagă legea sub care vor să trăiască.)* – spune într-un loc Emerson.

Nici constituţia austriacă, nici cea maghiară, şi cu atât mai puţin împărţirea dualistă a puterii, nu corespund nevoilor şi năzuinţelor naţiunilor conlocuitoare de pe teritoriul Imperiului habsburgic. Nici una dintre constituţiile care sunt în vigoare, în monarhia noastră, nu permite naţionalităţilor o desvoltare liberă, în sensul unei egalităţi de drepturi, care – cu drept cuvânt – a fost atât de des şi atât de apăsat accentuată. Pe de altă parte, nici germanii nu pot scăpa de primejdia slavizării şi a maghiarizării, în cazul în care se păstrează această alcătuire constituţională.

Uniunea reală austro-maghiară, după cum a fost caracterizat dualismul, este o nouă şi izbitoare confirmare a părerii tuturor profesorilor de drept public, cum că *nici o confederaţie* – iar uniunea reală este doar o varietate a acesteia din urmă – *nu poate fi de lungă durată;* mai de vreme sau mai târziu, ea duce inexorabil la despărţire.

Am ajuns şi noi – şi încă de mult – la acest punct mort. Poftele maghiare de multă vreme nu mai cunosc nici o limită. Cu toate acestea, an cu an li se aduc mereu cele mai grele jertfe în dauna unităţii şi comunităţii imperiului. Iar drept răspuns, maghiarii au spart uniunea vamală, au maghiarizat partea armatei comune, pentru a putea apoi, invocând o necesitate cu totul firească, să despartă Ungaria de imperiu,

păstrând Uniunea personală, dar preferând desigur să o abandoneze și pe aceasta.

Germanii din Austria sau reprezentanții lor, cari se cred fruntași, își închipuesc că au mult simț politic atunci când încurajează mișcarea, care tinde la despărțirea de Ungaria. Firește. De 38 de ani monarhia este despărțită în două state: fiecare trăiește exclusiv pentru el; în umbra slabă a «unității» politice care a mai putut fi menținută cu chiu cu vai, *nu se poate deștepta sentimentul comunității de interese.* Dimpotrivă. Sub presiunea unor raporturi artificial desvoltate, înstrăinarea mutuală *a trebuit* să sporească și prăpastia să se lărgească. Faptul că din zece în zece ani, în mod periodic, se procedează la o reparare a structurii imperiului, care se destramă din ce în ce tot mai mult, a trebuit să întărească în mintea tuturor celor ce gândesc și judecă convingerea despre șubrezenia dualismului. Și, într-adevăr, ne găsim astăzi în fața unor puternice curente separatiste.

Dar nu numai problema austriacă a naționalităților și dualismul slăbesc suveranitatea imperiului; politica maghiară a naționalităților ascunde și ea cele mai grave primejdii pentru destinele imperiului nostru.

De aceea, nici nu-i de mirare că nu mai ieșim din tot felul de crize ministeriale, parlamentare, crize de conciliere, din încurcături serioase și «descurcături» ridicole și, în general, din toate aceste crize constituționale permanente.

O parte din opinia publică s-a și obișnuit oarecum cu crizele noastre; *the world has ben inured to parliamentary crises in Austria and Hungary (lumea a fost deprinsă cu crizele parlamentare din Austria și Ungaria)*, a spus de curând o cunoscută revistă săptămânală engleză*, ceea ce, fără îndoială, nu consolidează poziția noastră de mare putere.

Astfel, ori încotro ne întoarcem privirea, vedem numai fenomene întristătoare. De aceea sforțările care tind să obțină modificarea ordinei constituționale a imperiului nostru sunt împărtășite de toți și apar firești.

* *The Saturday Review* din 7 ianuarie 1905, p. 3.

Singurul popor ale cărui tendințe trebuie să le numim nefirești este maghiarimea. Căci politica de «va banque» pe care o duce va atrage, fără îndoială, după dânsa, în ultima etapă, nu numai decăderea imperiului, nu numai ruina Ungariei, ci și, mai ales, nimicirea însăși a naționalității maghiare!

Cehii, la rândul lor, nu pot privi spre Ungaria, fără să fie întăriți în credința lor că, la urma urmei, și «constituția» *lor* «istorică» ar trebui să se bucure de aceeași îndreptățire, care dă putința maghiarilor să încătușeze și să exploateze atâtea naționalități.

În asemenea condițiuni, este fără îndoială logic, dacă croații, cari, de altfel, sunt cuminți și ponderați, își dezgroapă și ei «constituția» *lor* «istorică» și visează bucuros la ceva care să se asemene cu o «uniune personală».*

În lipsa unei constituții istorice pentru Galiția, polonezii se mulțumesc deocamdată cu hegemonia în cadrul «individualității» lor «istorico-politice» – cauza principală a tuturor luptelor naționale din cuprinsul imperiului nostru.

Rutenii, cari sunt îngenuncheați în această temniță «istorico-politică» a dușmanilor lor, probabil că nu prea sunt însuflețiți de aceleași sentimente de satisfacție.

Maghiarii, în schimb, se joacă de-a revoluția în «statul național unitar-maghiar» care le-a fost dăruit de împărat pentru ca să aibă liniște din partea lor. Cum stăm cu această liniște, se știe. Întrucât însă maghiarilor li s-a dat *totul*, era firesc ca tocmai așa-zișilor «supuși credincioși ai împăratului» – slavilor, germanilor și românilor din Ungaria – să nu le mai fi rămas nimic altceva decât generozitatea maghiară. Cum le merge acestor naționalități, este cunoscut.

Și astfel, pretutindeni, vedem numai lupte înverșunate și o ură turbată de rasă, în timp ce această atmosferă a patimilor

* Că poziția excepțională creată maghiarilor va avea aceste urmări, au văzut-o până și străinii; numai oamenii *noștri* politici, nu. Vezi articolul d-lui Saint-René Taillandier[10]: *L'Autriche et la Bohème* în *Revue des Deux Mondes*, 1869.

dezlănțuite este străbătută de fulgere rău prevestitoare. Germanii îi acuză pe slavi de panslavism; la Innsbruck și Triest se dau sângeroase lupte de stradă cu caracter național, întocmai ca la Cracovia, la Praga și la Brno. Românii din Ungaria și Transilvania acuză maghiarimea în «memorande» și «replici»; slovacii, sârbii și rutenii așteaptă în liniște să se producă anumite complicațiuni în afara hotarelor noastre, căci înlăuntrul hotarelor mult slăvitei Ungarii «libertare» ele n-au voie să facă vreo mișcare, ca și cum ar trăi într-unul dintre cele mai absolutiste state din lume.

După cum se știe, în străinătate adeseori se dezbat multe chestiuni în legătură cu naționalitățile noastre. Așa, de pildă, de nenumărate ori, s-au organizat demonstrații în universitățile din Italia în favoarea italienilor de la noi, în cele germane (chiar acum de curând la Hanovra) – în favoarea germanilor, în România în favoarea românilor noștri etc.

Nimeni nu este mulțumit în acest vast imperiu. Toate naționalitățile sunt învrăjbite și aruncă asupra cercurilor vieneze răspunderea pentru această nemulțumire generală. Cei mai nemulțumiți sunt totuși *maghiarii*, adică tocmai acei cari timp de aproape 40 de ani au fost alintați, cărora li s-a îngăduit tot ce li se putea îngădui, de dragul cărora – și numai al lor – a fost provocată întreaga situație actuală, acest *bellum omnium contra omnes,* – acei maghiari cari au fost hrăniți și îndopați cu toate concesiunile posibile. În fața acestei situații, parafrazând cunoscutele cuvinte, am putea spune: cine cunoaște măcar din auzite istoria anului 1848 și vede cum maghiarii sunt astăzi privilegiați, pe când toate celelalte națiuni sunt tratate *en canaille*, este îndemnat să creadă, fără putință de îndoială, că aceste națiuni s-au răsculat atunci împotriva dinastiei și că regimentele maghiare au fost acelea care le-au silit să bată în retragere. În această situație, cum poți să mai convingi pe cineva că stabilitatea Imperiului habsburgic este asigurată?

Oamenii de stat din Austria au degenerat, devenind niște

neputincioși politici și de aceea ei au fost foarte bucuroși când gălăgioșii maghiari n-au mai vrut în general să stea de vorbă cu Austria în privința reînnoirii vechei înțelegeri. Oamenii politici din Austria au cedat pas cu pas, înaintea tărăboiului infernal al maghiarilor și ei se poartă astăzi față de Ungaria ca față de o mare putere suverană.

Acesta este blestemul pentru fapta rea a contelui Beust![11]

Dar în sfârșit, la un moment dat, când s-a dat ordinul de zi de la Chlopy, s-a putut crede o clipă într-o reînviere a energiei cercurilor conducătoare de la Viena. S-au născut imediat speranțe. S-a crezut că Viena va avea curajul să declare maghiarilor că dualismul trebuiește revizuit *cel puțin în sensul unei stabilități și al unei unități mai strânse*. Dar n-a fost decât o scurtă amăgire! După Chlopy li s-au dat noi concesiuni! Concesiile așa-numitului «comitet de nouă» al partidului liberal. Iar, drept recunoștință, maghiarii au trimis în Parlament aproape o majoritate de kossuthiști, cari au venit cu alte «revendicări naționale», a căror satisfacere, firește că n-ar folosi la nimic, căci și aceasta n-ar fi socotită decât doar ca un aconto. Este știut doar că «revendicările și aspirațiile» maghiare cresc din nou asemenea capetelor hidrei din Lerna[12].

Nu poate fi nici o îndoială că obstrucția austriacă, în special, se datorește dualismului. Căci contele Badeni[13] a dat faimoasele decrete privitoare la întrebuințarea limbilor naționalităților, numai pentru a putea trece în consiliul imperial austriac acel nedrept «compromis», pe seama tuturor celorlalte națiuni ale imperiului, constrângând astfel toate partidele germane să dezlănțuie cele mai înverșunate lupte. Bine spunea Rudolf Springer[14]: „Opt ani de zile acest «compromis» absurd și de neînțeles a stat în gâtul acestui parlament; Badeni i-a dat ființă, Thun[15], Clary, Koerber[16], Gautsch[17] l-au continuat, casa domnitoare nu și-a putut stabiliza o situație și nici o națiune, nici o clasă nu-și pot fixa o atitudine față de cele hotărâte: vremurile din '67 s-au dus, acest

compromis nu este decât un *monument trist* al zilelor dispărute"*.

Totuşi, lipsa de pricepere a situaţiei din partea partidelor germane a dus la rezultatul că ele nu mai au curajul să cerceteze cauzele marilor şi micilor crize nesfârşite, acolo unde aceste cauze se găsesc de fapt: *în corsetul de fier dualist al imperiului.*

Pericolul slavizării, care este atât de apropiat de graniţele seminţiilor germane şi dreptul constituţional al boemilor – ca o sabie a lui Damocles[18] – fac, poate, ca viitorul Austriei să fie privit cu indiferenţă de mulţi germani. Alţii, dimpotrivă, socotesc ca o probabilitate, iar mulţi chiar doresc ca imperiul german să pună odată capăt acestei harababuri, anexând pur şi simplu Austria germană. Această concepţie simplistă este foarte comodă, se pare însă că Germania nu se grăbeşte să realizeze această politică pangermană, căci ea ar fi incompatibilă cu marile şi vitalele interese ale germanilor.

Desigur, nu se poate tăgădui că există un pericol de slavizare pentru germanii din Austria şi că lupta lor este legitimă, atunci când fac toate sforţările ca să se apere în faţa acestui pericol. Cu toate că, în fond, un pericol real de slavizare ameninţă în momentul de faţă numai mase de germani puţin numeroase. *În acest timp în Ungaria, milioane de suflete de neam german* sunt expuse celor mai ruşinoase încercări de exterminare. *De ce* oare centraliştii germani, liberalii, pan-germanii etc. nu şi-au dat niciodată osteneala mai bine să salveze şi pe aceşti tovarăşi de neam, sau cel puţin să pună chestiunea salvării lor din ghiarele maghiarizării, căci ei sunt, fără îndoială, mult mai numeroşi şi însemnaţi? Mai ales, de ce nu intervin pentru şvabii din Ungaria, atât de masiv şi strâns legaţi de germanii din Austria? Iau această atitudine negativă numai din respect pentru doctrinarismul constituţional? Germanii din Austria nu au astăzi, în general, un program constituţional sau naţional-politic pozitiv, potrivit

* Vezi merituoasa serie de articole ale lui Rudolf Springer, asupra crizei, în *Hilfe* a lui Naumann, nr. 31–36, anul 1905.

noilor împrejurări actuale și de aceea dau, de fapt, impresia ca și cum nici ei singuri nu ar ști prea bine *ce vor*.

Și aceasta este situația. D-l *Steinwender* o confirmă, spunând: «Germanii din Austria nu mai vor nimic, nu mai speră nimic, nu se mai tem de nimic». Și mai departe caracterizează astfel momentul de față: «O influențare a treburilor statului fără nici un echivalent, alianța pragmatică și uniunea vamală cu imperiul german, asigurarea limbii germane de stat, garantarea posesiunilor germane, înțelegerea cu cehii, lupta împotriva polonezilor și a ungurilor, opoziția dârză față de orice guvern și apoi iarăși o totală indiferență față de guvernul care i-ar urma la cârmă, – din toată această învălmășeală *nu se poate desprinde nici un singur gând călăuzitor»**.

În ceea ce privește pe oamenii noștri politici oficiali, celor mai mulți le lipsește aceea ce englezii numesc *constructive states-manship*.

E adevărat că rezolvarea diverselor probleme relative la naționalități s-a încercat în Austria pe cele mai diferite căi. Însă toate aceste sforțări au eșuat și au trebuit să eșueze, căci nu s-a ținut seama de esența adevărată a luptelor duse. Nici guvernarea liberalilor germani, nici federalismul lui Hohenwart[19] al așa-ziselor «individualități istorico-politice», nici lipsa de sistem al lui Taaffe[20] n-au fost de natură să soluționeze aceste chestiuni. Însă, cauza principală a acestei enorme confuzii generale rezidă în așa-zisul «drept istoric». Căci o dată ce a fost restabilit pentru maghiari, pe temeiul Diplomei din Octombrie, «dreptul lor istoric», acest drept nu li se poate contesta prin nici un fel de sofisme nici cehilor, *atâta timp cât dualismul subsistă*. Dar un federalism întemeiat pe aceste pergamente îngălbenite, echivalează cu o necruțătoare abandonare a mai multor milioane de germani și a altor naționalități la discreția unor regate medievale, care ar urma să fie stabilite în hotarele lor etnografice, cu totul arbi-

* Dr. Otto Steinwender, *Parlamentsdämmerung*, 1900, Wien, *Deutscher Verein*, pp. 5 și 9.

trare. Aceasta ar însemna însă ascuțirea extremă a luptei naționalităților.

Deci, atâta vreme cât germanii nu se vor fi ridicat la o concepție superioară asupra menirii firești a acestui mare imperiu, atâta vreme cât vor privi dualismul cu nepăsare, ba chiar vor pleda pentru uniunea personală, – atâta vreme ei vor fi în primejdie să vadă înviind regatul Boemiei și să se trezească într-o situație cu totul asemănătoare cu aceea pe care o au cele două milioane de germani în Ungaria. Oameni ca d-rul Lippert*[21], d-rul Pfersche** și alții au și căzut de acord în ce privește dreptul constituțional al Boemiei.

E o deșartă iluzie să crezi, cum cred atâția, că soluționarea crizei noastre generale depinde numai de eventuala înlăturare a problemei germano-cehe. Se știe că această problemă nu este decât una din multele probleme naționale ale imperiului nostru polietnic. Iar nesfârșitul lanț al înțelegerilor unilaterale este pur și simplu numai dovada că pe această cale nu se poate ajunge la o împăcare. Trebuie să fie odată pentru totdeauna înțeles că problema germano-cehă nu poate fi soluționată, decât, numai atunci, când ne decidem *să soluționăm întregul complex al problemelor care privesc naționalitățile din monarhia noastră*. Și aici trebuie pornit de la o concepție unitară și firească, pentru a se putea ajunge la o concluzie unitară și cu șanse de succes.

Nu se va putea găsi o ieșire din actualele crize politice, naționale și constituționale, atât timp cât, preocupați de anumite chestiuni izolate, vor fi pierdute din vedere liniile mari hotărâtoare ale situațiunii noastre generale.

În fața atâtor probleme naționale și constituționale, totdeauna s-a trecut cu vederea problema naționalităților, care este în directă legătură cu elementele fundamentale care chezășuiesc existența imperiului. Mereu se lansează lozinci, dar nu și idei; mereu se vorbește despre «constituțiile regatelor și ale ținuturilor», ca și cum n-ar fi vorba despre

* Vezi, *Neue Freie Presse* din 15 martie 1896.
** Vezi, *Die Zeit* (rev.săpt.) din 29 februarie 1896.

popoare ce trăiesc, ci de cronici aflate în rafturi de anticar; se crede că ideea federalismului este distrusă atunci când, parte din nechibzuință, parte din părtinire, este prezentată ca o «destrămare» a imperiului; se cere o delimitare națională în Boemia; «opinia publică» se indignează însă când slovenii, italienii, rutenii etc. vorbesc și ei despre o delimitare națională. Întregul imperiu se clatină din pricina temeliei găunoase a dualismului, sperându-se într-o salvare a sa prin diletante «provizorate», «revizuiri» sau chiar printr-o politică care să tindă la o despărțire de Ungaria; însă prea puțini se gândesc la crearea unui definitivat politic serios.

Totuși, numai ținând seama de situația generală a întregului imperiu, ne vom putea orienta în acest talmeș-balmeș amețitor, vom ajunge la un gând constructiv și să sperăm, va fi cu putință, ca imperiul să iasă totuși la liman, din acest ocean de greșeli.

Deci, din acest punct de vedere, *nu este vorba de decăderea Austriei, ci, din contra, de reorganizarea și renașterea ei,* cu condiția numai ca toți acei cari sunt cinstit devotați imperiului să-și dea seama, în agitația lor confuză, de drumul adevărat. Căci înainte de toate *nu este exact* că numai statele naționale independente pot să-și legitimeze existența. Elveția – un exemplu cu drept cuvânt citat adeseori – este tipul unui stat eterogen din punct de vedere național și nimeni cu mintea sănătoasă nu-i va tăgădui dreptul la existență.

E drept că toate frământările procesului istoric din imperiul nostru urmăresc căutarea unei forme moderne a legăturilor național-constituționale, corespunzătoare cu noile cerințe ale statului. În mod just se exprimă un sociolog, atunci când afirmă: «putem fi siguri că întrucât istoria creează numai stări raționale, această formă superioară de stat își va face drum și va ajunge la realizare prin făgașul tuturor luptelor naționale interne, duse în sânul statelor polinaționale»*.

* Dr. Ludwig Gumplowicz[22], *Grundriss des Soziologie,* Wien, 1885, «Manz», p. 160.

Viitorul Imperiului habsburgic poate fi încă mare și strălucit, dacă el voiește să-și îndeplinească menirea și dacă concepe această menire în mod just. Pentru o asemenea atitudine, timpul a sosit de mult. Căci imperiul se aseamănă, ca să ne servim de expresia lui Bismarck[23], cu o mașină încărcată până la explodare, când ajunge o scânteie sau o singură mișcare greșită, pentru ca să arunce în aer supapa de siguranță.

Mai ales acesta este cazul Ungariei. Demult Ungaria a degenerat într-un gen hibrid de stat anarhic și polițist, în care nebunia naționalistă a partidului guvernamental și înalta trădare, fățiș manifestată a partidului care dictează, sărbătoresc adevărate orgii. Aceste partide se întrec unul pe celălalt în folosirea abuzivă a aparatului represiv al statului împotriva majorității populației, pe care reușesc s-o țină în frâu numai cu ajutorul jandarmeriei și armatei. Această Ungarie nu numai că ea singură se va nărui, prin absurda sa politică de violență, dar va trage în prăpastie și Austria.

În fața acestei situații, orice atitudine politică cu paliative este ridicolă. Acei oameni cari își închipuie că, de pildă, față de prăbușirea ideii dualiste, noi «trebuie să avem numai răbdare» și trebuie să așteptăm mântuirea «de la întărirea intereselor comune» între «maghiari și alte naționalități», «de la trezirea spiritelor», «de la înlăturarea aversiunilor», ba chiar «de la marile greutăți ale vremurilor» – ar putea să ne scutească de asemenea simple fraze sforăitoare, mincinoase și sărace în idei și ar face mai bine să lase grija descurcării din haosul acesta general unor oameni mai energici și mai bine orientați.

Înainte de toate trebuie să terminăm hotărât cu trecutul *istorico-politic* sau, pentru a vorbi ca Hanotaux[24]: *il faut liquider le passé.*

Avem deci nevoie de o nouă concepție, o concepție a unui imperiu al Marei Austrii, pentru a ieși din această mocirlă și să ridicăm pentru noi toți, pe o temelie solidă, un nou edificiu constituțional acceptabil pentru toate națiunile acestui imperiu. În același timp, acest imperiu să fie în stare să

trezească și simpatia micilor națiuni limitrofe din răsărit. *Principiul dinastic, destoinicie militară* și, înainte de toate, *dreptate față de toate popoarele care dau un conținut acestui imperiu,* – iată care trebuie să fie în viitor, așa cum a fost și în cel mai îndepărtat trecut, stâlpii pe care să se sprijine edificiul lui.

Ideea imperiului Marei Austrii trebuie mai cu seamă să fixeze *formele concrete* ale dreptății față de popoarele imperiului și aici trebuie să fim conduși de următoarele considerațiuni. Trăim într-o epocă în care momentul național domină toate acțiunile, mai ales a acelor popoare care sunt împiedicate să-și exercite dreptul de autodeterminare. Astfel, *esența adevărată a tuturor* luptelor naționale de la noi *nu este de ordin constituțional, ci de unul național-constituțional.*

Toate popoarele leale *față de Austria* despre care este aici vorba au fost întotdeauna și sunt în fundul inimii lor și acum leale, căci între aceste toate popoare rămâne o comunitate de interese intimă și superioară, care le dă putința să vadă în Austria, într-o Austrie Mare, așa cum este ea înfățișată aici, un sprijin al deosebitei lor individualități.

Dar imperiul nu trebuie să dea numai aparența unui sprijin, ci să și devină în realitate adevăratul, mai mult chiar, unicul reazăm pentru toate aceste popoare.

Aceasta va fi însă cu putință numai atunci când conducătorii lui vor fi satisfăcut *suum quique* principiul simplu, dar hotărâtor pentru noi, de a abandona *dualismul austro-maghiar* și să *înfăptuiască imediat o constituție imperială federală pe baza delimitării naționalităților.*

O Austrie-Mare, care ar face în acest fel dreptate tuturor popoarelor, ar avea de îndeplinit o misiune deosebită în Sud-Estul depărtat al Europei și, prin îndeplinirea ei, ar avea un viitor asigurat.

CAPITOLUL II

POLITICA AUSTRIACĂ A NAȚIONALITĂȚILOR

Se vor împlini curând șase decenii de când s-a deslănțuit lupta naționalităților pe teritoriul împărăției habsburgice. A bântuit șase decenii, întreruptă de pauze mai mici sau mai mari. Nici unul din statele europene cu minorități n-a avut de îndurat lupte naționale atât de violente și de nesfârșite, așa cum a îndurat monarhia noastră pe întreg teritoriul ei, în urma apariției – după 1848 – a principiului național ieșit din adâncuri la lumină. Și, cu toate măsurile luate pentru rezolvarea acestor conflicte, situația național-politică a devenit pretutindeni în împărăție tot mai amenințătoare.

Situația se caracterizează astăzi la fel cu o descripție de acum 36 de ani:

«Partidele naționale stau dușmănos față în față. Nu le desparte numai o concepție sau alta, un interes sau altul, ci însăși părerea asupra esențelor. Orice conflict de partid deslănțuie mânia națională, fiecare luptă parlamentară ajunge ușor un învălmășag disperat în care cad sau înving popoare întregi. Prin centralizare, statul multiplică fără rost prilejurile unor întâlniri pline de adversitate, ajungând arena pasiunilor naționale și ringul de box al popoarelor sale îndușmănite. Și deoarece Statul habsburgic nu este zidit pe temelia unității etnice, ci pe o temelie polietnică, sguduirea păcii naționale are ca urmare sfărâmarea sa, iar centralizarea, în loc să fie mormântul certurilor intestine, a devenit mormântul ființei sale»*.

---

* Fischhof[25], *Österreich und die Bürgschaften seines Bestandes.* Politische Studie, Wien, 1869, Wallishauser, p. 103.

Într-adevăr, experiențe felurite demonstrează la noi, ca și aiurea în state cu structură mai mult sau mai puțin analogă, că, astăzi, un stat cu o moștenire polietnică din vremuri necolorate cu problematică națională nu se poate menține decât pe două căi. Sau printr-o formă bine organizată de *absolutism* – indiferent dacă este exercitată de monarh sau de o națiune dominantă, cu condiția unei perspective de asimilare etnică a minorităților de către factorul privilegiat. Sau prin aplicarea principiilor federaliste în Constituția statului. Esența tuturor luptelor naționale este de natură constituțională: acest lucru nu mai scapă nici unui observator imparțial al grelelor și îndelungatelor lupte în Austro-Ungaria. În fapt, de la apariția ideii naționale, sistemele politice aplicate sau numai preconizate se mișcă înlăuntrul acestor granițe constituționale. Lupta naționalităților are trei tendințe* pe care le găsim încă din anul furtunos al revoluției de la 1848: 1) curentul *german-centralist;* 2) tendința *istoric-politică* (având ca susținere *le centralisme dédoublé* germano-maghiar) și 3) curentul *etnic-național.*

Pe această linie se mișcă integral toate dorințele, cererile și tendințele națiunilor respective.

După potolirea răscoalelor de la 1848, s-a așteptat rezolvarea acestor probleme în epoca ministrului Bach[26], prin introducerea unei «bune» birocrații cu alură germanizatoare. În ceea ce privește această germanizare, istoricul român Alex. Papiu-Ilarian[27] a caracterizat-o just, spunând că Bach a tradus în nemțește programul de maghiarizare a lui Kossuth**[28]. Această opinie este înțeleasă mai lesne, dacă ne amintim de atitudinea cercurilor diriguitoare de atunci.

La Viena s-au uitat repede frumoasele făgăduieli făcute națiunilor împărăției înainte și după revoluție.

---

* Dr. Rudolf Hermann von Herrnritt, *Nationalität und Recht, dargestellt Nach der österreichischen und ausländischen Gesetzgebung,* Wien, 1899, Manz, p. 43.

** Alexandru Papiu-Ilarian, *Independentia constituțională a Transilvaniei,* 1861, I, p. 36.

Nu s-a realizat ideea împăratului de la 1804, nici programul de la Kremsier[29], nici proiectul de la 1849, ci principiul imperial romano-catolic al infailibilității absolutist-birocratice și ideea imperială germană au condus în fericită alternativă regimul lui Bach*.

Ideea fantezistă a lui Schmerling[30] despre o «împărăție de națiune germană cu 70.000.000 locuitori» nu lăsa spațiul necesar pentru o rezolvare rațională a problemei minorităților, cu toată aparența unor forme mai mult sau mai puțin constituționale și a unor concesiuni făcute de guvernul său.

După acest provizorat, a sosit Beust care a tăiat nodul gordian austriac, printr-o îndrăzneață lovitură ce a divizat în două state, împărăția.

Ideea în sine era bună. Totuși, s-a trecut cu vederea că, dacă maghiarii pretindeau zgomotos reînvierea vechii Constituții, identificându-se cu noțiunile «Ungaria și Transilvania» – celelalte popoare nu voiau să recunoască noua Constituție, cerând, în teritoriile lor, constituții naționale, în cadrul unui stat federal austriac.

Înainte de promulgarea diplomei din octombrie «a învins tradiția istorică și viața etnică a trebuit să se acomodeze unei configurațiuni teritoriale care a fost comparată, nu fără dreptate, cu o grădină zoologică, în care lupii și mieii sunt puși împreună. După acest sistem, o națiune nu mai formează o unitate: granițele provinciale zdrobesc națiunile și nu e de mirare că națiunile vor să zdrobească provinciile»**.

Actualele privilegii naționale, acordate ungurilor sub pretextul drepturilor istorice, nu pot contribui în nici un caz la soluționarea problemei naționalităților.

Prin introducerea dualismului, s-a obținut un singur rezultat: în locul unui *singur* stat polietnic s-au creat *două* în cuprinsul împărăției, accentuându-se confuzia și pericolele chestiei naționale.

* Rudolf Springer în revista *Hilfe* a lui Naumann, nr. 1, 1905.

** Rudolf Springer, *Der Kampf der österreichischen Nationen um den Staat*, Leipzig und Wien, Deuticke, 1902, p. 33.

În ceea ce priveşte, în special, încercarea lui Hohenwart să federalizeze numai Austria pe temeiul drepturilor constituţionale istorice, este neîndoielnic că, chiar dacă ar fi reuşit să introducă acest soi de federalism de principii istorico-juridice, chestia naţionalităţilor nu ar fi astăzi tranşată, după cum nu s-a tranşat nici după «sistemele» ulterioare lui Hohenwart sau după încercările de împăciuire lipsite de sistem. Graniţele istorice ale «împărăţiilor şi ale ţărilor» nu coincid cu graniţele naţionale şi etnografice. Această circumstanţă n-a fost luată niciodată în consideraţiune. Din această cauză, acest soi de federalism ar fi construit mai multe state naţionale în sânul monarhiei, dar – în acelaşi timp – luptele naţionale s-ar fi desfăşurat în permanenţă.

Epoca Auersperg[31] de dominaţie a partidului german-liberal n-a fost însufleţită nici de voinţă şi nici n-a avut înţelegerea necesară pentru a rezolva în mod serios această problemă. Lozincile favorite despre îndreptăţita dominaţie a germanilor, despre caracterul german al împărăţiei, despre necesitatea stringentă a centralizării şi altă frazeologie doctrinară de acelaşi fel au demonstrat numai că liberalii germani n-au fost capabili să priceapă aceste importante probleme în specificul lor şi să le rezolve cum trebuie.

Lipsa de sistem a guvernării Taaffe, cu permanentele oscilaţiuni şi cu faimoasele tranzacţii şi oportunităţi, nu putea să ajungă la o soluţie.

Prin ce s-a caracterizat politica lui Taaffe? A acordat concesiuni cehilor, chiar în detrimentul minorităţilor germane din regiuni compacte. Dar aceste concesiuni sunt prea mici pentru a trăi şi prea mari pentru a muri, refuzându-se în acelaşi timp celorlalte naţionalităţi. Germanilor li s-au permis oarecum granite naţionale. Dar nu s-a dat nimic rutenilor din Galiţia, slovacilor în Stiria şi Carintia, italienilor în Trentino, lăsându-se rutenii sub hegemonia polonezilor, slovacii sub hegemonia italienilor şi a germanilor, iar croaţii de pe litoralul Mării Adriatice au fost puşi sub epitropia italienilor din

orașele respective. Concomitent se cultivau tot soiul de enclave și insule naționale.

Țelul principal al contelui Taaffe nu era federalismul, așa cum se credea, ci potolirea naționalităților de azi pe mâine. Bunăvoința sa față de naționalități face impresia politicii unioniste a Irlandei: *killing Home Rule by kindness*.

S-ar face o nedreptate contelui Taaffe, dacă ar fi singur învinovățit de toate aceste greșeli. N-a vrut sau n-a putut să aducă vreo schimbare legilor constituționale, deci a fost obligat să respecte pe cele existente.

Articolul XIX al legilor fundamentale constituționale spune:

«Toate naționalitățile statului sunt egal îndreptățite și fiecare are dreptul inviolabil de a-și păstra și cultiva naționalitatea și limba».

Din nefericire, naționalitățile din Austria nu sunt cu granițele fixate. Articolul XIX nu numește precis naționalitățile și provinciile respective. Interpretările variate îngăduie minorității cehe și slovace să pretindă drepturi naționale în teritorii cu majorități germane și să acorde drepturi naționale exclusive minorității germane în teritorii românești, cum este, de pildă, Bucovina. Așa se explică pretenția de înființare a unor școli cehe în Viena și chiar în Austria de Jos. Candidații cehi fac agitație electorală pentru aspirațiile lor naționale în Viena. S-au deschis școli slovace și s-au acordat drepturi naționale în Klagenfurt și în orașul Graz, adică în regiuni germane. Așa s-a ajuns la o universitate italienească în Innsbruck. Așa pătrunde o naționalitate în domeniul de compactă naționalitate diferită, provocând haos și luptă permanentă.

Cehii cari trăiesc în Viena și-au întemeiat în anul 1895 cerințele lor naționale în modul următor:

«Ne-am adunat într-o falangă independentă cei cari trăim în Viena, pentru a lupta ca în Viena și în Austria de Jos să fie liniște și pentru ca un popor să nu asuprească pe altele (!)

Până acum, noi cehii băștinași și alți slavi ne-am plâns și ne plângem că egalitatea națională n-a fost realizată. Deoarece nu așteptăm o îmbunătățire, în această privință, de la partidele germane și de la deputații germani, nu vom duce lupta decât prin propriile noastre puteri și mijloace. În special, tindem să se acorde școli cehe numeroasei populații cehe din Viena, iar limba cehă să fie întrebuințată în biserică și în administrație, în conformitate cu articolul XIX din pactul fundamental. Partidele germane nu vor să ne acorde aceste drepturi. De aceea, fiecare vot pe care un ceh îl acordă unui candidat german este o pagubă adusă sfintei noastre cauze naționale. Compatrioți! Fiți conștienți de faptul că noi suntem băștinași în această regiune și că suntem atât de mulți încât nici un candidat german nu se poate alege fără voia cehilor, încât orice partid va fi silit să ceară ajutorul vostru»*.

La 19 octomvrie 1905, au apărut primii cehi în Camera de Comerț din Reichenberg. Au fost Bohumir Matuschek și Franz Pita, aleși în locul decedaților germani Gebhardt și Gärtner. Chiar din prima ședință, înlocuitorii au început să țină discursuri în limba cehă. Acest eveniment s-a petrecut în Reichenberg, care este o regiune eminamente germană.

Evident, asemenea mișcare politică este provocatoare pentru germanii din Viena și Austria germană și, cu timpul, ar putea deveni periculoasă. Sentința justiției la plângerea cehilor că li s-a interzis deschiderea unor școli publice în Viena a fost negativă**. Însă și cehii au dreptate, deoarece la o populație germană de 44.000 din Praga sunt 50 școli primare, în timp ce pentru 63.000 cehi din Viena «nu există nici un drept, nici o lege, nici măcar legea pentru învățământul primar»***.

Adevărul este că aceste plângeri nu s-ar face dacă

* *Manifestul alegătorilor cehi din Viena*, în *Deutsche Zeitung*, 25 septemvrie 1895.

** *Neue Freie Presse*, 24 octomvrie 1904.

*** Cuvântarea deputatului ceh Horitza în ședința Camerei austriace din 22 noemvrie 1899.

naționalitățile și insulele etnice n-ar fi tratate, când pe picior de egalitate, când nedreptățite. *Die Deutsche Zeitung* are dreptate când spune: «astăzi, nici o garanție legală și nici un rescript imperial nu păzește suficient nici o grupă etnică de violentarea naționalității sale. Altminteri n-ar fi posibile școli poloneze, cehe și slovace în orașe germane»*. Așa este. Dar nici școlile germane n-au justificare în mijlocul unei populații compacte slave sau române, dacă vrem să creăm pacea în mod serios.

Așa izvorăsc confuzele probleme de limbă în mare parte din paragraful XIX al pactului fundamental. Plângerile reciproce de slavizare și de germanizare sunt perfect îndreptățite. Din nefericire, fiecare guvern austriac este nevoit, prin obligația pactului, să desăvârșească babilonia acestei panmixturi linguistice.

Ar fi o grosolană iluzie credința că o stilizare mai precisă a acestui paragraf și o împărțire teritorială a popoarelor ar putea rezolva problema. Probabil că se va ajunge, cu asemenea măsuri, în special cu împărțirea teritorială, la «o păstrare a patrimoniului național» pentru germani. Însă, pentru o soluționare definitivă, este nevoie de alte măsuri.

De asemenea, este o dovadă de lipsă de comprehensiune a problemei naționalităților, când se crede că e vorba numai de o problemă a limbii naționale. Desigur, această chestiune se află frecvent pe primul plan al discuțiunilor politice, dar nu este unicul și nici cel mai important inel din lanțul doleanțelor naționalităților.

Cehii pretind azi, ca totdeauna, întemeierea unui stat al Boemiei. Cu toate drepturile primite, cu toate dispozițiile ministeriale în privința utilizării limbii cehe, sunt astăzi mai nemulțumiți decât oricând și mai iritați din punct de vedere național, arătându-și ostentativ simpatiile rusești, pentru a vârî spaima în elementele germane.

Germanii sunt scoși din multe poziții și – așa se pretinde –

* *Die Deutsche Zeitung*, 11 octomvrie 1895.

sunt amenințați de valul slav din toate părțile. Totuși, cer mereu situația unei națiuni dominante și se opun unui federalism zis stânjenitor. Părăsesc domenii populate compact cu elemente germane, aproape de granița austriacă, lăsându-le libere maghiarizării, – deși se află sute de mii de germani –, răsturnând, în schimb, guverne pentru chestiuni neînsemnate, din punctul de vedere național german.

Slovenii cer mereu autonomia și despărțirea teritorială, plângându-se amar că guvernul austriac le refuză drepturile naționale.

Croații din Istria și Dalmația se află în război declarat cu italienii din orașe și pretind neîncetat să fie înglobați în Croația și Slovenia «în baza dreptului constituțional croat».

Mișcarea moderată ruteană, artificial creată de polonezi, prin intermediul lui Iulian Lawrowskij, a dat faliment în timpul inițiatorului ei. Rutenii din Galiția cer granițele lor geografice pentru a forma o individualitate autonomă și pentru a scăpa de jugul polonezilor, cărora nu le-au putut smulge până acum decât un gimnaziu rutean și câteva locuri în dietă.

Posibilitatea acordată croaților austriaci de a fi angajați ca funcționari în Austria dacă posedă diplome de la Universitatea din Agram a fost prezentată cu trâmbițe și surle ca o mare «concesiune» și ca o gravă defavorizare a germanilor. Croații din Austria și croații din Ungaria, cari doresc fierbinte să formeze o individualitate politică unitară, privesc această «concesiune» ca un început timid de recunoaștere a individualității lor.

Italienii cer și ei autonomie pentru Tirol. Nimeni nu vrea să audă de așa ceva, pentru a nu atinge «unitatea» și «indivizibilitatea» individualității «istoric-politice» a Tirolului. În schimb, se înființează o facultate juridică italienească la Innsbruck, în capitala Tirolului, provocând lupte de stradă între italieni și germani, devastându-se localul facultății. Pentru menținerea ordinei, s-a apelat la armată, s-a ajuns la atac de baionete, a curs sânge, au căzut răniți și chiar morți.

«Desigur, noul proiect al unei facultăți italiene la

Innsbruck dovedește intenții bune», spune Villari[32], «și ar putea fi primul pas pe drumul unei rezolvări definitive a înființării unei universități la Triest. Din nefericire, această facultate nu pare a mulțumi pe nimeni. Studenții italieni și studenții germani cad de acord asupra unui singur lucru: să nu accepte această facultate. Dacă așa stau faptele, vor mai fi dezordini, italienii având împotriva lor pe studenții germani și majoritatea populației din Innsbruck. Presa noastră va protesta și va învenina rănile trecutului. Studenții italieni vor organiza demonstrațiuni inamicale. Presa austriacă va ataca violent Italia și va spune că este total iredentistă și folosește orice prilej pentru a conspira și a arăta dușmănie monarhiei habsburgice și Germaniei, cu care se află în alianță. Din nou studenții din Tirol, Triest și Istria vor emigra în Italia, transmițând altora iritația și nemulțumirea lor. Cui folosește această stare de lucruri? Nimănui. Din nefericire, lumea nu este condusă de logică»*.

Și să ne mai mirăm de «nefericita hartă a naționalităților» și de profundele rătăciri ale rațiunii de stat?

Sunt mulțumiți numai polonezii, cari, alături de maghiari, formează de multă vreme națiunea cea mai privilegiată. Toate concesiunile acordate polonezilor le-au primit cu deosebită plăcere, dar încă din anul 1863 au încercat să extindă revoluția lor națională antirusă și împotriva Austriei. În acest timp, linia de conduită a rutenilor, abandonați pe mâna polonezilor, a rămas în permanență fidelă și leală monarhiei, sinceri devotați împărăției și contribuind din răsputeri la unitatea monarhiei**.

Deputatul Schmerling a caracterizat excelent această situație într-un discurs la Cameră:

«Avem un nefericit talent – trebuie s-o mărturisim cu umilință – să ne adresăm sau să captăm favoarea acelor cari

* *Pasquale Villari*, în polemica sa cu *Triester Zeitung* asupra situației italienilor austriaci, *Neue Freie Presse*, 2 noemvrie 1904.

** Gregor Kupczanko, *Die Schicksale der Ruthenen*, Leipzig, Wilhelm Friedrich, 1887, p. 104.

nu sunt prietenii noștri. În Galiția am făcut tot binele polonezilor, deși rutenii s-au arătat mereu buni austriaci, deși țărănimea galițiană era fidelă în cel mai înalt grad monarhiei și nu vrea să aibă nici în clin, nici în mânecă, și nici un fel de raport cu guvernul local polonez. S-au făcut concesiuni inamicilor împărăției și au fost jigniți cei cari erau credincioși ei»*.

S-a concesionat polonezilor întreaga Galiție, inclusiv cei 3 1/2 milioane de ruteni, ca un domeniu pur național, cu o prețioasă autonomie.

Desigur, este destul de plăcut mai ales când «delegația poloneză» dă tonul în Adunarea de la Viena și când polonezii ajung în cele mai înalte slujbe financiare și onorifice de stat fără nici o greutate. În orice caz, avem de-a face cu un provizorat acceptabil până la reînvierea împărăției istoric-politice!

L'appétit vient en mangeant: polonezii au îndrăznit să ceară introducerea limbii lor în gimnaziile din Bucovina, unde nu se găsește populație poloneză, fiindcă puținele mii de funcționari polonezi, cari au invadat această provincie a Coroanei de origine etnică româno-ruteană, nu formează o naționalitate compactă. În genere, Bucovina se află în mâinile acestei birocrații și a evreimii: cei doi stegari ai culturii! Să ne mai mirăm că germanismul a pierdut pretutindeni teren? S-a înființat la Cernăuți o universitate germană, în locul uneia româno-rutene, încât un străin nu poate ghici ce caută aici. *On se demande ce qu'une Université allemande a à faire en Bucovine? (Se întreabă ce are a face o universitate germană în Bucovina?)***.

Această politică nesistematizată este responsabilă că s-au recunoscut drepturi naționale cehe în regiuni pur germane, drepturi germane în regiuni pur cehe, drepturi italiene în Dalmația, germane în regiunea Craina, poloneze în regiuni rutene și maghiare în Bucovina. În loc să se elimine sau să se

* *Schmerling*, în ședința Camerei de la 21 martie 1872.

** Louis Leger[33], *Histoire de l'Autriche-Hongrie depuis les origines jusqu'à l'année 1889*, Ed. III, Paris, Hachette, 1899, p. 620.

micșoreze zonele cu conflicte, s-a pus consecvență în multiplicarea și lărgirea lor, creându-se ridicole forme bastarde. Are poate statul un interes rațional să transforme naționalitățile în bastarzi degenerați? Această politică lipsită de orice concepție nu poate să ducă decât la disoluția tuturor naționalităților. În loc să fim un adevărat *imperium* să ajungem o *cloaca gentium?*

În fond, Constituția din Decembrie este de multă vreme suspendată. S-a așteptat zadarnic o destindere în chestia luptelor naționale prin introducerea celei de a cincea curii. Marele ziar vienez «liberal» (*Neue Freie Presse,* 1 ianuarie 1898) a scris atunci:

«Deputații celei de a cincea curii au intrat în dietă și s-a născut speranța că, în fața problemelor sociale și economice pe care le vor aduce noile straturi în Parlament, problemele naționale vor pierde din intensitate și vor trece pe al doilea plan. S-a întâmplat exact contrariul. Niciodată arena politică n-a fost dominată ca astăzi de lupta naționalităților, de bătălia dintre slavism și germanism. Niciodată nu s-a ajuns la asemenea excese. A zdruncinat totul: Parlamentul, Constituția din Decembrie, dualismul».

Așadar, încă o dată: nu sunt vinovate ultimele guverne austriace, dacă patrimoniul național al germanilor din Austria este mereu micșorat, ci însăși așezarea constituțională. Și pentru asemenea Constituție luptă germanii?

Mulți dintre ei cred că sistemul centralist ar fi o garanție pentru patrimoniul lor național, fără să-și dea seama că tocmai centralismul apărat din eroare cu atâta dârzenie de germani a dus la starea actuală echivocă.

Să fim limpezi: nici naționalitățile, ci absoluta inutilitate a Constituției din Decemvrie și a dualismului au provocat acuala situație catastrofală.

Când germanii din Austria se entuziasmează pentru cultul lui Bismarck și pentru imnul «Wacht am Rhein» – sunt, orișicum, simptome neliniștitoare. Mai neliniștitoare ar trebui să ne pară sărbătorirea oaspeților ruși și francezi în Praga.

În anul 1893, dr. Ed. Grégr[34] a spus la Cameră că ar trebui desființată actuala Constituție și introdusă una nouă. A adăugat apoi: «după părerea deputatului Max Menger[35], aceasta ar fi înaltă trădare*. (Dr. Ed. Grégr în discursul său de la 24 februarie 1893 din Camera austriacă). La rândul său, d-l Menger s-a plâns că orice acțiune opoziționistă a germanilor este socotită ca înaltă trădare, ciumă prusacă etc.

După aproape șase decenii de lupte, am ajuns atât de departe în soluționarea problemelor naționale, încât dr. Ulbrich, profesor de drept constituțional în Praga și consilier aulic, într-o conferință asupra Boemiei, a încheiat cu concluzia disperată: «să lăsăm istoriei ca să soluționeze problema limbilor naționale!!» (Profesor Ulbrich despre Chestia Boemiei în *Neue Freie Presse*, 6 februarie 1904.)

Iată deci rezultatele politicii austriace a naționalității!

Din nefericire, este valabil pentru germanii austriaci ceea ce Karl Peters spune despre nemți, în general: «la noi fiecare stă nemișcat și hotărât la braț cu micul său program, înjurând tot ceea ce iese din raza sa vizuală»**.

Probabil că Patzelt are dreptate când strigă: germanii din Austria nu contribuiesc de 20 ani încoace decât cu zgomotoasa lor neputință***.

Dar chiar și chestia maghiară n-a fost și nu este, în fond, decât o chestie națională. Se știe cum s-a rezolvat. Ce valoare are această soluție, se vede zilnic.

Contribuția fiecărei părți se hotărăște prin decrete-legi și tot prin decrete se menține uniunea vamală și uniunea monetară.

Ministrul de război al împărăției, Cavalerul de Pitreich, a atras atenția de nenumărate ori, în comisiuni, că am rămas înapoiați din punct de vedere militar, din cauza falimentului

* Dr. Max Menger, *Der böhmische Ausgleich*. Stuttgart, 1891, p. 46.

** Dr. Karl Peters, *England und die Engländer*, Ed. II, Berlin, Schwetschke, 1905, p. 110

*** Julius Patzelt, *Österreichisches Jahrbuch*, 1898, Wien, 1899, Szelinski, p. 177.

dualismului, în special din cauza recrutării defectuoase a contingentelor. Deşi lucrările pregătitoare pentru reforma legilor armatei sunt gata de multă vreme şi au fost înmânate celor două guverne, totuşi noile legi ale armatei au rămas *pia desideria*.

Ministrul de război arată cu sinceritate cauzele acestei întârzieri:

«Luându-se prea mult în consideraţiune dificultăţile celor două guverne în privinţa armonizării diferendelor economice, s-au împiedecat tratativele şi s-a amânat sporirea contingentului de recruţi până la aducerea noilor legi militare». (Expozeul ministrului de război Cavaler de Pitreich, în delegaţia austriacă de la 12 ianuarie 1904.)

De ce această amânare? Pentru că Ungaria îşi sporeşte mereu pretenţiunile, pentru că vrea să se despartă cu orice preţ de Austria, pentru că a devenit mai şovinistă decât oricând.

În acest timp, mişcarea separării de Ungaria a Austriei-Mici se accentuează mereu.

Un german, R. Springer, în revista *Hilfe* a lui Naumann[36], caietul 30, 1905, spune:

„La prima vedere, rămâi uimit că ultra-patrioţii noştri, cari şi-au luat misiunea să vegheze asupra intereselor germanismului în provinciile sudice, au dat maghiarilor nu numai două milioane de nemţi, au renunţat fără condiţiuni nu numai la corpul ofiţeresc şi la limba oficială în armată, ci vor să dăruiască acestui popor de invidiat două regate şi un ducat, Dalmaţia, Galiţia şi Bucovina cu universitatea germană din Cernăuţi. După cum se vede, Georg Schönerer, paznicul virtuţilor naţionale, este gata să-şi ofere şi cămaşa ungurilor, în timp ce suita sa cântă cu entuziasm:

«Vrem ca patria să ni se micşoreze!»".

Vina acestui faliment generalizat n-o poartă atât chestia naţională, cât politica slăbănoagă, lipsită de voinţă şi feminină a Vienei, aflată prizonieră a iluziei nebune că acordul

maghiar și corolarul său, Constituția din Decembrie, sunt singurele mijloace pentru curmarea acestor pătimașe lupte ale popoarelor.

Se va răspunde că ne aflăm în preajma introducerii votului universal și a așa-numitei «autonomii naționale». Socotesc că aceste înnoiri vor agrava situația mai mult decât se crede. Desigur, votul universal trebuie acordat, dar, în același timp, ar trebuit «octroyată» o reformă constituțională adâncă a împărăției. Spun intenționat «octroyată» și revin asupra acestei idei într-un capitol separat. În ceea ce privește «autonomia națională», voi face abstracție de complexitatea și de mecanismul ei greoi și voi atrage atenția numai asupra faptului că introducerea ei va ridica la rangul de sistem durabil nefericita babilonie politică a enclavelor. Amestecul etnic va crea situații anarhice pe care nimeni nu le va mai putea ordona și stăpâni.

Macaulay[37] a spus odată în Camera Comunelor, la discuția asupra legii din 28 februarie 1832, că una din cauzele principale de dezordine interioară a statelor s-a aflat, în toate timpurile, în faptul că n-a corespuns o haină legală împărțirii naturale a puterii sau, cu propriile sale cuvinte:

*«In alls ages a chief cause of the intestine disorders of states has been that the natural distribution of power and the legal distribution of power have not corresponded with each other». (În toate timpurile, cauza fundamentală a dezordinilor interne a statelor a fost că distribuirea naturală a puterii și distribuirea legală a puterii nu au corespuns una cu cealaltă)**.

Cuvintele lui Macaulay sunt valabile și pentru noi.

* *The miscellanous and speeches of Lord Macaulay*. London, Longmans, Green, Reader & Dyer, 1882, p. 533. Un contemporan englez, Sir Rowland Blennerhasset, ne dă sfatul binevoitor să desființăm complet Parlamentul, deoarece nu folosește la nimic (în numărul de aprilie al revistei *Fortnightly Review*, 1905).

CAPITOLUL III

REZULTATELE POLITICII MAGHIARE A NAŢIONALITĂŢILOR

De când s-a statornicit dualismul, adică timp de 38 de ani, *concepţia şi practica maghiară* cu privire la politica naţionalităţilor trecea, pentru germanii liberali din Austria şi pentru apendicele lor evreesc, drept cea mai rezonabilă soluţionare a acestei probleme, de o atât de capitală importanţă.

Aducând în discuţie confuzia născută tocmai din raporturile existente între naţionalităţile din Austria, presa germano-liberală n-a uitat niciodată să atragă din când în când atenţia cetitorilor săi asupra soluţionării înţelepte, din punct de vedere politic, a problemei naţionalităţilor din Ungaria.

O soluţie asemănătoare părea să fie idealul oricărui german liberal.

Liberalii îşi aduc aminte, cu melancolie, de epoca de guvernare a lui Auersperg, care a avut atâtea puncte de asemuire, în problema naţionalităţilor, cu concepţia maghiară.

Întreaga presă iudaică din ţară şi din străinătate a fost mulţi ani în serviciul politicii de maghiarizare. Din toate părţile şi în toate chipurile li s-au cântat maghiarilor imnuri de laudă pentru că au ştiut să înfrângă definitiv naţionalităţile «duşmane statului». Românii au fost înfieraţi, în mod consecvent, ca «iredentişti», sârbii şi slovacii ca «panslavişti» şi «omladinişti» uşurându-se astfel maghiarilor «absorbirea raţională»

a acestor popoare, care în fond au rămas întotdeauna credincioase imperiului. Orice mișcare politică a acestor naționalități nemaghiare a fost *sistematic trecută sub tăcere* de către această presă vieneză, pentru ca nu cumva să se ivească vreo îndoială în privința posibilității de reușită a politicii de maghiarizare.

Această virtuozitate în mușamalizare, falsificare și calomniere părea, la un moment dat, să aibă oarecare succes, întrucât foarte multe cercuri începuseră să creadă, într-adevăr, că naționalitățile din Ungaria nu opun utopiei maghiarizării nici o rezistență demnă de semnalat. Atunci a apărut la Viena o numeroasă delegație română[38]. Aceasta avu efectul unei bombe și nimici, dintr-o lovitură, toată țesătura de minciuni a presei iudaice. Din clipa apariției acestei delegații, cu memorandul ei devenit celebru, și în urma multiplelor evenimente care s-au succedat, existența problemei naționalităților în Ungaria n-a mai putut fi tăgăduită.

Naționalitățile din Ungaria cer necontenit încă din anul 1848, sub diferite forme, însă în fond același lucru: autonomie în ținuturile care le aparțin și apărarea ideii imperiale. Românii, de pildă, au avut între anii 1860-1880 un ziar *Federațiunea*[39], persecutat în mod permanent de către maghiari, foarte respectat însă de români, care apărea la Budapesta și a luptat pentru o alcătuire federală a imperiului.

Împotriva acestor curente, politica maghiarilor a fost foarte simplă: maghiarizarea naționalităților. Maghiarii au pornit de la punctul lor de vedere, pe care mereu îl repetă: Ungaria ori trebuie maghiarizată, ori trebuie să piară. Domnii au invocat, firește, și motive «juridice», căci știut este că *les docteurs en jacobinisme* debitează cu mare plăcere palavre juridice. Ei nu s-au putut lipsi de argumentele «juridico-istorice» fie și numai pentru ca să salveze cel puțin aparența de «libertate» și bună cuviință. *Il y aura toujours des barbares et des fourbes qui fomenteront l'intolérance; mais ils ne l'avoueront pas (Vor fi întotdeauna barbari și vicleni care vor ațâța intoleranța; dar ei nu vor*

recunoaște), spunea Voltaire*. Și toate acestea nu de dragul unor considerațiuni morale. Presa iudaică i-a familiarizat încă de multă vreme cu fraza că, în politică, scrupulele morale sunt ridicole. Maghiarii au *fost nevoiți* să facă o oarecare paradă cu principiile libertare, numai pentru simplul motiv că popoare întregi nu pot fi deznaționalizate, dacă acest lucru li se spune, fără înconjur, pe față.

Astfel, în 1868 maghiarii au adus în discuția unui parlament compus aproape exclusiv din maghiari așa-zisa «lege asupra *egalității de drepturi (!)* a naționalităților»[40]. O asemenea ipocrizie politică este obișnuită în zilele noastre. *Les gouvernements modernes*, spune Novicow, *mêmes les plus oppressifs, gardent un petit reste de pudeur qui les pousse à l'hypocrisie. Ils tâchent d'éviter les grands éclats. Ils tâchent de ne pas s'attirer l'odieux d'une législation brutale et injuste. (Guvernele moderne, chiar și cele mai opresive, păstrează o mică urmă de pudoare care le împinge la ipocrizie. Ele se străduiesc să evite marile scandaluri. Ele se străduiesc să nu atragă asupra lor mârșăvia unei legislații brutale și injuste)***.

Teoreticienii politicii de rusificare în Polonia au simțit și ei nevoia să-și învăluie faptele în fraze care sună mai puțin brutal. Așa, de pildă, generalul Fadejew, panslav, mai exact panrus, spune: «Necesitatea rusificării Poloniei s-a dovedit în chip cât se poate de clar. Pentru aceasta va fi nevoie de mai multe milioane de ruble. Trebuie depusă o muncă perseverentă, *fără constrângere (!)* și o sforțare sinceră de a duce la bun sfârșit această sarcină, care va necesita trei, patru ani (!) de zile. Fiecare milion, care nu va fi întrebuințat la timp și cu folos pentru rusificarea populației de dincolo de Dniepru, va trebui cheltuit mai mult decât înzecit în primul război apropiat. Iar până atunci noi ne vom găsi încontinuu într-o situație precară. Aceste sacrificii făcute pentru ținuturile apusene ale

* Voltaire, *Tolérance*, Section IV.

** J. Novicow, *Les luttes entre sociétés humaines et leurs phases successives*, Paris, Alcan, 1893, p. 135.

țării nu sunt cheltuieli pentru scopuri pacifice, ci adevărate cheltuieli pentru război și, prin urmare, pot fi trecute în sarcina bugetului militar actual»*.

Deci numai asemenea considerațiuni au dictat legea aceasta, menită să mascheze hegemonia maghiarilor și de aceea a fost denumită legea «egalității de drepturi» pentru toate naționalitățile.

Firește, chiar drepturile minimale acordate naționalităților, prin această lege, n-au fost niciodată respectate, căci este de la sine înțeles că politica de asimilare e incompatibilă cu drepturile naționalităților.

Toate manifestările naționale ale naționalităților nemaghiare au fost deci paralizate în mod sistematic, statului i s-a imprimat un exclusiv caracter maghiar, fiind declarat, fără multă vorbă, un «stat național-maghiar»**. Dacă am voi să specificăm aici lipsa de drepturi naționale pentru popoarele nemaghiare, am depăși cu mult cadrul acestei lucrări ***.

Naționalităților nu li s-a făcut nici o «concesiune», iar «poftele» lor n-au fost, întru nimic, alimentate; guvernele maghiare n-au manifestat câtuși de puțin o toleranță în genul lui Taaffe. Dimpotrivă, în decurs de peste treizeci de ani, reprezentanții naționalităților n-au avut dreptul să intre în parlamentul maghiar. Cauza este cunoscută. Așa după cum în Ungaria orice președinte de consiliu are, à la Robert Walpole[41], un tarif al conștiinței deputaților, tot așa are la îndemână și un tarif al diferitelor alegeri. Acolo unde nu merge cu bani, intervine jandarmeria și, din păcate, și armata imperială, alegându-se pur și simplu candidații guvernului,

---

* *Des russischen General Rotislav Fadejew neueste Schriften* etc., Leipzig, Wien, Teschen, Prohaska, 1871, p. 43.

** Dr. L. Gumplowicz, *Das Recht der Nationalitäten und Sprachen in Österreich-Ungarn*, Innsbruck, Wagner, 1879, p. 226 sqq.

*** Există azi o întreagă literatură asupra acestui subiect. Vezi, de ex.: *Rumänische Frage* de E. Brote[42], Berlin, Puttkammer und Mühlbrecht, 1895, precum și *«Replica tinerimei academice române din Ungaria și Ardeal etc.»* Institutul Tipografic, Sibiu, 1892.

prin împiedicarea alegătorilor nemaghiari să se prezinte la localul de vot etc.

Dr. *Kostelszky*, care a publicat în Ungaria o broșură, cu mare răsunet pe acea vreme, asupra maghiarizării, spune într-un loc pe față: «Atâta vreme cât *funcționarul public* poate să meargă din comună în comună și să *atragă atenția (!)* alegătorilor asupra pericolului pe care-l reprezintă ideile răspândite de agitatori, trădători de țară, atâta vreme cât poate să-i *orienteze (!)*, să îndrepte (!) erorile lor și să *risipească (!) ideile* lor preconcepute: *atâta vreme* n-avem să ne temem că conducătorii naționalităților vor putea ajunge în parlament... *Dar imediat ce această influență ar înceta, numeroase circumscripții electorale slave vor alege candidați naționaliști»**.

S-a încercat înăbușirea presei naționalităților printr-o prigoană nemaiauzită, condamnându-se redactorii și editorii ei la ani de zile de temniță, confiscându-se cauțiunile, aplicându-se amenzi enorme, ba chiar prin suspendarea fără multă vorbă a gazetelor; într-un cuvânt, s-au întrebuințat toate mijloacele de constrângere pentru a distruge această presă supărătoare. Toate acestea au fost făcute pentru ca să se producă impresia că în Ungaria nu mai exista o problemă a naționalităților și că statul național maghiar ar fi, dacă nu definitiv înfăptuit, totuși pe cale de a fi cât mai curând realizat. Ba, miniștrii maghiari au declarat chiar de nenumărate ori, cu toată seriozitatea, că ei n-au auzit și nu cunosc în Ungaria o problemă a naționalităților!

După ce însă, de dragul viitorului imperiu maghiar (*birodalom* le zice acestor gărgăuni pe ungurește), s-au făcut cele

* Dr. Kostelszky Géza, *Nemzeti Politika a Felvidéken*, Budapesta, Singer și Wolfner, 1893, p. 55. Addig, mig a tisztviselö elmehet a községekbe, figyelmeztetheti a választókat a hazafiatlan izgatók tanainak veszélyes voltára, Lájekoztathatja öket, helyreigazithatja tévedéseiket, szétoszlathatja elöitéleteiket: addig nem kell attól tartanunk, hogy a nemzetiségi vezérek bejutnak a parlamentbe. De mihelyt ez a befolyás megszünnék, a Felvidék számos kerületében nemzetiségi jelölteket választanának meg.

mai felurite experimente de vivisecțiune pe trupul naționalităților din Ungaria, să vedem ce rezultate a dat această politică, așa cum a fost aplicată, în adevăratul ei spirit moscovito–absolutist. A dispărut oare, măcar pentru un moment, de la ordinea zilei problema naționalităților în Ungaria? Încetat-au oare naționalitățile să existe, să aștepte, să spere? Fost-au ele oare, după o nobilă expresie, «absorbite» de maghiari? Sau li s-au scos cumva din cap ideile «dizolvante», «distrugătoare» și «trădătoare de țară»? Au putut fi cel puțin convertite pentru ideea unui stat maghiar? Sau poate are dreptate *Pester Lloyd*, deși mare maestru în mușamalizare și denaturare, atunci când totuși este silit să mărturisească următoarele: «problema naționalităților nu dispare de fapt niciodată de la ordinea zilei. *Sub o formă sau alta, ea este întotdeauna prezentă și devine de actualitate tocmai atunci când statul este ocupat cu probleme urgente,* iar atenția opiniei publice este îndreptată spre alte interese. Se înțelege, că nici un guvern ungar n-o pierde din vedere»*.

Asta o credem. Mai mult: este un fapt cunoscut, deși trecut sub tăcere, că întreaga atitudine a tuturor guvernelor maghiare este permanent *dictată de frica chinuitoare pe care i-o inspiră naționalitățile încătușate.* Iar în ceea ce privește obiectivul principal al acestei politici, maghiarizarea, ea a dat de fapt mai de mult faliment, după cum voi demonstra mai departe într-un capitol special.

Contele Albert Appónyi, în primul său discurs ținut la clubul kossuthist din 3 ianuarie 1905, cu ocazia intrării sale în acest partid, a făcut, între altele, următoarea constatare: «Noi am sperat că folosirea libertății (!) garantată tuturor cetățenilor acestui stat (!) și forța morală a unei Ungarii înfloritoare vor câștiga pentru maghiarime pe concetățenii de altă limbă. Ne-am înșelat și în această speranță».

Președintele de consiliu, contele Tisza[43], la rândul său, a trebuit să admită, cu ocazia marelui discurs ținut de d-sa la

* *Pester Lloyd* din 1 iulie 1904.

15 ianuarie 1905, relativ la problema naționalităților, că legea școlilor primare din 1879, prin care s-a introdus predarea obligatorie a limbii maghiare în *toate* școlile primare ale celorlalte naționalități, n-a dat nici un rezultat*.

Cu ocazia anchetei întreprinse de ministrul Berzeviczy[44] în școlile primare, bătrânul kossuthist Ludwig Mocsáry[45] demonstrează în *Egyetértés*, într-un mare articol de fond, că, «după treizeci de ani de legislație maghiarizantă, maghiarizarea naționalităților este o imposibilitate, o halucinație, care nu face decât să alimenteze și să ațâțe mereu adânca nemulțumire a naționalităților nemaghiare»**. Într-un alt articol, el se întoarce la același subiect și spune compatrioților săi «să recunoaștem, față de noi înșine, că maghiarizarea maselor largi ale naționalităților conlocuitoare *n-a înaintat cu nici un pas*»***.

D-l Gustav Beksits[46], care toată viața s-a ostenit numai în serviciul maghiarizării, recunoaște singur, în sfârșit, că straturile culte ale naționalităților, care au fost silite să învețe limba maghiară «a statului», e drept că au învățat-o, *dar nu se lasă maghiarizate*. Decepționat, el se plânge în «Budapesti Hirlap»... «stăpânirea limbii nu face pe nimeni maghiar, când acesta nu simte în același timp o dragoste adevărată pentru patria maghiară. Tocmai agitatorii daco-români și panslaviștii (slovacii) cunosc cât se poate de bine limba maghiară. Clasele culte ale slovacilor și valahilor (oláh) vorbesc, în general, limba noastră. Cu toate acestea ele nu s-au alăturat, din păcate, cauzei național-maghiare. Cine ar putea să creadă că în Budapesta locuiesc 62.000 de oameni cari nu știu limba maghiară? La Pressburg sunt 28.000, la Oedenburg 11.000, la Arad vreo 10.000, la Timișoara peste 15. 000 etc. Și cât de

---

* *Pester Lloyd* din 16 ianuarie 1905. Discursul lui Tisza relativ la problema naționalităților.

** Vezi, *Egyetértés* din 8 iunie 1904.

*** Vezi, *Egyetértés* din 12 iunie 1904: *Bevalljak magunk, hogy a magyarositás a nemzetiségi nagy tömbök közt nem haladt elöre egyetlen lépéssel sem.*

mici sunt aceste cifre faţă de masele imense din comitatele locuite de naţionalităţi, care nu ştiu limba maghiară!»*.

Şi, deoarece maghiarizarea este imposibilă, domnii vin cu nişte idei de-a-dreptul patologice. Aşa, de pildă, dr. Kostenszky, de care am mai pomenit, exclamă: «ori noi vom fi nimiciţi, ori naţionalităţile trebuie să se contopească cu noi: *tertium non datur*»**.

Şi din lucrarea lui *Tibad* se desprinde deznădejdea din cauza imposibilităţii maghiarizării. Astfel el spune: «nu cred că greşesc când afirm că, în faţa tuturor acestor mari neajunsuri, noi putem triumfa *numai* dacă vom îndrepta fără întârziere *toată puterea statului şi toate forţele societăţii maghiare la lupta împotriva lor* (a naţionalităţilor)». El cere o reformă administrativă imediată, în sensul ca administraţia «să fie cu totul în măsură să cunoască şi să înlăture pericolele ce se ascund în mişcările naţionalităţilor. Această administraţie va trebui apoi, printr-o politică culturală şi administrativă conştientă, legată cu mii de interese mai mari şi mai mici, să încorporeze statului maghiar naţionalităţile pe care le-am eliminat, atât pe tărâm cultural, precum şi pe cel economic, din viaţa noastră obştească»***.

---

* Vezi articolul lui Beksits în *Budapesti Hirlap* din 18 mai 1904. Acolo scrie în limba maghiară: ...*«a gramatika nem tesz senkit sem magyarrá, ha egyszermind szivében nem érez igaz maghiar hazaszeretetet. Épp a dákorománs pánsláv izgatók igen jól tudnak magyarul. A tóth és oláh intelligenczia egyáltalá beszéli nyelvünket, mind a mellett, fájdalom, nem csatlakozott a magyar nemzeti ügyhöz.*

Ki hinné, hogy Budapesten még mindig 62.000 ember lakik, a ki nem tud magyarul? Pozsonyban 28.000, Sopronban 11.000, Aradon közel 10.000, Temesváron több mint 15.000, stb. De mily ezekély ezek a nemzetiségi vármegyék magyarul nem tudó óriási tömegéhez képest».

** Dr. Kostenszky, *Nemzeti Politika*, p. 25. Textual: *Vagy mi semmiülünk meg, vagy a nemzetiségeknek kell belénk olvadinok: «tertium non datur».*

*** Tibad Antal, *A Román kérdés és a nemzetisége politika*, Budapesta, Grill, 1894, p. 100: Nem hiszem, hogy tévednék, midön azt állitom, hogy a bajok ezen méreteivel szemben csak ugy állhatunk meg diadalmasan, ha az állan egész hatalmát és magyar társadalom összes eröit minden további késedelem nélkül harczba visszük ellenök. További feladata az államnak,

Contele Iulius Andrássy junior[47] menționează și el rezultatele strălucite ale politicii maghiare față de naționalități, dar o face cu cea mai mare prudență, trecând foarte ușor pe lângă «*acele elemente astăzi încă încătușate (!)*... cari, înlăuntrul hotarelor noastre (ungare), în urma afinității elective firești, pot ajunge ușor în slujba unor forțe vitale opuse nouă (maghiarilor)»*.

Maghiarii au fost, firește, nevoiți să ajungă la asemenea concepții, – parte absurde, parte îngrijorătoare –, căci toate naționalitățile se află în aceleași ținuturi unde s-au aflat și în 1848, cu diferența numai că ele, în mod încontinuu, au făcut însemnate progrese culturale, cu toate piedicile puse în calea dezvoltării lor.

Dar în ciuda politicii maghiare de ignorare, în ciuda nesfârșitei prigoane judiciare și a întemnițării purtătorilor de cuvânt germani, slavi și români, în ciuda procesului Memorandului și a dizolvării de către guvernele maghiare a partidelor naționalităților și chiar în ciuda repetatei suspendări judiciare a gazetelor naționalităților, astăzi ca și înainte, naționalitățile cer delimitarea și conexarea ținuturilor locuite de ele pentru ca să formeze, în cadrul lor, *individualități național-politice autonome.*

În anul introducerii dualismului, în 15 mai 1867, naționalitățile din Ungaria au ținut un congres la Budapesta pentru ca să precizeze revendicările lor național-constituționale și pentru a protesta împotriva dualismului**.

---

hogy mentöl elöbb oly szervezetet adjon a közigazgatásnak, meylben ez egészen alkalmassá válik a nemzetiségi mozgalmakban rejlö veszélyek alapos és biztos felismerésére és legyözésére, s a mely egy czélirányos kultur- és közgazdasági politikával kombinálva ismét az érdekeknek ezerféle nagyobb és apróbb szólaival csatolhassa vissza hozzánk a nemzetiségeket, kiket az utóbbi idöben elkövetett bünös mulasztásainkkal a magyar állami élet közösségéböl ugy kulturailag, mint gazdaságilag kiválni engedtünk.

* Graf Iulius Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich vom Jahre 1867*, Leipzig, Dunker și Humblot, 1877, p. 20.

** Walter Rogge, *Österreich von Világos bis zur Gegenwart*, Leipzig und Wien, Brockhaus, 1873, vol. III, p. 143.

În ciuda «politicii naţionale» maghiare care i-a urmat şi care a ţinut câteva decenii, deci în ciuda tuturor persecuţiilor imaginabile, aceste naţionalităţi au ţinut iarăşi, la 10 august 1895, un congres[48] şi iarăşi în Budapesta*.

Ceea ce deci n-a putut îndeplini concesiunile acordate naţionalităţilor în Austria, s-a realizat, în chip natural şi de la sine, în Ungaria, sub uriaşa presiune a politicii de maghiarizare: *un congres al naţionalităţilor, care a hotărât înfiinţarea unei ligi cu un program comun de luptă.*

Programul ligii naţionalităţilor, întemeiată atunci, a spus deschis, chiar în introducere, că naţionalităţile vor să tragă toate consecinţele fireşti pe care le cred necesare din situaţia etnografică a Ungariei; ele resping legea naţionalităţilor ca fiind cu totul neîndestulătoare, chiar dacă dispoziţiile ei ar fi fost realizate. Ele revendică, într-un cuvânt, delimitarea naţională şi o constituţie federativă.

Este semnificativ felul cum apreciază această manifestare a naţionalităţilor din Ungaria principalele organe «liberale» ale monarhiei. Să dăm întâi cuvântul lui «Neue Freie Presse»:

«Programul... tinde spre o reformă constituţională pe o cale ocolită. Românii, sârbii şi slovacii, cari s-au întâlnit la congresul de la Budapesta, cer descompunerea Ungariei în ţinuturi administrative, după felul limbii vorbite. Această revendicare este echivalentă, în consecinţele sale ultime, cu cererea desfiinţării uniunii dintre Ardeal şi Ungaria, refacerii Wojwodinei sârbeşti şi formării unei Slovacii, – situaţie urmărită încă de la Hurban[49], acum 30 de ani. *Deci, negarea existenţei naţiunii politice unitare (!) din Ungaria şi sfărâmarea statului organizat unitar şi centralist (!) în individualităţi naţionale, care vor gravita* – una peste hotare, înspre România (!), alta spre Croaţia (!), a treia spre aşa-zise ţări ale Coroanei din Bohemia (!). Şi un asemenea program de acţiune se numeşte patriotic? Când se pleacă de la un asemenea program, este oare de aşteptat ca oamenii politici din

* *Pester Lloyd* din 10 august 1895.

Ungaria să-l accepte ca bază de discuție? Dar chiar înșiși oamenii politici din Austria, cari nu sunt încă incapabili să judece (!), pentru că ar fi orbiți de ură împotriva Ungariei, trebuie să respingă (!) un asemenea program care, prin învrăjbirile interne, cu caracter național, descompun și paralizează Ungaria, tocmai atunci *când interesele monarhiei cer o Ungarie puternică și bine închegată ?)»**

Iar la sfârșitul aceluiași articol stă scris: «ceea ce s-ar realiza dacă s-ar aplica programul acestui congres al naționalităților, ar mai fi poate (!) un stat, însă acesta *n-ar mai fi statul ungar* (!)» (mai bine zis maghiar).

După atâtea decenii de politică asupritoare, naționalitățile nu au, la urma urmei, de ce să se preocupe așa de mult, dacă cumva statul respectiv, care le asigură tuturor existența, va fi maghiar sau nu. Ele sunt obișnuite să nu le pese, nici măcar de dracu, când e vorba de salvarea lor, din ghiarele unei politici jandarmerești.

Agitația isterică a presei maghiare din pricina acestui congres este și mai caracteristică. Așa, de pildă, «Pester Lloyd» a scris la repezeală:

«Adunarea naționalităților a avut loc. Morții se grăbesc! Lăudabila adunare, ale cărei diferite grupări nu se înțeleg între ele nici în trei limbi, a răsturnat statul ungar cât ai clipi din ochi, a ciopârțit națiunea ungară, a desfăcut țara în parcele, a dat la o parte uniunea cu Ardealul, a dărâmat raportul constituțional cu Croația, a răsturnat orânduirea dualistă a monarhiei, a abrogat, așa într-o doară și tot în numele libertății, legile politico-bisericești (!) și, după ce au mai îngrămădit minciuni peste minciuni (!) și calomnii peste calomnii (!), au clădit de îndată turnul Babilonic al *unui imperiu federativ*. Într-adevăr, nici fantezia cea mai absurdă nu se poate ridica la o atât de nemărginită nebunie. Și este un noroc pentru organizatorii acestui sabat că agitația lor este privită numai ca o plăsmuire a nebuniei (!) politice și naționale. Căci dacă am voi să-i recunoaștem responsabili, ar

* *Neue Freie Presse* din 14 august 1895.

trebui să-i ardem pe frunte cu stigmatul înaltei trădări și să-i deferim justiției. N-are nici un rost să acoperim faptul (!): programul de acțiune unificat al ligii românilor, slovacilor și sârbilor este de fapt al bandei de instigatori nemernici și constituie o provocare insolită nemaipomenită pentru orice sentiment patriotic și cinstit (!), *o îndrăzneală de-a-dreptul revoluționară,* care se leapădă de tot *ce este scump și sfânt națiunii* (!) ungare, *care declară război* constituției (!) ungare, dreptului public (!) ungar, evoluției (!) și organizării istorice a Ungariei. Și această îndrăzneală este demn încununată cu hotărârea nerușinată de a plictisi cu un memorandum pe purtătorul constituțional al coroanei Sfântului Ștefan. *Homerule*-ul irlandez este ca o limonadă sălcie pusă alături de apa tare, în comparație cu *Autonomia* pe care o cere pentru diferitele noastre naționalități actualul program; Ungaria ar fi atunci literalmente sfâșiată în bucăți, devenind o pradă moartă și fără nădejde, în bătaia tuturor vânturilor și furtunilor.

Ceea ce voiește majoritatea domnilor români cari au fost aici prezenți – *se știe doar că întreaga mișcare este a românilor*, căci numai ei au un țel, un plan, un program bine definit, domnii slovaci și sârbi fiind doar niște moluște(!) – *nu se va îndeplini* (?), căci acestui lucru i se opune orice ungur (!) adevărat și cu judecata sănătoasă. Și aici noi vorbim nu numai (!) despre ungurii de baștină, ci (!) despre orice cetățean al patriei, fără deosebire de limbă și de rasă, care poartă în sufletul lui o credință sinceră și un devotament nefalsificat pentru statul ungar.

Această școală politică (a românilor) consideră dualismul *drept cea mai mare nenorocire* pentru naționalități și urmărește să-l prăbușească. Teza acestei școli sună: organizarea monarhiei unice cu autonomia provincială (!) pe baza naționalităților. Ungaria ar trebui să devină provincie (!) asemenea Ardealului, deoarece interesele naționalităților își pot găsi o satisfacție permanentă și definitivă numai (!) într-o organizare provincială și nu (!) de stat.

După învățăturile celor care se închină acestei școale, adepții ei datorează credință nu regelui Ungariei, *ci împăratului Austriei*. Dacă dualismul actual, favorabil numai ungurilor, care stă în contrazicere diametrală cu interesele vitale ale majorității popoarelor conlocuitoare, durează prea mult, iar Viena nu sare în ajutor, atunci a venit timpul credincioșilor români să se arunce în brațele *iredentei**. Acesta este punctul de vedere, aceasta este credința politică și convingerea politică a majorității conducătorilor români ai congresului...»**.

Firește, niciodată n-au lipsit încercări de a se găsi «reprezentanți moderați» ai naționalităților, pentru a-i pune în slujba politicii de maghiarizare. Însă întotdeauna fără nici un rezultat. Astfel, «Pester Lloyd» a adresat acestor elemente un apel deznădăjduit, spunând în concluzie:

«Orientarea care duce spre dărâmarea *organismului politic al Ungariei* a ieșit într-un mod atât de sfidător la iveală, în adunarea naționalităților, încât ne simțim datori *să mai revenim o dată (!) asupra programului publicat.*

După toate cele întâmplate, adresăm un scurt apel acelei părți a publicului românesc, slovac și sârb, de altă limbă decât cea ungară (!), care este devotată patriei ungare și organismului său de stat, așa cum sunt ele astăzi (!) sancționate prin lege și întrebăm: oare nu socotesc (!) că este timpul să protesteze împotriva acelor oameni cari se dau aici drept interpreții nechemați (!) ai opiniei publice a naționalităților lor? Oare nu cred că a venit momentul să se constituie într-un grup aparte, împotriva organizației daco-române, panslavisto-slovace și sârbe, adunate în aceeași tabără și care cer ciopârțirea patriei, ascunzându-se prudent sub pretextul organizării teritoriilor după limba vorbită și o autonomie națională? Nu cred că trebuie să organizeze un partid al românilor, slovacilor și sârbilor patriotici (!), pentru ca tot așa (!), după cum există un

---

* Vom reveni într-un capitol special asupra acestei calomnii împotriva românilor, care are multă trecere la maghiari.

** *Pester Lloyd* din 10 august 1895.

partid daco-român și panslavist slovaco-sârb, să existe și (!) un partid al românilor patrioți (!) al slovacilor-unguri (!) și al sârbilor adevărați (!?) Nu ne îndoim că o contra-mișcare va fi salutată cu simpatie (!) de toți factorii competenți ai acestei țări»*.

S-au scurs 10 ani de la acest apel și de la această amenințare. Nu s-au găsit români, sârbi și slovaci «patrioți» în sensul dorit de maghiari. În schimb, «națiunea» maghiară a reluat, necruțător, lupta împotriva trădătorilor de țară, punând în aplicare toate mijloacele de represiune.

Și rezultatul? Tocmai cu 10 ani mai târziu, deci în 1905, românii, sârbii și slovacii s-au decis să ia parte, ca o încercare, în alegerile parlamentare. Cu această ocazie, marea adunare a românilor, care a avut loc la 10 ianuarie 1905 la Sibiu, fixează un program național, care cere, între altele:

«*Recunoașterea poporului român drept o naționalitate politică constituită în stat.*

Limba unică de comandă în armată, dar și respectarea efectivă a diferitelor limbi pe regiment și *respingerea tendințelor de maghiarizare în armată.*

Problema dualismului este considerată ca o problemă deschisă».

Această atitudine a românilor, în fața dualismului, a fost luată din programul lor din anul 1881[50].

Celelalte naționalități au prezentat programe mai mult sau mai puțin identice.

Și astfel vedem că, în ciuda negării tuturor drepturilor naționalităților și în ciuda tuturor silniciilor politice de stat maghiare, aceste naționalități n-au renunțat până astăzi *la nici unul dintre drepturile lor, la nici o revendicare de a lor.*

Între timp însă, opoziția între maghiari și naționalități a luat un caracter atât de amenințător, încât ar fi o nebunie să subestimezi pericolele inerente acestor pasiuni naționale, căci

* *Pester Lloyd* din 13 august 1895.

politica incendiară a maghiarilor relativă la naționalități amenință astăzi cele mai vitale interese ale monarhiei.

Astfel, procurorul a exclamat patetic în așa-numitul proces al «Replicei»*:

«Rebelii urzesc comploturi împotriva integrității Sfintei Coroane ungare; acuzații, în slujba rebelilor, au pornit să turbure armonia dintre cetățenii acestei patrii, să zdruncine credința față de stat, să răspândească între fiii patriei sămânța dușmăniei, sfadei, urei și, în acest chip (!), au participat la complot.

Vegheați, pentru ca patria să nu fie primejduită!

Pentru binele țării, vă rog în numele legii: trimiteți pe acești acuzați în fața justiției»**.

Se vede deci că celebrul «proces sumar» pe care maghiarii atât de «copți politicește» l-au făcut împotriva naționalităților se termină lamentabil. Dacă lucrurile au ajuns până la «comploturi», până la «înaltă trădare», – aceasta înseamnă că problema naționalităților stă foarte prost, căci se știe că popoarele liniștite, mulțumite cu soarta lor, nu au o deosebită poftă să urzească comploturi. Asemenea legături periculoase nu prea se ivesc într-o țară civilizată, constituțională și liberă. *Le vaincu, quand il ne peut faire une opposition franche et loyale, – recourt aux complots et aux sociétés secrètes. (Învinsul când nu poate face o opoziție francă și loială – recurge la comploturi și la societăți secrete.)****

---

* Tineretul academic român a scos în anul 1892 o mare broșură (*Replica*), în care dovedea *cu acte* toate siluirile la care au fost supuși românii și celelalte naționalități nemaghiare. Această lucrare era un răspuns la o lucrare mai mică a tineretului academic maghiar. Pe scurt, era vorba de o luptă politică literară între studenți. Replica românească a apărut în limbile română, germană, franceză, engleză și italiană în 26.000 exemplare și a stârnit un mare interes. Tonul era cât se poate de patriotic. Pentru politicienii maghiarizării, asta a însemnat firește înaltă trădare. De aci, procesul intentat «răspânditorilor» *Replicei*. Unul dintre acuzați, autorul acestei cărți, a fost condamnat la 4 ani, celălalt la un an închisoare.

** Vezi, *Pester Lloyd* din 30 august 1893 (Discursul lui Jeszensky).

*** Vezi, J. Novicow, *La politique internationale*, Paris, Alcan, 1886, p. 319.

Dar s-a spus că și în Austria există, după expresia pusă în circulație de Menger, «partide trădătoare». Și aceasta, chiar în consiliul imperial. Deci «trădători de țară» și «vinovați de înaltă trădare», dincoace și dincolo de Leitha[51]. Deci o situație asemănătoare, plină de cele mai fericite perspective!

Este însă un foarte trist semn al vremii, dacă *partide întregi, popoare întregi*, ba chiar *majoritatea covârșitoare* a populației din Austro-Ungaria se compune din *trădători!*

Anumite ziare au căutat să explice condițiunile excepționale din Boemia, între anii 1890-1900, precum și proclamarea legii marțiale la Praga – după căderea lui Badeni, – înfățișându-le ca firești urmări ale concesiunilor făcute de către Taaffe slavilor.

Dar iată că în Ungaria naționalitățile sunt tratate, neîntrerupt de la 1867 încoace, ca iloți; chiar și cele mai mici concesiuni obținute de ele între anii 1860-1867 din partea guvernelor austriace le-au fost retrase; statul maghiar exercită o adevărată tiranie față de naționalități. Ce coincidență remarcabilă în rezultatele politicei maghiare și a celei austriace în chestia naționalităților!

Bătrânul Tisza Kalman[52] s-a lăudat că va «strivi» naționalitățile. Președintele consiliului Weckerle[53] a declarat mai târziu de două ori, consecutiv, în Parlamentul maghiar, că el crede necesară luarea unor măsuri excepționale pentru combaterea agitației naționalităților. Și într-adevăr, naționalitățile din Ungaria trăiesc sub presiunea măsurilor excepționale!*

Un an mai târziu, când procesul memorandului a ridicat o puternică furtună, deputatul Pázmándy Dénes a vorbit despre acest proces în Camera maghiară și a cerut în special strivirea implacabilă a mișcării românești. El a ajuns, în lungul său discurs, la o asemenea concluzie:

«Trebuie vegheat incontinuu asupra siguranței Ardealului și de aceea e nevoie nu numai de sporirea numărului jan-

---

* Discursul Președintelui de Consiliu Dr. Alex Weckerle din 1 ianuarie 1893. Discursul aceluiași din 6 martie 1893 în Camera maghiară.

darmilor, ci și de introducerea poliției de stat. (Aprobare la extrema stângă.) Asemănătoare măsuri excepționale au fost luate și pentru Pozen, pentru Alsacia-Lorena, pentru Irlanda și pentru alte țări. Dacă guvernul va face acest lucru, el va reuși să taie firele care leagă iredentismul cu străinătatea și să zăgăzuiască mișcarea naționalităților. Dacă legile în vigoare nu oferă guvernului mijlocul unei intervenții efective să prezinte noi proiecte de legi. Noi le vom vota cu plăcere». (Așa e.)*

Oratorul a stat de vorbă cu cei mai mulți dintre acuzați. Ei vorbeau atât de bine limba maghiară, încât ar fi putut fi membri corespondenți ai Academiei maghiare de știință. (Ilaritate.) Însă în fața instanței, au spus că nu știu limba maghiară și astfel Curtea a fost nevoită, timp de trei săptămâni, să martirizeze publicul, pe jurați și pe ea însăși. La dezbaterea de la Cluj au fost invitați reprezentanții întregei prese. A fost organizată o «Agence de presse». Și deoarece nici armata, nici jandarmeria n-au vrut să acorde ajutorul lor, căci invitația trebuia să pornească de la garnizoana orașului, nu se găsea în fața miilor de români decât o poliție compusă numai din 84 de oameni, dintre cari 20 au fugit imediat (!). Astfel românii au reușit să țină orașul Cluj, pentru câteva ore, sub o adevărată stare de asediu. Guvernul trebuie să procedeze cu implacabilă severitate (aprobare furtunoasă pe băncile dreptei și extremei stângi), fără să ia în considerație ce va spune presa românească sau o parte a opiniei publice din Europa(!)".

Trebuia să aibă loc din nou la Sibiu o ședință a Asociației naționale (!). Oratorul roagă pe ministru «să închidă fără multă vorbă pe oamenii cari vin acolo și să le facă un proces de înaltă trădare. (Aprobare pe băncile extremei stângi.) În Ardeal se adună bani pentru ridicarea unui monument închinat lui Iancu[54]. Ministrul trebuie să împiedice și acest lucru. Din România se importă enorm de multe calendare (!), care răspândesc cele mai primejdioase tendințe. A ordonat oare

* Darea de seamă asupra ședințelor Camerei maghiare din 24 noemvrie 1894.

dl. ministru confiscarea acestor tipărituri şi a dispus oare pedepsirea celor ce le răspândesc? (Aprobare.)»*

Şi Contele Ştefan Tisza, preşedintele consiliului Ungariei, demisionat de curând, a ridicat anul trecut[55] în parlament chestiunea necesităţii revizuirii acelei părţi din codul penal, care se referă la agitaţia naţionalităţilor, pentru a face astfel faţă «agitaţiunilor celor fără de patrie». Căci pe tărâmul politicii guvernului, spunea contele Tisza, «ochiul ascuţit şi mâna care pedepseşte şi apără statul maghiar trebuie să intervină cu autoritate. Noi am tratat acum această problemă prea cavalereşte (!). (Rumoare.) Statul maghiar a închis ochii (!) în ce priveşte aceste agitaţiuni josnice şi cred că, dintre toate administraţiile publice europene, administraţia maghiară este cea mai puţin înarmată pentru descoperirea şi pedepsirea acestor uneltiri. Această situaţie trebuie îndreptată (rumoare pe băncile stângei). Statul maghiar trebuie să desfăşoare o activitate (!) mult mai intensă pe tărâmul poliţiei de stat şi al sarcinilor ce-i incumbă (aprobare vie pe băncile dreptei)»**.

Dar şi cabinetul lui Fejérváry[56] a trebuit de curând să doboare cu forţa militară o mişcare românească. Dau mai jos textul decretelor draconice ale guvernului lui Fejérváry.

În expunerea de motive se spune: «Întrucât în ultimele zile au sosit rapoarte din partea autorităţilor şi a unor persoane de încredere, din care se vede că au apărut simptome reale ale unei mişcări în unele ţinuturi locuite de români, mişcări îndreptate împotriva *ordinei publice şi a siguranţei statului*, şi care au tulburat *liniştea şi sentimentul de siguranţă a locuitorilor de acolo*, şi întrucât, pe de o parte, ştirile din ziarele care apar în număr mare *provoacă zi cu zi o adevărată panică*, iar, pe de altă parte, agitatorii fără scrupule fac necesare unele măsuri şi mai drastice, Ministerul de Interne a dat, pentru apărarea siguranţei şi ordinei interne, pentru împiedicarea

* Darea de seamă asupra şedinţei Camerei maghiare din 24 noemvrie 1894.

** Dezbaterile Camerei maghiare din 30 iunie 1904.

unor eventuale violențe, precum și pentru pacificarea spiritelor, următoarele dispozițiuni:

1. Autoritățile administrative au primit ordinul să se convingă de autenticitatea zvonurilor, să ia fără întârziere măsurile preventive necesare, să se pună, pretutindeni, în contact direct cu *comandamentele teritoriale ale jandarmeriei* și *să recurgă la întrebuințarea forței militare,* acolo unde jandarmeria nu poate face față.

2. Dispoziții asemănătoare au fost date *comandamentelor teritoriale de jandarmi,* pentru ca acestea, la rândul lor, să ia toate măsurile în interesul siguranței și să pună la dispoziția autorităților administrative *forța armată necesară;* iar, în cazul când situația lor nu le-ar permite să facă față, *să ceară întăriri celorlalte comandamente* mai puțin încărcate. *Până în momentul de față s-au și trimis jandarmi și armată în număr mai mare, în mai multe puncte aflate în pericol.*

3. Întrucât jandarmeria, fiind puțin numeroasă, nu dispune de forțe suficiente, Ministerul de Interne a avut grijă *să întărească cu formațiuni militare patrulele de jandarmi.*

4. Ministerul de Interne a adresat Ministerului de Justiție o cerere, rugându-l să însărcineze *parchetul regal,* ca și acest organ să urmărească aceste mișcări cu cea mai mare atenție și, în cazul unor fapte penale, mai ales în cazuri de instigație și răzvrătire, să deschidă, *fără întârziere, acțiunea* pentru pedepsirea celor vinovați.

5. Întrucât instigațiile sunt de cele mai multe ori *urmările unor discursuri,* care se țin în *adunări publice,* convocate sub fel de fel de pretexte, Ministerul de Interne a împuternicit autoritățile polițienești din 11 municipii ca, în interesul ordinei, siguranței și liniștei statului, *să nu mai dea autorizații deocamdată pentru adunări publice!»**.

Cu alte cuvinte, de treizeci de ani, diferitele guverne maghiare nu reușesc să aplice măsuri destul de aspre contra naționalităților nemaghiare!

---

* Vezi ziarele maghiare din 15 decemvrie 1905.

Dar aici trebuie să ne întrebăm: cum se face că, deși în Austria politica naționalităților a luat cu totul altă direcție decât cea urmată în Ungaria, rezultatele ei și aici sunt astăzi, în fond, aceleași?

Căci este evident că politica naționalităților urmată de Taaffe timp de 15 ani a fost cu totul diferită de cea maghiară. Și totuși au ajuns, Taaffe și Tisza Kalman–Weckerle–Bánffy[57]–Tisza István, de altă parte, *la aceleași rezultate:* la convingerea că *stările excepționale sunt necesare poliției de stat!* Naționalitățile din Austria au fost doar «răsfățate»; acest lucru nu va putea fi reproșat *politicei maghiare a naționalităților*, și totuși partidele și tendințele *trădătoare* mișună în Austria ca și *în Ungaria!*

Care să fie atunci cauza, pentru ce aceste orientări *cu totul diferite* în politica naționalităților, din Austria și din Ungaria, au dus totuși la aceleași rezultate funeste?

Cauza este și nu poate fi alta decât *lipsa totală de înțelegere pentru adevăratele impulsuri care mână luptele naționale* și că, în mod permanent, nu se ține seamă de soarta imperiului, nici de condițiile sale de existență, nici de menirea sa firească. S-a menținut, în schimb, stăpânirea neînfrânată a unora dintre naționalități, tocmai în acest imperiu polietnic *par excellence* și plin de enclave.

Prin urmare, este o neîntemeiată iluzie să-ți închipui că «concesiunile» lui Taaffe sau Badeni față de slavi au alimentat «poftele» naționalităților. Dimpotrivă, orice om care judecă calm trebuie să-și spună că, dacă slavilor din Austria nu li s-ar fi făcut nici o altă concesiune, afară de cele pe care le-au avut pe vremea lui Auersberg, *opoziția lor ar fi astăzi mult mai primejdioasă*, ea ar fi devenit *de-a-dreptul revoluționară.*

Cea mai bună dovadă, în sprijinul acestei afirmații, o avem în puternica desfășurare de forțe a mișcării slave și românești din Ungaria, unde n-a fost nici Taaffe, nici Badeni, nici clubul Hohenwart și unde, totuși, în ciuda tuturor silniciilor maghiare, conștiința națională a acestor popoare n-a putut fi

înăbușită. Dacă naționalitățile din Ungaria au fost împinse pe căi, care pot primejdui în mod grav prestigiul și statornicia imperiului, aceasta se datorește absolutismului maghiar, exercitat în numele rasei lor!

Lupta extraparlamentară a românilor și slavilor se duce de ani de zile, după cum se știe, în stradă, – *iar în străinătate* sub forma de *manifeste și pronunciamente, memorande, replici* și *delegații de mase*, în *conferințele interparlamentare pentru pace, în parlamente străine* etc.

Rezultatele politicii maghiare față de naționalități pot lua însă în orice clipă o întorsătură fatală pentru maghiari. Astfel,«Budapesti Hirlap» a alarmat pe cetitorii săi într-un articol intitulat: *Panslavismul în comitatul Pressburg* cu știrea că „rugăciunea zilnică a slovacilor s-a transformat într-un zilnic blestem al maghiarilor»*.

Dr. Kostelszky, cunoscător al slovacilor, spune: «Răul principal însă îl constituie faptul că agitația (slovaco-națională) se întinde în mijlocul poporului. Agitatorii s-au priceput să transforme nemulțumirile provocate de proasta situație materială, de justiția costisitoare și înceată, de administrația mizerabilă, de impozitele mari, într-un cuvânt, toate nemulțumirile cauzate de toate mizeriile existenței pământești într-o ură aprinsă contra maghiarilor. Cealaltă latură a acestei uri evoluează tot mai mult în direcția formării unui organism politic special pentru naționalitatea slovacă**. Și mai departe, în alt loc: «Nimeni nu va putea afirma că este o exagerare, dacă afirmăm că panslavismul a prins rădăcini

* *Budapesti Hirlap*, 1893, 19 februarie: «A Pánszlávismus Pozsony megyében»... «a tót lakosságnak mindennapi imája a magyarok elleni átkozodása».

** Dr. Kostelszky, *Nemzeti Politika*, p. 7: «De a legfőbb baj az, hogy a métely elterjedt a köznép körében, hogy az izgatók a mostoha anyagi helyzet, a drága és lassü igazságszolgáltatás, a rossz közigazgatás, a nagy közterhek, e földi leett minden nyomora miatt való elégedetlenséget a magyarság elleni lángoló gyülölete tudtak átváltoztatni, melyne k pozitiv oldala is a tóth nemzetiség külön politikai szervezkedése iránti óhajban mindinkább kidomborodik.

foarte adânci în ultimii zece ani şi că cea mai mare parte a slovacilor este cu totul pregătită să se strângă cu hotărâre sub steagul lui»*.

Broşura slovacă *Nemesis*, apărută în limba maghiară, conţine, între altele, următoarele: «zadarnice sunt toate lamentările, experimentările şi protestele. Evenimentele din Austria nu se vor opri la Leitha. Criza prin care trece Austria nu este numai dincoace de Leitha, ci este o criză a monarhiei. Acest lucru îl ştiu prea bine domnii de la Budapesta, de aceea ei sunt tot atât de speriaţi. Această spaimă este însă cu totul întemeiată, căci domnii ştiu prea bine *că timp de 30 de ani ei n-au semănat decât vânt şi de aceea acuma nu pot culege decât furtună»***.

În anul 1904 comitatul Neutra a trimis o comisiune cu sarcina să examineze şi să propună măsuri pentru stăvilirea agitaţiei între slovaci. Contele Johann Esterházy, membru al Camerei magnaţilor, a elaborat un plan în numele comisiunii***.

În şedinţa Camerei maghiare din 25 iunie 1904 s-a ivit, cu prilejul dezbaterilor asupra bugetului, o nouă discuţie asupra pericolului slovac.

După deputatul Szederkény, a luat cuvântul deputatul Vitorics, care se plângea de puternica creştere a *agitaţiei panslaviste* în Ungaria de Sus. El a cerut guvernului să întrebuinţeze toate mijloacele pentru stăvilirea acestei agitaţii. Atâta vreme cât moşierii maghiari erau consideraţi drept con-

* *Ibidem*, p. 8: Senki sem állithatja több, hogy tulzás ha azt mondiuk, hogy a pánszlávismus az utolsó évtized alatt nagy hódicásokat tett, hogy a tóthság nagy része teljesen elö van készitve, hogy határozotlan annak zászlája alá álljon.

** *Nemesis*, p. 12: Hiábavaló itt minden rivánkodás, kisérletezés, – az osztrák események hatása a Lajtánál nem fog megállani, az osztrák, krizis nem csak lajtámtáli krizis, hanem a monarchia krizise. Tudják ezt Budapesten is nagyon jól, azért vannak annyira megijedve. Az ijedtség pedig teljesen indokolt, mert az urak jól tudják, hogy 30 éven át csak szelet vetettek, e éppen azért tudják azt is, hogy vihart arathatnak.

*** Vezi, *Független Magyarország* din 5 iunie 1904.

ducătorii firești ai poporului slovac, acest popor a trăit în pace. Astăzi însă, după ruina clasei moșierești, clericii și dascălii sunt cei cari au preluat conducerea și aceștia își exercită influența într-un chip din ce în ce mai păgubitor pentru Ungaria.

După 1840, situația s-a *înrăutățit* în mod deosebit. Profesorul slovac Kollar a emis atunci teoria naționalității slovace, ca o națiune de sine statătoare. Legea naționalităților a dat aparența unui titlu de drept năzuințelor slovace. Astăzi se găsesc în slujba mișcării panslaviste școalele, instituțiunile financiare, cooperativele și bisericile. Ar trebui făcut ceva pentru a stăvili această mișcare.

«*Libertatea cetățenilor statului este, desigur, un lucru important;* dar dacă libertatea presei și dreptul de adunare *sunt absolut necesare în ținuturile maghiare* (!), trebuie să ne gândim totuși că în ținuturile slovace aceste libertăți devin un pericol pentru stat și trebuie să ne întrebăm dacă este just ca aceste libertăți să fie acordate și dușmanilor statului».

Oratorul cere apoi lărgirea sferei de competință a tribunalului. *Pedepsele* pentru instigațiile împotriva maghiarimei trebuiesc *înăsprite* și definiția instigării lărgită, căci astfel Ungaria urmează să fie transformată într-un *stat federativ*, ceea ce ar însemna *sfârșitul maghiarimei*.

Apoi a vorbit deputatul Saghy, care își începu cuvântarea arătând că nu numai printre slovaci, ci și printre germanii din Ungaria există o mișcare ostilă statului. Asociația pangermană s-a lăudat de curând la Berlin, în adunarea sa generală, că nicăeri nu se face mai mult pentru păstrarea germanismului, decât tocmai în Ungaria. Se pune întrebarea dacă acest lucru este compatibil cu relațiile de alianță dintre noi și Germania.

Sârbii din Ungaria de Jos au o conștiință națională mult mai dezvoltată și au o atitudine antimaghiară mai pronunțată chiar decât slovacii. Ba, până și rutenii din Ungaria de Sus, cari au stat rezervați atâta vreme, au adoptat o atitudine antimaghiară și național-ruteană, adică, după expresia maghiară, «pansla-

vistă». Anul trecut, în comitatul de Maramureș a avut loc procesul celor 19 țărani ruteni din Iza. Ei au fost acuzați «de agitație împotriva ideii maghiare de stat și de planslavism». Voiau să treacă la biserica ortodoxă, din cauza maghiarizării liturghiei lor. «Idealul lor este», spune «Független Magyarország», «să treacă sub oblăduirea țarului și să devină supușii lui». Mai departe, ziarul pomenit spune următoarele:«Este surprinzător că agitația panslavistă, care n-a putut prinde până acum rădăcini printre ruteni, face acum și printre ei mari progrese, și este revoltător să vezi de câtă *ură fățișă* împotriva maghiarilor dau dovadă conducătorii acestei mișcări»*.

O mare greșeală, care poate avea urmări fatale, a fost faptul că li s-a opus slavilor hegemonia germano-maghiară. Acest lucru i-a îndârjit de la început și i-a împins în viața de toate zilele spre panslavism. Kollár și Shafarik au fost numai niște ideologi inofensivi. Adevăratul panslavism a fost provocat de absurditatea politicii austriace și, după cum vom vedea, mai mult încă, de a celei maghiare. Totodată, tăcerea popoarelor slave din Ungaria nu este câtuși de puțin un semn liniștitor. Ea este asemănătoare liniștei despre care Carlyle spune în cartea asupra Revoluției franceze: *The frightfullest Births of Time are never the loud-speaking ones, for these soon die; they are the silent ones... (Nașterile extreme în timp nu sunt niciodată zgomotoase; pentru aceasta curând se moare; ele sunt partea tăcută.)***

Dintre toate aceste naționalități, românii sunt acei care i-au combătut pe maghiari în mod sistematic de la 1848 încoace. De aceea, d-l dr. Jancsó Benedek[58] caracterizează problema românească ca pe o boală grea a statului maghiar și spune:

* Vezi, *Független Magyarország* din 8 aprilie 1904. Megdöbbentö, hogy a pánszláv agitáció, mely eddig a ruthénség körében nem tudott meggyökerezni, in mér ott is nagy arányokat ölt és felhéboritó a magyargyülöletnek az a nyiltsága, amiröl a mozgalom emberei tanuságot tesznek.

** Thomas Carlyle[59], *The French Revolution*, vol. II, part. III, Book VII, Ch. 6.

«Primejdia care amenință din partea românilor națiunea maghiară și statul maghiar nu-i o himeră, nu-i o născocire»*. Înțelepciunea politicienilor și a oamenilor de stat maghiari a îndârjit fără îndoială, la culme, întreaga naționalitate română împotriva maghiarilor și a făcut din ea dușmanul de moarte al politicei maghiare. E vina acestor domni dacă, după cum se plânge dr. Jancsó Benedek**, Liga Culturală românească[60] i-a «calomniat» pe maghiari în fața străinătății, «câștigând presa franceză, belgiană, italiană, engleză și pe cea germană pentru cauza română și împotriva noastră. Pe acest tărâm, românii au obținut, aș putea spune, succese surprinzătoare»*** etc. Faptul că problema româno-maghiară a ajuns – și nu o singură dată – cu vreo doi ani în urmă în discuția Parlamentului român este, de asemenea, rezultatul politicii maghiare.

Dr. Schwicker[61], un șvab maghiarizat, spune, despre felul cum privesc românii această politică, următoarele:

«Acela care a nutrit cândva vreo speranță asupra minorității mai chibzuite (!) din rândurile oamenilor politici români în ceea ce privește încheierea unei înțelegeri acceptabile, a trebuit să fie, până la urmă, în orice caz, decepționat.

Aceste fapte ne îndreptățesc, ba ne silesc chiar, să admitem că manifestările actualei conferințe naționale române și ale comitetului său mandatar trebuiesc considerate și tratate drept crezul național-politic al întregului popor român»****.

---

* Dr. Jancsó Benedek, *A Dakoromanizmus és a magyar kulturpolitika*, Budapesta, 1893, Neumayer, p. 38: ...a veszedelem, mely a rumanismus részéröl a magyar nemzetet és államot fenyegeti, nem phantom, nem légbol kapott valamit.

** *Ibidem*, p. 36.

*** *Ibidem*. „Hazánkat illebböen a liga nem elégszik meg cesupán azzal, hogy a magyarságot elragalmazza a külföld elött hogy ellenünk a rumanizmus ügyének megnyerje a franczia, belga, olasz, angol és ménet sajtót, a mely téren, mondhatom, bámuslatos sikereket ért el".

**** Dr. J. H. Schwicker, *Die nationalpolitischen Ansprüche der Rumänen in Ungarn*, «Westöstl, Rundschau», 1894, p. 25.

În preajma alegerilor parlamentare din Ungaria din anul 1905, românii, sârbii și slovacii din Ungaria au ieșit, în adunările lor, după cum am mai spus, din îndelungata lor pasivitate, au decis să intre în acțiune, punând din nou accentul pe programele lor. A doua zi, toată presa maghiară era în fierbere. Ea a intrat în panică, în fața acestor manifestațiuni. Ziarele maghiare au publicat lungi comentarii «istorice» asupra mișcării naționalităților. *Budapesti Hirlap* a început să ceară, zi cu zi, să se interzică naționalităților să-și creeze partide naționale și să fie «împiedecate» să intre în Parlament etc.*

Acest puternic sentiment național al românilor se exprimă, firește, față de maghiari într-o anumită stare de spirit, în făurirea de planuri și manifestări, care nu pot fi amicale. Naționalismul este, de fapt, o chestiune a inimii, de aceea orice popor sănătos se ridică împotriva asupririi naționale. *Nakedness, hunger, distress of all kinds, death itself have been cheerfully suffered, when the heart was right. It is the feeling of injustice that is insupportable to all men. („Goliciunea, foamea, necazurile de toate felurile, moartea însăși au fost tolerate cu optimism, când inima era bună. Există un sentiment al nedreptății care este insuportabil pentru toți oamenii".)***

Caracteristică pentru politica de maghiarizare este și atitudinea echivocă a maghiarilor față de germani.

Astfel, d-l Guntram Schultheiss se plânge:

«Maghiarii obișnuiesc să se fălească cum că marea masă a germanilor din Ungaria acceptă situația existentă. Dar acești maghiari păcătuiesc atunci când își închipuie că poziția pe care o ocupă în momentul de față se găsește sub scutul dualismului și al alianței dintre Austro-Ungaria și imperiul german. Într-adevăr, nici împăratul Austriei, nici politica imperiului german n-au pus până acum piedici politicii de maghiarizare. Germanofili în afara hotarelor, germanofobi

* *Budapesti Hirlap* din 14 ianuarie 1905, *A nemzetiségek aktiója*.
** Carlyle, *Chartism;* Ch. V.: *Rights and Mights*.

înlăuntrul lor – acest lucru le-a mers foarte multă vreme. De ce n-ar merge și de acuma înainte?»*.

Acest lucru nu-i împiedică însă pe maghiari să caute să intre, ocazional și în mod discret, în grațiile francezilor. Mai ales atunci când e vorba să câștige presa franceză, chiar numai spre a mușamaliza neplăcutele manifestări de răzvrătire ale naționalităților împotriva despotismului panmaghiar. Astfel, d-l Charles Loiseau vorbește răspicat de această politică de mușamalizare: «*...le Hongrois... a intérêt à ce qu'on ne donne aucun écho à tous les symptômes de rébellion contre sa rude hégémonie (Le Mémorandum roumain et les récentes élections croates, par exemple)... Il acclame l'Empereur d'Allemagne à Budapest, mais il sait nous dire à nous et faire croire à des hommes qui ne passent pas pour naïfs, qu'au fond notre peuple et le sien communient dans le même (!) idéal de liberté (!) et de culture (!)* etc.». *[„Maghiarul... este interesat ca să nu fie nici un ecou despre toate simptomele de rebeliune împotriva hegemoniei sale dure (Memorandul român și recentele alegeri croate, de exemplu)... El aclamă pe împăratul Germaniei la Budapesta, dar știe să ne spună nouă și să facă să se creadă de către oameni care nu trec drept naivi că, în fond, poporul nostru și al său împărtășesc același (!) ideal de libertate (!) și de cultură (!) etc.]***

Sentimentele croaților față de hegemonia maghiară sunt cunoscute. În procesul steagurilor de la Agram (noiembrie 1895), 48 de studenți croați au fost condamnați la pedepse variind între 2-4 luni de închisoare. Astfel s-a dat satisfacție onoarei naționale unguresti.

Dar fără îndoială că și devotamentul croaților față de Ungaria a fost astfel încurajat, în mod deosebit.

Cu prilejul discuției bugetului, în Camera maghiară, care a avut loc în anul trecut, deputatul Béla Komjáthy s-a ocupat de

---

* Dr. Fr. Guntram Schultheiss, *Deutschtum und Magyarisierung in Ungarn und Siebenbürgen*, München, 1898, Lehmann, p. 50.

** Charles Loiseau, *Le Balkan slave et la crise autrichienne*, Paris, Perrin & Co., 1898, p. 362.

raporturile dintre Ungaria și Croația. El s-a plâns că în Croația dăinuește o mare ură împotriva Ungariei. Pătura intelectuală din Croația visează o Mare Croație, ceea ce nu poate fi nici acceptat, nici tolerat, căci aceasta constituie o demonstrație deschisă împotriva unității de stat a țărilor coroanei maghiare. Oratorul s-a referit apoi la cuvintele deputatului Kovácsevics, după care întreaga generație actuală a Croației ar fi pierdută pentru ideea maghiară.*

Dar mai ales, nu trebuie să se uite nici o clipă că toate aceste naționalități au, de jur-împrejurul Ungariei, rude apropiate, care știu prea bine despre ce este vorba și nu așteaptă decât un prilej favorabil ca să intervină.

Pe lângă toate acestea, să ne dăm seama de greaua criză prin care trece dualismul, criză pe care Rudolf Springer o rezumă în felul următor:

«Ambele state abia se mai cunosc între ele. Evoluând pe căi cu totul diferite, ele se întemeiază – dacă am vrea să reluăm această terminologie – pe idei cu totul diferite: pe de o parte, o federație paritară compusă din opt națiuni egale între ele, pe de altă parte o domnie brutală a unei singure națiuni asupra altor șase! Aici o formațiune internațională de state de un gen nou; acolo un stat național aflat în permanentă primejdie; unul încă neconsolidat, celălalt amenințat să se prăbușească. Austria stă în fața unei federații internaționale, care constituie cea mai grea dintre toate problemele de stat; Ungaria este încurcată de soarta tragică a poporului maghiar, ale cărui aspirațiuni depășesc cu mult posibilitățile sale și din care cauză este silit să risipească comorile adunate cu greu!

Este sigur că dualismul și ideea unui imperiu germano-maghiar este o idee moartă. Chiar dacă Franz Iosif I[62] ar reuși să mai galvanizeze cadavrul pentru câțiva ani, totuși de pe acuma se aud la ușă pașii cioclului, care vine să-l scoată afară»**.

Foarte nimerit este și ceea ce Maximilian Harden a scris în revista sa *Die Zukunft*, relativ la politica maghiară:

* Dezbaterile Camerei maghiare din 23 iulie 1904.
** Naumann, *Hilfe*, 1905, nr. 34.

«Starea de spirit care, în 1665, a fomentat marele complot al magnaților împotria Habsburgilor n-a murit încă. Propunerea lui Kossuth de a detrona dinastia ar fi imediat reluată, dacă vreodată regele nu s-ar arăta îngăduitor față de clica lipsită de scrupule a magnaților și a creditorilor lor evrei. De multă vreme Ungaria este grija de căpetenie a monarhiei habsburgice, ale cărei neamuri au avut o pildă rea în egoismul neînfrânat și nesățios al maghiarilor.

Ei, cari sunt doar minoritari în țările coroanei ungare, au exploatat și călcat în picioare toate celelalte națiuni din cuprinsul imperiului Sfântului Ștefan și își apără puterea prin cea mai nerușinată corupție. Fraza gazetărească, cum că Ungaria este o țară liberă, este cea mai nerușinată înșelăciune care a putut fi vreodată servită cetitorilor naivi. În această țară liberă, majoritatea popoarelor este lipsită de drepturi, fiind redusă la starea de robie. Aici domnește silnicia brutală, unită cu o perfidă viclenie și orice gest care nu convine clicei stăpânitoare este reprimat cu o implacabilă cruzime. Acestei clici îi aparține și burghezia, ca și slugile ei din presă. De aceea, europeanul liberal nu aude nici un protest împotriva mizerabilei legi electorale, împotriva voturilor cumpărate, împotriva asupririi nerușinate a proletariatului, precum și a desmățatei și rușinoasei gospodării a clicei stăpânitoare. Ce importă dacă muncitorii greviști sunt împușcați fără vină sau dacă incinta parlamentului este populată cu creaturile cumpărate de miniștri, cari dispun astăzi de sacul cu bani. Pot, oare, aceste mărunte lucruri să întunece măreția și gloria unei țări unde marea nobilime stoarce venituri grase din consiliile de administrație și unde bărbați de cel mai pur sânge cavaleresc, de felul lui Siegmund Lautenburg, se fandosesc în costumele pompoase ale magnaților, încinși cu spade ca niște adevărați eroi?»*.

De când Harden a scris acest articol, gălăgioasă bandă a obstrucționiștilor lui Kossuth s-a și apropiat de sferele guvernului, amenințând din nou dinastia cu detronarea.

---

* *Die Zukunft* din 2 octomvrie 1897, p. 8.

Se vede deci că situația de azi este la fel cu cea de după revoluția din 1848, cu deosebirea că în Austria naționalitățile se pot mișca, pe când în Ungaria orice mișcare a lor libertar-națională este împiedicată de poliția statului. Situația din Ungaria nu numai că n-a devenit mai puțin primejdioasă, ci din contra este astăzi mai amenințătoare ca oricând, și aceasta face din monarhia noastră o biată ulcică de pământ, vârâtă între altele de tuci.

Dar iubita noastră maghiarime? Este ea satisfăcută?

Bătrânul Pór Imre, unul dintre puținii maghiari anti-kossuthiști, scoate în mod special în evidență că cei 38 de ani de compromis n-au fost decât o luptă între coroană și maghiari. Maghiarimea a ajuns acuma din nou la punctul vechei crize, când este silită din nou să aleagă între Kossuth și Deák[63]. Între acestea nu poate exista împăcare*.

Iată care sunt funestele rezultate ale politicei naționalităților, politică până acum dusă pe diferite căi, dar toate deopotrivă de nefirești.

Din toate acestea, reiese un limpede învățământ, că problema naționalităților nu poate fi scoasă *în întreaga Austrie-Ungarie* de la ordinea zilei prin paliative sau printr-un *modus vivendi* provizoriu, sau prin absolutiste veleități de asimilare.

Ideile izvorâte din legile naturii, care răscolesc în adânc sufletele popoarelor, nu pot dispare de la ordinea zilei decât numai și numai datorită unor firești reforme politice interne, potrivite acestor popoare.

* Öreg Pór Imre, *A magyar nemzet történetek ujalakulása*, Budapesta, 1905, p. 430.

CAPITOLUL IV

POLITICA DE ASIMILARE A MAGHIARILOR

Se poate spune orice despre regimul lui Iosif al II-lea și despre politica lui Bach-Schmerling, însă tendințele lor de germanizare nu pot fi tăgăduite. Dacă a fost numai o germanizare aparentă, după cum o numește Rogge, aceasta nu schimbă nimic din tendința semnalată. Pentru orice cunoscător al stărilor din monarhia noastră, este limpede că această politică este astăzi și mai lipsită de perspective decât a fost în trecut. De fapt, nici un om politic serios nu mai crede – și încă de multă vreme – în posibilitatea realizării acestei politici. De aceea, nici nu vreau să mai vorbesc despre aceasta, căci din naufragiul politicei de maghiarizare reiese clar și lipsa de perspective a veleităților de germanizare.

Deosebirea care există între cultura germană și cea maghiară nu contribuie cu nimic la această lipsă de perspective, așa cum se crede de obicei. Popoarele, cu o adevărată conștiință națională, nu se lasă absorbite și nimicite nici de o cultură inferioară, nici de una superioară.

Dacă Joseph Freiherr von Eötvös[64] ar mai fi astăzi în viață, el n-ar mai fi nevoit să scrie o carte despre problema naționalităților din Ungaria, căci compatrioții lui au «rezolvat» mai de mult această problemă. Pentru dânșii nici nu mai există în Ungaria o problemă a naționalității. Oameni ca Tisza, Appónyi, Kossuth etc. vorbesc în toate ocaziile cu o mină serioasă despre «statul național maghiar unitar», ca despre o realitate.

Fără îndoială, pentru Cazinoul Național maghiar, pentru Camera Deputaților și pentru presa maghiară, naționalitățile au încetat de a mai exista. Ele par să fi dispărut cu desăvârșire de pe teritoriul Ungariei. Cel puțin această impresie ar dori s-o provoace diferiți oameni politici maghiari. De aceea, ei pun în mod sistematic accentul pe «statul național» maghiar, deși Ungaria este, după cum știe toată lumea, un stat tipic polinațional.

Această escrocherie politico-retorică este însă astăzi în Ungaria generală. Într-adevăr, nu mai există nici un maghiar care să admită că Ungaria ar fi un stat în cuprinsul căruia ar trăi mai multe naționalități. Atât de adânc s-au pătruns acești domni de o idee fixă! Se va spune că este un fenomen patologic. Asta tocmai o spuneam și noi.

Naivi sunt austriacii! De ce n-au imitat pe maghiari? Trebuiau să vorbească și ei mereu despre Austria ca despre un «stat național german» și naționalitățile de dincoace de Leitha ar fi dispărut mai de mult... În general, împăratul trebuia să aibe bunăvoința să încredințeze guvernul numai germanilor și să le pună astfel la dispoziție bani, jandarmi și regimente comune.

În fața acestei superiorități izbitoare a concepției maghiare, trebuie să credem, fără prea multă vorbă, în «talentul politic» al maghiarilor, talent trâmbițat în lume de tot felul de caraghioși!

Căci formula «statului național» maghiar a fost doar zămislită în sânul unui colegiu de oameni politici cu mult spirit!

Și aici, ca și în atâtea alte domenii, e vorba de o imitație naivă a încercărilor de germanizare ale Austriei vechi sau a tendințelor neoprusace. Această imitare datează de mult.

De câteva decenii, maghiarizarea este prezentată drept unicul mijloc pentru ca maghiarimea să devină mare și puternică. De câteva decenii, maghiarizarea formează temelia politicii de stat maghiare. De la bătrânul Kossuth până la toți acești Grünwald Béla[65], Beksit, Bánffy, Tisza, întreaga

autoritate publică și întreaga publicistică au fost puse în slujba sfintei poliții maghiare. Fraza maghiară, cum că «o Ungarie consolidată din punct de vedere național este unica și sigură bază a puterii» pentru casa domnitoare, este și ea o frază goală. Totuși, nu numai maghiarii se lasă bucuros îmbătați de ea. Iar în ceea ce privește celălalt argument al maghiarilor, și anume că ei nu au încotro gravita în afara granițelor monarhiei, vedem cât este de serios, acum când kossuthiștii, ieșiți învingători, vor să desfacă Ungaria de Austria.

Diferiți Rolanzi furioși ai viitorului imperiu maghiar și-au dat, din când în când, osteneala să justifice aceste tendințe, din punct de vedere «științific». Evident că toate broșurile și articolele de gazete scrise de niște neurastenici, care au fost tipărite pentru adâncirea și realizarea ideilor de maghiarizare, au un caracter fanatic. Este deci firesc ca și politica maghiară de stat să poarte pecetea unei stări bolnăvicioase.

Încă în preajma anului 1848, toți maghiarii erau uniți în tendința de a maghiariza pe germani, pe slavii și pe românii cari locuiau în Ungaria. După 1867, această politică este dusă în mod sistematic și la înaltă tensiune.Maghiarii au știut sau au ghicit că nu pot avea prea mult timp pentru această experiență. De aceea, s-au grăbit. Totuși, după cum vom vedea, s-au grăbit zadarnic.

Concepția lor era foarte simplă. Ei și-au închipuit că națiunile care trăiesc în Ungaria sunt încă primitive și că transformarea lor etnică nu poate întâmpina prea mari dificultăți. De unde se vede că conducătorii politicei maghiare nu cunosc naționalitățile care trăiesc în Ungaria. Pe de altă parte, această maghiarizare a naționalităților va fi – așa gândeau și gândesc maghiarii – o chestiune de viață pentru trăinicia constituției maghiare.

Din punctul lor de vedere, ei au avut dreptate în ce privește ultimul punct, căci întocmai după cum croații resping permanent constituția maghiară, tot astfel nici ceilalți slavi și nici românii nu vor să știe de dânsa. Era de prevăzut, și astăzi

aceasta este o certitudine, că toate aceste popoare vor vota, la prima ocazie, când s-ar putea exprima liber, pentru desfiinţarea constituţiei maghiare. De aceea au şi trebuit să fie maghiarizate.

Numai că maghiarii s-au înşelat amar, dacă am căzut în iluzia că aceste naţionalităţi se găsesc încă pe o treaptă de cultură cu totul inferioară şi nu sunt în stare să opună nici o rezistenţă tendinţelor de «asimilare». Desigur, sârbii, românii, slovacii şi rutenii din Ungaria nu au un grad de cultură deosebit de înalt[66]. Însă aceste popoare au, ca de altfel mai toate popoarele sudice, o conştiinţă naţională foarte vie. Acest lucru are o valoare însă mult mai mare în această luptă decât câteva procente mai multe sau mai puţine de ştiutori de carte.

Este un lucru cunoscut că maghiarii se mândresc cu progresele pe care, incontestabil, le-au făcut în multe domenii. Numai că meritul lor este aici foarte problematic. Ei au fost stăpâni şi le-a fost, desigur, uşor să-şi însuşească o parte mai mare din cultura generală a omenirii, mai ales atâta vreme cât alţii au avut de suportat cheltuielile: *on prend l'argent des vaincus pour favoriser la culture intellectuelle des vainqueurs.(se iau banii învinşilor pentru a favoriza cultura intelectuală a învingătorilor)**.

Este un fapt cunoscut că maghiarii se referă la consideraţiuni administrative ori de câte ori vor să justifice încercările de maghiarizare. Aşa fac doar toţi acei cari încearcă să niveleze stările de fapt. Acest lucru îl ştia încă Iosif II[67], când a spus în rescriptul său din 11 mai 1704: «Câte foloase n-ar rezulta – şi aceasta spre binele tuturora – dacă în toată monarhia nu s-ar întrebuinţa decât o singură limbă, prin mijlocirea căreia să fie rezolvate toate treburile ţării; oricine poate uşor vedea şi ar putea să se lase convins de exemplul francezilor, englezilor şi ruşilor, că în acest chip toate părţile monarhiei vor fi mai strâns legate între ele, iar locuitorii uniţi printr-o legătură mai puternică a dragostei frăţeşti»**.

---

* Novicow, *Les luttes entre sociétés humaines*, p. 137.

** L. Gumplowicz, *Recht der Nationalitäten und Sprachen in Österreich-Ungarn*, pp. 25-26.

După cum se știe, maghiarii au dus o luptă disperată împotriva acestor tendințe de germanizare, care trebuiau aplicate tuturor chestiunilor și slujeau doar binele general. Această adversitate însă nu i-a împiedecat câtuși de puțin să urmeze aceeași politică – cu aceleași fraze față de națiunile nemaghiare – de astă dată într-o ediție maghiară.

Și încercarea lor a dus însă tocmai la contrariul celor ce și-au propus drept scop.

Diferiți oratori maghiari au invocat și anumite legi naturale, pentru ca să demonstreze unor sceptici de la Budapesta și de la Viena posibilitatea maghiarizării. Se putea astfel ceti în multe broșuri, ziare și reviste părerea că natura «preferă în mod deosebit încrucișările de rasă», iar un popor devine cu atât mai «destoinic», cu cât își asimilează mai multe elemente străine etc.

Este, desigur, adevărat că asimilarea etnică este de mare însemnătate în istoria lumii; sunt astăzi națiuni mari care au absorbit, cu câteva secole înainte, unele mici rămășițe de popoare. Dacă aruncăm o privire nu mai departe decât spre romani, vedem că ei, în măsura în care pot fi considerați ca o națiune etnică, au fost produsul unei încrucișări a latinilor cu sicanii, oscii (ansonii), umbrienii, grecii, etruscii etc. Dacă căutăm apoi elementele din care a ieșit actuala națiune franceză, găsim iarăși o împestrițare națională, compusă din celto-gali, iberi, belgi, romani, franci, wisigoți, burgunzi, normanzi etc. La fel s-a petrecut procesul de asimilare etnică în Germania, Anglia și Italia – după prăbușirea stăpânirii barbarilor (ostrogoți, longobarzi – de unde Lombardia) etc.

Acest lucru s-a întâmplat însă în trecut, pe vremea acelei lungi epoci a somnolenții popoarelor, pe când *misera plebs contribuens* n-avea căderea să se amestece în treburile statului. Pe atunci, asimilarea unor frânturi de popoare străine putea să se înfăptuiască și să progreseze repede și neturburat, tocmai pentru că atunci nu existau naționalități, ci numai hoarde sau triburi primitive. Nu existau nici școale, nici mijloacele actuale de circulație, nici tipografii, nici presă, nici idei

despre suveranitatea poporului etc. Masele barbare nu se preocupau câtuși de puțin de origina lor ca popor, de naționalitatea lor, căci nu aveau ce face cu aceste noțiuni. Astfel, amalgamarea reciprocă se producea inconștient, fără vreo rezistență națională, ca într-un vis. Și dacă se întâmpla să se nască vreo opoziție, care după ideile noastre am încerca s-o numim națională, atunci conducătorii respectivi ai hoardei erau masacrați și, în caz de nevoie, pături întregi de populație erau pur și simplu ucise. Aceasta era tocmai o formă barbară a luptei pentru existență, o aspră selecțiune între popoare.

Astăzi lucrurile stau altfel. Oricare politică de asimilare artificială, deci exercitată de către stat sau de către anumite corporațiuni, încercată asupra unor popoare compacte și conștiente, nu poate fi îndeplinită și nici nu poate fi concepută fără întrebuințarea forței brutale, în stil medieval. Însă această siluire – vorbesc tot timpul despre popoarele care au o conștiință națională – produce, la rândul ei, o firească reacțiune necesară. Lupta nu poate fi evitată. Într-o luptă deschisă însă nu i se poate impune nici unui popor de pe lume o limbă străină și o conștiință națională străină și dușmănoasă lui, pe care el o combate în mod permanent.

Naționalitățile locuiesc de un *mileniu* în aceeași țară cu maghiarii. Dacă maghiarizarea ar fi fost în general posibilă, pe căi firești, atunci probabil că astăzi n-ar mai exista în Ungaria naționalități nemaghiare. Ele ar fi fost de mult maghiarizate, pe vremea lor, ca bisenii, pecenegii și cumanii. De ce s-au maghiarizat aceștia? Evident, numărul lor era mic, iar capacitatea lor de rezistență slabă. Însă slovacii lui Swatopluc[68], românii din Dacia Traiană, croații lui Zwonimir toți trăiesc și astăzi în teritoriile unde au locuit pe vremea invaziei maghiare. Maghiarizarea lor a fost imposibilă în cei o mie de ani cari s-au scurs. Dar dacă aceasta n-a putut fi înfăptuită într-un interval de timp atât de lung și în împrejurări, de altfel, favorabile, cineva, care judecă rațional, poate să aștepte realizarea ei în epoca noastră?

D-l Rudolf Springer spune cu drept cuvânt: «Din punct de

vedere național, orașul urmează inevitabil satul. Oare poate fi acesta, în general, deznaționalizat?

Nu, niciodată! Cu mijloacele civilizației noastre, în nici un caz nu! Singura cale ar fi aceea pe care au mers romanii; să transforme poporul în sclavi și să-l ducă la târgul din Rhodos. Mijlocul nostru cel mai excelent și eficace, școala primară n-a putut să facă nimic. Noi, în Austria, l-am încercat. Ce sunt orele de școală pe lângă ziua cât e ea de lungă! Ce sunt anii de școală și de copilărie, pe lângă lunga viață pe care țăranul o petrece pe ogorul lui, cu vitele lui, cu strămoșii lui – cari înving vremea, cu vecinii lui!»*.

D-l Bertrand *Auerbach*, profesor la Universitatea din Nancy, un austriac, care cunoaște foarte bine situația de la noi și care a scris o operă excelentă asupra acestui subiect, consideră tendințele de maghiarizare drept un anacronism politic. Naționalitățile, spune el, trebuiesc mai întâi omorâte, pentru ca din cadravrele lor să poată lua naștere o altă naționalitate. Însă vremuri pentru asemenea operații au trecut de mult.**

O asemenea tendință este oarecum explicabilă, când este urmărită de un popor superior din punct de vedere cultural. Dar pe ce se pot bizui maghiarii? Care este superioritatea lor spirituală, cu care se pot ei lăuda pentru ca să justifice politica lor de maghiarizare?***

Întreaga orientare și toate măsurile pe care le cere această politică sunt, după cum spune Novicow, *odieusement despo-*

---

* Naumann, *Hilfe*, 1905, nr. 34.

** Bertrand Auerbach, *Les races et les nationalités en Autriche-Hongrie*. Paris, Alcan, 1898, p. 331. «Pour le témoin désintéressé quoique contristé, il semble que les Magyars commettent un anachronisme lorsqu'ils tentent de fonder une nation, une et vivante, sur les cadavres de nationalités diverses qu'il leur faut tuer d'abord, bien qu'ils n'aspirent qu'à vivre. Le temps est passé où les masses humaines, inconscientes et plastiques, se laissaient pétrir et mouler sous le main des despotes».

*** Aceeași întrebare o pune și Novicow... «Au nom de quelle supériorité mentale les Hongrois prétendent-ils magyariser les Serbes ou les Roumains, les Russes assimiler les Polonais?» (J. Novicow, *La politique internationale*, p. 293.)

tiques. Însă și din alt punct de vedere sunt revoltătoare, căci, între altele, prin ele se urmărește de fapt încătușarea tuturor năzuințelor culturale ale naționalităților. Dacă un popor cere dreptul să vorbească limba lui, acest lucru este o dovadă, după cum nimerit notează Novicow într-o altă lucrare, că poporul respectiv are cerinți culturale foarte mari*.

Ceea ce maghiarii ar trebuie să știe, deși uită bucuros, este faptul că aici, în amalgamarea etnică urmărită de ei, comunitatea de sânge joacă rolul cel mai important. Rațiunea de stat poate să spună orice vrea, însă comunitatea poporului de limbă națională, de credință, de obiceiuri și de trecut nu pot fi înlocuite prin nici un ideal abstract**.

Răspândirea tipografiei ușurează dezvoltarea tuturor limbilor și literaturilor posibile. Pe când odinioară limbile triburilor dispăreau fără urmă în limbile mai viguroase ale statelor, astăzi cel mai neînsemnat idiom se dezvoltă până la literatura tipărită și este astfel ferit de pieire. Aceasta este una dintre multiplele cauze pentru care statul modern nu poate ajunge să înlocuiască întrebuințarea mai multor limbi prin una singură***.

În general, în ceea ce privește asimilarea, nu este vorba atât de o problemă de limbă, cât de o încrucișare de rase. Însă aceste încrucișări, acolo unde au avut loc, s-au sfârșit întotdeauna în defavoarea maghiarilor. Aceștia trăiesc răspândiți în grupuri, în mijlocul cărora s-au infiltrat alte naționalități.

Deosebirea de confesiune face apoi și ea ca încrucișările etnice să fie imposibile într-un stil mai mare. «Trebuie să admitem», spune Reibmayer, «că religia a fost întotdeauna și mai este încă și astăzi, în mare măsură, o însemnată piedică și

---

* J. Novicow, *Les luttes entre sociétés humaines*, p. 135: La question de la langue n'a pris d'importance capitale qu'à une époque où les besoins de l'instruction sont devenus très grands. Or, ces besoins accompagnent toujours une très haute civilisation.

** Houston Stewart Chamberlain[69], *Die Grundlagen des Neunzehnten Jahrhunderts*, München, Bruckmann, 1899, vol. I, p. 263.

*** L. Gumplowicz, *Recht der Nationalitäten und Sprachen*, p. 299.

una foarte greu de trecut, în ceea ce privește încrucișarea prin căsătorie a popoarelor de credințe diferite»*.

Pentru asemenea considerațiuni, maghiarii au introdus căsătoria civilă, însă prin aceasta au obținut un rezultat favorabil numai în ce privește pe evrei.

Deosebirea de religie, de obiceiuri și de concepție a nimicit întotdeauna până și influența covârșitoare, din punct de vedere cultural și numeric, a poporului dominant, exercitată asupra unui popor străin din sânul aceluiași stat**.

Optimiștilor din rândurile maghiarilor le plăcea, după cum am văzut, să recomande maghiarizarea și din punct de vedere al «îmbunătățirii rasei». Ei prooroceau o pretinsă «perfecționare» pe acest teren obținută drept rezultat al încrucișării etnice. Iar în ceea ce privește «perfecțiunea» popoarelor ieșite din tot felul de încrucișări, toți cercetătorii serioși sunt de acord în susținerea că numai popoarele care nu s-au amestecat posedă caracter; popoarele încrucișate sunt însă cunoscute tocmai prin lipsa lor de caracter[70]. Căci experiențele crescătorilor de animale dovedesc că o mare deosebire de rasă, la animalele încrucișate, duce la formarea unor caractere nearmonice, șovăitoare, adică tocmai la lipsă de caracter***.

Maghiarii sunt o rasă mongoloidă. Ei se încrucișează mai ales cu evreii, deci cu semiții. Pe deasupra își propun să mai absoarbă mase enorme de indo-germani! Chiar dacă deosebirea de rasă n-ar fi atât de mare, o asemenea încrucișare, în astfel de condițiuni, va duce, evident, la degenerarea tuturor acestor rase.

În ce împrejurări speciale, o absorbire a elementelor etnice străine poate fi folositoare unei națiuni, se poate vedea și din ceea ce spune Freeman[71] despre formarea naționalității

---

* Albert Reibmayer, *Inzucht und Vermischung beim Menschen*, Leipzig und Wien, Deuticke, 1897, p. 32.

** Albrecht Wirth, *Volkstum und Weltmacht in der Geschichte*, München, Bruckmann, 1901, p. 203.

*** Reibmayer, *Inzucht und Vermischung beim Menschen*, p. 37.

engleze. El relevă faptul că, afară de elementul german vechi, care reprezintă ființa adevărată a naționalității engleze, toate celelalte elemente străine din rândurile poporului englez au avut o însemnătate subordonată: aceste elemente au fost doar numai o infuzie față de rasa germanică veche*.

Procesul care a dat naștere englezilor de astăzi a fost deci o infuzie și nu o penetrare sau o descompunere a individualității lor etnice. Așa a fost și este peste tot, unde s-au format națiuni superioare.

Deci, pentru a crea o națiune superioară, trebuiesc evitate încrucișările de rasă în masă, amestecările de sânge și promiscuitatea etnică. «Numeroase popoare cu bune aptitudini fizice și spirituale, spune Reibmayer, s-au așezat sporadic pe pământul găsit disponibil. Dezvoltarea însă către ceea ce aș vrea să numesc un popor depinde de împrejurări exterioare, bine determinate, de clima, de mediul înconjurător și, în primul rând, de posibilitatea de a nu se amesteca cu alte rase»**.

Renumitul conte Gobineau[72], care a fost cel dintâi care a atras atenția asupra raporturilor între rase și a înrâuririlor lor asupra civilizației, crede chiar că încrucișările de rasă ar fi adevăratele cauze ale dispariției popoarelor. După părerea contelui normand, un popor niciodată nu s-ar mai stinge dacă ar rămâne în permanență compus din aceleași elemente***.

---

* Edward A. Freeman, *The growth of the English Constitution from the earliest times*, London, 1898, Macmillan and Co., p. 23: „I will assume that what is Teutonic in us is not merely one element amoung others, but that it is the very life and essence of our national being; that whatever else we may have in us, whatever we have drawn from those whom we conquered or from those who conquered us, is no co-ordinate element, but a mere infusion into our Teutonic essence".

** Reibmayer, *Inzucht und Vermischung*, p. 131.

*** Le comte de Gobineau, *Essai sur l'inégalité des races humaines*, Ed. II-a, Paris, Firmin-Didot et Co., 1884, vol. I, p. 32: „Je me crois maintenant pourvu de tout le nécessaire pour résoudre le problème de la vie et de la mort des nations, et je dis qu'un peuple ne mourrait jamais en demeurant éternellement composé des mêmes éléments nationaux".

Otto Ammon[73], autorul mai multor lucrări privitoare la această problemă, spune: «Încrucișarea, după plac, între indivizii de cea mai diferită obârșie, produce în sine, pe lângă o minoritate de combinațiuni favorabile, o majoritate de combinațiuni defavorabile; ea încurajează de asemenea și reîntoarceri la formele anterioare ale evoluției speciei»*.

Dar ce să spunem mai ales despre împerecherea bastarzilor, operație care se cultivă acum în Ungaria, în stil mare. Acesta este de altfel și unicul scop pentru care a fost introdusă căsătoria civilă! Hugo *de Vries*[74] spune următoarele despre această descompunere continuă a unui popor: «După câteva generații, se observă întotdeauna că, între câteva mii de exemplare, doar două sunt identice. Unele se întorc la forma primitivă paternă, altele la cea maternă, restul reprezintă cea mai pestriță variație a semnelor paterne și materne, aparente apoi aproape în fiecare grad al încrucișării»**.

De altfel, în ultimii ani, în ceea ce privește problema încrucișărilor de rasă, a început să se înțeleagă că într-adevăr aceste forme de împerecheri etnice pot deveni adeseori o nenorocire pentru o națiune, căci «numai amestecările de sânge, bine determinate și limitate, sunt folositoare pentru îmbunătățirea unei rase»***. Totuși, în caz de perpetuare a unei astfel de încrucișări, caracterele naționale ale raselor care se amestecă dispar și se formează popoare cu desăvârșire lipsite de caracter, bastarzi. «Ființe al căror trup produce impresia ca și cum ar fi alcătuit din anumite elemente fără nici o legătură între ele și a cărui constituție spirituală corespunde celei fizice. Pe lângă aceasta, mai trebuie notat că legătura dintre bastarzi duce vertiginos la decăderea totală a oricăror însușiri proeminente a<le> rasei. Este o regulă, că încrucișarea duce la degenerare»****.

Disraëli[75] spune undeva în opera sa *Coningsby*: «Rasa

---

* Otto Ammon, *Die natürliche Auslese beim Menschen*, Jena, 1893, Gustav Fischer, p. 315.

** Hugo de Vries, *Intrazelluläre Pangenesis*, Jena, 1889, p. 25.

*** H. St. Chamberlain, *Grundlagen*, vol. I, p. 284.

**** *Ibidem*, pp. 282 și 284.

este totul; nu există nici un alt adevăr. Și orice rasă care, cu nepăsare, își expune sângele încrucișării, trebuie să decadă»*.

Maghiarii ar fi făcut bine dacă s-ar fi ocupat mai îndeaproape de aceste probleme înainte să fi introdus căsătoria civilă, pentru a înlesni astfel maghiarizarea prin încrucișare.

Oamenii lor politici ar fi putut să citească încă în Darwin: *Free crossing obliterates characters***, adică încrucișările libere distrug caracterele.

«*C'est donc avec raison*, spune sociologul Gustave Le Bon[76], *que tous les peuples arrivés à un haut degré de civilisation ont soigneusement evité de se mêler avec des étrangers*». (*Aceasta este rațiunea pentru care popoarele ajunse la un nivel înalt de civilizație au evitat cu grijă de a se amesteca cu străinii.*)***

Herbert Spencer[77] i-a sfătuit pe japonezi să se ferească de căsătorii mixte; el însuși le-ar interzice prin lege, a spus el, și asta pentru că ele duc la degenerare. El s-a exprimat textual: «*Intermarriage is not at root a question of social philosophy. It is a question of biology. There is abundant proof, alike furnished by the intermarriages of human races and by the interbreeding of animals, that when the varieties mingled diverge beyond a certain slight degree the result is inevitably a bad one. I have myself been in the habit of looking at the evidence bearing on this matter for many years past, and my conviction is based on numerous facts derived from numerous sources*»**** (*„Căsătoria mixtă nu este o problemă de filosofie socială. Este o problemă de biologie. Există numeroase probe, cum sunt cele furnizate de căsătoriile din-*

---

* Ibidem, p. 274.

** Darwin, *Animals and Plants under Domestication*, cap. XV și XIX (apud Chamberlain).

*** Gustave Le Bon, *Lois psychologiques de l'évolution des peuples*, Paris, Alcan, 1902, p. 46.

**** *The Spectator*, nr. 3943, 23 ianuarie 1904, p. 118, în articolul „Mr. Herbert Spencer on Japan".

tre rasele umane și de încrucișarea raselor de animale, că atunci când se amestecă rase diferite, în pofida unor aspecte aparent nesemnificative, rezultatul este inevitabil rău. Eu însumi obișnuiam să studiez dovezile referitoare la această problemă apărute cu mulți ani în urmă, încât convingerea mea se bazează pe o mulțime de fapte provenind din numeroase surse".)

«Oare nu ne învață știința biologiei, exclamă H. St. Chamberlain, că în regnul animal și vegetal genurile excepțional de nobile apar numai în anumite condițiuni, care îngrădesc procrearea de indivizi noi?... Rasele animale, așa-zise «nobile» (și cu drept cuvânt), caii de Limousin, caii americani de trap, caii irlandezi de curse, câinii de vânătoare desăvârșiți se nasc oare prin întâmplare și promiscuitate?... Promiscuitatea necontenită între două rase animale distinse duce fără excepție la dispariția semnelor superioare ale amândurora»* .

Este vorba doar de distrugerea sufletului poporului, care tinde la asimilare, după cum spune G. Le Bon: «*Le premier effet des croisements entre races différentes est de détruire l'âme de ces races, c'est-à-dire cet ensemble d'idées et de sentimens communs qui font la force des peuples et sans lesquels il n'y a ni nation, ni patrie». (Primul efect al încrucișării între rase diferite este distrugerea sufletului acestor rase, adică acest ansamblu de idei și sentimente comune care fac forța popoarelor și fără de care nu există nici națiune, nici patrie.)***

Deci, toate națiunile care au devenit mari au evitat cu grijă tocmai asimilarea etnică, lucru pentru care maghiarimea, timp de 40 de ani, face cele mai mari sforțări! Bătrânul Gobineau ne înfățișează un tablou îngrozitor al unei națiuni care s-a format datorită încrucișării. E vorba de romanii din sec. al III-lea, al IV-lea și al V-lea:

«*Qu'était, au physique et au moral, un Romain du III-e,*

---

* Chamberlain, *Grundlagen*, vol. I, pp. 264-265.

** Gustave Le Bon, *Lois psychologiques de l'évolution des peuples*, p. 45.

*du IV-e et du V-e siècle? Un homme de moyenne taille, faible de constitution et d'apparence, généralement basané, ayant dans les veines un peu du sang de toutes les races imaginables; se croyant le premier homme de l'univers et, pour le prouver, insolent, rampant, ignorant, voleur, dépravé, prêt à vendre sa soeur, sa fille, sa femme, son pays et son maître, et doué d'une peur sans égale de la pauvreté, de la souffrance, de la fatigue et de la mort. Du reste, ne doutant pas que le globe et son cortège de planètes n'eussent été faits que pour lui seul». (Cum era, fizic și moral, un roman din secolele al III-lea, al IV-lea și al V-lea? Un om de statură mijlocie, de conformație slabă și de înfățișare în general brunetă, având în vinele sale câte puțin din sângele tuturor raselor imaginabile; crezându-se primul om al universului și, pentru a demonstra, era insolent, slugarnic, ignorant, hoț, depravat, dispus să-și vândă sora, fiica, soția, țara și stăpânul, și dotat cu o teamă fără egal față de sărăcie, suferință, oboseală și moarte. În rest, nu se îndoia că globul pământesc și cortegiul de planete nu ar fi fost făcute decât pentru el.)**

Cei ce cunosc societatea maghiară și cea maghiarizată ar fi trebuit mai de mult să observe că maghiarii se apropie cu mare repeziciune de această stare. Prin faptul că pierd individualitatea specifică a poporului și că se transformă într-un talmeș-balmeș etnic ei pierd ultima chezășie a ființei lor naționale. Un popor poate suporta multe pierderi, el poate să treacă prin multe catastrofe, – și totuși să se ridice iarăși, spune Le Bon. El a pierdut însă totul și nu se mai poate ridica, dacă și-a pierdut măcar o singură dată, sufletul**.

Numai așa se explică și părerea tuturor celor cari cunosc Ungaria, că adevăratul popor maghiar nu este nici pe departe atât de exaltat, cât mai ales exaltată este clasa lui conducă-

---

* Le comte de Gobineau, *Essai sur l'inégalité des races humaines*, vol. II, pp. 298-299.

** Gustave Le Bon, *Lois psychologiques de l'évolution des peuples*, p. 47: „Un peuple peut perdre bien de choses, subir bien de catastrophes et se relèver encore. Il a tout perdu et ne se relève plus, quand il a perdu son âme".

toare; diferiţii transfugi constituiesc un adevărat blestem pentru însăşi maghiarime.

La aceleaşi rezultate ajunge şi etnograful Albrecht Wirth: «Maghiarii cari sunt şase milioane la număr (8 milioane după recensământul oficial, care este însă absolut inexact) au câştigat pentru maghiarism mulţi germani şi evrei, dar şi-au conrupt în schimb, până în adâncul ei, propria lor naţiune»*.

Sociologii englezi, ca şi Dr. Le Bon, precum şi toţi acei cari au trăit în India povestesc despre corciturile provenite din căsătoriile englezilor cu femeile hinduse din Eurasia, lucruri înfiorătoare: *«Tous ceux qui ont vécu dans l'Inde, les dépeignent comme des déclassés dangereux, dont le cerveau n'est apte à fonctionner ni d'après le type indigène, ni d'après le type européen». (Toţi cei care au trăit în India îi înfăţişează ca declasaţi periculoşi, al căror creier nu este capabil să funcţioneze nici după tipul indigen, nici după tipul european.)***

Dr. *Corre* înfăţişează în cartea sa un tablou care inspiră groază, asupra rezultatelor asimilării sau încrucişării raselor. El arată că bastardul reprezintă pretutindeni un element demoralizant şi depravat***.

Aşa stau lucrurile cu asimilarea, în general.

În ceea ce priveşte în special, pretinsa maghiarizare a evreilor, să se citească în cartea lui H. St. Chamberlain «Grundlagen» capitolul despre apariţia evreilor în istoria lumii şi atunci se va vedea nu numai imposibilitatea unei absorbiri a evreilor, ci şi primejdia de moarte la care se expune o naţiune, lăsându-se infectată de evrei[78].

Această maghiarizare a evreilor aminteşte foarte viu felul cum Heine a caracterizat pe evreii botezaţi. Aceştia fac afa-

---

* Dr. Albrecht Wirth, *Weltgeschichte der Gegenwart*, Berlin, 1904, Goze und Tetzloff, p. 308.

** Vacher de Lapouge, *Les sélections sociales*, Paris, Fontemony, 1896, p. 185.

*** Dr. Corre, *Ethnographie criminelle*, Paris, Reinwald, 1894, pp. 30 şi 422.

cerile cu care se ocupă creștinii, dar o fac cu mai multă energie decât o făceau atunci când vindeau haine vechi și știau să scoată și mai multe parale.

Astfel, maghiarii sunt pe cale de a deveni cea mai bastardizată națiune din Europa.

Multe din însușirile lor rele pot fi de pe acum explicate prin lipsa de caracter, – însușirea tuturor metișilor –, căci deosebirea dintre Terzeroni, Quarteroni și Magyaroni este numai de grad. *«C'est aux croisements que nous devons les individus hétéroclites dont nous vivons entourés. En général, les résultats de ces unions n'ont rien d'avantageux. Laideur, vulgarité, manque de vigueur, moindre duré de vie, tares physiques nombreuses, nos sang-mêlés ont tout contre eux. Ils offensent le regard même après leur mort». (Încrucișărilor datorăm indivizii heterocliți cu care trăim împreună. În general, rezultatele acestor uniuni nu au nici un avantaj. Slutenie, vulgaritate, lipsă de vigoare, durată a vieții mai mică, numeroase tare fizice, sângele nostru amestecat, toate sunt împotriva lor. Ei irită privirea și după moartea lor.)**

«Nature respects race and not hybrids» (Natura respectă rasele, și nu hibrizii), spune Knox undeva în al său *Fragment of Races*. Aceasta s-ar potrivi de minune maghiarilor căci, după cum vom vedea mai târziu, mortalitatea este la maghiari enorm de mare, ceea ce poate fi explicat numai ca o înrâurire firească a încrucișării raselor[79].

Asemenea rase cum sunt grecii, romanii, francii, șvabii, italienii și spaniolii din vremurile lor strălucite, maurii, englezii,... indienii arieni și evreii se nasc numai prin izolare continuă față de celelalte rase...

Prin izolare se înțelege procrearea în cercul exclusiv al indivizilor celor mai apropiați de aceeași obârșie, evitându-se orice amestec de sânge străin**.

Acolo unde nu are loc selecțiunea, nu se formează rase dis-

---

* Vacher de Lapouge, *Les selections sociales*, p. 178.

** Chamberlain, *Grundlagen*, vol. I, p. 278.

tincte, iar rasele superioare pot fi menținute numai printr-o necontenită și foarte atentă selecțiune*.

Driesmans accentuează și el că antropologii moderni sunt maniaci în ceea ce privește părerea că popoarele culte, în evoluția lor, sunt sortite pieirii prin încrucișarea treptată cu rase străine**.

«Fără o continuă selecțiune, scrie Otto Ammon, genurile nu se mențin la înălțimea dezvoltării lor; abandonarea selecțiunii, adică tocmai panmixia, este de ajuns pentru a provoca o degradare a rasei»***.

Ar fi putut oare un mic popor, unul singur dintre toate popoarele semite, să se transforme într-o putere care cuprinde întreaga lume, dacă puritatea rasei n-ar fi format principiul fundamental al existenții sale?****

Vacher de Lapouge[80] analizează rezultatele psihice ale încrucișărilor etnice, cu caracter de masă, în felul următor: *«Les croisements ne donnent donc pas de bons résultats physiques. Les résultats psychiques sont encore pires. L'incohérence des métis n'est pas seulement somatique, elle existe au point de vue de l'intelligence et du caractère. Elle établit un contraste remarquable entre l'homme de race pure ayant toute sa vie le même idéal, les mêmes tendances, dont la mentalité est d'un seul bloc, et le métis, tiraillé entre des tendances différentes, fatalement voué à l'existence décousue et aux allures versatiles par la multiplicité des hérédités psychiques qui le dominent tour à tour»******. *(Încrucișările nu dau deci bune rezultate fizice. Rezultatele psihice sunt și mai rele. Incoerența metișilor nu este numai somatică, ea există*

* Darwin, *Über Variieren der Tiere und Pflanzen im Zustande der Domestikation*, apud Reibmayer, p. 11.

** Heinrich Driesmans, *Rasse und Milieu*, Berlin, Räde, 1902, p. 92.

*** Otto Ammon, *Die Gesellschaftsordnung und ihre natürlichen Grundlagen*. Dritte umgearbeitete Auflage, Gustav Fischer, Jena, 1900, p. 67.

**** Chamberlain, *Grundlagen*, I, p. 273.

***** Vacher de Lapouge, *Les sélections sociales*, p. 184.

din punct de vedere al inteligenței și al caracterului. Ea stabilește un contrast remarcabil între omul de rasă pură având de-a lungul întregii vieți același ideal, aceleași tendințe, a cărei mentalitate este dintr-un singur bloc, și metisul, plasat între tendințe diferite, fatalmente legat de o existență dezlânată și cu atitudini versatile prin multitudinea de eredități psihice care îl domină una după alta.)

Înșiși maghiarii s-au plâns de foarte multe ori de scăderea numărului oamenilor mari din mijlocul lor, de întinderea decăderii moravurilor, de caricaturizarea parlamentarismului lor etc. *Pester Lloyd* explică acest lucru ca o reacțiune mai mult sau mai puțin firească «împotriva abundenței de talente și de caractere, care au înflorit timp de aproape 30 de ani»*.

Aceasta este, desigur, un eufemism. Explicația firească trebuie căutată în degenerarea crescândă a maghiarilor, prin încercările de maghiarizare, făcute fără socoteală. Totodată, epoca lui Martinuzzi, Gritti și a altor renegați și aventurieri renaște cu o putere uriașă, căci toți acești bastarzi joacă încă și astăzi în Ungaria un rol mult mai nefast decât al transfugilor din trecut. Toți acești provocatori obstrucționiști și kossuthiști aflați în luptă sunt doar produsele maghiarizării!

Dar cu timpul, lucrurile vor merge din ce în ce mai rău. Vor ajunge și maghiarii la acea «decădere morală» care a dus la râpă, din cauza căsătoriilor semitice, Grecia antică**.

Este ridicol, când d-l Friedrich Hertz defăimează tocmai acele teorii rasiste (Chamberlain, Gobineau etc.) care văd un pericol în sistemul de încrucișare și de amalgamare etnică, susținând că aceste teorii sunt «o deghizare ideologică a intereselor celor cari vor să stăpânească și să exploateze nestingherit».

Deci nu tendințele de maghiarizare și de rusificare sunt

* *Pester Lloyd* din 4 ianuarie 1905.

** Gobineau, *Essai sur l'inégalité des races humaines*, vol. II, p. 62: „au sud (de la Grèce, après Alexandre)... les mariages sémitiques répandaient une dépravation purulente pareille à celle de la côte d'Asie".

condamnabile, ci evitarea promiscuității și libertatea naționalităților?!*

Numărul acelora cari așteaptă de la această teorie a talmeș-balmeșului etnic o dezvoltare națională sănătoasă este foarte restrâns. Astăzi se judecă după fapte istorice și biologice, iar acestea vorbesc, după cum am văzut, toate împotriva încrucișării în masă a raselor.

Nu mă miră că d-l Hertz nu observă, în încercările de maghiarizare, rusificare, germanizare etc., o tendință de dominație și exploatare. De vreme ce evreii se «maghiarizează» și se «germanizează» cu atâta entuziasm, aceasta doar nu poate constitui vreun rău...

---

* Friedrich Hertz, *Moderne Rassentheorien. Kritische Essays.* Wien, 1904, C. W. Stern, p. 317. Cartea este o încercare pasionată de a slăbi efectul operei epocale a lui H. St. Chamberlain din punctul de vedere specific al intereselor evreiești. Încercarea, bineînțeles, a eșuat complet. *Grundlagen* a lui Chamberlain este o concepție vie. Împotriva ei, atacurile rămân neputincioase[81].

CAPITOLUL V

EȘECUL POLITICII DE MAGHIARIZARE

Toate chestiunile acestea îi privesc pe maghiari. Pentru popoarele din cuprinsul monarhiei, problemele de acest fel prezintă un interes numai în măsura în care nu le este indiferent dacă în sânul imperiului se cristalizează, încetul cu încetul, o societate de corcituri.

Mai importantă, din punct de vedere politic, este întrebarea dacă maghiarizarea este, în general, realizabilă? Această întrebare merită un răspuns mai aprofundat și mai concludent.

Maghiarii au considerat, firește, la început maghiarizarea ca fiind realizabilă și cu șanse de succes. Ei și-au închipuit că trebuiau să imite, pur și simplu, politica germană față de polonezi. Mai jos voi vorbi de politica Prusiei față de aceștia din urmă, în comparație cu maimuțăreala maghiară. Precizările care urmează, asupra politicii germane față de polonezi sunt luate din cunoscuta broșură a lui Hans Delbrück[82]. Cunoscătorii Ungariei se vor mira cât de pueril și de slugarnic și-au aranjat maghiarii aceste principii pentru uzul lor propriu:

«Ideile după care germanii, cari posedă un dezvoltat sentiment național, se orientează astăzi în chestiunea poloneză s-ar putea formula cam în felul următor: polonezii sunt cetățeni pe cari nu ne putem bizui niciodată. Ei râvnesc să refacă un mare imperiu polon și trebuie s-o facă dacă vor să

rămână credincioși naționalității lor. Ei sunt prusieni cu termen.

Noi trebuie să căutăm să micșorăm pericolul care reiese pentru Germania din acest fapt, combătând polonismul în orice chip. Limba germană și germanismul trebuie să fie promovate în provinciile polone prin școli germane, prin limbă oficială germană, precum și prin funcționari germani.

Recruții polonezi trebuie să fie însumați în regimente germane, pentru a învăța perfect nemțește. Toate aspirațiunile poloneze trebuiesc să fie aspru reprimate de către guvern. O colonizare sistematică, susținută cu mari cheltuieli, trebuie să ducă coloniștii germani, și anume țărani, în ținuturile poloneze; bunurile nobilimii poloneze, care este purtătoarea principală a ideii naționale, trebuiesc cumpărate, tocmai în acest scop. Polonezii nu trebuie să fie transformați în germani prin forță, căci acest lucru ar fi barbar și imposibil. Dar ei trebuie să fie apropiați cât se poate mai mult de structura societății germane și mai ales trebuie impiedicată cu hotărâre. lărgirea și creșterea mai departe a naționalității polone.

Măsurile practice pentru combaterea polonismului și promovarea germanismului întrebuințate în ultimul deceniu și care sar în ochi sunt, mai ales, colonizarea și școala primară germană»*.

Toate aceste practici au fost nu numai imitate de maghiari, dar și exagerate până la caricaturizare.

Astfel, au fost executate toate măsurile cunoscute: impunerea limbii maghiare, colonizarea, prigoana polițistă împotriva tuturor luptătorilor de frunte ai naționalităților, suprimarea libertății de presă și de adunare etc.

Căci este limpede că în asemenea condițiuni nu mai poate fi vorba de «libertate», când întreaga viață se dezvoltă numai sub domnia unei tiranii «naționale». Și nici nu-i de mirare că maghiarii sunt nevoiți să copieze toate aceste elemente caracteristice politicii țariste și ale erei absolutiste din vechea Austrie.

* Hans Delbrück, *Die Polenfrage*, Berlin, 1894, Hermann Walther, p. 1.

Germanizarea practicată de Thun a constat doar în faptul că el a introdus limba germană în toate școalele reale, tehnice și de meserii din Lombardia și Veneția; el a desființat limba cehă în toate școlile din Boemia și a admis întrebuințarea ei cel mult în orele de religie (octomvrie 1853*). Maghiarii, despre cari întotdeauna s-a trâmbițat că ar fi «libertari», au imitat întocmai aceste procedee.

Dar a vorbi despre toate acestea, ar însemna a scrie o operă specială. *«L'ensemble des mesures de dénationalisation se ramène à des restrictions de droit et à des injustices. Défendre à des individus... d'imprimer des journaux ou des livres etc., sous prétexte qu'ils... ne parlent pas la langue des gouvernants, c'est limiter les droits. Obliger les gens... d'entretenir des écoles où l'on enseigne des matières et des langues qui leur sont odieuses, c'est pratiquer l'injustice. L'ensemble des mesures de dénationalisation pourraient donc être qualifiés autrement de despotisme». (Ansamblul măsurilor de deznaționalizare se reduce la restricții de drept și la injustiții. Apărarea față de indivizi... față de tipărirea de ziare sau cărți etc., sub pretextul că ele... nu vorbesc limba guvernanților, înseamnă limitarea drepturilor. Obligarea oamenilor... să întrețină școli unde se învață materii și limbi care le sunt odioase, înseamnă practicarea injustiției. Ansamblul măsurilor de deznaționalizare ar putea fi calificate ca un altfel de despotism.)***

Dar pentru orice încrucișare de rase, simpatiile joacă un rol cu totul deosebit. Căci doar nu putem să convertim pe cineva care ne urăște la concepția noastră, la limba noastră, la ideea noastră de stat. *«La puissance d'assimilation est en raison directe de la sympathie qu'on inspire» (Puterea de asimilare este în relație directă cu simpatia pe care o inspiră.)* spune Novicow cu drept cuvânt***.

Președintele Consiliului de Miniștri, contele Tisza, a spus

---

* Rogge, *Österreich von Világos bis zur Gegenwart*, Brockhaus, Leipzig-Wien, 1872, p. 322.

** Novicow, *Les luttes entre sociétés humaines*, p. 152.

*** *Ibidem*, p. 149.

în Camera Deputaților maghiară: «Și, în sfârșit, întreaga noastră viață publică parlamentară, precum și legislația noastră nu trebuie să uite nici o clipă că noi exercităm o putere de atracție asupra concetățenilor noștri de altă limbă; această putere de atracție se întemeiază pe două principii: pe de o parte, simpatia și dragostea (!), pe de alta – venerația și stima»*.

Da, această «simpatie» și «dragoste», naționalitățile le simt foarte intens pentru cei cari le sunt stăpâni. Acest lucru îl știe și contele Tisza. Iar dacă el acordă totuși o deosebită importanță acestor sentimente, din punctul lui de vedere este ușor de înțeles. Tot așa de înțeles este când alți oameni politici maghiari ne asigură că maghiarizarea nu are alt scop decât numai să înlesnească dezvoltarea celorlalte naționalități. Acest lucru amintește o cugetare a lui Vauvenargues[83]. «*Le prétexte ordinaire de ceux qui font le malheur des autres est qu'il veulent leur bien*». (*Pretextul obișnuit al celor care fac rău altora este că ei le vor binele.*)

Conaționalii contelui Tisza ar trebui să știe că între 1850 și 1860 a apărut o broșură sub titlul «Considerațiuni retrospective anonime».

Acolo se spune într-un loc: «Împotriva arbitrarului în sine, oamenii nu simt nici o antipatie; dar ceea ce îi indignează, îi scârbește și îi îndârjește, este ipocrizia cu care voiește să «păcălească» popoarele; asemenea minciuni și tartuffiade înveninează în cele din urmă sângele cel mai blajin și aceasta, mai de vreme sau mai târziu, se răzbună»**.

«Simpatiile» pe care le nutresc popoarele nemaghiare față de maghiari, cetitorul le va vedea din alte capitole alte acestei lucrări.

Cu vreo 14 ani înainte, G. Beksits, unul dintre purtătorii de cuvânt ai politicii de maghiarizare, a formulat și el chestiunea foarte clar, spunând că Ungaria ori va fi «un mare stat

* Ședința Camerei maghiare a deputaților din 30 iunie 1904.

** *Ein Blick auf den anonymen Rückblick*, von einem Ungarn, London, 1895, p. 467.

național», ori în general nu va mai putea exista multă vreme ca stat. Aceasta este, spune el mai departe, axioma în jurul căreia gravitează întreaga problemă maghiară*.

De câteva decenii încoace se vorbește în Ungaria în acest ton despre naționalități. Deci ne putem lesne închipui cât de «simpatici» trebuie să apară maghiarii în ochii celorlalte naționalități!

Precum francezii n-au reușit să asimileze rămășițele celte din Bretonia și pe bascii din Pirinei, precum n-au reușit nici valonii să asimileze pe flamanzi, nici germanii în Austria să germanizeze pe slavi și pe români, tot astfel, ba chiar și mai puțin, n-au reușit nici maghiarii înainte vreme și nu vor reuși nici azi să maghiarizeze pe slavi și pe români. Și nici populația germană de la sate n-a putut fi maghiarizată, cu toate că aceasta din urma n-a opus, atât în Ungaria cât și în alte părți, nici o rezistență deosebită sau conștientă maghiarizării, tocmai din cauză că este risipită în grupuri mici, în mijlocul altor populații.

Cu toată osteneala imaginabilă pe care și-au dat-o diferitele guverne din Ungaria pentru a dresa spiritul tineretului nemaghiar și să-l transforme pe un calapod propriu, rezultatul este de-a dreptul ridicol. La fel cu cehii și slovenii germanizați *ex officio*, care răspândesc un *argot* înfiorător al limbii germane, creat de birocrați și de plutonieri-majori**, la fel funcționarii, profesorii și învățătorii maghiari propagă frânturi de limbă maghiară, care se rezumă la câteva cuvinte izolate.

Maghiarizarea diferitelor grupuri etnice a făcut desigur unele progrese. Mai ales populația evreiască și germană, pe alocuri populația de origine slavă a orașelor, s-a străduit să

---

* Magyarország nagy nemzeti állammá lesz, vagy nem lesz sokká állam: ez az az atioma és sarkpont, a mely körül az egész *magyar kérdés* megfordul. Ha nem tudju k nemzeti állammá tenni, felbontja, mintválasztó viz, a nemzetisége eszme. Vezi: *«A Dualismus» Története*, *Rözjogi értelme és nemzeti törenveseink*, Irta Beksits Gustav, p. 299.

** Rogge, *Österreich seit Világos*, vol. I, p. 118.

învețe limba maghiară; mulți evrei germani și ici colo și unii slavi, izolați, și-au maghiarizat până și numele lor de familie. Toate acestea sunt adevărate. Tocmai acest lucru dovedește că în Ungaria, ca și pretutindeni, micile grupuri etnice risipite în mijlocul altor naționalități sunt destrămate, încetul cu încetul, dar fără întrerupere de valurile poporului în mijlocul cărora trăiesc. Pentru ca până la urmă să dispară cu desăvârșire. Acest lucru se petrece în Ungaria, întocmai ca și în Galiția, unde micile grupuri etnice evreiești și germane s-au polonizat. În Croația asemenea grupuri s-au croatizat, precum s-a petrecut și cu germanizarea wenzilor și a evreilor în Germania, grecilor, albanezilor și bulgarilor în România etc. «Orășenii cedează pasul populației de la sate. Această lege s-a dovedit valabilă întotdeauna și peste tot. Motivul acestui fenomen stă pur și simplu în prolificitatea mai puternică a țăranilor, și împotriva acestui lucru nici măsurile guvernamentale, nici societățile culturale nu vor putea face nimic»*.

În ceea ce privește însă valoarea elementelor maghiarizate de la orașe, ea este foarte îndoielnică. E foarte exact ceea ce spune Springer despre evreii maghiarizați: «Marea finanță și marea industrie sunt reprezentate (în Ungaria) prin aceiași oameni (evrei), parte prin aceiași indivizi, parte prin aceleași familii. Ei sunt maghiari atâta vreme cât va exista și statul ungar, dar nici o clipă mai mult»**.

Într-un anumit cadru, în anumite condițiuni, politica de asimilare este, după cum am arătat, nu numai admisibilă, ci și de-a-dreptul necesară, pentru soluționarea problemelor noastre naționale; vorbesc despre asimilarea micilor insule a celor de altă limbă, a micilor grupuri etnice, risipite în masele mari ale unui popor. În această privință, micile orașe izolate sunt tipice pentru repeziciunea relativă cu care își modifică tiparul

---

* L. Gumplowicz, *Soziologie und Politik*, *Leipzig*, Duncker und Humbolt, 1892, p. 133.

** Rudolf Springer, *Die Krise des Dualismus und das Ende der Déakistischen Episode in der Geschichte der Habsburgischen Monarchie*, Wien, 1904, Deuticke, p. 32.

lor național. Aceste grupuri nu pot avea pretenții la drepturi speciale. Încurajarea lor duce la babilonie. Ele sunt în mod firesc subminate și absorbite.

Și acest succes se referă în Ungaria, bineînțeles, la pătura mai mult sau mai puțin cultă a popoarelor nemaghiare, și anume la acei cari depind de aparatul guvernamental.

Prin ce mijloace silnice au putut fi obținute chiar și aceste rezultate neînsemnate, se poate vedea din câteva circulări.

Iată circulara confidențială adresată de un faimos inspector școlar maghiar din comitatul Bihorului, Sipos Orban, către învățătorii nemaghiari, cari-i erau în subordine. Dăm aici traducerea fidelă a acestei infame silnicii:

«Inspectoratul școlar al comitatului
Bihor

Stimate Domnule Profesor!

Vă aduc la cunoștință că, prin permisiunea Înaltului Minister Regal Maghiar al Cultelor, colegul d-voastră Radovich Nikolaus, profesor la școala de stat din Közepes, și-a schimbat numele de familie în acel de *Keti;* apoi Bruckenthal August, profesor la școala de stat din Haimagi, și-a schimbat numele în acela de *Bihari* și, în sfârșit, Modora Johann, profesor la școala de stat din Olosig, și-a schimbat numele în *Tinodi.* Vă rog deci ca, în corespondența d-voastră cu sus-numiții, să întrebuințați de acum înainte numele lor maghiarizate. Cu această ocazie, îmi exprim speranța și aștept ca aceste pilde (!) patriotice, care nu ating nici credința religioasă, nici interesele limbii materne și nu sunt decât o dovadă a sentimentului patriotic (!) care se ridică deasupra tuturor considerentelor, – vor fi urmate imediat de către profesorii cari nu poartă încă nume maghiare; căci, spre marele meu regret, în caz contrariu va trebui să mă conving cum că profesorii respectivi n-au voința necesară și nici curajul trebuincios pentru a da o dovadă neîndoielnică a devotamentului lor către patria maghiară (!); ori vor dovedi că ei subordonează acest scop înalt unor alte considerente mărunte.

Invitându-vă și pe d-voastră să sprijiniți această mișcare patriotică, vă salut,

Oradea-Mare, *25 ianuarie 1898*

Sipos Orban,
Inspector Școlar Regal»

Ministerul maghiar al internelor, imediat după aceasta, a adresat către funcționarii în subordine următoarea circulară:

«Ministerul Reg. Mag. de Interne
Circulară către toate muncipiile,

Vă trimit alăturat câteva exemplare din broșura: *Cum să ne maghiarizăm numele noastre*, scrisă de Telkes Sándor, președintele asociației centrale pentru maghiarizarea numelor, pentru a fi răspândite printre membrii municipiului. Vă invit ca să îndemnați pe funcționari să contribuie la promovarea acestei mișcări utile (üdvös) a maghiarizării numelor, în cercurile cele mai largi.

Budapesta, *5 februarie 1898*

Pentru Ministru,
(ss) Latkoczy József,
Secretar de Stat»

Dar cea mai mare parte din populația orașelor și întreaga populație nemaghiară din satele Ungariei habar n-au de limba maghiară.

Maghiarilor le place însă, după cum am spus, să se refere la politica Prusiei față de polonezi. Dar germanii sunt în imperiul lor nu mai puțin de 58 milioane față de o populație poloneză de vreo 3 milioane. Maghiarii, în schimb, numără, împreună cu evreii din Ungaria, 8 milioane și aceste 8 milioane ar vrea să transforme în maghiari 12 milioane de nemaghiari! Și aici am făcut abstracție de distanța culturală dintre germani și maghiari.

Dar acum să aruncăm o privire asupra felului cum stau lucrurile cu germanizarea încercată în Prusia.

Profesorul *Böckh*[84] a publicat un studiu asupra modificării raportului limbilor vorbite în Posen şi Prusia Occidentală între 1881 – 1890, din care se vede că, în acest răstimp, raportul între populaţia germană şi cea poloneză a dat înapoi în favoarea polonezilor cu 4½% în districtul Bromberg, iar cu 7% în districtul Posen*.

Hans Wendland publică câteva interesante date statistice în ultimul număr din revista «Deutsche Erde» cu privire la decăderea comunelor Mărcii de Est. În 812 comune din Posen şi din Prusia Apuseană a avut loc o schimbare a raportului limbilor vorbite. 467 comune, până atunci germane, au căpătat în răstimpul acestui deceniu o majoritate polonă, iar 345 comune poloneze – o majoritate germană. După aceste date, polonezii încheie bilanţul, în provinciile colonizate, cu un câştig de 122 comune. Dacă cercetăm deplasările naţionale după circumscripţie, căpătăm un rezultat şi mai puţin îmbucurător pentru germani. Din 21 de circumscripţii ale Mărcii de Est, având 138 comune polone şi 101 comune germane noi, numai 3 circumscripţii au înregistrat un progres, iar 18 pentru germani, altele un regres, care pe alocuri a luat un caracter destul de pronunţat (până la 43,2 şi 61,1 la o mie). Şi acest rezultat a fost posibil cu toate piedicile puse prin activitatea comisiei de colonizare în acest răstimp, activitate care s-a întins asupra a 40 de comune din Prusia Apuseană şi 118 din Posen. E drept că numai 89 (22 din Prusia Apuseană şi 67 din Posen) din aceste comune s-au germanizat. Dintre celelalte 69 comune de colonizare, 16 au rămas germane, 49 polone şi 4 s-au polonizat în ciuda colonizării**.

Între 1890-1900 numărul polonezilor din Prusia a sporit de la 2.765.101 la 3.063.490***. *The Spectator*, cunoscuta revistă săptămânală londoneză, comentând aceste cifre, scrie: «*The Polish question is, in truth, far more formidable for Germany, than the Irish question is for us*»****. (*Problema*

* *Preussische Jahrbücher*, septemvrie 1899.

** Vezi, *Tägliche Rundschau*, Berlin, 24 noemvrie 1905.

*** Vezi, Corespondenţa din Berlin, *Times* din 17 februarie 1903.

**** *The Spectator* din 21 februarie 1903.

poloneză este, în adevăr, de departe mai teribilă pentru Germania decât este problema irlandeză pentru noi.)

Cele spuse de ministrul von Hammerstein cu prilejul discuţiei parlamentare în jurul legii noi a colonizării pentru Posen şi Prusia Apuseană trebuie să fie puţin încurajatoare pentru maghiari. El a declarat: «Scopul legii este îndreptat împotriva tendinţelor de colonizare»*.

Aşa stau lucrurile în Posen şi în Prusia Apuseană şi ele stau tot aşa şi în Schleswig de Nord. În toate şcoalele se predă numai în limba germană; elevilor mai mari le este interzis să vorbească limba daneză; este interzis să se arboreze steagul danez; presa daneză este pedepsită în mod sistematic, redactorii sunt întemniţaţi şi exilaţi. Şi rezultatul este că pretutindeni auzi vorbindu-se limba daneză**.

Pentru ce este maghiarizarea imposibilă? Pentru că naţionalităţile conlocuitoare se dovedesc mai viabile decât maghiarii, în lupta pentru existenţă, cu toate că maghiarilor le-a stat la dispoziţie întreaga putere a statului. Şi apoi, cum să reuşească cele câteva biete milioane de maghiari să absoarbă cinci naţionalităţi, străine lor, şi care numără laolaltă aproape 12 milioane de suflete, dacă un popor puternic cum este cel german, având şi o înaltă cultură, nu reuşeşte să germanizeze pe polonezi şi pe danezi?

Atunci când un baron Bánffy, ca fost preşedinte de consiliu din Ungaria, încearcă să salveze politica etnophagă falimentară cu motivarea de mai jos, ne aminteşte o politică de cafenea. El a declarat astfel, în parlamentul maghiar, că este de părere că şi în anturajul Majestăţii Sale ar fi foarte indicat să fie reprezentat puternicul spirit naţional maghiar; că şi acolo este justificat ca, în interesul statului naţional maghiar, să se ridice glasul. Experienţa arată că acest lucru ar fi nu numai

---

* Vezi ziarele germane din 10 mai 1904.

** *The Nineteenth Century*, July 1903; W. Hartmann în articolul *Germany and the Danes of North Schleswig*. Vezi, de asemenea, articolul lui Björnstjerne Björnson, *Eine Rede* etc., în *Zukunft* din 28 mai 1898, p. 387 sqq.

justificat, ci și posibil. Oratorul și-a manifestat cu cea mai mare franchețā convingerea că viitorul statului maghiar este legat de interesele dinastiei și că este posibil ca, în înțelegere cu dinastia, să fie clădit statul maghiar. Acesta trebuie chiar clădit; va trebui să se găsească nu numai modalitatea cea mai potrivită pentru a nu forța prea mult nota în revendicările care trebuiesc obținute, dar să se manifeste aceste pretențiuni naționale, în înțelegere cu coroana*.

Deoarece maghiarii n-au reușit până acum să clădească «statul» lor «național», ei au scăpat acest prilej pentru totdeauna. Căci tocmai de azi înainte, acest lucru este imposibil, chiar dacă ei ar realiza mâine uniunea personală.

Naționalitățile din Ungaria nu sunt niște rămășițe de popoare decăzute, îmbătrânite și care, din punct de vedere al conștiinței naționale, sunt indiferente. Dimpotrivă, ele sunt națiuni tinere, având tendința să se ridice, iar unele având la spatele lor state naționale independente, ca, de pildă, românii și sârbii, sau tovarăși de neam puternici cum sunt cehii pentru slovaci, germanii etc.

Și apoi aceste naționalități își dau seama că există tendința să fie șterse de pe suprafața pământului. Cu atât mai mult lupta lor câștigă în intensitate și duce la o cultivare tot mai adâncă a propriilor lor idealuri. Aceasta atrage prigoana din partea adversarilor, care, la rândul ei, a fost întotdeauna cel mai puternic imbold în lupta națională.

Pentru a fi maghiarizate, naționalitățile ar trebui nu numai să învețe limba maghiară, dar s-o uite pe a lor, căci numai în acest fel ele ar fi putut pierde conștiința lor națională. Acest lucru a fost însă, de la început, o imposibilitate. Și chiar dacă s-ar fi ajuns acolo ca să-și fi uitat pe jumătate limba lor proprie și pe jumătate s-o fi învățat pe cea maghiară, acest jargon n-ar fi însemnat în nici un caz o dovadă de maghiarizare. Dar tocmai acest lucru a fost exclus în mod absolut.

Și apoi n-are nici un rost când maghiarii se referă la «supe-

* Cuvântarea lui Bánffy în Parlamentul maghiar din 4 iulie 1904.

rioritatea» lor culturală – formată, de altfel, pe cale artificială; căci deosebirea dintre ei și celelalte naționalități nu este prea însemnată. «*Ce qui enhardit les Magyars dans cette expérience (de magyarisation)*, spune d-l Bertrand Auerbach, *c'est la supériorité qu'ils affichent de leur civilisation... Est-il sûr que ces nationalités naissantes soient si vièrges de culture? Et le fussent-elles, seraient-elles condamnées à recourir aux Magyars comme initiateurs, et à nourrir d'une substance étrangère?*». [*Ceea ce încurajează pe maghiari în această experiență (de maghiarizare) este superioritatea pe care ei o afișează cu civilizația lor... Este sigur că aceste naționalități în devenire să fie așa de virgine în cultură? Și dacă le-ar îngloba (topi), vor fi ele condamnate să recurgă la maghiari ca inițiatori și să se hrănească dintr-o substanță străină?*]*

Cu mulți ani de zile în urmă, d-l Gustav Beksits s-a văzut nevoit să pună stavilă idealului maghiarizării, pe care, de altfel, l-a predicat întotdeauna și el. Beksits a început să se mulțumească cu maghiarizarea claselor culte ale naționalităților și a motivat noua sa convingere în felul următor: «Nici samavolniciile și nici neîndurarea țarului n-ar fi fost în stare să ducă la absorbirea unor mase atât de însemnate de diferite naționalități»**.

Și, de fapt, dintre naționalități, mai ales dintre români, slovaci, sârbi, sași, mai nimenea nu s-a maghiarizat. Chiar unul dintre acei foarte puțini români cari au trecut la maghiari, d-l Moldován Gergely, spune într-una din scrierile sale polemice, pe care le scria în solda guvernului și a asociației culturale maghiare următoarele: «Oare a văzut cineva pe teritoriul statului maghiar, după un regim maghiar de 41 de ani, măcar un singur român deznaționalizat?»***. Și într-o altă operă, același domn, care este profesor la Universitatea din Cluj, dar pe care toți românii îl evită ca pe un renegat,

* B. Auerbach, *Les races et les nationalités*, p. 332.

** Beksits, *A Dualismus*, p. 294.

*** Moldován Gergely, *Válaszvrat a Bukaresti Román ifjak Memorandumára*, Cluj, 1891, p. 50.

spune: «Statistica Ungariei arată de la 1867 încoace o creștere numerică a naționalităților. Cultura lor a făcut progrese foarte mari. În ceea ce privește conștiința valorii și forței proprii, ele stau pe aceeași treaptă cu cetățenii maghiari; aceasta reiese din chiar curajul cu care ele duc lupta lor direct împotriva caracterului maghiar al statului. Ele nu mai cer să nu fie maghiarizate, ci cer ca orice naționalitate să fie recunoscută ca atare, așa cum este cazul cu cea maghiară»*. Deci, cu toate sforțările politicei de stat, deși s-au aplicat toate mijloacele permise și nepermise, politica de maghiarizare a naționalităților a suferit numai eșecuri. Însă nu numai în sensul că maghiarizarea s-a dovedit imposibilă; însuși maghiarii se plâng întotdeauna, de pildă, de procesul românizării în ținuturile transilvănene. Și nu fără motiv. Acolo ei sunt înfipți în mijlocul românimii, în grupulețe neînsemnate și, prin urmare, românizarea lor se prezintă ca un proces natural, care nu poate fi oprit prin nici un decret ministerial, oricât de sever ar fi el. Și mai trebuie adăugat că populația românească a satelor se opune foarte energic absorbirii elementelor naționale străine. Țăranul român le zice maghiarilor «oameni spurcați».

Același lucru este valabil și pentru marile colonii maghiare Szápáryfalva, Bethlenváza etc., care au fost formate în regiunile românești din Banat. Coloniștii transportați într-acolo pentru a fi maghiarizați, parte s-au românizat, parte au plecat. Întocmai așa li se întâmplă și maghiarilor cari trăiesc risipiți în grupuri mici printre slavi.

D-l Balogh Pál, cel mai mare etnograf al maghiarilor, care a scris din ordinul guvernului maghiar o mare lucrare asupra naționalităților din Ungaria, din punctul de vedere al maghiarizării, spune relativ la rezultatele acestei încercări, următoarele:

«Maghiarii au câștigat 261 comune și au pierdut 456, prin

* *A magyar Nemzeti allam Nemzetiségi Feladatai*. Irta Moldován Gergely, Nagybecskerek, 1896, p. 167.

urmare, au de înregistrat o pierdere de 195 comune; cele mai multe le-au cucerit de la slovaci, cele mai multe le-au pierdut printre șvabii din Baranya și printre românii din Transilvania... Printre neamurile Ungariei au de înregistrat pierderi rutenii, după ei maghiarii, apoi sârbii... Cu un câștig își încheie bilanțul în primul rând românii, după ei slovacii, apoi germanii...»*.

Autorul se miră de faptul că naționalitățile se plâng de asuprire, în timp ce maghiarii pierd totuși din teren.

Egyetértés, organul kossuthiștilor, discută politica de colonizare și demonstrează că ea a suferit un total eșec. Cei mai mulți dintre coloniștii maghiari n-au restituit statului de 7-12 ani nici un ban, nici din capital și nici măcar din dobândă. Cei mai mulți dintre coloniștii cari au fost aduși în mijlocul naționalităților părăsesc coloniile, căci nu pot rezista**. În același timp, Gustav Beksits se tânguie în coloanele lui «Budapesti Hirlap» de creșterea numerică a românilor în Ungaria și în Transilvania. El spune, de ex.: «Este un pericol, și încă unul îngrijorător, faptul că românimea se întinde și câștigă teren nu numai în comitatele Bistrița-Năsăud, Făgăraș, Turda-Arieș, ci ei dau un asalt încununat de succes și comitatului Trei Scaune, una din cele mai puternice fortărețe maghiaro-secuiești. În comitatul Kleinkokler românii au câștigat în ultimii ani majoritatea absolută»***.

Teama de românizare a născut în capetele maghiarilor uneori niște idei care sunt de-a-dreptul nebunești. Așa, de ex., *Magyarország* propune ca toate școalele nemaghiare să fie maghiarizate deodată și că, «în timp ce copiii se joacă, să li se interzică jocul acelora cari nu vorbesc limba maghiară, căci numai în acest fel am putea noi împiedica românizarea copiilor noștri»****.

* Balogh Pál, *Népfajok Magyarországon*, p. 950.
** Vezi, *Egyetértés* din 21 iunie 1904.
*** Beksits în *Budapesti Hirlap* din 12 mai 1904.
**** *Magyarország* din 26 mai 1904.

Va să zică, nu numai că acest mândru «stat maghiaro-național» care a fost din 1867 înarmat cu toate mijloacele forței n-a putut izbuti în politica sa de maghiarizare; nu numai că această «puternică națiune maghiară», care și-a impus întotdeauna voința la Viena, pare primejduită din partea românilor și slavilor, în lupta sa nefirească pentru existență, – din partea acelor popoare care în 1867 au fost abandonate maghiarimii pentru a fi devorate –, ba chiar maghiarimea, ca națiune, regresează an cu an. Astfel, d-l Beksits se vede nevoit să constate, pe baza celor mai recente date statistice, că nu numai capacitatea de asimilare a maghiarilor, ci și însăși puterea ei de propagare se află în descreștere*.

Același trist rezultat îl constată și d-l Varga Gyula în «Budapesti Hirlap». După ce a stabilit un întreg tablou pe baza cifrelor, spune: «este de netăgăduit, că noi ne găsim în fața unei descreșteri a natalității, deși nu rapide, în orice caz considerabile, chiar atunci când aplicăm cea mai strictă, cea mai riguroasă metodă statistică». Mai departe, el se plânge amar de «puncte cu adevărat negre» pentru rasa maghiară. Anume de înmulțirea sistemului unuia și a celor doi copii. Apoi spune: «cota nașterilor în comitatul Baranya, la populația maghiară neaoșe, este atât de anormal de mică, încât reprezintă numai o treime, în comparație cu sporirea populației rutene din comitatele nord-estice»**. În sfârșit, demonstrează că, în fond, toată rasa maghiară se găsește în proces de descreștere prin scăderea permanentă a nașterilor.

Încă de acum 40 de ani, maghiarii ar fi putut să învețe de la Robert von Mohl[85] că politica de maghiarizare este o utopie deșartă; el face următoarele reflecții asupra politicii de asimilare, în general:

«În primul rând, greutățile absorbirii stau în repulsiunea, de prevăzut cu siguranță, la toate acele populații menite să sufere transformarea, deci a tuturor neamurilor, cu unica

* *Budapesti Hirlap* din 21 mai 1904.

** Varga Gyula, *A magyarország szaporodása*. *Budapesti Hirlap* din iunie 1904.

excepție a celei destinate să fie punctul central... În loc de a recunoaște însușirile bune ale celor preferați, vor fi accentuate lipsurile lor înnăscute și luate în derâdere sau disprețuite; și cu cât este mai mare numărul diferitelor neamuri aflătoare în stat, cu atât mai nedreaptă va apărea tendința de a impune tuturor felul de a fi al unuia singur. Astfel, cel puțin la început, unitatea ar putea consta numai într-o repulsie comună împotriva celor plănuite. Acest lucru trebuiește cumpănit cu atât mai mult, cu cât există și o a doua incertitudine în ce privește succesul. Aceasta constă în faptul că fixarea unui timp necesar pentru această lungă și netulburată transformare nu poate fi garantat și nici măcar sperat».

Și mai jos: «...De fapt, întreaga istorie cunoaște numai puține exemple de încercări serioase de asemenea natură și încă mai puține că experiența a reușit»*.

Cu vreo 20 de ani în urmă, Emile de Laveleye[86], bun cunoscător al părților sud-estice, a sfătuit pe maghiari, în repetate rânduri, să nu-și facă singuri dușmani implacabili în țară, urmărind intenții utopice: «*Les Magyars ne peuvent plus espérer s'assimiler les Croates, ayant à côté d'eux la Serbie et la Bosnie qui grandiront, pas plus que les Valaques, soutenus par la jeune Roumanie, qui se développera aussi.*

Quel danger, le jour où il faudrait défendre la patrie, d'avoir pour ennemis ces nationalités habitant le pays même!». (*„Maghiarii nu pot să mai spere să-i asimileze pe croați, fiind alături de ei Serbia și Bosnia care se măresc, nici pe valahi, susținuți de tânăra Românie, care se va dezvolta, de asemenea. Ce pericol, ziua când va trebui să apere patria, de a avea ca inamici aceste naționalități care locuiesc aceeași țară."*)**

Multe personalități maghiare proeminente și cu judecată calmă au fost de la început ferm convinse că este o imposibilitate maghiarizarea naționalităților nemaghiare.

---

* Robert von Mohl, *Politik*, vol. I, p. 370.

** Emile de Laveleye, *La Péninsule des Balkans*, Paris, Alcan, 1888, vol. II, p. 343.

Astfel, celebrul Eötvös a spus, cu 37 de ani în urmă:

«Să presupunem că s-ar fi obţinut tot ceea ce apărătorii cei mai extravaganţi ai acestei păreri cred că ar fi de dorit: o adunare legislativă, a cărei majoritate posedă putere nelimitată în deciderea treburilor publice ale ţării; – o administraţie care este organizată după principiile celei mai stricte centralizări; să presupunem mai departe că majoritatea acestei adunări legislative luptă pentru supremaţia naţionalităţii maghiare şi că această administraţie foloseşte întreaga putere, pe care i-o dă în mână cel mai perfecţionat mecanism administrativ, în slujba aceluiaşi interes; ce se va obţine prin aceasta? Noi am putea împinge până acolo lucrurile, ca putinţa naţionalităţilor de a se mişca libere în comune şi în comitate să fie împiedicată şi ca să amuţească acele glasuri, care astăzi îngrozesc pe mulţi; am putea împinge lucrurile până acolo, ca aparatul educativ centralizat să fie folosit, în mâinile guvernului, ca mijloc pentru răspândirea limbii noastre naţionale; însă ca diferitele naţionalităţi care se găsesc în ţară să piardă conştiinţa lor, ca să nu mai fie însufleţite de sentimentul pentru propria lor naţionalitate, acest lucru îl vom obţine, pe această cale tot atât de puţin, cât şi acei cari au încercat acelaşi lucru cu naţionalitatea maghiară, întrebuinţând aceleaşi mijloace. Unicul rezultat pe care l-am putea sconta ar fi în faptul că mişcarea gonită de la suprafaţa vieţii publice ar prinde cu atât mai mult rădăcini în adâncuri şi că antagonismul, care acum este îndreptat împotriva limbii maghiare, s-ar îndrepta atunci împotriva statului ungar, împotriva unităţii ţării» *.

S-au scurs 37 de ani de când clarvăzătorul Eötvös a dat acest sfat compatrioţilor săi, anume de a nu îndârji naţionalităţile, prin experienţe tot atât de ridicole, pe cât de primejdioase pentru maghiarime şi statul ungar. Maghiarii au fost însă inaccesibili unor asemenea argumente, bazate pe

* Josepf Freiherr von Eötvös, *Die Nationalitätenfrage*. Trad. de Dr. Max Falk, Budapesta, 1868, p. 92.

rațiune. Ei au pus în mișcare opera de maghiarizare și au făcut tot ceea ce Eötvös i-a conjurat să nu facă.

Camera legislativă maghiară posedă de 38 de ani încoace, în permanență, nu numai o majoritate, ci o unanimitate, care a desfășurat o activitate de-a-dreptul fanatică pentru maghiarizare; administrația este, de câteva decenii, din punct de vedere maghiaro-național, sever centralizată și la dispoziția exclusivă a maghiarilor; mișcarea liberă a naționalităților este împiedicată într-un mod în care libertarul Eötvös nici nu și-ar fi putut închipui; aparatul educativ, centralizat în mâinile guvernului, a fost utilizat timp de 38 de ani exclusiv pentru răspândirea limbii naționale maghiare. Și cu toate acestea, maghiarizarea naționalităților n-a făcut de *facto* nici un pas înainte.

Și când te gândești, cât au trebuit să sufere naționalitățile în acest interval de timp! Nu mai puțin de 363 români au fost judecați în răstimpul de la 1886-1896, pentru delicte politice și aproape toți au fost condamnați. Jalea, mizeria, deznădejdea miilor de români, slavi și germani, prigoniți, distruși în modul cel mai mizerabil, – toate aceste lucruri despre care contele Szécsény[87] a știut să scrie atât de impresionant, atunci când era vorba de maghiari, – numai prietenii nu le-au câștigat maghiarilor!

«Nous avons signalé à maintes reprises la mortifiante contradiction, spune Auerbach, ***où les Magyars sont réduits d'infliger à leur passé et aux principes dont ils se sont réclamés le plus injurieux démenti, en attentant chez autrui à cette nationalité dont ils sont si jaloux et dont la conquête leur a coûté si cher».*** (*„Noi am semnalat de nenumărate ori contradicția mortifiantă pe care maghiarii sunt obligați să o aplice trecutului lor și principiilor de la care s-au revendicat cea mai injurioasă rușine, în timp ce atentează la semenul acestei naționalități pe care sunt așa de geloși și a cărei cucerire a costat așa de scump".)**

Dar maghiarii se înșală, în mod profund, dacă cred că pot, nepedepsiți, să provoace până la exasperare, timp de zeci de

* Auerbach, *Les races et les nationalités* etc., p. 333.

ani, milioane de compatrioți. Aceste încercări de prefacere națională sunt de cea mai periculoasă speță. Von Mohl spune: «Când o parte a populației, strânsă la un loc, aparține unei naționalități mari, viguroase și civilizate, iar state independente, de aceeași naționalitate, sunt formate în nemijlocita vecinătate, în acest caz încercarea unei prefaceri este foarte riscantă și se poate lesne sfârși cu un dezavantaj evident. Așa încât aici este bine ca încercarea prefacerii naționale să fie părăsită»*.

D-l Cestaro, care a scris o carte interesantă despre luptele naționalităților, crede că maghiarii pot pierde ușor nu numai dominația lor, ci și existența lor națională, ca urmare a nesocotitelor lor tendințe.

«Nella sua supremazia ella (nazione magiara) sente minacciata la sua indipendenza, e nei sudditi dell'oggi teme i padroni del domani... Da una riscossa generale degli Slavi... i Tedeschi dell'Austria avrebbero a temere per i loro predominio soltanto; i Magiari, stanto il loro isolamento, per la loro stessa esistenza nazionale». [În supremația sa, ea (națiunea maghiară) își simte amenințată independența, iar în privința supușilor ei se tem că aceștia vor deveni stăpânii de mâine. De o răscoală generală a slavilor..., nemții din Austria ar trebui să se teamă doar pentru supremația lor. Maghiarii, în sfânta lor izolare, ar trebui să se teamă pentru însăși existența lor națională.]**

Tot așa precum politica de rusificare, care tinde să răpească cu forța finlandezilor, polonezilor etc. limba lor maternă, apare în ochii lumii civilizate ca un semn al unei neînfrânate barbarii asiatice***, tot așa trebuie considerată și politica de maghiarizare. Și atunci ne întrebăm: oare cu ce au păcătuit naționalitățile din Ungaria, că de patru decenii încoace sunt chinuite, fireasca lor dezvoltare împiedecată, că ele nu sunt lăsate să apară ceea ce sunt și așa cum sunt în realitate, și sunt abandonate maghiarimii, ca material experi-

---

* Robert von Mohl, *Politik*, vol. I, p. 368.

** F. P. Cestaro, *Frontiere e nazioni irredente*, Roux & Co., Torino-Roma, p. 131.

*** Bluntschli, *Die nationale Staatenbildung und der moderne deutsche Staat*, Berlin, Habel, 1881, p. 23.

mental pentru utopii descreierate? «Agitații primejdioase pentru siguranța statului?».

Dacă există, în Ungaria, o agitație primejdioasă pentru siguranța statului, apoi ea este tocmai aceea care, necontenit, ațâță populația într-un chip nemaiauzit împotriva comunității constituționale și împotriva ordinei sociale. Pentru ce guvernele maghiare sunt pasive față de acești kossuthiști care mână direct către revoluție? De ce nu se aude nimic de vreun proces de presă împotriva elementelor care lansează, zi cu zi, cele mai furioase articole incendiare împotriva dinastiei, împotriva monarhiei, împotriva bunei înțelegeri și a altor principii fundamentale ale statului ungar?

Această pasivitate a lui Tisza și a predecesorilor săi formează una din părțile acelei politici naționale ale cărei obiective principale sunt comune tuturor partidelor maghiare și care sunt încurajate chiar de la Viena, fie și numai în rate... Numai naționalitățile și reprezentanții lor – «agitatorii» – cari apără permanent unitatea imperiului și cer chiar ca ea să fie mai organică, numai aceștia sunt persecutați cu o brutalitate de-a-dreptul moscovită...

S-ar putea crede că maghiarii au învățat ceva din pilda austriacă a trecutului apropiat. Anume, ce înseamnă să vrei prefacerea unor popoare întregi, după chipul unuia dintre ele.

*«On se demande si les Magyars sont aveugles au point que le spectacle voisin de l'Autriche – sans parler d'autres épisodes plus lointains – ne suffit pas à les éclairer? Par quelle aberration s'obstinent-ils à un rôle où les Allemands de la monarchie cisleithane ont si piteusement échoué? Les Allemands aussi ont fondé l'Etat qui fut l'Autriche; eux aussi se sont targués d'une culture plus haute et plus ancienne, pour s'arroger la suprématie; eux aussi ont détenu, comme un monopole et débité les idées libérales et les lumières. Et la Hongrie, qui est un organisme de même complexion que l'Autriche, minée par le même mal, rongée sur ses bords par les nationalités hostiles comme par autant de dissolvants, la Hongrie s'évertue à conjurer et à retarder l'agonie»**. (*Ne*

* Auerbach, *Races et nationalités*, p. 333.

întrebăm dacă maghiarii sunt orbi față de spectacolul vecin al Austriei, – fără a vorbi de alte situații mai îndepărtate –, nu le este suficient să se lămurească? Prin ce aberație ei se încăpățânează să aibă rolul germanilor în monarhia cisleithană atât de lamentabil eșuat? Germanii au fondat, de asemenea, statul care este Austria; ei înșiși se laudă cu o cultură mai înaltă și mai veche, pentru a-și aroga supremația; ei le-au deținut ca un monopol și au debitat ideile liberale și iluminismul. Și Ungaria, care este un organism de aceeași complexitate ca și Austria, minată de același rău, măcinată pe granițele sale de naționalitățile ostile și dizolvante, Ungaria se străduiește să înlăture și să întârzie agonia.)

În ajunul catastrofei de la Mohács[88], parlamentul maghiar a adoptat o faimoasă compilațiune de legi, «Decretum bipartitum juris consuetudinarii» a lui Verböczy. Prin aceste legiuiri rele se stabilește, pe de o parte, că numai oligarhia maghiară reprezintă poporul legal, față de iobagi; indicând, pe de altă parte, ca unic principiu de drept, cucerirea «tel était l'axiome fondamentale des Magyars à la veille de la catastrophe qui devait les précipiter eux-mêmes dans la servitude»*.

D-l Iulius Patzelt spune foarte just, atunci când se ocupă de problema naționalităților din Austria, că nu este vorba dacă un popor ar fi în stare să stăpânească pe un altul și în ce chip ar face aceasta, ci să se caute modalitatea ca neamurile să se poată înțelege și să trăiască împreună**. Același lucru se poate spune și despre Ungaria.

Dintr-un anumit punct de vedere, maghiarii se găsesc față de naționalitățile «lor» încă pe pozițiile sistemului lui Bach. Chiar dacă, datorită unei oarecare presiuni, ei ar fi dispuși să acorde naționalităților unele concesiuni privitoare la limbă, – ceea ce, de altfel, este foarte improbabil –, această politică, în genul lui Taaffe, nu va da alte rezultate în Ungaria, decât cele

---

* Albert Lefaivre, *Les Magyars pendant la domination ottomane en Hongrie* (1526-1722), Paris, Perrier & Co., 1903, vol. I, p. 19.

** Julius Patzelt, *Österreichisches Jahrbuch*, 1897, Wien, 1898, Szelinski, p. 159.

pe care le-a dat în Austria: câmpul de bătaie s-ar muta pur și simplu din stradă și din străinătate, la Budapesta, în parlament, însă contradicțiile nu numai că nu s-ar diminua, dar ar spori.

Va fi silită oare Ungaria să străbată, în privința problemei naționalităților, aceleași drumuri lungi și pline de primejdii, pe care le-a străbătut Austria de la Bach încoace? Vor trebui repetate de acum înainte, în Ungaria, toate experimentele eșuate în Austria? Acest lucru ar fi, fără îndoială, o absurditate evidentă!

Există un singur mijloc politic serios de a soluționa definitiv toate aceste chestiuni, atât din punctul de vedere al puterii imperiului, precum și din punctul de vedere al naționalităților – inclusiv al celei germane. Acest mijloc este: introducerea federalismului în întregul imperiu, pe baza delimitării naționalităților, în hotarele lor etnografice.

CAPITOLUL VI

«INDIVIDUALITĂȚILE ISTORICO-POLITICE»

În opera sa asupra războiului de treizeci de ani, Schiller[89] se întreba într-un loc, cum poate fi numită, altfel decât o șicană, încercarea de a *stabili hotarele unei noi religii, prin vechi tratate.*

Tot așa ne-am putea întreba și noi, dacă prin actul solemn din octombrie, s-a urmărit altceva decât să se «decreteze» începutul unei înverșunate lupte între popoare?

Pentru a ușura soluționarea arzătoarelor probleme *naționale* s-a dat în octombrie 1860 o diplomă imperială «*pentru reglementarea raporturilor constituționale interne ale monarhiei!*». Stă acolo scris că stabilitatea și viitorul imperiului nu pot fi garantate «decât numai de asemenea instituțiuni și stări juridice, ce corespund spiritului izvorât din drepturile *istorice!*»

Dacă ne amintim însă că bătrânul conte Agenor Goluchowski[90] a fost numit ministru de interne în 1859, și că acest om politic polonez este autorul «Diplomei din Octombrie», atunci înțelegem cum s-a ajuns aici. Nu, n-a putut fi nici un moment vorba de formele concrete ale egalității de drepturi, după cum în general s-a presupus, ci s-a garantat doar regimul de dominație a unora asupra altora, și anume, a polonezilor asupra rutenilor, iar a maghiarilor asupra celorlalte naționalități din Ungaria. A fost pus în joc prestigiul faimoasei «împăcări a maghiarilor cu regele».

Pentru polonezi a fost cea mai bună ocazie – un polonez ministru de interne! – de a-și stabili «drepturile istorice» asupra întregei Galiții. Cu toate că partea de răsărit a Galiției locuită de ruteni, «istoricește», a aparținut coroanei ungare, pe când partea de apus, cu excepția ținutului Cracoviei, «istoricește», a aparținut, sub numele fostelor ducate Oswiecim și Zator, coroanei Boemiei. Cel puțin Austria le-a revendicat invocând acest titlu de drept*.

În scrisoarea sa către cancelarul Vay, împăratul a declarat: este intenția sa hotărâtă, precum și datoria sa de regent să vegheze ca *trecerea* către o nouă alcătuire administrativă și legislativă să aibe loc fără daunarea continuității administrative și juridice. Iar în conformitate cu această hotărâre, toate autoritățile, oficiile și judecătoriile trebuiesc să-și continue activitatea, până când vor fi înlocuite prin noile organe.

Maghiarii n-au putut însă aștepta în liniște, această trecere de la vechea la noua organizare. Spiritul politic al maghiarimii, ținut în frâu în timpul regimului absolutist, s-a manifestat nestânjenit și deschis pe arena vieții publice și a făcut, într-un mod nu prea delicat, *tabula rasa* din «întocmirile organice» ale anului 1851. Acest spirit, care a luat forme aproape revoluționare, s-a manifestat atunci, după cum se manifestă și acum, prin insultarea, smulgerea și distrugerea stemelor imperiale; prin izgonirea funcționarilor publici și judiciari nemaghiari; prin alegerea în comitatele județene a «patrioților», condamnați ca rebeli și trădători; prin refuzul fățiș de a plăti impozite; prin formarea și înarmarea gărzii naționale și, în sfârșit, în atitudinea deșănțată a comitatelor, care nu s-au dat în lături să-și însușească toată puterea în stat, cu mult peste limitele dreptului pe care îl aveau, ca instituții suverane**.

Pe baza recunoașterii dreptului istorico-politic, ca îndreptar pentru evoluția internă a monarhiei noastre, contele Beust

* Gr. Kupczanko, *Schicksale der Ruthenen*, p. 112.

** Politische Zustände Österreich von einem Österreicher, Köln, 1869, Bachem, p. 45.

a putut să încheie mai târziu «înțelegerea» cu maghiarii. *«Rendre justice pleine et entière à la chevaleresque nation à laquelle vous êtes fier d'appartenir, Monsieur le Comte, ce fut le premier désir de notre Auguste Souverain, le premier ordre qu'il daigna me donner lorsqu'il m'appela dans son conseil». (A restitui justiția întreagă națiunii cavalerești de care sunteți mândru că aparțineți, Domnule Conte, aceasta a fost prima dorință a Augustului nostru Suveran, primul ordin pe care binevoise să mi-l dea când mă numise în consiliul său.)** Împreună cu această formulă măgulitoare, contele Beust a trimis contelui Appónyi la Londra și o notă diplomatică. Din această notă se vede că n-a fost vorba *decât* să se facă *deplină dreptate numai* «nobilei națiuni» a maghiarilor.

Astfel, s-a ajuns la o asemenea situație că, sub masca drepturilor istorico-politice, multiplele probleme ale naționalităților au fost reduse la două, trei «națiuni», dintre care una, cea maghiară – devenită o adevărată «povară pentru istorie», după cum nimerit o caracterizează Paul de Lagarde[91]** – a fost ridicată la rangul de stăpână absolută și inamovibilă peste multe alte naționalități. Acestea au rămas să tânjească după «egalitatea de drepturi»; în același timp, polonezilor în Galiția și Cehilor în Boemia, li s-a acordat o hegemonie, care deși incompletă, totuși este de fapt capabilă să se dezvolte.

Recunoașterea individualităților istorico-politice și a «dreptului istoric», recunoașterea atât de funestă pentru monarhie și atât de strâns legată de concepțiile legitimiste ale lui Talleyrand[92] și Metternich[93] – a avut doar menirea să servească, pur și simplu, pentru ca să dejoace revendicările naționale, în loc să le satisfacă; ceea ce s-a și întâmplat.

Dar lupta naționalităților s-a dat la noi *tocmai* între principiul *istorico*-politic și cel *național*-politic. Sau, dacă vreți,

---

* *Le Baron de Beust au Comte Appónyi à Londres*, din 9 iunie 1868, în «Die österreichisch-ungarische Monarchie und die Politik des Grafen Beust» von einem Engländer, Leipzig, J. J. Weber, 1870, p. 42.

** Paul de Lagarde, *Deutsche Schriften*, Göttingen, 1892, Dietrich, p. 27.

între drepturile constituționale bazate pe temeiuri istorice și drepturile *naționale*, revendicate azi. Dacă *de atunci*, de la începutul acestor lupte, s-ar fi recunoscut și aplicat principiul *național-constituțional*, de mult n-ar mai fi existat nici atâtea probleme ale minorităților, nici o criză a dualismului.

Prin recunoașterea și accentuarea drepturilor *istorice* au fost scormonite de pretutindeni drepturile statelor *istorice*, legitimând și încurajând prin aceasta pofta unora dintre popoare de a «înghiți» pe altele.

De atunci datează boala cehilor, care pare azi fără leac: spasmul istorico-constituțional, nestăpânita dorință de cehizare, care se manifestă în lupta pentru restabilirea imperiului lui Vaclav[94]. De fapt, acest fenomen nu este bolnăvicios decât în parte; căci în parte el reprezintă o metodă bine studiată și până la un punct pe deplin justificată. Căci, trebuie să ne întrebăm, de ce ar fi cehii mai prejos din punct de vedere al valorii lor, decât maghiarii și polonezii? De ce această diferențiere, o dată ce «membrii germano-liberali ai guvernului au aprobat punctul de vedere al lui Deák»?*. De ce constituția boemă ar fi mai puțin sacră și mai puțin respectabilă decât cea maghiară sau cea galițiană, presupunând că și acest din urmă «regat» ar putea face dovada vreunui «titlu istoric?».

Istoria eroico-dramatică a Boemiei, oamenii proeminenți pe cari i-a dat (nu uităm pe Kopernick[95]), stau în orice caz drept o mărturie mult mai luminoasă a ceea ce este poporul ceh, decât ar putea să ne ofere șleahta galițiană sau «strălucitele eminențe» din comitatele județene ale maghiarilor. Dacă politicienii polonezi, adevărate mostre ale genului, au fost puși deplin stăpâni în Galiția ruteano-polonă, iar cei maghiari poruncesc în Ungaria polinațională, de ce atunci cehii să nu aibe și ei parte în ținuturile Boemiei de o asemenea «egalitate de drepturi?».

De abia acum, în ultimul timp, a început să se vadă însă că

* *Die österreichisch-ungarische Monarchie und die Politik des Grafen Beust*, p. 14.

aceste drepturi, bazate pe vechile regimuri de stat, devin cu mult mai primejdioase pentru stabilitatea monarhiei, decât cele naționale, pe baza cărora ar urma să fie creată în cadrul monarhiei o nouă stare de lucruri.

Restabilirea parlamentarismului în Austria a însemnat pentru liberalii germani o suficientă despăgubire pentru împărțirea imperiului. Oare continuă ei să fie mulțumiți de acest guvern parlamentar?

Se știe astăzi că cehii se gândesc foarte serios să-i imite pe maghiari. «În dezbaterile dietei din Boemia, spune Menger, și în discursurile ținute în afara camerei, tinerii și eminenții deputați cehi au declarat fățiș că *cehii trebuie să fie stăpâni în toată Boemia; că germanii au multe posesiuni, multe averi nejustificate, care ar trebui să le fie luate»**.

Narodni Listy a scris în legătură cu propunerea d-rului Schlesinger relativă la soluționarea complicațiunilor din Austria, prin stabilirea autonomiei naționale – așa cum aceasta era văzută la Viena în timpul conciliabulelor tocmai în chestia Boemiei – următoarele: «*Noi nu vă putem acorda* (germanilor din Boemia) *autonomia națională*, atâta timp cât voi nu acceptați în mod loial autonomia *țărilor* coroanei din Boemia. Numai după ce veți deveni *boemi* cinstiți, credincioși și *patrioți;* numai după ce veți accepta ca împreună cu noi să formați un popor bohem, unitar din punct de vedere politic, așa cum sunt germanii, francezii și italienii din Elveția cari formează un popor elvețian politic unitar; numai după ce vă veți hotărî să deveniți buni concetățeni ai poporului nostru în ținuturile germanizate; numai atunci vă vom considera maturi pentru autonomie și vă vom declara vrednici de a vi se putea încredința această autonomie, fără să ne fie teamă că veți abuza de ea,pentru ca să siluiți pe cei din neamul nostru și să vindeți Germaniei o treime din țară»**.

Întocmai ca și maghiarii, cehii vorbesc și ei de pe culmile dreptului lor istoric!

Acei cari au introdus în Austria polinațională hegemonia

* Dr. Max Menger, *Der böhmische Ausgleich*, Stuttgart, 1891, Cotta, p. 40.
** Vezi ziarele vieneze din 9 iulie 1897.

drepturilor istorice, ca pe o contrabandă, pot admira astăzi opera genialității lor politice. Ei au împins imperiul într-un impas din care nu se poate mișca, nici înainte, nici înapoi.

«Unele state, spune Bluntschli[96], cuprind între hotarele lor mase compacte de diferite naționalități și nu reușesc să le transforme într-o naționalitate nouă. Tocmai din aceste contradicții izvorăsc numeroase controverse care agită, mai cu seamă acuma, viața politică contimporană. Din neînțelegeri de acest fel se aprind *uriașele lupte între actuala putere de stat și dreptul istoric, pe de o parte, impulsiunile și năzuințele naționale care cer o reformă, pe de altă parte»**.

La noi, în mod special, dreptului la o viață națională i s-au opus drepturile istorico-politice feudale, ale uneia sau a două rase favorite, evident *cu scopul de a le întări pe acestea din urmă în mod artificial, nimicind în germene dreptul la viață națională.*

Fără îndoială că națiunile dominante își pot «întemeia» pretențiile, în ceea ce privește privilegiile, pe fel de fel de pergamente. *The devil can cite Scripture for his purpose*, spune Shakespeare – dracul poate cita până și pasagii din Sfânta Scriptură, numai să-și atingă scopul. Așa de pildă, maghiarii spun că «din punct de vedere istoric» naționalitățile au fost *numai «factori etnici»* (!) în statul ungar și nu *factori politici* (!). Acest lucru poate fi adevărat și totuși el n-are nici o importanță, căci pe acea vreme și maghiarii au avut exact *același* rol. Statul a fost patrimoniul regelui și al castelor, acestea nu erau însă nici maghiare, nici germane, nici slave, nici române. Ele erau pur și simplu feudale și din punct de vedere național neutre.

Dar deoarece statul polietnic este o creație artificială, opus naționalităților care-l compun și care sunt creațiuni firești, nu se poate pretinde acestora din urmă să se lase vârâte cu forța în forme politice medievale și imposibile. Căci poate fi condamnată o națiune să se mulțumească, pentru totdeauna, cu

---

* Bluntschli, *Die nationale Staatenbildung und der moderne deutsche Staat*, p. 14.

soarta cenușăresei, numai pentru că *în trecut* ea n-a format un stat național? Toate aceste naționalități care nu sunt «individualități istorico-politice» luptă tocmai pentru ca să întemeieze *acuma* ceea ce nu le-a fost cu putință să facă în trecut. Nu li se permite acest lucru? *Apoi tocmai de aceea luptă și ele!*

D-l Dr. *Aurel von Onciul*[97] demonstrează, de asemenea, într-o analiză a istoriei Austriei, că problema Austriei nu poate fi câtuși de puțin soluționată pe baza principiului istorico-politic. «Toate încercările care și-au propus acest scop, indiferent de forma statului – parlamentar, absolutist sau constituțional – sub care au fost întreprinse, au eșuat în fața faptului real al deosebirii etnice, imanente, dintre popoarele Austriei.

Orice greșală împotriva acestui fapt, întotdeauna a provocat, la fel intervenției chirurgicale făcute pe un organism viu – febră, spasme, convulsiuni, fără să fi putut, firește, modifica structura și natura acestui organism»*.

În general, dreptul istoric nu este altceva decât o reacțiune împotriva revoluției franceze, o urmare a acesteia. Demult J. Bekkert a observat că F. K. *von Savigny*[98], fondatorul școalei istorice de drept, trece cu vederea însemnătatea individualității, atunci când se ocupă de legislație**.

Sufletul dreptului istoric nu este atât egoismul, cum a exclamat odată Mühlfeld[99] în parlamentul austriac, cât grandomania. Maghiarii nu s-au mulțumit ca în lupta lor pentru libertate să-și apere drepturile lor naționale, dreptul de autodeterminare al poporului lor, ci au revendicat restabilirea constituției feudale, pretinzând prin aceasta și dreptul să poată domina și maghiariza alte naționalități. Această «venerabilă» constituție feudală parcă a fost creată pentru acest lucru. Dar dacă ei promiteau, în același timp, drepturi celorlalte

---

* Aurel Ritter von Onciul, *Österreichische Rundschau* din 2 martie 1905.

** Dr. Wilhelm Schallmayer, *Vererbung und Auslese im Lebenslauf der Völker. Eine staatswissenschaftliche Studie auf Grund der neueren Biologie*. Gustav Fischer, Jena, 1903, p. 284.

naționalități, acest lucru n-avea nici o valoare. *Benedict the jew in vain pleeded parchments, his usuries were too many. (În van evreul Benedict a arătat pergamentele, cametele sale erau prea multe.)**

D-l L. Gumplowicz a spus și el, în una din primele sale lucrări, că «egalitatea de drepturi a popoarelor» pusă ca o perspectivă în manifestul din 2 decembrie 1848 nu este realizabilă. Căci dacă într-o «constituție» a monarhiei cineva a voit să se stăruie asupra acestei expresii, apoi în dispozițiunile amănunțite care urmează, ar fi trebuit ca aceste «popoare» egale în drepturi să fie cel puțin *enumerate*. Trebuia apoi să li se acorde egalitate deplină, în ce privește organizarea provincială a statului. Dar acest lucru ar fi însemnat o totală răsturnare a întregii *organizări provinciale* și a *țărilor coroanei*, care tocmai în Austria sunt *istorice!* Ar trebui deci ca noțiunii «pluralitatea popoarelor» – primejdioasă (!) pentru Austria și cu totul neîntemeiată (!) să i se substituie noțiunea «pluralitatea țărilor coroanei» mult mai practică (!) și mai potrivită cu situația actuală**.

Acestor *țări ale coroanei* li s-ar putea acorda o parte din drepturile promise în Manifestul din 2 decembrie, «popoarelor» din Austria. Li «s-ar acorda astfel *unora dintre țările coroanei* independența, în cadrul constituției imperiale» (§ 4).

Cu alte cuvinte, o nedreptate, pentru că a devenit «istorică», nu mai poate fi suprimată? Iar o tiranie, pentru că are o bază istorică, nu mai poate fi răsturnată? S-a sperat oare că cu ajutorul unor asemenea neputincioase doctrine pot fi soluționate marile probleme vitale ale întregului imperiu? S-a crezut că naționalitățile pot fi satisfăcute și liniștite cu asemenea fraze naive, care nu ascund decât lăcomie și dorința de dominație? Iar după toate acestea mai sunt oameni cari se

* Carlyle, *Past and Present*, Ch. VIII.

** Gumplowicz, *Recht der Nationalitäten und Sprachen in Österreich-Ungarn*, p. 99.

miră de haosul jalnic în care se zbate astăzi întregul imperiu, amenințat de ruină?

Un ziar germano-iudaic din Bucovina, *Bukovinaer Post* a scris într-un rând, cuvânt cu cuvânt, următoarele:

«Patria este țara în care suntem crescuți (!), țara în care ne dezvoltăm și prosperăm. Este însă indiferent (!) în ce limbă se vorbește și ce tradiții sunt cultivate acolo...

...Noi stăm pe poziția *bucovinismului* (!) *nefalsificat*, singurul punct de vedere care poate garanta o influențare a puterii de stat»*.

D-l von Kállay[100], după cum se știe, s-a străduit mulți ani ca să descopere în Bosnia și Herzegovina o limbă *bosniacă*, pentru a construi pe această bază o *naționalitate bosniacă*. Întocmai așa s-a cultivat multă vreme și naționalitatea «ungară» în Ungaria, cea «boemă» în Boemia etc., închipuindu-se astfel că problemele naționalităților vor putea fi lichidate prin denumiri geografice. Și apoi să se mai mire cineva că această nesocotită politică a încurcat într-un mod nemaipomenit relațiile dintre diferitele națiuni din Austro-Ungaria?

Este, pesemne, un blestem care apasă de 150 de ani asupra Imperiului habsburgic, această confundare absurdă a problemelor naționalităților cu tot felul de denumiri geografice vechi și în parte absolut arbitrare. Gândindu-se necontenit la «regatul Boem» se ignorează că acolo sunt două naționalități *cu totul* distincte; și-au bătut capul zadarnic guvernanții, în trecut, cu așa-zisul «regat ungar» în care au vârât *sub un nume istorico-geografic șase naționalități vii care se războiesc între ele cu furie*, pentru a le putea lăsa încătușate la cheremul unei tiranii orientale, în fruntea căreia se găsește o hoardă de barbari. Încercarea de încrucișare între popoare și de unificare a unor țări, cu care nu au nimic comun, ba chiar se exclud, este un joc ușuratec și funest, care este în adevăr cauza unică a decăderii Austriei. Și acest joc mai găsește încă apărători!

* Într-un număr din aprilie 1898.

Rudolf Springer, cu drept cuvânt, scrie: *«Țările coroanei – iată dușmanul intern al monarhiei habsburgice. Ele* și nimeni altcineva nu alimentează iredenta, numai ele au dat naștere la minorități deznădăjduite și majorități lipsite de scrupule. *Numai împărțirea țărilor coroanei, în raioane naționale bine delimitate*, poate împiedica împărțirea Austriei...

Țările coroanei cu dietele lor constituiesc cea mai mare piedecă pentru o adevărată însănătoșire... Aceste țări sunt un permanent stimulent la luptă...

Nu poate exista o pace națională atâta vreme cât unitatea țării – această fantomă a trecutului – ridicată pe piedestal ca un ideal nu este înmormântată»*.

Nu-i greu de înțeles că sub sceptrul Habsburgilor, naționalităților le este destulă ideea Austriei, – «austriacismul» – și că în actualele împrejurări individualitatea lor este destul de simțitor îngrădită. Dar a li se mai impune *bohemismul, galițianismul, bucovinismul, ungarismul* și câte alte situații bazate numai pe forță – care nu numai că n-au nimic de-a face cu aspirațiunile naționale întemeiate pe realități etnice, ci, dimpotrivă, – formează, de fapt, adevăratele cauze ale tuturor încurcăturilor babilonice din Austro-Ungaria.

La 19 iunie 1861, cu prilejul dezbaterilor din parlamentul austriac asupra propunerii lui Mühlfeld de a se institui anumite comitete pentru alcătuirea unor legi *noi*, care să garanteze diferitele libertăți constituționale, polonezul *Smolka*[101] a luat cel dintâi cuvântul, spunând între altele: «Nouă, domnilor, având mai ales în vedere poziția noastră provincială cu totul particulară (!), *libertatea* (!) și *egalitatea de drepturi* (!) *a naționalităților* ne apare întruchipată *în autonomia țărilor* (!) așa precum *sunt concepute ca individualități istorico-politice»***.

Gumplowicz spune că aceste cuvinte din urmă ale ora-

---

* Rudolf Springer, *Der Kampf der österreichischen Nationen um den Staat*, pp. 42-43.

** Gumplowicz, *Recht der Nationalitäten und Sprachen in Österreich-Ungarn*, p. 141.

torului polonez au fost foarte semnificative pentru poziția partidelor «naționale»: „acesta a fost punctul de vedere «național», bazat pe individualitatea istorico-politică, în opoziție cu *cel pur etnic* (!), *antropologic* (!), care speculează asupra *descompunerii* naționalităților în *elemente* (!) *etnice* (!)"*.

Acest galimatias din comentariul profesorului universitar din Graz, de origine galițiană, reprodus *ad litteram*, arată clar că n-a fost în stare nici dânsul să apere cum trebuie dreptul «istoric» de exploatare a naționalităților, aflate în plină viață.

De Anul Nou 1861, sosi la Viena o numeroasă delegație din Galiția, în numele căreia Smolka a înmânat ministrului de stat, în ziua de 4 ianuarie, o adresă prin care, între altele, se cerea *introducerea limbii polone, ca limbă oficială în întreaga Galiție;* dieta din Galiția, convocată la Lemberg în primăvara anului 1861, a adoptat la 26 aprilie un proiect de lege prin care *limba de predare*, în universitatea din Cracovia, trebuie să fie, *exclusiv, cea polonă;* mai departe dieta a hotărât să ceară guvernului *introducerea limbii polone ca limbă oficială în întreaga Galiție.*

Așa au înțeles polonezii «soluționarea problemelor naționalităților » și spiritul «libertății și egalității de drepturi»: pentru «națiunea istorică» – totul, pentru actuala «naționalitate» ruteană – nimic. Este oare de mirare, după acest *consensus ingeniorum*, că polonezii și maghiarii s-au înțeles întotdeauna între ei și au fost buni prieteni? Ca și acum, în fața politicii de șantaj a maghiarilor, tineretul lor academic se înțelege atât de ușor și se îmbrățișează cu atâta bucurie?

După aceste concepții «istorico-politice» pline de spirit, este logic ca senatorul polonez *Dietl* să spună în parlament cu toată seriozitatea:

«Lăsați-ne nouă în seamă (!) *această chestiune cu rutenii;* ea este o chestiune de familie (!) și noi o vom scoate la capăt în favoarea Austriei. *Un rutean cinstit este fără îndoială și un polonez cinstit și în același timp și un bun austriac* (!). Acei

* *Ibidem*, p. 135.

ruteni, cari nu se împacă cu noi, nu sunt ruteni, ci niște elemente *primejdioase*, care n-au nevoie de protecția monarhiei, ci doar de supravegherea ei (!)»*.

Când în 1895, cu ocazia alegerilor, contele Badeni a curățit de ruteni dieta din Galiția, polonezii au considerat acest lucru ca pe un netăgăduit merit al lui. Ziarele poloneze exclamau triumfător: «hidra ruteană a fost strivită în Galiția». Întocmai așa au făcut și maghiarii, iar ziarele lor își exprimau cu aceleași cuvinte satisfacția lor în urma acestor realizări «libertare» ale guvernelor respective. Este firesc deci, dacă d-l Franz *Kossuth*[102] a declarat de curând că ar fi dispus să accepte uniunea personală cu o Austrie «în care *toate naționalitățile, care au un trecut național* (!), să fie confederate (!)»**.

Dacă acest epigon, care se erijează în diplomat, ar cunoaște istoria, atunci ar ști că în trecut nu a existat un principiu național și că nici o constituție continentală nu a avut un caracter «național».

Întocmai după cum maghiarii au naționalizat dreptul istoric, ar fi putut s-o facă și *toate celelalte națiuni din Ungaria*. *Pič*, care a scris o lucrare foarte savantă despre lupta națiunilor nemaghiare împotriva constituției maghiare, spune: «*Ungaria a fost o federație liberă cu anumite naționalități având un caracter particular și în același timp autonom*, în mijlocul cărora elemente naționale noi și-au putut găsi locul, păstrându-și caracterul particular și autonom; și tocmai pentru că printre aceste naționalități nici una nu era atât de puternică pentru a dărâma acest solid sistem, tocmai de aceea nu s-a putut ajunge niciodată la un stat unitar, ci mai curând la o stare de disoluție, căci contradicțiile, odată trezite, nu se pot aplana datorită unei înțelegeri mutuale»***.

Este un lucru îndeobște cunoscut că poporul maghiar, con-

---

* Darea de seamă asupra ședinței Senatului austriac din 4 iulie 1871.

** *Neue Freie Presse* din 28 ianuarie 1905.

*** Jos.Lad. Pič, *Der nationale Kampf gegen das ungarische Staatsrecht. Ein Beitrag zur Kritik der älteren ungarischen Geschichte*, Leipzig, Dunker & Humbold, 1882, p. 257.

dus de avocăţei, ia bucuros pălăvrăgeala juridică drept înaltă politică; însă «ordinea firească este mai tare decât toate legile pozitive; iar acestea din urmă sunt durabile numai atunci când sunt în concordanţă cu ordinea firească» – spune William Petty[103], făuritorul ştiinţei economice moderne.

Ne putem închipui cam cum ar arăta o astfel de «confederaţie» de «individualităţi istorico-politice» înfăşurate în bandaje juridice, dacă ne aducem aminte că în timpul unei demonstraţii protestatare din 22 august 1869, cehii au subliniat în mod deosebit, printre altele, că: «întreaga formaţie statală dincoace de Leitha *n-are nici o bază istorică* şi Boemia nu se va lăsa reprezentată într-o adunare electivă, având acest caracter»*.

Dar nu se poate ca voinţa limpede exprimată a popoarelor apte să se dezvolte şi având o conştiinţă naţională să fie încătuşată de drepturi şi instituţii istorico-feudale sau de nişte simple hrisoave şi vechi pergamente.

Este, doar, vorba de nişte drepturi ale popoarelor întemeiate pe realităţi şi pe ideea de justiţie şi nicidecum pe tradiţiuni istorice, care de mult au devenit nedrepte.

Un Etat vraiment civilisé ne peut pas se considérer... comme une institution pour elle-même. Il n'est jamais qu'un moyen destiné à favoriser le développement de la nature physique et psychique de l'homme. (*Un stat cu adevărat civilizat nu poate să se considere... ca o instituţie pentru ea însăşi. El nu este decât un mijloc destinat să favorizeze dezvoltarea naturii fizice şi psihice a omului.*)**

Pretutindeni, acolo unde «dreptul istoric se găseşte în contradicţie cu condiţiunile de dezvoltare ale unuia sau ale mai multor popoare», el a devenit falimentar şi nici o declaraţie nu-l poate salva. Căci după cum spune Paul *Janet*[104]: *un peuple ne doit pas périr par les institutions qui*

* Citat de L. Léger, *Histoire de l'Autriche-Hongrie*, p. 563.

** Alexandre Stieglitz, *De l'équilibre politique, du légitimisme et du principe des nationalités*, Paris, Pedone Lauriel, 1893, vol. I, p. 713.

*sont chargées de le conserver (un popor nu trebuie să piară prin instituțiile care au menirea de a-l conserva).**

Deputatul *Hasner* din consiliul imperiului a protestat odată foarte energic împotriva faptului că la noi legea și imperiul tânjesc, ca o boală veche. Hasner a spus în parlament, simplu, dar logic: «*Așa-zisa constituire a dreptului public, după principiile dreptului privat*, – și aceasta este de fapt peste tot unde se vorbește de sfințenia dreptului, singura luată în seamă –, este de câteva generații abandonată, iar în teorie demult depășită. Statul medieval s-a bazat, firește, pe anumite principii de drept privat și în acest sens s-a vorbit de state patriarhale, state patrimoniale, state convenționale.

Aceste state nu sunt altceva decât societăți întemeiate pe dreptul privat. *În asemenea state a lipsit însă orice noțiune de drept public*, întrucât statele se constituiau, fie pe baza dreptului de familie, fie ca, în statul patrimonial, pe baza dreptului de proprietate, fie, în sfârșit, pe temeiul dreptului contractual, în cadrul statului convențional. Și pe toate aceste elemente, întreb eu, să se întemeieze întregul sistem al puterilor constituite din stat? Este o nerozie; astăzi s-a ajuns deja la această convingere. *Există un drept superior.* Este clar că statul însuși *este asemănător unei personalități vii*, că în mersul istoriei această personalitate se dezvoltă și se formează și că *dreptul trebuie să urmeze* această personalitate.

În acest sens, regimul de drept al monarhiei austriace stă în opoziție *cu acela consfințit de pergamente aflate în arhive și este întemeiat protestul său împotriva acestei*, aș putea spune *tiranii testamentare*, care vrea să ne osândească să privim cum *legea în regimul de drept tânjește ca o veșnică boală*, iar rațiunea cum devine prostie și binefacerea – plagă»**.

Dacă ar fi vorba doar de niște romantici visători, îndrăgostiți de întocmirile istorico-politice, de niște *bigoted dotards (ramoliți fanatici)*, după cum îi numește Macauley, ar

* Paul Janet, *Histoire de la Science Politique dans ses raports avec la Morale*, III éd., Paris, Alcan, 1887, vol. II, p. 632.

** În ședința Camerei austriace din 28 august 1861.

putea fi judecați cu oarecare indulgență. Dar tocmai clica maghiară, care nu reprezintă nimic altceva decât stăpânirea feudală de odinioară, puțin modernizată, se cramponează de dreptul istoric, numai pentru că acesta îi asigură dominația ei. «Căci, desigur, atunci când noi am fost totul, atunci era adevărata epocă de aur».

Ei se vor putea bucura de această epocă de aur numai dacă o lasă mai moale cu fanatismul legitimist, pe care îl speculează atâta. Căci, cu toate «bastioanele lor istorico-politice», *nu pot exista decât atâta timp cât sunt protejați de dinastie, în concurența ce le-o fac celelalte naționalități.*

Unicul scop al diferitelor garanții, pe care le cuprind constituțiile statelor, în Constituția federală a Americei de Nord, a fost numai acela, după cum spune Andrássy însuși, de a asigura diferitelor state o autonomie cât mai vastă. Contele maghiar a continuat apoi: *«scopul nostru... a tins mai departe.* Noi am voit *să-i asigurăm* statului maghiar autonomia nu numai în anumite împrejurări, veghind apoi ca această autonomie să nu fie știrbită, ci am vrut, *de asemenea, ca el să rămână suveran!».* Așa încât să nu se aducă «nici o atingere sensibilității noastre în materie de drept și tendinței de neatârnare a națiunii maghiare»*.

Și pentru împlinirea acestor dorințe suplimentare maghiare, atâtea popoare au trebuit să fie ferecate în lanțuri!

Peut-on comprendre, se întreabă Lefaivre, *qu'après avoir tremblé deux cent ans devant les pachas et les janissaires, le Magyar s'intitule souverain des Slaves et des Roumains, comme héritier des Koloman et des Ladislas, comme si les sabres hongrois avaient, à l'instar de Gédéon arrêtant le soleil, suspendu le cours de l'histoire?***. (*Se poate înțelege*

---

* Contele Julius Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich vom Jahre 1867*. Leipzig, 1897, Dunker & Humbold, p. 185. Cartea a apărut întâi în limba maghiară (în anul 1896). Ediția germană prezintă multe deviațiuni de la cea maghiară.

** Albert Lefaivre, *Les Magyars pendant la domination ottomane en Hongrie (1526-1722)*, vol. II, p. 429.

că, după ce a tremurat două sute de ani înaintea pașalelor și a ienicerilor, maghiarul se intitulează suveranul slavilor și românilor, ca moștenitor al Kolomanilor și al Ladislavilor, ca și când săbiile maghiare, după exemplul lui Gedeon care ar opri soarele, ar fi oprit cursul istoriei?)

Maghiarii sunt, de fapt, consecvenți cu propriile lor concepții, atunci când nu vor să audă de dualism. Din punct de vedere «istorico-politic», Ungaria a fost doar înainte de 1525, înainte de Mohács, un regat independent, și întrucât la noi se face atâta paradă cu concepțiile «istorico-juridice», desconsiderându-se momentul național, va trebui să acceptăm și consecințele lor formulate în ultima vreme.

Și bulgarii se referă doar la «dreptul istoric» atunci când cer *întreaga* Macedonie, *numai pentru ei: «Sûrs* (!) *de nos droits de père, nous ne voulons point partager la Macédoine, nous la réclamons toute entière».* (*Siguri* (!) *de drepturile noastre de întemeietor, noi nu vrem să împărțim deloc Macedonia, noi o revendicăm în întregime.)**

Federalismul, într-o anumită formă, poate, desigur, soluționa problemele noastre, care privesc naționalitățile. Însă nici federalismul lui Belcredi[105], nici cel al lui Hohenwart, care se bazează pe «individualitățile istorico-politice», nu le-au putut soluționa.

Baronul von Chlumetzky[106] a spus odată în Camera Deputaților: «Dacă ar fi cu putință desfacerea (!) Austriei în moleculele ei constituționale, în acele țări din care s-a constituit, astfel încât aceasta să corespundă cu totul năzuințelor naționale, atunci o discuție serioasă asupra acestei probleme ar avea într-adevăr un rost.

Însă, domnilor, dat fiind relațiile din Austria, noi nu facem altceva decât *multiplicăm în acest chip problema naționalităților.* Vom avea o problemă a naționalităților în Boemia, în ce privește minoritatea compusă din două milioane de germani; vom avea o alta în Moravia unde este

* Chéradame, *La question d'Orient*, Paris, Plon, 1903, p. 350.

vorba de o minoritate de 1 1/2 milioane de germani. Iar în ţările germane, în Stiria, în Carintia, vom abandona cu totul pe slavi la bunul plac al majorităţii naţionale»*.

Păcat numai că baronul Chlumetzky n-a găsit cu patru ani în urmă, în 1867, argumente identice, atunci când s-a discutat constituţia maghiară!

Ar fi deci o nerozie să admitem că este cu putinţă ca imperiul şi popoarele lui să poată cumva ajunge la o epocă de linişte, pe această bază «istorică» care este nefirească în cazul problemelor legate de chestiunea naţionalităţilor. Este imposibil ca nevoile şi cerinţele naţionale actuale să fie realizate pe baza hrisoavelor istorice ale unui trecut, care a privit cu indiferenţă punctul de vedere naţional şi deci este de mult depăşit.

Tendinţa oamenilor noştri politici nu poate şi nu trebuie să fie o divizare a imperiului nostru, cu atâtea naţionalităţi, în mai multe state mici cu mai multe naţionalităţi sau în state polinaţionale, care să cunoască tot atâtea probleme şi tot atâtea mizerii ca întrebuinţarea limbii şi alte chestiuni naţionale, *ci formarea de numeroase state naţionale în cadrul unui stat austriac federal unitar.* Este cel puţin ridicol ca cineva să-şi închipuie că *înlăuntrul unuia şi aceluiaşi imperiu*, sub sceptrul *unuia şi aceluiaşi* monarh, naţionalităţile vor mai răbda mult şi în linişte această *fărâmiţare naţional-politică*, care este cu totul contrarie naturii. Ea îşi are originea în evul mediu şi este astăzi în epoca deşteptării naţionalităţilor, impusă cu forţa. Această fărâmiţare a individualităţilor naţionale, funestă şi absurdă, este ea singură suficientă ca să demonstreze oricărui om politic clarvăzător şi care se gândeşte şi la viitorul imperiului şubrezenia absolută a principiului istorico-politic.

Este foarte uşor de înţeles de ce, de pildă, contele Dzieduszycki, din fracţiunea podoliană, declară că polonezii

* În şedinţa Camerei austriace din 23 martie 1871.

stăruie ca «hotarele țărilor coroanei să rămâie neatinse»*. Firește, căci dacă aceste hotare ar cădea, s-ar prăbuși imediat și suveranitatea polonă.

Până și străinii, cari au cunoscut mai îndeaproape stările de lucruri de la noi, și-au dat seama unde este greșeala. Astfel, Emile de Laveleye spune: «*Le malheur en Autriche c'est que de divers cotés on veut à la fois obtenir les libertés modernes et conserver des institutions empruntées au moyen-âge*». (*Nenorocirea în Austria este că din diverse părți se dorește, în același timp, să se obțină libertățile moderne și conservarea instituțiilor împrumutate din Evul Mediu.*)**

În această sentință scurtă este cuprinsă esența intimă a problemelor noastre naționale. Acest conflict, pe de o parte, între năzuința firească a popoarelor spre cucerirea libertăților moderne, după posibilitatea unei autoguvernări, și scoaterea, pe de altă parte, la iveală, a drepturilor și instituțiunilor medievale – a cauzat decăderea monarhiei.

Lordul *Macaulay* a spus în Camera Comunelor engleză, cu ocazia discuției asupra *Reformbill*-ului din 5 iulie 1831, că prima cauză a tuturor revoluțiilor constă în faptul că *în timp ce națiunile se avântă, formele constituționale stau pe loc: The great cause of revolutions is this that while nations move onward constitutions stand still****.

Ori cum ai privi lucrurile, ori cum le-ai întoarce, un fapt rămâne stabilit: problema naționalităților nu este problema țărilor coroanei, nici a limbilor vorbite, ci *este problema constituțională*. Dacă zeci de ani acest punct de vedere n-ar fi fost respins, astăzi imperiul nostru ar fi stat pe o temelie de neclintit și noi am fi fost scutiți de toate crizele ceasului de față.

Concluziunile trase din teoria selecțiunii, expusă aici,

---

* Dr. Adalbert Graf Dzieduszycki, *Das Programm der Autonomisten-Partei Österreichs*, Lemberg, 1897, p. 16.

** Emile de Laveleye, *La question polonaise et la question ruthène en Galicie*, în *Revue des Deux Mondes*, 1869, vol. 83, p. 839.

*** Lord Macaulay, *Miscellaneous, writings and speeches*, p. 496.

arată, după părerea lui Schallmayer, că orientarea istorică aplicată în sociologie și în politica internă este subordonată unei concepții dinamice. Când este vorba de o reformă, *nu* are importanță ce a fost în *vremurile istorice*, ori ceea ce a fost până acum, ci importă *aceea ce trebuie astăzi făcut*, pentru ca să poți fi victorios în lupta, fie pașnică, fie sângeroasă, dintre popoare; iar părerile, întocmirile și obiceiurile de până acum trebuiesc ținute în seamă numai ca ceva secundar, adică în măsura în care ele fac parte din acele elemente de rezistență pentru învingerea cărora e nevoie de o desfășurare de forțe din partea organismului social*.

Elementul german are în Austria nu mai puțin de opt corpuri reprezentative, deci opt autonomii naționale! Italienii, slovacii, rutenii însă n-au *aproape nici un fel de autonomie!*

În 1868, la senat, marele Rokitansky[107] a arătat în amănunt, cu profunzimea unui naturalist, pentru ce o cultură înaintată este posibilă numai prin sfărâmarea continuă a lanțurilor istorice, devenite supărătoare:

«Luând cuvântul, vreau mai ales să relev două puncte de vedere principale, care pot fi atât de valabile astăzi, ca și altădată. Aceste puncte de vedere sunt: întâi, că *o civilizație înaintată înseamnă o emancipare continuă de lanțuri istorice* și, al doilea, că este absolut necesar ca oamenii să scape de sub puzderia dogmelor și întocmirilor contrarii naturii, devenite insuportabile și nesuferite în actuala noastră stare de dezvoltare. Între altele, acestea au fost impuse și de o autoritate care n-a avut nici o chemare pentru acestea. E nevoie ca oamenii să-și îndrepte pașii spre o linie de conduită firească și clară.

Aceste două puncte de vedere și-au găsit formularea politico-practică într-o maximă pe care a pronunțat-o în Austria un om politic de primul rang pe vremea lui, membru al senatului, maximă cu următorul cuprins: o guvernare plină de înțelegere trebuie să intuiască tendințele timpului său, să le înțeleagă, să le conducă și să le dea forma corespunzătoare. Eu sunt pătruns de adevărul concepțiilor menționate mai sus

* Schallmayer, *Vererbung und Auslese im Lebenslauf der Völker*, p. 284.

și de aceea, *cu atât mai puțin mă bazez pe date istorice* cu cât ele corespund din ce în ce *mai puțin gradului actual al evoluției*, sunt ca atare din ce în ce mai șubrede. Și cu atât mai mult ignorarea lor *garantează posibilitatea apariției unor norme de conduită firești»**.

Cu doi ani mai târziu *Kaiserfeld*[108] a spus în parlament:

«Mie îmi pare un lucru cu neputință ca *în prezent să se aducă mereu în discuție stări de fapt care aparțin altor vremuri, – unor vremuri în care țările erau domeniile vlăstarelor domnitoare*, care puteau dispune de ducate și de coroane regale numai datorită privilegiilor și stăpânirilor»**.

Henry *Michel*, care a scris o eminentă operă asupra ideii de stat în general, spune că drepturile istorice nu sunt decât privilegii legalizate:«...qu'est-ce que ces droits purement historiques, dont on parle de nouveau avec tant de faveur, sous prétexte qu'à la différence des droits dits naturels ou rationnels, ils sont définis en des chartes dûment libellées et datées, sinon des droits particuliers, analogues à ceux que l'ancien régime a connus et sanctionnés, et qui n'étaient, nous l'avons vu, que des privilèges légalisés? Veut-on y revenir? Est-ce là un but digne de l'effort des sociétés progressives? (... ce sunt aceste drepturi pur istorice, de care se vorbește iarăși atât de favorabil, sub pretextul că, spre deosebire de drepturile zise naturale sau raționale, ele sunt definite în constituții cum se cuvine a fi redactate și datate, în afara drepturilor particulare, analoage celor pe care vechiul regim le-a cunoscut și sancționat și care nu erau, după cum am văzut, decât privilegii legalizate? Se dorește o revenire? Este acela un scop demn de efortul societăților progresiste?)***.

Noile nevoi și interese, nu numai că sunt incompatibile cu vechea noțiune de drept, dar ele o subminează pe aceasta din urmă și, când aceste interese au ajuns să precumpănească,

---

* Darea de seamă asupra ședinței Senatului austriac din 30 martie 1868.

** Darea de seamă asupra ședinței Parlamentului austriac din 20 ianuarie 1870.

*** Henry Michel, *L'Idée de l'État*, II éd., Paris, Hachette & Cie., 1869, p. 630.

sentimentul de justiţie care se naşte cântăreşte mai greu decât vechea noţiune, învingându-i rezistenţa*.

Într-o discuţie asupra menţionatei opere a lui Henry Michel, *L'Idée de l'État*, Albert *Sorel* atacă foarte violent idolul ridicat pe piedestalul dreptului istoric, numindu-l *un principiu pentru eternizarea abuzurilor.* Totuşi, pasagiul este important şi poate fi citat aici:

*«L'école historique en matière de droit public a fleuri au commencement du siècle en France et surtout en Allemagne; (elle) est sortie d'une réaction contre la revolution française. Elle a prétendu opposer au droit de l'homme tiré de la raison humaine, les droits des États, tirés des annales des Empires; extorquant pour ainsi dire des abus invétérés le principe de la perpétuité des abus; transformant en légitimité l'usurpation très ancienne. L'histoire enchaine des faits mais ne crée pas des droits. Le prétendu droit historique, droit de force et de conquête, souvent de dol et de ruse, est un sophisme en voie de réfutation. L'histoire en exposant les faits, nè les justifie pas. (Şcoala istorică în materie de drept a înflorit la începutul secolului în Franţa şi, mai ales, în Germania; (ea) s-a născut ca o reacţie împotriva Revoluţiei Franceze. Ea a pretins să opună drepturilor omului, derivate din raţiunea umană, drepturile statelor, extrase din istoriile imperiilor, extorcând, ca să zicem aşa, abuzurile învederate ale principiului perpetuării abuzurilor, transformând în legitimitate uzurparea foarte veche. Istoria înlănţuieşte faptele, dar nu creează drepturi. Dreptul pretins istoric, dreptul forţei şi al cuceririi, adesea bazat pe dol şi şiretlic, este un sofism pe cale de înlăturare. Istoria, expunând faptele, nu le justifică.)***

Adevărul care rezultă pentru noi din toate aceste consideraţiuni este următorul: vechiul veşmânt pe care l-a îmbrăcat forma de stat a monarhiei noastre, ca şi veşmântul pe care-l poartă diferitele noastre ţări au devenit – şi aceasta de mult – nu numai prea strâmte pentru *popoarele* din cuprin-

---

* Schallmayer, *Vererbung und Auslese...*, p. 290.

** Albert Sorel, *Le Temps* din 6 aprilie 1896.

sul imperiului, dar s-au și rupt și zdrențuit cu desăvârșire. Imperiul, ca și țările care-l compun au nevoie de haine noi.

Noi va trebui, ca să întrebuințăm o expresie a lui Schiller, să transformăm cele două state naturale ale noastre într-un mare stat al rațiunii. Pentru aceasta, în chip conștient, trebuie să fim neistorici*, dacă vrem să curățim, o dată pentru totdeauna, drumul care să ne scoată din acest haos babilonic și să ne ducă la o viață ordonată pentru popoare, în cadrul imperiului.

* Vezi, A.Menge, *Rektoratsrede*, din anul 1895.

CAPITOLUL VII

PREMISELE ÎNȚELEGERII DIN 1867

De când Parlamentul austriac, cât și cel maghiar au devenit un fel de *Circumlocution Office,* o simplă autoritate formală, după cum a numit Dickens birocrația engleză, – coroana este iarăși singurul factor hotărâtor în criza imperiului, care durează de atâția ani de zile. Este deci firesc ca toate națiunile nemaghiare, din această mare monarhie, să-și îndrepte zilnic privirile – și aceasta de ani de zile – spre împăratul lor și să aștepte o faptă energică, un îndreptar, care să elibereze, în sfârșit, întregul imperiu de terorismul jacobinilor maghiari, acordând însă, în același timp, *tuturor* popoarelor condiții egale pentru dezvoltarea lor.

Însă, zi cu zi, răsfoim ziarele cu un sentiment de teamă ca nu cumva să cetim știrea că încă o dată s-a cedat în fața urletului impotent al maghiarilor și prin aceasta s-a slăbit, până la distrugere, un pilon din temelia monarhiei.

Iar dualismul, despre care Chéradame spune just: *qui n'est qu'un dédoublement du centralisme* a avut menirea, înainte, să garanteze existența întregii monarhii și aceasta prin așa-zisa «împăcare» cu maghiarii. Împotriva acestui joc catastrofal de-a împăcarea s-au ridicat la timpul său serioase argumente. Principalul argument a fost și a rămas: *lipsa oricărei perspective de împăcare* sau, mai bine zis, nemulțumirea maghiarilor. Căci, după cum știm, nici după 1867, domnii n-au fost aproape niciodată mulțumiți. Așa-zișii «liberali», cari au guvernat Ungaria timp

de 38 de ani de zile, se știe că n-au fost *niciodată* reprezentanții maghiarilor. Ei n-au reprezentat, de fapt, pe nimeni, căci nu erau nimic altceva decât – literalmente – creaturile forței polițienești, care le-a fost pusă la dispoziție atât de generos într-o clipă de slăbiciune. Fără această forță pe care au avut-o în mână, ei n-ar fi însemnat *niciodată* nimic. *Adevărata maghiarime* însă a fost întotdeauna kossuthistă, adică hotărât antiaustriacă, antigermană și, în fond, permanent antidinastică.

Dintre toate popoarele care trăiesc în cuprinsul monarhiei nici unul n-a fost mai greu de mulțumit decât cel maghiar, cu toate grelele restricțiuni impuse tuturor celorlalte. Să nu ni se vină cu fraza iudaică despre «dorul de libertate și independență» al acestei națiuni «cavalerești». Istoria dovedește tocmai contrariul. Acești exaltați neînfrânați ai libertății și independenței au trăit sute de ani sub stăpânirea turcilor, fără să fi dat nici cel mai mic semn pentru o asemenea năzuință spre libertate. În cele din urmă, a trebuit să apară un austriac odios, un oarecare prinț Eugen[109], și să lupte pentru ca să elibereze pe acești «martiri» fără pereche ai «independenței», de sub jugul turcesc.

Deși întreaga presă iudaică din țară și din străinătate îi preamărește pe maghiari, în mod unanim și sistematic, ca pe o «națiune matură și înțeleaptă din punct de vedere politic», ei n-au nimica din toate acestea. Ei sunt singura națiune din Imperiul habsburgic care nu posedă în general *nici un fel de înțelegere politică** pentru propria lor situație și nu-și dau seama ce este oportun sau, dimpotrivă, ce este periculos, când propagă anumite «aspirațiuni» și încearcă să impună

* O pildă, între multe altele. D-l Hoitsy Pál este considerat în Ungaria drept unul dintre conducătorii maghiarilor. El scrie adeseori articole lungi în *Budapesti Hirlap*, cel mai serios ziar al maghiarilor. Într-una din broșurile sale acest om politic maghiar spune: *Maghiarimea este sortită să devină cea dintâi națiune din lume. (Vezi Jövönk s az uralkodóház*. Irta Hoitsy Pál, Budapest, Révai Testvérek, S 54.) În original, această «aspirațiune» ciudată se cheamă astfel: «A magyar hivatva van reá, hogy elsö nemzete a világnak».

Literatura politică maghiară este plină de asemenea absurdități.

realizarea lor. Toată politica lor de obstrucție și de călcare a legii nu-i, în ultima analiză, decât numai *Liberum veto*, tradus în ungurește, al celor mai buni amici ai lor, – al polonezilor din Galiția. *Nobile par fratrum.*

Este cunoscută doar «înțeleapta» politică a maghiarilor față de turci, pe vremea stăpânirii turcilor în Europa. După cum cunoscute sunt și frumoasele rezultate pe care această politică le-a dat.

Pe de altă parte, politica modernă de maghiarizare pe care maghiarii o practică de 40 de ani, cu toate mijloacele de teroare, – deși, după cum am demonstrat, în mod zadarnic, – constituie și ea o dovadă istorică a totalei lor incapacități politice. Căci ei ar fi putut să știe de la început și, mai ales, ar fi trebuit să știe după eșuarea încercărilor austriace de germanizare că politica de maghiarizare este o utopie ridicolă, care poate provoca însă grave amenințări pentru însăși existența maghiarilor. Și așa s-a și întâmplat. Cele 3 1/2 milioane de români, 2 1/2 milioane de slovaci, cele 2 milioane de germani, un milion de sârbi – ca să nu mai vorbim de cele 2 1/2 milioane de croați – trebuie cu toții, dacă nu până acum, dar cel puțin de acum înainte să-și manifeste încuviințarea să se lase înghițiți de maghiari. Deocamdată aceste naționalități sunt mai viguroase decât oricând. Ele sunt extrem de combative și-și bat joc de toate atacurile nesăbuite puse la cale împotriva lor. Nici una dintre aceste naționalități n-a devenit prietena maghiarilor. Dimpotrivă. Toate îi dușmănesc și așteaptă numai năruirea definitivă a citadelei dualiste.

Gândiți-vă că maghiarii formează o mică națiune de rasă străină, lipsită de hotare naturale, așezată în mijlocul Sud-Estului aflat în permanentă efervescență. Ei sunt, în mod direct, amenințați de panslavismul pe care tocmai ei îl provoacă, aruncând în brațele lui pe slavii din Ungaria. Pe deasupra își fac dușmani de moarte și din români, fără să fi câștigat pentru dânșii pe germani. Sunt atunci maghiarii «politicește maturi?». Și, «politicește, înțelepți?».

Nici evreii nu cred aceste lucruri. Dar ei trebuie să salveze

– într-un fel sau altul – statul maghiar, căci de nu, evreimea din Ungaria este sortită să ajungă și ea în mare primejdie.

Bismarck afirma că, dacă în Ungaria, considerațiunile politice chibzuite ar prepondera, atunci maghiarii ar fi trebuit să înțeleagă că fiind o insulă în imensul ocean al popoarelor slave, dat fiind și numărul lor relativ mic, pot să-și asigure existența numai sprijinindu-se pe elementul german din Austria și pe Germania. Însă kossuthismul și «alte asemenea simptome de boală» au dovedit că, în momentele critice, încrederea în sine a husarilor și avocaților maghiari este mai puternică decât orice calcule politice, și chiar decât stăpânirea de sine*.

Dacă este o națiune care are tot interesul ca un mare imperiu habsburgic să fie menținut, guvernat în mod unitar și în acest chip strâns închegat, apoi aceștia sunt, *în primul rând*, maghiarii. Și tocmai ei subminează în mod sistematic toate piloanele acestui imperiu, fără să se gândească că vor ajunge, inevitabil, sub dărâmăturile lui.

În ultimul timp, au avut un scriitor politic proeminent care a scris odată o carte foarte inteligentă asupra dualismului. Acest maghiar a adunat în opera lui munți de dovezi pentru a demonstra absoluta lipsă de temei a tuturor ideilor kossuthiste, *ba chiar a concesiunilor naționale care poartă culoarea kossuthistă*. Ei bine, acest om, unul din puținii maghiari din vremurile noastre care gândesc mai adânc se numește *contele Iulius Andrássy junior!* Da, *același* care i-a ajutat acum pe kossuthiști în izbânda lor și care s-a pus apoi în fruntea lor pentru a candida la președinția unui guvern de coaliție. Așa arată *maturitatea politică maghiară!*

Deci, tocmai *lipsa de maturitate politică a maghiarilor este cauza adevărată a tuturor crizelor noastre*.

Și gândiți-vă numai că au fost pe vremuri oameni cari considerau înțelegerea austro-maghiară drept o construcție constituțională neclintită și vedeau în ea o temelie nezdrunci-

* Bismarck, *Gedanken und Erinnerungen*, Stuttgart, 1898, Cotta, vol. II, p. 234.

nată a monarhiei habsburgice! Numărul acestor deștepți cari întotdeauna priveau dualismul prin prisma lui *Neue Freie Presse* a trebuit astăzi totuși să se restrângă foarte mult. În schimb, au sporit și s-au întărit rândurile acelora cari au considerat în mod permanent dualismul drept cea mai mare nenorocire pentru imperiu, pentru popoarele sale și pentru dinastie.

Contele Andrássy-junior și-a făcut iluzii că «acele probleme care în alte părți au putut fi soluționate pe calea *constituirii unui imperiu unitar*, pot fi soluționate la noi pe baza comunității (dualiste) și astfel aici *apariția unui asemenea imperiu unitar a devenit de prisos»**.

Adevărul este însă că a fost vorba despre o simplă încercare, care a *eșuat complet, și necesitatea de a se constitui un imperiu unitar este astăzi mai imperioasă ca oricând.*

Într-adevăr, dintre toate loviturile soartei cu care a fost lovită Austria în decursul vremurilor, nici una n-a avut urmări mai funeste, din punct de vedere al stabilității și viitorului imperiului habsburgic, ca acele provocate de *constituția dualistă «dictată de o lege maghiară»***, după cum spune Tezner. Căci nici Sadova[110], nici Solferino[111] n-au putut să zdruncine situația politică internă din Austria și din Ungaria atât de temeinic și *n-au putut să compromită prestigiul și mai ales viitorul Imperiului habsburgic, în măsura în care a reușit s-o facă dualismul cu toate consecințele lui fatale.*

Acest lucru însă a fost posibil numai sub ministeriatul austriac al unui străin care nu înțelegea aproape nimic din raporturile specifice, existente în sânul monarhiei noastre. Ba, nici nu putea avea înțelegerea necesară, pentru simplul motiv că el nu cunoștea nici națiunile aflate în cuprinsul imperiului, nici adevăratele lor năzuințe. El a fost gata să acorde maghiarilor totul, numai pentru ca să-și satisfacă dorința lui de revanșă

* Contele Julius Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich vom Jahre 1867*, p. 186.

** Dr. Friedrich Tezner, *Der österrechische Kaizertitel, das ungarische Staatsrecht und die ungarische Publizistik*, Wien, 1899, Hölder, p. 120.

împotriva Prusiei. De altfel, Beust nici nu a fost un om politic, după cum observa just *Hanotaux*, ci *une sorte de condottiere de la diplomatie* (*un fel de condotier al diplomației*). Thiers, care se pricepea la oameni, a spus despre Beust că acesta ar fi *l'homme qui avait le moins l'air de croire ce qu'il disait* (*omul care avea cel mai puțin aerul de a crede ceea ce spunea*)*.

În asemenea împrejurări s-a hotărât, în 1868, restabilirea constituției maghiare pe întreg teritoriul Ungariei și apoi, puțin în urmă, și în Transilvania. Dar urcându-se în această căruță dualistă numai maghiarii, poate au știut încotro duce drumul apucat.

Dacă atunci n-ar fi fost numai maghiarii ascultați, imperiul nu s-ar găsi astăzi în preajma dezmembrării lui. *R. Springer* spune, cu drept cuvânt, în excelenta lui broșură, trecută sub totală tăcere de presa iudaică, despre criza dualismului: «nu dezmembrarea, ci coordonarea imperiului trebuia să facă obiectul discuției *atât în 1867, precum și în viitor*. Coordonarea presupune dreptul comun în problemele comune, grijă comună pentru interesele comune, unitatea organică a întregului pe lângă divizarea legitimă a lucrurilor, care sunt, prin natura lor, divizate. *Dacă dezmembrarea, în locul coordonării, este o greșeală*, apoi a doua greșeală, care poate avea urmări grele, constă tocmai în presupunerea că două și numai două elemente trebuiesc coordonate. O relativă pluralitate de obiecte a fost tratată ca o dualitate absolută...»**.

Dar nimenea nu s-a preocupat dacă, în afară de cele cinci milioane de maghiari, mai există alt popor în Ungaria care dorește sau nu reactivarea statului maghiar din 1848. S-a trecut pur și simplu peste slavii, românii și germanii din Ungaria fără să se fi găsit cu cale ca să fie întrebate și aceste popoare

---

* Gabriel Hanotaux, *Histoire de la France contemporaine (1871-1900)*. vol. I. «Le gouvernement de M. Thiers», Paris, Combet & C-ie, p. 241.

** Rudolf Springer, *Die Krise des Dualismus und das Ende der Déakistischen Episode in der Geschichte der Habsburgischen Monarchie*, p. 36.

asupra voinţei lor, fie şi numai pentru ochii lumii. Acestor popoare nu li s-a dat nici o atenţie. Căci ele doar erau «inculte», «incapabile să se conducă singure» şi copleşite cu tot felul de expresii asemănătoare. Că germanii, slovacii, românii, croaţii şi sârbii se găseau cel puţin *pe aceeaşi treaptă* de dezvoltare culturală cu maghiarii, – acest lucru nu s-a ştiut sau mai bine zis a fost în mod intenţionat ignorat pentru ca să nu fie nevoie să se «împărţească» Ungaria! Şi totuşi, cât de înţeleaptă ar fi fost o asemenea împărţire! *Grandomania maghiară n-ar fi putut niciodată să pricinuiască toate nenorocirile pe care le suferim cu toţi din 1867 până azi!*

Iar în ceea ce priveşte capacitatea lor de a se conduce singuri, s-a putut vedea mai târziu că România, Bulgaria, Serbia, Grecia s-au ridicat, cum se zice, peste noapte la o nouă viaţă de stat şi a doua zi au fost în stare să se conducă foarte bine, deşi au fost *independente*. Şi este doar o foarte mare deosebire, dacă un stat – deşi independent – face parte dintr-un stat federativ, cum sunt, de pildă, statele din Germania. Sau dacă sunt, dimpotrivă, suverane, cum este cazul statelor balcanice.

Nu s-a ţinut seama de înţeleptele învăţăminte ale istoriei. S-a procedat ca şi cum n-ar fi trăit niciodată Stefan Bockskay[112] şi Bethlen Gabor[113], cari au fost întotdeauna binevoitori faţă de turci şi porniţi împotriva Austriei! S-a putut şti, de asemenea, că din vremurile lui Zápolya[114] şi Rákoczy[115], deci de aproape 200 de ani, elementele nemaghiare din Ungaria au luptat permanent împotriva oligarhiei maghiare – stăpânită de duhul răzvrătirii. Şi cu drept cuvânt, pentru că această oligarhie, spre a-şi salva privilegiile, s-a aruncat în braţele turcilor şi i-a asmuţit pe aceştia împotriva Austriei şi a creştinismului. Oligarhii maghiari au chemat pe turci în Ungaria, pentru a-l înfrânge pe împărat.

Revoluţia de la 1848 a fost, la urma urmei, cauzată de pofta lor de a sugruma naţionalităţile nemaghiare, pentru ca apoi să le poată maghiariza. «Cauza propriu-zisă a revoluţiei», spune Palacky[116]*, «a fost refuzul maghiarilor să acorde slavilor, germanilor şi românilor din Ungaria drepturi

* Franz Palacky, *Gedenkblätter*, Praga, 1879, Tempsky, p. 178.

naționale egale». Iar faptul că maghiarii, în războiul Austriei împotriva Prusiei, s-au făcut vinovați de uneltiri trădătoare se poate vedea – negru pe alb – în jurnalul zilnic al diplomatului german Bernhardi.

Toate aceste lucruri, și încă multe altele, ar fi trebuit luate în considerație, atunci când s-a pășit la împărțirea monarhiei austriace în două. Dar factorii răspunzători s-au ascuns de frica kossuthismului mărginit și stupid, aflat în permanentă agitație. *N-au avut nici măcar curajul acești oameni răspunzători să organizeze în mod inteligent naționalitățile din Ungaria sau să le lase pe ele singure să se organizeze* și să le ducă, energic, la lupta împotriva kossuthismului. Dacă atunci s-ar fi procedat în alt mod, imperiul n-ar sta astăzi în fața prăpastiei.

Numai maghiarii au fost luați în considerație. Numai cu dânșii s-a tratat și numai cu dânșii a fost încheiată înțelegerea constituțională, zisă austro-ungară, *recte* maghiară. Și aceasta, împotriva voinței exprimate, limpede și cuprinzător, de majoritatea covârșitoare a populației țărănești din Ungaria, care n-a fost ascultată.

Și n-a fost întrebat prea mult nici chiar parlamentul austriac.

Toate aceste împrejurări, ca și această totală disprețuire și ignorare a voinței exprimate de populațiile nemaghiare din Ungaria, ar fi trebuit să lămurească de la început pe oricare om politic, cu minte clară, că această înțelegere poate cel mult să-i satisfacă pe maghiari, dar niciodată majoritatea populației din Ungaria.

Dar a fost oare cineva obligat în 1867, să țină seama de slovaci, și de «valahi», de ruteni, de croați și de sârbi? Faptul că slavii și românii și-au jertfit averea și viața în 1848 a fost găsit, în foarte multe cercuri, drept un lucru frumos; ca recompensă însă pentru aceasta, «cele mai devotate popoare ale casei imperiale» au fost lăsate legate de mâini și de picioare la discreția tiraniei neînfrânate a maghiarilor. Ele au fost, fără milă, date pradă poftei de răzbunare a maghiarilor, – poftă

care datează încă din timpul revoluției. Ele au fost lăsate la discreția brutalelor încercări de deznaționalizare, practicate de către un popor minor politicește.

Prințul Schwartzenberg a avut, desigur, dreptate, când a vorbit despre «recunoștința Austriei!»

Iar primarul Vienei, d-rul Lueger[117], a avut tot dreptul să exclame la 20 octombrie 1905 în parlamentul austriac: «Nu este oare *scandalos* ca naționalitățile care l-au servit cu credință pe împărat, care i-au sacrificat averea și viața lor și au mers la moarte pentru dinastie, *să fie atât de asuprite și aruncate pur și simplu pradă maghiarilor? Unde a fost oare mintea stăpânitorilor* de n-au observat că lucrul acesta va avea grave urmări? Nu rămâne nimic altceva de făcut decât să fie eliberate naționalitățile de opresiunea exercitată împotriva lor. *Ne vom înțelege, fără îndoială, cu germanii, românii, rutenii, croații, slovacii, pe baza unui program acceptabil pentru toți. Aceasta este singura cale de a repara profunda nerecunoștință* de care ne-am făcut vinovați față de aceste naționalități».

Se împlinesc 40 de ani de când Austria face oficiul de jandarm în slujba politicii de maghiarizare. Maghiarii n-ar fi îndrăznit niciodată să răpească naționalităților drepturile lor dacă nu s-ar fi sprijinit pe forța militară a Austriei. Faptul că coroana nu s-a opus, acest lucru n-a făcut decât să-i încurajeze ca să meargă pe același drum. *Dans sa lutte pour la magyarisation*, spune Eisenmann, *l'État hongrois a trouvé un concours précieux, même essentiel et sans lequel il n'aurait jamais pu la mener si loin, le concours de la Couronne. (În lupta sa pentru maghiarizare, statul ungar a găsit un concurs prețios, chiar esențial și fără de care nu ar fi putut niciodată să o ducă așa de departe, concursul coroanei.)**

Să nu se uite că contele Beust a recomandat introducerea dualismului *tocmai ca o măsură polițistă împotriva slavilor și românilor,* față de care, cu câțiva ani în urmă numai, nu se

* Louis Eisenmann, *Le compromis austro-hongrois de 1867*. Étude sur le Dualisme, Paris, Société nouvelle de librairie et d'éd., 1904, p. 566.

găseau destule cuvinte de laudă pentru «devotamentul» și «credința» lor față de împărat.

În introducerea dualismului a jucat însă un deosebit rol considerațiunea că federalismul, de care s-a vorbit mai înainte, ar fi imprimat imperiului un caracter slav precumpănitor. Pentru a evita această pretinsă preponderență slavă s-a hotărât, pur și simplu, împărțirea imperiului între germani și maghiari, creându-se iluzia naivă că trecerea puterii polițienești în mâna celor două națiuni mai sus menționate constituie mijlocul cel mai sigur să ferească imperiul de o invazie slavă. Practica de până acum a dualismului a dovedit, în chip lămurit, că tocmai asemenea considerațiuni au determinat cercurile vieneze să adopte această soluție.

Însuși Rogge este îndeajuns de cinstit ca să recunoască cum că «dualismul se datorește încercărilor făcute de a constrânge naționalitățile la ascultare». Contele Beust a negat, în adevăr, aceste cuvinte*. Dar aceasta nu-i suficient.

De altfel, evoluția practică a făcut dovada evidentă că în imperiul care are ca deviză *«dreptatea este principiul de bază al statelor»* – dualismul a fost introdus *împotriva* naționalităților. Unul dintre purtătorii de cuvânt ai politicii de maghiarizare, d-l Gustav Beksits, spune, de pildă, că maghiarii *trebuie neapărat să împiedice* dezvoltarea națională a slavilor și a românilor, căci, în caz contrar, *«dualismul, a cărui idee fundamentală este statul național maghiar, nu mai este necesar»***.

Același lucru l-au așteptat de la forma dualistă și liberalii. Probă că au lăsat să treacă proiectul prin parlament, fără să-i facă vreo greutate.

Acest raționament însă, precum și toate aceste așteptări n-au rămas necunoscute slavilor și românilor, cari trăiesc în cuprinsul monarhiei. Din acel moment slavii au fost împinși pe anumite căi, periculoase pentru ei înșiși. Dar, în orice caz, *sigur* periculoase pentru monarhie. La 15 mai 1867, o

* W. Rogge, *Geschichte Österreichs seit Világos*, vol. III, p. 22.
** Gustav Beksits, *A Dualismus Története*, p. 308.

delegație numeroasă compusă din cehi și croați, la care s-au alăturat rutenii și în mod izolat și slovacii, a plecat la Moscova, sub pretextul să viziteze expoziția slavo-etnografică, care de abia se inaugurase; în realitate toți aceștia au plecat însă ca să arate lumii, în mod demonstrativ, că slavii din Austria, *după victoria dualismului în monarhie*, văd salvarea viitorului lor numai în Rusia.

Atunci faptul a constituit o simplă demonstrație. Astăzi, concepțiile acestea sunt foarte răspândite printre slavi. Dualismul a lăsat de la început slavilor și românilor impresia că în numele lui îi amenință asuprirea. Această formă de stat a fost și continuă să fie întruchiparea celor mai revoltătoare privilegii, într-un imperiu în care ideea egalității de drepturi naționale a pus stăpânire pe toate straturile naționalităților «de mâna a doua».

De 38 de ani naționalitățile se găsesc sub presiunea ațâțătoare a acestei totale nedreptăți. De 38 de ani a intrat în carnea și sângele lor ideea că dualismul nu-i altceva decât o măsură polițistă îndreptată împotriva tuturor acestor popoare. Nici un artificiu oratoric nu poate să-i zdruncine pe slavi și pe români în aceste convingeri ale lor.

Firește, favorizarea continuă a maghiarimii a diminuat în sânul multor naționalități din Ungaria ideea și speranța că este posibilă restabilirea unui puternic stat unitar austriac, pe baze național-federaliste. Căci s-a cheltuit în ultimul timp multă osteneală pentru ca să extirpeze acestor naționalități ideea unității și statul maghiar să fie prezentat drept o realitate de neclintit. Ori de câte ori românii, germanii și slavii s-au manifestat în ultimii ani, pentru ideea unei comunități mai strânse cu Austria, ori pentru o nouă alcătuire a imperiului în sensul unității și a unei anumite autonomii, ei au fost târâți în fața unor judecători maghiari-fanatici antiaustriaci – au fost judecați sumar și întemnițați; gazetele lor, care s-au arătat totdeauna sincer dinastice și credincioase imperiului, au fost suprimate cu forța. În tot cursul acestor lungi ani de încătușare, nici un deget nu s-a mișcat pentru a opri această nebu-

nă politică de terorizare a maghiarilor, în același timp, antidinastică și fățiș antiaustriacă.

S-ar putea crede că toate aceste fapte au clătinat masele naționalităților în credința și în speranțele lor, în ce privește monarhia și imperiul.

Or mai fi existând și între naționalități anumite elemente care socotesc că salvarea lor este posibilă în sânul unei Ungarii independente.

Majoritatea zdrobitoare a românilor, slavilor și germanilor însă așteaptă neclintiți o «întorsătură a lucrurilor prin grația lui Dumnezeu» –, așteaptă desființarea dualismului și organizarea imperiului pe o bază federalistă națională.

Deocamdată însă voi face abstracție de toate aceste momente de natură etică, precum și de consecințele lor, și vom cerceta problema mai îndeaproape, din punct de vedere practic.

CAPITOLUL VIII

PRĂBUŞIREA DUALISMULUI

S-a refuzat federalizarea marei Austrii pe baza delimitărilor naţionale, aşa cum de la începutul frământărilor doreau cele mai multe dintre naţionalităţi, pentru că federalismul ar fi însemnat «o abandonare a ţării», o slăbire prin distrugerea unităţii imperiului. În sfârşit, delimitarea naţional-teritorială – s-a spus – nu era cu putinţă să fie realizată în mod mai riguros. Şi astfel s-a hotărât formarea unei confederaţii şubrede, a unei «monarhii pe termen» , cum a caracterizat-o cândva, foarte nimerit, bătrânul d. von Plener.

«Despre această formă de stat hibridă se poate spune ceea ce a spus ducele de Devonshire în Camera Comunelor, relativ la proiectul *Home Rule*-ului (autonomie legislativă), propus de Gladstone[118]. S-ar putea da Irlandei o formă de stat parlamentară, – dacă vă place; reprezentanţii Irlandei ar putea fi convocaţi în parlamentul confederaţiei; s-ar putea acorda Scoţiei şi Angliei o autonomie şi deci parlamente locale, – dacă sunteţi pregătiţi pentru un asemenea lucru (*Home Rule all round*). Nu vreau să tăgăduiesc că problema ar putea fi soluţionată şi pe această cale. Însă un asemenea proiect bastard *(mongrel...)* nu va putea, după părerea mea, să fie pus în practică»*.

Noi am fost însă gratificaţi cu o asemenea formă de stat

---

* Luigi Palma, *Il nuovo progetto di Gladstone suul'Home-Rule irlandese*, în *Nuova Antologia* din 15 martie 1893, p. 222.

bastardă, pe care juriștii nici până astăzi n-o pot clasifica. Căci unii o consideră stat federal, pe când majoritatea o consideră drept un soi de confederație, o *Uniune Reală*. Despre aceasta, Zorn spunea: «*Uniunea reală nu este o noțiune care poate fi precizată din punct de vedere juridic*»*.

Dar, deoarece până acuma nici o confederație din Europa nu s-a dovedit trainică, dualismul a purtat în el, dintru început, germenele disoluției; chiar dacă nu s-ar ține seama de nici un fel de alte considerațiuni, *însăși natura acestei legături constituționale* trebuie să convingă pe toți oamenii cari gândesc că Imperiul habsburgic este împins spre *dezmembrare*, drept urmare a unei asemeni alcătuiri șubrede și permanent pusă în discuție. Astăzi, monarhia noastră se găsește, fără îndoială, pe această cale primejdioasă. Construcția dualistă trosnește din toate încheieturile și toate reparațiile făcute sunt zadarnice: *Austro-Ungaria dualistă se năruie, și aceasta se întâmplă, mai ales, din pricina înțeleptei politici maghiare*.

«Marea operă» a «marilor» Deák și Andrássy, atât de mult admirată și premărită, este clădită pe nisip. Ea se clatină și este amenințată să cadă în ruină, în fiecare clipă.

Cu prilejul dezbaterii, în parlamentul Austriei, a proiectului d-rului Derschatta, însuși autorul a analizat, într-un mare discurs, unele lipsuri ale înțelegerii austro-maghiare. Așa, de pildă, el a subliniat divergența între ambele convenții, cu privire la chestiunile care urmează să fie tratate pe baza principiilor comune, relevând apoi și compoziția, precum și modul de votare al delegaților etc. Eu voi alege alte momente.

Lipsa unui puternic *guvern central*, lipsa unui parlament și lipsa unui aparat juridic al imperiului, care să funcționeze în toată regula, sunt suficiente ca să dovedească oricărui om care are bun-simț, că cele două părți ale imperiului se vor înstrăina și nu pot să nu se înstrăineze din ce în ce mai mult, până în momentul când o despărțire definitivă nu va mai putea fi înlăturată.

---

* Dr. Ph. Zorn, *Das Staatsrecht des Deutschen Reiches*, vol. I, Ed. a II-a, Berlin, Guttenberg, 1895, p. 68.

În 1870 deja, Ghyczy[119] și Koloman Tisza au protestat vehement contra *blestematei instituții a delegaților**.

Astăzi, mai toți maghiarii sunt de acord că și *aceste ultime rămășițe ale comunității lipsite de orice valoare* – cum de curând le-a numit contele Appónyi, – trebuiesc neapărat desființate.

În fața unor asemenea fapte a voi să câștigi pe maghiari pentru ideea comunității *numai* prin mijloace *constituționale* (!) este o politică ridicolă.

Chiar și mânuirea în chip absolutist a cotei este în cele din urmă, după cum arată foarte bine d-l Tezner**, o recunoaștere a neputinței și a insolvabilității sistemului, în baza căruia chestiunile comune pot fi discutate și hotărâte prin mijlocirea delegaților. Un alt element dizolvant este federalizarea jurisdicțiunii privitoare la serviciul militar, la recrutare și impozite pentru armată, – o federalizare primejdioasă pentru ideea unirii. Posibilitatea desființării oricărei comunități de interese economice între ambele state mărește această primejdie***.

În altă parte, d-l Tezner spune, cuvânt cu cuvânt: «Constituția imperială din 1867 se prezintă, din toate punctele de vedere, ca o *învălmășeală inorganică de principii contradictorii*. Aci este una din cauzele principale ale situației politice funeste în care se găsește monarhia. În 1867 strânsa legătură care menținea monarhia strâns unită a *fost slăbită*. Prin insuficienta reglementare a repartizării impozitelor, prin putința despărțirii economice, prin independența jurisdicției militare acordată ambelor state, imperiul a fost pus pe picioare de lut»****.

Aceste elemente pline de slăbiciune și dizolvante, care nu pot fi îndreptate, sunt caracteristice tuturor confederațiilor. Astfel, d-l *Zorn* spune următoarele relativ la deosebirea care

* W. Rogge, *Geschichte Österreichs seit Világos*, vol. III, p.370.
** Tezner, *Der Österreichische Kaisertitel etc.*, p. 212.
*** *Ibidem*, p. 213.
**** *Ibidem*, p. 212.

trebuie făcută între noțiunea de federație *(de care la noi întotdeauna conducătorii s-au ferit)* și confederație (asupra căreia, *în sfârșit, s-a căzut de acord!):* «Ambele noțiuni, federație și confederație, se deosebesc prin aceea că cea dintâi este un stat, pe când cea din urmă, nu. Cea dintâi constituie o personalitate unică, pe când cea de a doua este o asociație, formată din mai multe personalități politice independente; într-o federație *suveranitatea rezidă într-o putere centrală*, pe când în confederație, în state izolate; baza juridică a uniunii este la cea dintâi *numai legea*, pe când la cea de a doua, *numai o convenție: cea dintâi este un subiect de drept*, cea din urmă numai un raport de drept; cea din urmă reprezintă un număr de autorități publice, deși aliate, dar totuși suverane, pe când cea dintâi – o autoritate publică suverană unică, însă organizată pe baze federale»*.

Un oarecare membru al Senatului austriac a publicat anul trecut, sub titlul: *Österreich und Ungarn*, un *apel* extrem de prudent și extrem de blând, adresat maghiarilor. Autorul spune, între altele: «raporturile între cele două părți ale monarhiei noastre nu sunt din punct de vedere al cordialității (!) tot atât de strânse ca acele care au existat odinioară între statele uniunii germane sau – înainte de reforma Federației – între cantoanele Elveției.

Dar, după cum acolo a lipsit odinioară un organ comun de jurisdicțiune, ieșit din alegeri populare, tot astfel lipsește azi la noi acest lucru. Dacă părțile componente ale imperiului nostru nu reușesc să se înțeleagă, se va produce o stagnare, cu totul de altă natură. *Căci stagnează însuși mecanismul imperiului.* Organismul unitar încetează să mai funcționeze ca un tot, dacă «înțelegerea», care trebuiește reînnoită din zece în zece ani, nu se perfectează la timp. Conlucrarea ambelor corpuri legiuitoare este extrem de îngreuiată prin faptul că reprezentanții ambelor părți ale imperiului nu se consultă niciodată și nu tratează împreună chestiunile în discuție. *Este,*

* Zorn, *Das Staatsrecht des Deutschen Reiches*, p. 69.

*desigur, greu să se ajungă la o înţelegere acolo unde lipseşte un eficace organ al unităţii»**.

Întregul viitor politic, economic şi militar al imperiului a fost clădit pe baza unor instituţiuni şi a unor legi care au, azi sau mâine, o scadenţă.

De toutes ces différences juridiques, spune Le Fur, *entre la confédération d'États et l'État fédéral résulte au point de vue historique et politique une différence considérable entre les deux formes d'union fédérative: c'est que la première est à peu près incapable de vivre et de fonctionner régulièrement; elle semble aujourd'hui condamnée par l'histoire, et, bien que spécifiquement distincte de la seconde forme, elle n'apparaît plus guère en fait que comme une forme de transition destinée à préparer le passage à l'État fédéral. L'État fédéral au contraire constitue une forme d'organisation sinon parfaite, du moins très supérieur à la confédération d'États, et qui, dans certaines circonstances de temps et de milieu, peut même présenter de grands avantages sur la forme unitaire. (Din toate aceste diferenţe juridice între confederaţia statelor şi statul federal rezultă, din punct de vedere istoric şi politic, o diferenţă considerabilă între cele două forme de uniune federativă; prima este aproape incapabilă de a trăi şi de a funcţiona cu regularitate; ea pare condamnată astăzi de istorie şi, deşi specific distinctă de a doua formă, ea nu apare niciodată, în fapt, decât ca o formă de tranziţie destinată să pregătească trecerea la statul federal. Statul federal, dimpotrivă, constituie o formă de organizare aproape perfectă, cel puţin cu mult superioară confederaţiei de state, şi care, în anumite circumstanţe de timp şi de loc, poate chiar să prezinte mari avantaje faţă de forma unitară.)***

Dar şi insuficienţa «guvernului comun» al statului dualist *«rend l'être central incapable de vivre et d'accomplir le but pour lequel il a été crée» (face corpul central incapabil să trăiască şi să atingă scopul pentru care a fost creat).* Şi mai

* *Neue Freie Press* din 27 februarie 1904.

** Louis le Fur, *État fédéral et Confédération d'États*, Paris, Marchall et Billard, 1896, p. 735.

departe *Le Fur* caracterizează confederația drept o «formă politică moartă» condamnată să fie *numai o stație* de oprire pe calea dezmembrării totale a unui imperiu: *Ces résultats sont confirmés par l'histoire qui nous montre dans la confédération d'États une forme morte, aujourd'hui complètement disparue ou du moins bien près de disparaître, et condamnée en tout cas, chaque fois qu'elle réapparaîtra, à ne constituer en fait qu'une étape dans le voie du démembrement complet d'un État en plusieurs États distincts, ou au contraire d'une réunion plus intime des États confédérés entre eux. (Aceste rezultate sunt confirmate de istorie care ne arată confederația de state ca o formă moartă, astăzi complet dispărută sau pe cale de dispariție și, în orice caz, condamnată de fiecare dată când va reapărea, să nu constituie, în fapt, decât o etapă în procesul dezmembrării complete a unui stat în mai multe state distincte sau, dimpotrivă, al unei reuniuni mai intime a statelor confederate între ele.)**

S-ar fi putut citi încă de mult, la bătrânul Weitz[120], că dualismul nostru este numai o «dezmembrare camuflată», asemănătoare oricărei alte confederații. El spune:

«O confederație este o garanție *informă* puțin satisfăcătoare pentru viața publică. *Ea apare, regulat, numai drept o treaptă de trecere spre alte formațiuni.* Istoria tuturor timpurilor ne învață că *această formă de stat este expusă unor dese crize;* legăturile slăbesc într-atâta, încât nu mai pot face față sarcinilor fundamentale ale vieții publice și atunci ori verigile din care se compune se destramă, ori se simte nevoia ca statul să-și refacă unitatea pe alte baze; sau – lucrul se poate întâmpla – ca unul dintre state să se simtă destul de puternic, pentru ca să-și asume deplina stăpânire asupra întregului organism sau a unei părți a lui. În orice caz, ideea unirii odată zdruncinată, micile îmbunătățiri care pot fi aduse nu mai pot însemna, de cele mai multe ori, mare lucru»**.

---

* *Ibidem*, p. 818.

** Weitz, *Grundzüge der Politik nebst einzelnen Ausführungen*, Kiel, 1872, Homann, p. 159.

Aceasta a fost, în trecut, soarta tuturor confederaţiilor. *Confederaţia romană* a durat numai de la 1806 până la 1813. *Uniunea germană* n-a durat şi ea decât de la 1815 până la 1866; iar *Confederaţia Americei de Nord* numai de la 1778 până la 1787.

Nu-i de mirare dacă şi noi am ajuns să discutăm chestiunea despărţirii. Şi nu numai kossuthiştii şi-au dat contribuţia în ultimii ani, în mod cinstit ori necinstit, ca să ajungem aici. Încă pe vremea mişcării memorandiste române din Viena, organele guvernamentale maghiare ameninţau cu imediata despărţire a Ungariei de Austria în cazul când împăratul ar primi delegaţia română, care număra 300 de membri. Împăratul n-a primit-o*. *Pester Lloyd* a început în repetate rânduri să cânte de atunci pe tonuri kossuthiste. Este interesant şi merită să fie notat aci pentru faptul că românii au continuat totuşi să lupte pentru ideea unui imperiu unic, chiar după respingerea delegaţiei lor de către împărat, chiar după încarcerarea conducătorilor lor şi chiar după dizolvarea cu forţa de către guvern a partidului lor naţional[121].

Pe vremea guvernării lui Bánffy, *Tribuna* de la Sibiu, polemizând cu *Pester Lloyd*, scria:

„*Pester Lloyd*, purtătorul de cuvânt al lui Bánffy, a declarat de curând că legătura *constituţională cu Austria a devenit pentru Ungaria o foarte îndoielnică cinste.* Aceasta înseamnă că «naţiunea nobilă» voieşte să desfacă, pur şi simplu, «această legătură de o cinste foarte îndoielnică». Maghiarii vor desface ei în adevăr o legătură care le-a creat şi le-a asigurat o poziţie dominantă în imperiu şi care, dacă a fost în general cuiva de vreun folos, apoi a fost exclusiv maghiarilor? Această hotărâre ar fi o absurditate, căci *numai şi numai Austria i-a susţinut pe maghiari şi numai Austria îi*

* După cum se ştie, mai târziu conducătorii delegaţiei române – 25 la număr – au fost urmăriţi de justiţie, judecaţi şi condamnaţi la Cluj de către juraţii maghiari la ani de zile închisoare şi apoi întemniţaţi. După ce au stat ani întregi în închisorile de la Seghedin şi Waitzen, au fost graţiaţi de împărat.

mai ține în viață. Fără puternicul sprijin al Austriei, extravaganții urmași ai lui Arpad ar fi fost de zece ori striviți și șterși de pe harta geografică a Europei. Se confirmă încă o dată zicătoarea: «pe cine Dumnezeu voiește să pedepsească, îi ia mai întâi mințile». Maghiarii sunt astăzi stăpâniți de anumite curente nebunești, care îi vor împinge, fără îndoială, în prăpastie. Căci dacă ei visează o Ungarie independentă, este o nebunie. Reduși la propriile lor puteri, maghiarii ar fi fost nimiciți de celelalte naționalități ale țării. Aceasta-i singura perspectivă care le-ar rămâne, dacă visul lor utopic ar deveni realitate. Ei însă nu-și dau seama că stau în fața prăbușirii; cred că Austria este primejduită, însă soarta monarhiei nu i-a interesat niciodată. *Totuși, monarhia habsburgică trebuie salvată. Și dacă maghiarii vor s-o distrugă, atunci mai curând vor pieri ei înșiși*".

Faptul că liberalii au fost totdeauna de aceeași părere cu kossuthiștii este și el destul de cunoscut.

Contele Friedrich Schönborn[122] a publicat la 5 aprilie 1905 în *Fremdenblatt* din Viena, sub titlul: «Cealaltă primejdie», un articol foarte remarcabil, în care îi acuză pe liberalii din Ungaria că au încheiat o înțelegere cu kossuthiștii. El aruncă asupra lor răspunderea pentru actuala iredentă maghiară, deoarece chiar acești liberali n-au fost niciodată altceva decât kossuthiști camuflați. Toate sunt adevărate, numai că descoperirea lor vine mult *prea târziu*. Ar fi fost de ajuns să se cerceteze listele electorale etnografice din Ungaria și s-ar fi putut constata, imediat, că toate circumscripțiile electorale maghiare au trimis în parlament aproape numai kossuthiști și așa-ziși «aspiranți naționali», de nuanța lui Appónyi. În schimb, candidații partidului guvernamental, cari se pretind favorabili înțelegerii, au fost declarați aleși în circumscripțiile electorale ale naționalităților. În aceste circumscripții – se știe – nu poate fi vorba de alegeri și dintre acei cari cunosc situația, nimeni nu crede că populația

românească și cea slavă este favorabilă guvernului. Și noi am relevat faptul că până astăzi încă toți maghiarii se entuziasmează pentru dușmanii fanatici ai Austriei, pentru toți acești Rákoczi și Kossuth. Cu această constatare se potrivește însă și ceea ce spune Andrássy despre compatrioții săi: «Acei cari și-au identificat numele cu interesele dinastiei, având, de asemenea (!), și meritul că au contribuit ca patria noastră să se poată menține până astăzi și să fie liberă, un Pázmány, un Nicolaus Eszterházy, *n-au câștigat niciodată în popularitate*»*

Însăși *Neue Freie Presse* a recunoscut, atunci când a început să facă atmosferă pentru kossuthism, următoarele: «cât de ademenitoare este melodia aceasta, câtă putere magică are strigătul: *despărțire de Austria!* se poate vedea cel mai bine din faptul că înșiși *membrii partidului guvernamental (maghiar) nu disprețuiesc să se servească de acest mijloc*»**.

Ceea ce crede despre dualism președintele de consiliu liberal Bánffy reiese cel mai bine din cuvântarea ținută de el în parlamentul maghiar, la 4 iulie 1904, în care el a stabilit esența parității, spunând:

«Pe o cazarmă scrie, de pildă, în limba germană și maghiară: *Cazarma Radetzky. Eu n-am nevoie de o astfel de paritate!*

Dacă inscripția este numai germană – acest lucru este o siluire împotriva căruia pot întotdeauna lupta. Dar dacă lângă inscripția germană stă scrisă și cea maghiară, paritatea este o realitate numai dacă *acest lucru ar fi făcut și la Viena*» (Vii aplauze, exclamații pe băncile stângei și ale extremei stângi.) Deci, pretutindeni unde în Austria există o autoritate comună trebuie vorbită și limba maghiară și trebuiesc afișate inscripții maghiare!

Cine își închipuie însă că chiar realizarea *acestor dorințe* extravagante va putea să mulțumească pe domnii maghiari, se

* Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich*, 1867, p. 117.
** *Neue Freie Presse* din 19 ianuarie 1905.

înșeală amarnic. Din discursurile ținute în parlamentul maghiar la 9 iulie 1904, cu prilejul dezbaterilor asupra majorității listei civile, au fost trase unele concluzii, care depășesc cu mult – după însăși părerea lui *Neue Freie Presse* – *«cadrul uniunii personale»*. Firește, după *liberum veto* urmează *liberum conspiro!* Fapta rea merge pe urmele nedreptății.

În același an, în decembrie, d-l Rakovszky a ținut un cunoscut discurs în care a făcut o aluzie obraznică «la dinastiile care au fost silite să plece în exil»! De altfel, pentru cunoscătorii situației, este de mult clar că, după concepția tuturor maghiarilor, greșeala *dualismului constă în faptul, așa cum lasă să se înțeleagă însuși contele Iulius Andrássy, «că avem un stăpânitor comun*. Trebuie să remediem aceasta, deci trebuie să schimbăm starea actuală de lucruri»*. Desigur, Andrássy are dreptate: durerea maghiarilor este că regele lor este în același timp și împăratul Austriei. Căci nu degeaba *sunt ei doar cu toții kossuthiști, în sensul «teoriei incompatibilității» a lui Ludwig Kossuth!*

După toate acestea, gândiți-vă la monstruozitățile constituționale pe care dualismul, în parte, le-a creat, iar, în parte, trebuie să le conserve intacte, căci altfel se duce de râpă întregul sistem.

Gândiți-vă numai: Austria formează împreună cu Ungaria, din punct de vedere constituțional, o confederație, și anume, un soi de uniune reală; Ungaria cu Croația *o varietate de stat federal;* Ungaria în sine – un «stat național» *centralizat;* regatele și țările reprezentate în consiliul imperial – *state unice descentralizate;* în plus, Bosnia și Herzegovina formează *ținuturile imperiale!*

Pentru ca să ții laolaltă această plăsmuire'e nevoie de cel puțin trei parlamente «centrale» întocmite fiecare în mod diferit, fiecare dintre ele având *două* corpuri reprezentative; trei guverne centrale; apoi *optsprezece* diete cu *optsprezece*

---

* Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich*, p. 278.

guverne; toate aceste întocmiri *au cele mai variate sfere de autonomie!*

Crede oare cineva că s-ar fi năruit imperiul, *dacă în 1867,* în locul acestei creațiuni imposibile și șubrede, *toate naționalitățile, care trăiesc în mase compacte în tot cuprinsul monarhiei, ar fi fost delimitate după marile lor ținuturi etnografice și apoi li s-ar fi dat acestora diete și guverne, împreună cu o autonomie moderată?!*

Cehii, croații, românii, rutenii, italienii etc. de abia au, cu mici diferențe, cele necesare pentru a-și putea susține viața lor națională. Maghiarii, dimpotrivă, se desfată, pur și simplu, având nemaiauzite privilegii. Și tocmai ei, cărora le merge atât de bine, fac întotdeauna cel mai mare scandal și cer «concesiuni» peste «concesiuni!».

Actuala harababură, cu cele *optsprezece parlamente și optsprezece guverne,* este ea oare mai unitară decât ar fi fost o structură constituțională federală formată din vreo *nouă* până la *zece* state, toate puse pe aceeași treaptă, toate având drepturi egale sub autoritatea *unui* parlament central, a *unui* guvern central și a unei jurisdicțiuni centrale, care să privească toate chestiunile legate de interesele comune?

Mai există oameni cari cred că actuala noastră cârpăceală medievalo-constituțională ar putea fi în zilele noastre cu succes «revizuită»! Pot oare naționalitățile, care sunt în plină efervescență, să se mulțumească cu o asemenea «revizuire» care de pe acuma se vede ce urmărește?

Orice om, lipsit de părtinire, care se îngrijește de puterea și destinul Imperiului habsburgic, trebuie să admită că actuala stare de lucruri, putredă până în măduva oaselor, nu mai poate dăinui. Din când în când, unii afișează o prefăcută mirare că diferitele partide naționale n-au un prea mare respect pentru toate aceste întocmiri. Aici se potrivește vorba lui *Luigi Palma: Per chè i trattati siano rispettati, devono essere rispettabili.*

Prin urmare, starea de lucruri actuală, precum și imposibilitatea de a soluționa problemele naționalităților se datoresc

în cea mai mare parte dualismului, care a introdus la noi abuzul privilegiilor de rasă. El a împărțit statul austriac polinațional de altădată în *două state și ele polinaționale.* Dualismul a împărțit națiunile, care aparțin de fapt coroanei Habsburgilor, între două state și împiedică unirea firească a tuturora, sub același monarh. De același lucru se plânge și R. Springer:

«*Dualismul nu a creat teritorii naționale. Leitha, ca hotar, este o idee atât de absurdă,* încât transformă o deosebire firească într-o artificială egalitate. Acest lucru abia trezește conștiința unității: ea scoate în evidență că și dincolo trăiește același conglomerat de popoare și deci, din punct de vedere etnic, nu-i nici un câștig! În același timp însă, acest hotar taie legăturile cu *românii, rutenii, germanii, jugoslavii*»*.

Mai departe, același autor, a cărui lucrare despre *Criza dualismului* o recomand călduros tuturor prietenilor unei Austrii-Mari, spune: «Acela care vede în monarhie o dualitate etnică se simte cu ușurință ispitit să spună: nouă ne lipsește o legătură comună, pe noi nu ne unește o limbă comună. *Dimpotrivă, noi avem nu una, ci mai multe limbi comune.* Germanii au dincolo două milioane de cetățeni de aceeași limbă, cehoslovacii două milioane, rutenii o treime de milion; în schimb, românii, croații, sârbii au dincoace sute de mii: deci, dacă luăm Leitha ca hotar, toate idioamele sunt comune, cu excepția celui polon și maghiar. În sfârșit, toți acei cari nu sunt germani, folosesc limba germană, fără excepție, drept limba comună și mijlocitoare, de care nu se pot lipsi și pe care n-o pot înlocui cu nici o altă limbă. Acestea sunt *realitățile etnice seculare,* pe care nu le poate șterge nici o putere de pe pământ și care sunt intens legate de toate fibrele politicii noastre**.

Am putea exclama împreună cu Dante: *E l'un l'altro si rode Di quei che un muro ed una fossa serra». (Și între ei se*

* R. Springer, *Krise des Dualismus*, p. 26.
** R. Springer, *Krise des Dualismus*, p. 25.

bat ca porcii în troace / deși sunt strânși de un zid și de o fortăreață.)[*] Robert von Mohl a înțeles și el cum trebuie prețuită importanța unificării naționale, spunând:

«Fărămițarea unui popor între diferite state este, ca atare, o situație nefirească și de aceea atrage după sine multe urmări proaste. Puterea și gradul dezvoltării spirituale suferă... dar mai ales un mare rău este faptul că conștiința naționalității și cea de cetățean al unui stat nu se confundă. La un asemenea popor, împărțit în mai multe state, se produce cu ușurință o mai mare atracție către ideea națională, decât către statul căruia îi aparține»[**].

Și Mohl recomandă, ca mijloc principal pentru *soluționarea* acestui conflict, *formarea unor state federale*.

După cum se știe, ura împotriva Austriei trezită din anul 1848 în Ungaria a fost menținută la cald prin toate mijloacele. Așa încât kossuthismul, care se găsea în continuă creștere, a obținut în cele din urmă o senzațională victorie. Nesfârșitul șir de probleme legate de armată, discuțiunile din parlamentul maghiar asupra cuvântului «și» între imperial și regal; repetatele atentate asupra monumentului lui Hentzi din Ofen; aproape zilnica insultare a stemelor imperiale, lucru care dăinuiește de zece ani; «aspirațiunile naționale» ale contelui Appónyi; în sfârșit, «afacerile național-maghiare», cunoscute până la saturație, – toate constituiesc dovada că maghiarii au avut nevoie de dualism *numai ca de un provizorat*, ca un mijloc care să ușureze o despărțire totală și definitivă.

Contele Iulius Andrássy spune în lucrarea sa citată: «...Ceea ce n-a putut obține absolutismul... a obținut dualismul, care a dat popoarelor (!) din cuprinsul monarhiei, o dată cu libertatea, adevărate comori (!) pentru care ele sunt gata să se sacrifice și să sângereze...»[***]. Numai că din această «libertate» și din aceste «comori» maghiarii au primit partea leului, ceea ce nu împiedică tragica evidență că aceste comori au fost

---

* Dante, *Purgatorio*, VI G.

** Mohl, *Enzyclopädie*, p. 578.

*** Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich*, p. 156.

risipite în mod ușuratic. Maghiarii astăzi nu numai că sunt «gata» să se sacrifice și să «sângereze» pentru această formă de stat, dar desfășoară o înverșunată luptă *împotriva ei*. Și tocmai același conte Iulius Andrássy, unul dintre partizanii cei mai «siguri» și «convinși» ai dualismului, i-a împins pe kossuthiști la luptă *împotriva* acestei forme de stat!

Cât privește așa-zisele «comori» și «libertatea» pe care dualismul ar fi trebuit să le-o asigure celorlalte popoare, noi știm mai bine rostul lor decât domnul conte. Un lucru însă am vrea să subliniem: surplusul de drepturi pe care împăratul l-a acordat maghiarilor a trebuit să le impună datoria să soluționeze, definitiv, problema vitală a Ungariei, – problema naționalităților. Ei au ocolit această datorie timp de 38 de ani. Aici putem aplica cuvintele lui Bluntschli: «Cine are mai multe drepturi are și mai multe datorii! Cine are un drept superior are și o datorie superioară. Cine își neglijează datoria în mod permanent, *i se ia cu legiuită îndreptățire dreptul respectiv*».

În această privință dualismul a dat un singur rezultat, în ce privește pe maghiari. El a împins la paroxism ura și înverșunarea naționalităților nemaghiare împotriva maghiarimii. Acest lucru nu dovedește câtuși de puțin că dualismul a asigurat naționalităților «libertatea» și alte asemenea «comori».

Gustav Beksits simte și el nevoia să se liniștească singur, vorbind despre devotamentul naționalităților față de destinele Ungariei. El scrie: «Cei cari și-au vărsat sângele pentru patria maghiară n-au aparținut întotdeauna națiunii maghiare în sensul strict (!) al cuvântului și totuși ei au fost maghiari adevărați. Slovacii, românii, sârbii etc. își vor vărsa sângele pentru patria maghiară *și în marile* războaie ale viitorului»*.

Noi, ce să spunem, nu suntem deloc atât de siguri, după cum este sigur onorabilul autor. Dimpotrivă. Lipsa de drepturi naționale n-a avut nicăieri ca rezultat întărirea devotamentului. Nouă ni se pare, dimpotrivă, că aceste naționalități, care au fost timp de 40 de ani asuprite și exploatate în cel mai

* Beksits, *A Dualismus Töriénete etc.* p. 294.

revoltător și rușinos mod, pentru a le ține încorporate unui «stat unitar național-maghiar», nu-și vor vărsa sângele zadarnic, pentru ca să aibă apoi iarăși parte de binecuvântata tiranie a maghiarizării.

Relativ la acest lucru d-l *Lefaivre* spune cu drept cuvânt: «*Les Hongrois... en dépit de leurs illusions, sentent bien qu'entre deux colosses, comme la Russie et l'Allemagne, l'État hongrois, force artificielle, ne pourrait se soutenir par lui-même, que le prestige du souverain les protège contre les Slaves et les Roumains, leurs ennemis intérieurs et qu'en perdant ce patronage, ils seraient écrasés par les haines et les rivalités coalisés contre eux, comme ils le furent autrefois, par la puissance ottomane». (Maghiarii..., în ciuda iluziilor lor, percep că între doi coloși, ca Rusia și Germania, statul maghiar, forță artificială, nu ar putea să se susțină prin el însuși, că prestigiul suveranului îi protejează față de slavi și români, dușmanii lor interiori, și că, pierzând acest patronaj, ei vor fi striviți de urile și rivalitățile coalizate împotriva lor, cum fuseseră altădată de puterea otomană.)**

Așa că d-nii Andrássy și Beksits ne vor da voie să avem poate o ușoară îndoială, în ceea ce privește dorința naționalităților să se jertfească pentru maghiari. A avut dreptate slovacul acela care a scris, în broșura intitulată «*Nemesis*», că acei dintre puținii maghiari, cari în general mai gândesc, au fost afectați în mod profund «de trista constatare că într-o clipă hotărâtoare ei n-au în toată Ungaria *nici un aliat*, cu unica excepția poate a evreilor»**. Și mai departe omul nostru de încredere slovac scrie: «Repet că *puterea actuală* a maghiarimii *depinde numai – am spune exclusiv – de sprijinul coroanei*. Dacă coroana i-ar retrage acest sprijin, puterea maghiară s-ar prăbuși, ca o casă făcută din cărți de joc»***.

Deci toată trăncăneala maghiarilor despre «constituția

* Albert Lefaivre, *Les Magyars pendant la domination ottomane en Hongrie*, vol. II, p. 434.

** A. Nemesis, *Figyelmeztetés a magyar politika intézöinek*, Turócz-Szt. Márton, 1898, p. 18.

*** Ibidem.

milenară a Ungariei», care ar fi trecut «în carnea și sângele *națiunii»* – nu este decât o excrocherie curată – și e menită să impresioneze doar pe vienezii înfricoșați. Nici un popor din Ungaria nu se sinchisește măcar *de această constituție!* Cele mai multe dintre aceste popoare văd însă în ea *nenorocirea lor!*

Soarta pe care și-a pregătit-o maghiarimea, în înțelepciunea ei politică, ne-ar fi putut lăsa rece, dacă n-ar fi fost vorba în același timp despre destinele întregii monarhii. Căci pericolul latent, care stă ascuns în problema ungară a naționalităților, poate deveni fatal pentru trăinicia imperiului.

Contele Iulius Andrássy știe foarte bine cum a devenit Ungaria o provincie a Austriei, căci spune:

«După catastrofa de la Mohács, Ungaria n-a mai putut fi stăpână pe voința ei, iar de soarta ei a dispus Viena, fără s-o întrebe. *Patria noastră a fost,* dacă nu de drept, *totuși, în fapt, o provincie austriacă»**.

Lucrul este adevărat. Dar el este și plin de învățăminte. Căci numai faimoasa «maturitate politică» a maghiarilor a fost cauza catastrofei de la Mohács și numai ea singură împinge, acuma, întreaga monarhie, pe căile care pot duce la o cădere și mai grozavă.

Dualismul însă n-a corespuns nici planurilor optimiste pe care și le-au făcut prietenii austrieci al acestei forme de stat, care sperau că vor lichida, în acest fel, problema naționalităților din Austria. Contele Andrássy spune în lucrarea sa: «Germanii de dincolo de Leitha nu mai pot avea hegemonia în imperiu»**. Noi sperăm că și hegemonia maghiară este – și încă rapid – pe ducă. Firește nu-i lipsită de comic atitudinea lui Andrássy care îi tratează de sus pe germanii din Austria de sus, și le dă, cu bunăvoință, sfaturi de ceea ce au de făcut în viitor în domeniul politic. El le recomandă «să termine cu doctrinalismul Asociației culturale germane și să nu disprețuiască celelalte naționalități (!). Ei să

* Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich*, p. 215.

** *Ibidem*, p. 49.

se identifice (!) total cu actuala constituție a monarhiei. Germanii nu trebuie să se mai gândească la rolul pe care în trecut l-au jucat, ci pe care îl pot juca în prezent și mai ales la ceea ce vor putea păstra în viitor»*.

Vom cita următoarea exclamație a unui neamț, din revista lui Maximilian Harden «*Die Zukunft*», pentru a o pune față în față cu rândurile de mai sus: «... Cum putem să uităm că dorințele cele mai îndrăznețe ale cehilor nu sunt decât o copie a pretențiilor pe care clica maghiară a reușit să le impună monarhiei, silind pe germani, pe slavi și pe români să accepte o limbă oficială necunoscută lor și abia pe jumătate dezvoltată?»**.

Acum când germanii din Austria se indignează, din cauza pretențiilor cehilor, care vor să restabilească imperiul istoric al lui Vaclav; când germanii din Boemia, în 1870, erau aproape pe punctul să cadă sub furcile caudine ale cehilor, pentru ca de atunci încolo să se zbată sub presiunea sistematicelor măsuri de cehizare luate de către stat, împărtășind astfel soarta naționalităților din Ungaria; când ei n-au scăpat încă de acest pericol, nu putem decât să le spunem, împreună cu cunoscutul personaj al lui Molière: *Tu l'as voulu, Georges Dandin! (Tu ai vrut-o, Georges Dandin!)*

Germanii din Austria n-au luptat niciodată, în mod serios, împotriva pactului cu ungurii. Dimpotrivă, mulți dintre ei sunt și astăzi cei mai convinși adepți și apărători ai «revizuirii» dualismului. Dacă acești germani recunosc dreptul istoric al maghiarilor, ei n-au dreptul să ceară nici o delimitare în Boemia, căci fraza despre «indivizibilitatea Boemiei este tot atât de istorică ca și aceea despre indivizibilitatea» Ungariei.

În acest mod ei sunt siliți să recunoască și constituția Boemiei, pe care o urăsc atât de tare. Nimic nu ajută toate subtilele distincții pe care le fac între constituția maghiară și cea boemă. Atâta vreme cât dualismul garantează o înaltă va-

* Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich*, p. 56.
** *Die Zukunft* din 2 octombrie 1897, p. 10.

loare «îngălbenitelor pergamente», asemenea distincții sunt sofisme, cu ajutorul cărora nu vor putea niciodată combate pretențiile cehilor, în ce privește dreptul lor istoric.

Dacă imperiul sfântului Ștefan a fost restabilit, de ce să nu fie restabilit, în triunghiul iliric, și imperiul lui Zvonimir, care nu-i mai puțin glorios?

Nici o putere din lume nu va putea să abată vreodată naționalitățile din Austria și din Ungaria, de la acele revendicări constituționale, consimțite maghiarilor, atâta vreme cât va dăinui situația privilegiată a acestora din urmă.

Căci și celelalte naționalități au, în aceeași măsură, conștiința propriei lor valori, cât o au maghiarii. Tocmai de aceea ele nu vor să înțeleagă *de ce tocmai maghiarii și numai ei* să aibă o situație constituțională privilegiată, așa cum le-o asigură dualismul.

Prin urmare, atâta vreme cât dăinuiește dualismul, problema naționalităților nu poate fi nici măcar parțial soluționată nici în Ungaria, nici în Austria. Căci nici un om cu mintea limpede nu se poate lăsa legănat de iluzia că acest imperiu se va putea consolida, atâta vreme cât națiunile din sânul lui, trezite la o deplină conștiință națională, sunt împărțite în națiuni dominante și dominate.

Atâta timp cât dăinuiește dualismul, întregul imperiu stă pe un vulcan, în permanență încălzit de patimile naționalităților umilite. Cutremurul acestui vulcan într-un moment în care monarhia va fi încurcată într-un război, va duce la consecințe incalculabile.

Într-o epocă, când principiul naționalităților își serbează cele mai mari triumfuri, iar state ca cel italian, grec, român, sârb, bulgar s-au ridicat din propria lor cenușă; într-o epocă când naționalitățile cele mai mici și despre care nu s-a mai vorbit se mișcă pentru a obține autonomia națională – într-o asemenea epocă, dualismul nu poate fi în nici un caz o formă de stat durabilă, pentru un imperiu compus din mai multe naționalități, așa cum este Austro-Ungaria. Căci astăzi, dualismul nu mai întrunește nici o condiție care să-l facă necesar

sau să-i justifice existența. Asaltul popoarelor din Austro-Ungaria împotriva dualismului este astăzi atât de puternic, încât nici o forță nu i se poate opune timp mai îndelungat.

Însă dualismul și multiplele lui consecințe răpesc imperiului orice simpatie nu numai înăuntru, ci și în *afara* hotarelor sale.

Nici un om cu judecată, care cunoaște simțul dezvoltat al națiunilor orientale de la miazăzi nu-și face iluzia că, în fața harababurii naționale și constituționale care ține într-un greu impas imperiul nostru, statele orientale ar mai putea nutri oarecare simpatii pentru ideile și stările noastre «istorice», amintitoare tot mai mult a evului-mediu. Într-adevăr, am ajuns un obiect de zeflemea și în toate statele orientale suntem antipatizați din pricina nesfârșitelor mizerii pe care le suferă naționalitățile aici. Germanii nu sunt, spune Moltke, în aceste țări iubiți, dar sunt respectați.

Noi nu suntem, din pricina dualismului nostru maghiar, nici iubiți, nici respectați. Dar suntem, în schimb, pur și simplu luați în râs.

Dualismul ar fi putut avea un rost atâta timp cât ar mai fi existat o cât de mică speranță, că germanii și maghiarii vor rămâne stăpâni peste cele două state principale. Cu alte cuvinte, atâta timp cât mai există o oarecare perspectivă să se poată înfăptui germanizarea în Austria și maghiarizarea în Ungaria. Sau, în sfârșit, atâta timp cât se putea presupune că acest dualism ar fi în stare să mulțumească, cel puțin, pe maghiari. Toate aceste premise au pierdut demult orice valoare. De aceea nici dualismul nu-și mai găsește azi nici o justificare.

Cu toate acestea, se încearcă mereu dregerea lui. Se vorbește despre «revizuiri» și de tratative duse «de la parlament la parlament». Vor din nou să spoiască și în orice caz să mențină sistemul, deși aceste inutile reparații înghit toate fondurile de devotament și de credință ale popoarelor, care trăiesc sub sceptrul habsburgilor. Însăși *Neue Freie Presse* a spus, de curând*, că, în toată această înțelegere austro-ungară,

* *Neue Freie Presse* din 27 mai 1905.

nu există *nici un singur punct* care inspirând încredere, să te poţi sprijini pe el. Totul a devenit *şubred, putred* şi *găunos*.

Aşa stau lucrurile. Şi aci toate reparaţiile sunt fără folos, căci ruina se apropie văzând cu ochii.

Din punctul de vedere al siguranţei publice a imperiului şi a popoarelor sale un singur lucru trebuie recomandat: imediata desfiinţare a acestui provizorat constituţional decăzut şi ruinat, – deci periculos pentru întregul imperiu, şi reorganizarea statului.

CAPITOLUL IX

PROBLEMA NAȚIONALITĂȚILOR ȘI POLITICA EXTERNĂ

Este un adevăr banal, dar care merită să fie foarte des repetat, că situația politică internă a unui stat este determinantă pentru politica lui externă. Acest lucru este în orice caz valabil, într-o măsură foarte mare, pentru imperiul habsburgic polinațional. Nici o țară nu va îndrăzni să se încurce în complicații războinice, atâta timp cât este divizată în interior și subminată de puternice curente centrifuge.

S-ar putea crede că acest adevăr elementar este privit, mai ales în Austro-Ungaria, ca un îndreptar de la care nu te poți abate. Din păcate însă, nimeni nu pare că se sinchisește de acest lucru. Suntem unul din membrii Triplei Alianțe în Europa și dispunem de atâtea și atâtea corpuri de armată; prin urmare așteptăm și noi «archiprêts» orice eventualitate, așa cum așteptau și francezii în 1870[123]. Există oare un patriot sincer care să nu se înfioare auzind, din nenorocire deseori, vorbindu-se de asemenea iluzii?

Directa legătură, între problemele noastre naționale și Tripla Alianță s-a manifestat în repetate rânduri în presă, în delegațiunile austro-ungare și chiar în străinătate.

Reprezentanții cehilor și ai jugoslavilor din Austria au protestat, după cum se știe, în toate ocaziile, împotriva rămânerii noastre în Tripla Alianță. Ei au căutat chiar să o slăbească. Pe de altă parte, slavii și românii din Ungaria au

folosit și ei diferite prilejuri pentru ca să critice această alianță, imputându-i față de dânșii, intenții dușmănoase.

Deși toate aceste manifestații nu contează atunci când este vorba de politica noastră externă oficială, totuși nici un om politic serios și conștiincios n-ar trebui să subaprecieze însemnătatea acestor manifestări. Și aceasta, cu atât mai puțin, cu cât este absurd ca naționalități însemnate din cuprinsul imperiului habsburgic să fie atrase tot mai mult, în sfera unei politici ruso-file.

Războiul din Asia răsăriteană a paralizat pentru câțiva ani activitatea Rusiei în Sud-Estul Europei. Câțiva ani nu înseamnă nimic pentru Rusia; pentru noi însă, aș putea spune că însemnează *totul*. Căci, ori *reușim în acești câțiva ani de liniște să punem din nou o trainică temelie imperiului nostru comun, ori niciodată nu vom mai avea o situație așa de prielnică*. După câțiva ani, fie și după 10-20 de ani, Rusia va deveni iarăși pentru noi cea mai gravă și mai permanentă primejdie. Oricare va fi politica urmărită de Rusia în Extremul Orient, aspirațiunile ei în Sud-Estul Europei rămân aceleași. Realizarea lor poate fi numai amânată; despre o renunțare la ele nici nu poate fi vorba.

Și, orice s-ar spune, scopul final al politicii externe rusești este și azi același, ca și pe vremea lui Petru cel Mare: nu o «influențare» platonică, nu o împărțire a sferelor de influență, ci pur și simplu stăpânirea Constantinopolului, cu toate țările care sunt direct și indirect legate de el. Asupra acestui lucru nu trebuie să ne înșelăm.

În ultimul război ruso-româno-turc[124], Rusia era cât pe ce să-și atingă scopul. Preliminariile de pace de la San Stefano recunoscuseră dreptul Rusiei de a avea garnizoane rusești în Bulgaria Mare, – creată de ea *pro forma* – și de a avea libertatea să concentreze aici armatele rusești, trecând prin România.

După art. VIII al acestor preliminarii o armată rusească de 50.000 de soldați urma să țină Bulgaria sub ocupație. Redăm textual: *Les troupes d'occupation russes en Bulgarie con-*

*serveront leurs communications avec la Russie, non seulement par la Roumanie, mais aussi par les ports de la Mer Noir, Varna et Bourgas, où elles pourront organiser pour la durée de l'occupation les dépôts nécessaires. (Trupele ruse de ocupație în Bulgaria vor conserva comunicările lor cu Rusia, nu numai prin România, ci și prin porturile de la Marea Neagră, Varna și Burgas, unde ele vor putea organiza, pe durata ocupației, depozitele necesare.)**

Acest protectorat trecător al Rusiei trebuia evident să-i servească pentru ca să-i netezească drumul spre Cornul de Aur. Atunci au intervenit puterile din Europa Centrală și au silit imperiul țarist să se ostenească până la Berlin pentru ca, împreună cu puterile centrale, să încheie o altă pace. Bineînțeles această pace n-a corespuns decât în mică măsură dorințelor conducătorilor statului rus și a fost primită de nevoie. Demonstrația flotei engleze la Dardanele și creditul votat de parlamentul englez pentru pregătirile de război au mai muiat rezistența Rusiei. Însă diplomații ruși n-au luat notă de acest lucru. De aceea, ei fac tot mai des auzită în Europa și în mod tot mai insistent următoarea știre: drumul Rusiei spre Constantinopol duce prin Viena. În 1890-1900 contele Caprivi[125] a declarat în parlamentul german, că la Petersburg există o răspândită părere, cum că drumul spre strâmtori trece prin Brandenburger-Tor.

Ne putem închipui cu ușurință ce ar însemna pentru monarhia noastră dacă o asemenea manevră din partea Rusiei ar da rezultatul dorit.

Într-un cuvânt, Rusia își dă seama acuma, mai mult decât oricând, că, în ciuda tuturor demonstrațiilor engleze, *Austria și Germania sunt statele hotărâte, în caz de război, să se opună planurilor ei în Sud-Estul Europei.*

Din scrierile așa zișilor panslaviști se poate vedea ce gândesc naționaliștii ruși despre politica lor în Orient. Așa, de exemplul *Fadejew*[126] spune: «totul depinde acum de posibili-

---

* *Le Traité de Berlin annoté et commenté* par Benoît Brunswick, Paris, Plon, 1878.

tatea de a soluționa problema slavă; ori Rusia își va întinde puterea până la Marea Adriatică, ori se retrage din nou după Dnipru. Până în ziua de astăzi, patria noastră a mers pas cu pas spre ținta ei tradițională»*.

Pe de altă parte Funck-Brentano expune în felul următor progresele făcute de la Petru cel Mare încoace:

Plaine immense, peuples sans bornes, domination mongole, influence byzantine, autocratie et nihilisme, doctrinarisme et humanitarisme, conjuration de palais, complots, assasinats, knout et licence, terre et ciel, tout a servi pour expliquer la Russie...

Elle n'est pas plus notre alliée naturelle qu'elle n'est celle de l'Allemagne, ou de l'Autriche et de l'Angleterre ou de la Turquie; elle n'a qu'un souci, s'étendre, qu'une ambition, grandir. Si elle y met des formes, c'est pour se faire mieux comprendre et admettre dans le prétendu concert européen.

Tout le monde et personne peut compter sur elle. Nous lui faisons des offres, elle les présente à Berlin, qui lui en fait des meilleurs; c'est à prendre ou à laisser, sans fausse honte ni faux honneur; son honneur, sa conscience, c'est elle-même. Elle n'en admet point d'autres...

*Toute alliance qui l'aide à grandir est bonne, tout autre, mauvaise. Elle participe au partage des États avec la même désinvolture qu'elle marche à leur conquête; réduit la Pologne et soulève les Balkans parce qu'ils sont slaves, et annexe Chinois, Turcomans, Arméniens, parce qu'ils ne le sont pas, mais parce qu'elle est toujours elle, la Russie***. *(Câmpie imensă, popoare fără granițe, dominație mongolă, influență bizantină, autocrație și nihilism, doctrinarism și umanitarism, conjurație de palat, comploturi, asasinate, cnut și corupție, pământ și cer, totul a servit pentru explicarea Rusiei... Ea nu este în plus aliata noastră naturală după cum nu este aliata Germaniei sau a Austriei și Angliei sau a*

* Des russischen Generals Rotislaw Fadejew Neueste Schriften, p. 47.

** Th. Funck-Brentano, *La Politique*, Principes, Critiques, Réformes, Paris, A. Rousseau, 1892, p. 315.

Turciei; ea nu are decât un scop, să se întindă, decât o ambiție, să se mărească. Dacă ea o pune în forme, aceasta o face pentru a fi mai bine înțeleasă și admisă în așa zisul concert european.

Întreaga lume și oricine poate să conteze pe ea. Noi îi facem oferte, ea le prezintă la Berlin, care, în definitiv sunt lucrurile cele mai bune pentru ea; aceasta se referă la a lua sau a lăsa fără falsă rușine și nici falsă onoare; onoarea sa, conștiința sa, este ea însăși. Ea nu admite deloc pe alții...

Orice alianță care ajută la mărire este bună, oricare alta, este rea. Ea participă la împărțirea statelor cu aceeași dezinvoltură cu care merge la cucerirea lor; distruge Polonia și răscoală Balcanii pentru că ei sunt slavi, și anexează chinezi, turcomani, armeni, pentru că ei nu-i aparțin, dar și pentru că ea este întotdeauna ea, Rusia.)

Este evident că expansiunea rusească în Sud-Estul Europei amenință nu numai statele orientale, ci mai ales existența imperiului habsburgic căruia nu-i poate fi câtuși de puțin indiferent și nici nu se poate să considere un lucru fără importanță, dacă cercul panrus se va strânge sau nu în jurul său.

Dar nu mai puțin primejduit de pericolul rusesc este și imperiul german modern. După ce la Berlin s-a născut convingerea că existența imperiului habsburgic constituie o problemă vitală pentru Germania, acest imperiu n-ar trebui să privească cu indiferență dacă este sau nu asigurată stabilitatea imperiului habsburgic.

Bismarck a spus, în celebra sa cuvântare din 6 februarie 1888 relativă la pericolul rusesc: «Cele întâmplate la congresul de la Berlin m-au decepționat; mi-au arătat că *aservind complet politica noastră celei rusești*, acest lucru nu ne-a ferit să ajungem totuși la ceartă cu Rusia, împotriva voinței și dorinței noastre. Această ceartă a ajuns până la amenințări, până la amenințarea directă cu războiul, pe care au proferat-o acei competenți s-o facă. Aici trebuie căutată originea tratatului nostru cu Austria».

Este cunoscut pasajul din acest discurs: «*Închipuiți-vă că Austria a dispărut de pe harta Europei;* atunci noi cu Italia suntem izolați pe continent. Între Rusia și Franța, între aceste două mari puteri militare vecine Germaniei, ne vom găsi permanent – în cazul cel mai probabil – unul contra doi sau vom depinde intermitent când de unul când de celălalt stat».

E drept că Bismarck a luat mai târziu dispoziția ca presa din Germania să scrie că prin tratatul încheiat cu Austria în 1879 el n-a făcut decât să garanteze situația acesteia, fără să se fi obligat să sprijine politica ei orientală, întrucât Germania n-are nici un fel de interese în Orient. Relativ la aceasta d-l Heinrich Geffcken[127] spune că afirmația presei lui Bismarck nu este adevărată și că deosebirea făcută nu stă în picioare. Căci ar fi incompatibil cu interesele vitale ale Austro-Ungariei ca politica rusă să-și urmeze mai departe calea și ar fi o greșeală politică și economică să se creadă cum că Germania ar putea admite acest lucru, fără să fie serios păgubită. O întindere a puterii rusești în Sud-Estul Europei n-ar slăbi presiunea pe care Rusia o exercită la Nord, ci ar întări-o numai, căci ar spori forța imperiului, a cărui întreagă istorie nu este decât un șir de cuceriri, făcute toate pe socoteala vecinilor săi. Friederich al II-lea a recunoscut acest lucru și l-a exprimat, arătând pentru ce motiv Prusia *nu poate să tolereze* o stăpânire rusească a Constantinopolului. Ceea ce era atunci valabil, pentru micul regat prusac, este de două ori pe atâta de adevărat pentru actualul imperiu german. Lăsăm de o parte faptul că pentru industria germană este de o foarte mare importanță ca exportul ei în peninsula balcanică să nu fie oprit de bariere rusești*.

Celebra scriere «Berlin-Wien-Rom» care apără în mod semioficial politica inaugurată după căderea lui Bismarck – așa zisul «curs nou» aflat în contrazicere cu politica practicată mai târziu de acesta din urmă –, afirmă în ce privește Orientul: «afacerile orientale constituiesc o problemă de

---

* H. Heinrich Geffcken, *Frankreich, Russland und der Dreibund,* Berlin, 1893, Wilhelmi, p. 110.

existență pentru monarhia habsburgică, iar neglijarea lor dăunează direct și indirect intereselor noastre; acest lucru nu s-a știut ori în mod voit s-a ignorat. El a fost explicat prin curioasele idei pe care și le-au făcut cei mai mulți dintre noi, idei încă în curs, despre sarcinele pe care le are de îndeplinit politica austriacă»*.

Și mai departe se spune: «Cetățenii imperiului german, care au un orizont politic mai larg, ar fi trebuit, dacă nu mai înainte, dar cel puțin în 1890 să-și dea seama că problema luării în stăpânire de către vecinul nostru de la nord-est a moștenirii turcești, a acestei *temelii a pământului, a acestui pod spre Asia și Africa,* după cum s-a exprimat prințul Bismarck față de contele de Saint-Vallier – interesează Germania, în aceeași măsură ca și pe Austro-Ungaria. Este o problemă eminamente germană dacă *cercul de fier slavono-rusesc încearcă să strângă trupul german dintr-o singură parte sau din două* (dinspre răsărit și dinspre miază-zi) și dacă drumul direct către Orient va fi închis Europei Centrale. Dacă această problemă este judecată după importanța ei, numai în aparență ea se plasează în urma securității hotarelor noastre din apus. După părerea prințului Bismarck această problemă este de o *însemnătate mondială, pe lângă care cearta pentru Alsacia și Lorena se reduce la una de minimă importanță»***.

...«Afară de toate aceste momente, situația este de așa natură încât Germania este *incomparabil mai interesată* în apărarea Austriei, în fața unui atac din partea Rusiei, decât este interesată *Austria* în apărarea granițelor noastre de Vest, împotriva atacului Franței!»***.

Panslaviștii au fost cei dintâi care au văzut că centrul de gravitate al problemei orientale se găsește în Austria. Generalul *Fadejew* spune: «Este vorba de următorul lucru:

---

* *Berlin-Wien-Rom. Betrachtungen über den neuen Kurs und die neue europäische Lage*, p. 38.

** *Ibidem*, p. 50.

*** *Ibidem*, p. 51.

nouă ne este imposibil să ducem un război în peninsula balcanică fără învoirea Austriei; și această învoire n-o putem, în nici un caz, obține. Priviți harta. Noi putem intra în Turcia numai prin porțiunea cuprinsă între gurile Dunării (!) și între șirurile de dealuri de la poalele Carpaților (!) răsăriteni. Accesul la această poartă este în mâinile Austriei. Dacă trecem Dunărea sau chiar numai Prutul, noi nu ne vom găsi cu spatele spre Austria. În această poziție delicată, o simplă demonstrație a bunei noastre vecine Austria ne va sili să ne retragem, după cum s-a și întâmplat în 1854. Accesul la Dunărea de Jos pentru armata noastră este cu putință numai cu un pașaport austriac; iar cât de binevoitoare ne este Austria, suntem informați în această privință»*.

Cunoscutul filozof *Eduard von Hartmann*[128] a spus între altele, vorbind despre însemnătatea vitală pe care o reprezintă politica rusească în Orient *tocmai din punctul de vedere al Germaniei*, următoarele:

«*Dacă Rusia ar ajunge să înfăptuiască ideea panslavistă cu ajutorul unei răscoale* generale a slavilor din Austria, atunci noi am avea în colosul panslavist un vecin de-o superioritate zdrobitoare și ne-am găsi în fața lui fără aliați; dacă acest imperiu slav s-ar alia cu Franța, noi am fi striviți fără rezistență și împărțiți între învingători. De aceea orice chestiune care constituie o problemă vitală pentru Austria constituie de asemenea și pentru imperiul german o problemă vitală»**.

Din aceste scurte considerațiuni și citate, reiese limpede că nu-i o frază goală afirmarea că Germania și imperiul habsburgic nu se pot lipsi unul de celălalt.

Părerea că pentru imperiul dunărean va trebui să înceteze interesul alianței cu Germania, din momentul în care existența lui n-ar mai fi amenințată de Rusia, este profund greșită. Această părere se bazează, după cum presupune autorul lui «Berlin-Wien-Rom»* pe o premisă lipsită de bază, anume că.

* Rotislaw Fadejew, *Neueste Schriften*, p. 13.

** Eduard von Hartmann, *Zwei Jahrzehnte deutscher Politik und die gegenwärtige Weltlage*, Leipzig, W. Friederich, p. 201.

între aceste două imperii ar fi numai o contradicție vremelnică!

În realitate, amenințarea existenței Austriei din partea Rusiei *va putea să ia sfârșit, și va lua sfârșit, numai dacă Rusia va lua în stăpânire, afară de Constantinopol și toate neamurile slave.* Adică dacă din monarhia habsburgică n-ar rămâne decât niște jalnice rămășițe.

La Viena s-a crezut multă vreme – și în Germania pare că se menține și astăzi această credință – că, pentru a preîntâmpina primejdia care amenință existența ambelor imperii, *ar trebui ca slavii din Austro-Ungaria să fie îngenuncheați prin toate mijloacele. În schimb germanii și maghiarii să fie întăriți în orice chip și chiar prin mijloace artificiale.* Cât de des nu s-a putut citi în ziarele germane că *dualismul* este o premisă a Triplei Alianțe, care are un puternic interes să mențină hegemonia maghiară în Ungaria. Căci maghiarii formează un stâlp (!) al Triplei Alianțe în imperiul habsburgic. De abia în ultimul timp, anumite cercuri par să recunoască într-o anumită măsură, cât de falsă este această concepție.

După cele expuse mai sus, se poate ușor înțelege de ce foarte multe dintre marile națiuni ale Austriei și ale Ungariei n-au încredere în Tripla Alianță. Tocmai pentru că maghiarii au fost în permanență privilegiați și alintați, aceste popoare nu văd în Tripla Alianță decât un mijloc de asuprire. Și hotărât lucru, nu se poate nega că această convingere are, din păcate, o bază reală. Văzând cât de adâncă este prăpastia între stăpâni și iloți, ținând seama de ura înverșunată a acestor naționalități împotriva asupritorilor lor, ne putem întreba cu teamă: unde va duce această situație? Dacă maghiarii au fugit în trecut, în masă, în tabăra prusienilor și italienilor, care le erau străini din punct de vedere național, numai pentru ca să se răzbune împotriva Austriei și pentru a-i provoca o înfrângere, cu atât

* *Berlin-Wien-Rom*, p. 90.

mai clar apare posibilitatea ca, la urma urmelor, toți slavii și românii să treacă în tabăra Rusiei «slave» și «ortodoxe».

Zi cu zi li se predică acestor slavi și români: germanii și maghiarii sunt cei mai înverșunați dușmani ai libertății voastre; căci numai ei împiedecă realizarea federalismului, și aceasta ca să vă poată asupri laolaltă. Pentru a împiedeca această jalnică situație, există un singur mijloc: Rusia, marele imperiu slav al țarilor! Rusia care a eliberat pe sârbi, pe bulgari etc. Numai Rusia poate să ne elibereze, căci ea este mare, puternică și slavă!...

Popoarele tinere și în ascensiune sunt înzestrate cu optimism și cred bucuros ceea ce doresc.

Și totuși, toate aceste popoare ar fi putut fi câștigate pentru Tripla Alianță, dacă această alianță ar înceta să se sprijine pe hegemonia maghiarilor și pe constituția din decembrie. Această constituție putea să se potrivească germanilor din Austria; acum însă nu mai corespunde nici măcar nevoilor lor.

Rusia tinde să strângă toate neamurile slave sub dominația ei. Dar putem să fim siguri că aceste neamuri slave nu se vor lăsa niciodată rusificate. Expansiunea rusească însă numai atunci își va ajunge scopul dacă ea va duce și la rusificare.

Dar cehii noștri, ca și slovacii, croații etc. sunt slavi, întocmai așa cum englezii, danezii etc. sunt germani; *însă ei nu sunt ruși* și, ceea ce a fost întotdeauna mai important, *ei nu vor să devină ruși*.

Firește, însă, ei vor și mai puțin să devină germani sau maghiari. S-a încercat să fie siliți la aceasta. Au trebuit atunci să-și spună: dacă e vorba că trebuie să ne lăsăm germanizați sau maghiarizați, atunci vom prefera mai degrabă să ne lăsăm rusificați. *Ba chiar mulți români, care doar nu sunt slavi*, spun deschis: mai bine ruși decât maghiari*.

Și în fond au dreptate. Dacă trebuie să piară este totuși mai

* Vezi, *La Question Roumaine en Transylvanie et en Hongrie. Réplique*, p. 140.

raţional ca să se dizolve într-un popor mare, care are viitorul în faţa lui, decât să se sacrifice pe altarul minusculei naţiuni maghiare, pentru ca aceasta să poată juca un mititel «rol european» într-un «stat maghiar independent».

Pentru a ne convinge cât de absurd este felul în care înşişi maghiarii tratează problema românilor, redau un pasaj din marele discurs ţinut de contele Tisza, asupra problemei naţionalităţilor, cu prilejul ultimelor alegeri*.

«Eu am mai spus-o şi altădată, dar sunt adevăruri a căror repetare nu strică. Este o ciudată ironie a soartei (!) că între *români şi unguri există* astăzi încă *atâta material exploziv*; pe când noi, dacă privim mai adânc cursul istoriei şi problemele ei, descoperim o solidaritate intimă între marile interese de viaţă ale acestor două rase. Căci aici, în această parte a Europei, în conglomeratul neamurilor legate între ele prin legături de rasă, tocmai *aceste două* neamuri sunt acele care nu au nicăieri cui să se alăture şi care trebuie să-şi urmeze mână în mână calea destinelor lor, împotrivindu-se unui curent popular mai mult sau mai puţin duşmănos (aprobare). Eu întrezăresc, în România independentă, care la graniţa noastră de Răsărit merge spre o dezvoltare atât de îmbucurătoare şi frumoasă, pe aliata naturală a marilor interese maghiare. Şi nu iau în nume de rău că şi concetăţenii noştri, români, cari trăiesc în patria noastră, se gândesc la această Românie independentă cu simpatie şi dragoste. Dar ei să nu uite că o *condiţie fundamentală* pentru realizarea acestei Românii independente este ca, aici, lângă ea, să existe într-o poziţie care domină valea Dunării, un puternic stat condus de naţiunea maghiară – admiratoarea libertăţii şi ca el să poată exercita o acţiune determinantă. (Aplauze vii).

Şi să înţeleagă românii că, tocmai din punct de vedere al asigurării existenţei unei Românii independente, *ei au aici de îndeplinit o singură misiune:* vor aduce naţiunii lor un ade-

* Vezi, Cuvântarea către deputaţia din Miskolcz a Contelui Stephan Tisza în *Pester Lloyd* din 16 ianuarie 1905.

vărat serviciu, numai atunci *când vor căuta să pună în valoare influența și stăpânirea maghiară* (!). (Tumultoase aprobări și ovațiuni)».

Aceste concluzii naive sunt încă o dovadă pentru totala lipsă de înțelegere cu care tratează maghiarii – acei care au «o mare pricepere politică» – problema românilor. Mai întâi: ei ascut și adâncesc contradicția între neamurile slave, pe de o parte, și între germani, maghiari și români pe de altă parte. Românii amenințați de slavi ar trebui însă să devie maghiari. Și un președinte de consiliu ungur prezintă astfel de gogorițe drept o politică de stat, fără să se acopere pentru vecii vecilor de ridicol.

Din contra, presa iudaică l-a aplaudat pe contele Tisza în mod călduros, pentru această perspicacitate politică! De altfel, este o mare greșeală când germanii, maghiarii și românii din cuprinsul monarhiei, sunt asmuțiți la orice ocazie împotriva slavilor, ca și cum trebuie neapărat și în mod absolut să existe o permanentă neînțelegere între aceste naționalități. S-a crezut, de multe ori și de multe ori se mai crede încă și astăzi, că slavii n-au avut, de la începutul acestui veac, o dorință mai arzătoare, decât aceea să se contopească în sânul Rusiei. Totuși noi am văzut că slavii din Austro-Ungaria se gândesc foarte puțin la o contopire cu poporul rus. Tumultoasa afirmare a principiilor naționale pe de o parte, adânca umilire la care sunt expuse acuma experiențele nenorocite cu germanizarea și maghiarizarea pe de altă parte – iată izvoarele de unde au ieșit ideile fantastice ale panslavismului, care astăzi devine un pericol real.

Dacă în 1848 sau chiar în 1867, dorințele naționale ale slavilor din Austro-Ungaria ar fi fost înfăptuite, dacă ei ar fi fost emancipați și considerați ca naționalități cu dreptul la o conștiință proprie în imperiul habsburgic, azi n-ar mai fi existat slavi care să aștepte izbăvirea lor de la prietenia Rusiei.

După cum ideile confederației latine n-au putut găsi nici până astăzi, nicăieri, un teren solid, tot astfel și ideea panslavistă și cu atât mai mult cea panrusă, ar fi încetat de mult să

țină sub vraja ei spiritele slavilor. Căci aceștia din urmă ar avea, astăzi, de făcut lucruri mai înțelepte. Fiecare popor slav ar fi ocupat, și încă din belșug, cu luarea unor măsuri politice pozitive privitoare la buna lui stare generală, în cadrul individualității sale naționale și politice; n-ar trebui să aștepte nici un ajutor, pentru eliberarea sa națională și politică, de la Rusia slavă și înrudită, așa după cum a așteptat odinioară Italia latină acest ajutor de la Franța latină și, prin aceasta, înrudită.

Totuși, diplomații atotștiutori și fel de fel de neisprăviți și-au dat toate silințele ca să-i împrăștie și să-i samene pe slavii din Imperiul habsburgic, ba în mijlocul germanilor, ba în mijlocul maghiarimii; deci nu-i de mirare că la urma urmelor și-a făcut loc între slavi ideea: nici germani, nici maghiari; mai de grabă slavi, mai de grabă ruși!

De mult, anumiți oameni înzestrați cu simț practic au prevăzut și afirmat că aici se va ajunge.

Slavii și românii din cuprinsul imperiului habsburgic luptă de decenii pentru dreptatea lor națională. Însă până astăzi fără succes. De decenii aceste popoare cer o constituție federală pentru ca să-și poate asigura și dezvolta existența națională. Din Austria însă li se răspunde cu fărămiturile care cad de la masa bogatului; în Ungaria – cu temniță și teroare. Umilirea și asuprirea au dus la rezultatul că toate aceste popoare au părăsit de mult orice speranță să-și mai poată atinge scopurile urmărite, pe cale parlamentară.

S-au văzut părăsite de către opinia publică mondială, iar în imperiu, sunt urâte și îngenunchiate de stăpânitori privilegiați. După cum omul aflat în mare nevoie se agață și de un fir de pai, ca să scape, tot așa au căutat aceste popoare un salvator pe care cred acuma că l-au găsit; iar acel salvator este: ideea slavă, Rusia! Și dacă Rusia de astăzi este slăbită, ei se bizuie pe Rusia de mâine.

Asuprirea și răpirea dreptului lor la o dezvoltare națională autonomă au îndârjit naționalitățile într-o foarte mare măsură. Iar îndârjirea într-atâta le-a orbit, încât aproape toate își

așteaptă salvarea de la un triumf al Rusiei, într-un mare război european.

Trebuie să cunoști aceste popoare, prin mijloace proprii, trebuie să fi avut prilejul unui contact direct cu conducătorii lor naționali, să urmărești cu atenție presa lor politică pentru ca să-ți poți face, aproximativ, o idee despre spiritul și curentele care domină în sânul lor. Din păcate Lamansky are dreptate când numește Austro-Ungaria «un imperiu compus din mai multe Irlande»*.

Majoritatea naționalităților își leagă speranțele de Rusia, căci nu văd cum ar fi cu putință ca Austro-Ungaria dualistă să devină un scut național pentru popoarele sale. Ele nu văd întrucât, de pildă, soarta popoarelor nemaghiare din Ungaria e mai bună decât aceea a polonezilor din Rusia. «Căci», spun ele, «ce interese naționale pot să ne lege astăzi de Ungaria pe noi – sârbii, slovacii și croații? Trebuie oare să sângerăm noi pentru existența Ungariei, ca să avem și pe viitor marea favoare a unei veșnice amenințări de maghiarizare? Pentru a duce și mai departe o existență tristă, fiind împiedicați în mod brutal în dezvoltarea noastră? Pentru a ne irosi, zi cu zi, și pas cu pas, cele mai bune forțe ale noastre în lupta contra îngenuncherii națiunii noastre de către maghiari?».

Această stare de spirit este generală și poate fi constatată la majoritatea slavilor din Austria. Este știut că cehii își arată bucuros simpatiile față de ruși. Știm de asemenea, cu toții, că cele 4 milioane de ruteni din Galiția răsăriteană, îngenunchiate de șleahta polonă, urăsc cu patimă pe asupritorii lor. Numai hegemonia polonă din Galiția, încurajată din Viena, poartă răspunderea faptului că astăzi majoritatea populației rutene, odinioară credincioasă împăratului și imperiului, se uită spre Rusia și așteaptă de acolo izbăvirea. Cele 2 1/2 milioane de slovaci, cari trăiesc în Nord-Vestul Ungariei nu încetează să demonstreze tuturor că Rusia nu dorește mai cu ardoare nimic altceva decât «să elibereze popoarele slave,

* *Zivaja Starina*, august 1895.

care sunt asuprite în Austro-Ungaria». Croații, cu tot catolicismul lor, sunt însuflețiți de speranțe asemănătoare, numai ca să poată scutura jugul odios maghiar și maghiaroid. Exact același lucru se poate observa la sârbi și sloveni.

În 27 iunie 1904, croatul maghiarofil, deputatul «maghiaroid» Stephan Kovacsevics a ținut în parlamentul maghiar un mare discurs în care a zugrăvit adânca ură a celor din neamul său împotriva maghiarilor. În timpul predicelor religioase s-a pus în discuție până și degradarea patronului național al maghiarilor, a Sfântului Ștefan.

De pe amvon și în adunări populare preoții ațâță poporul în mod deschis la ură, la răscoală, la despărțirea de statul maghiar. De curând, arhiepiscopul a interzis clerului dintr-o comună ca să mai pronunțe de pe amvon asemenea îndemnuri, nelalocul lor în biserică, și să fie cu băgare de seamă, să nu ajungă în conflict cu parchetul; însă acest îndemn n-a împiedicat clerul în agitația lui, ci l-a făcut doar mai prudent. Oratorul a cerut în sfârșit guvernului, cu toată seriozitatea, ca să elimine din toate slujbele, de la darea furniturilor etc., pe toți acei care nu sprijină în Croația politica maghiară!

Ocuparea Bosniei și Herzegovinei de către Austria s-a lovit de o puternică rezistență armată a populației acestor provincii și aceasta numai din cauză că ea detestă politica noastră față de naționalități. Mai este vie încă în amintirea tuturor insurecția din Bosnia[129] care a costat viața atâtor oameni și a impus sacrificii materiale enorme.

Românii din Ungaria și Transilvania nu sunt slavi. Dimpotrivă, ei sunt mândri de originea lor latină. Și totuși, majoritatea acestei populații își clădește și ea speranțele pe forța Rusiei! Absurda presiune maghiară asupra acestor români, a căror credință față de împărat a ajuns de pomină, a dus acolo că astăzi orice țăran întreabă: «Când vin oare rușii? Altfel n-o mai scoatem la cap cu ungurii».

La români se poate observa cel mai bine cum este provocată, în mod artificial, simpatia naționalităților pentru Rusia,

datorită dualismului și teoriei «asupra celor două rase», care-i stă la bază.

Încă din 1838, unul din conducătorii românilor din Transilvania, I. Maiorescu[130], a scris către N. Bălcescu[131], devenit mai târziu istoric[132], următoarele:

«Te înșeli crezând că oamenii aceia (ardelenii) au înclinații către muscali. Numai frica de unguri i-a dus la pasul disperat să se gândească că ar putea fi ajutați de ruși»*.

Pe de altă parte, este bine cunoscut că situația românilor din Ungaria și din Ardeal exercită o influență puternică asupra poziției politice a regatului României față de Austro-Ungaria. Problema româno-maghiară este una dintre cele mai importante probleme pentru politica noastră orientală.

Maghiarii, din partea lor, au bombardat permanent și foarte insistent ministerul nostru de externe din Viena cu plângeri asupra unor pretinse uneltiri «daco-române» din România. Contele Beust, care a fost întotdeauna binevoitor maghiarilor, s-a văzut nevoit încă din 1868 să intervină la București împotriva «mașinațiunilor daco-române». Politica maghiară de presiune și calomniere se poate vedea și din următorul pasaj luat dintr-o notă diplomatică, trimisă la Berlin contelui Wimpffen[133] de către contele Beust cu 40 de ani în urmă, la 5 februarie 1868. Contele Beust spune textual:

«Declarațiile conciliante din partea prințului Bismarck, repetate în ultima vreme, care ne fac să sperăm, în posibilitatea unei înțelegeri intervenite între Prusia și Austro-Ungaria au ocazia să se manifeste acuma printr-o intervenție la București. Rapoartele noastre informative trimise de acolo nu permit nici o îndoială că o admonestare energică ar fi tot atât de binevenită guvernului prințului Carol, cât și în Serbia pentru a nu fi tulburate interesele păcii și liniștea vecinilor (!). Se înțelege că d-l Brătianu[134], conducătorul politicii lor, tăgăduiește oficial «mașinațiunile daco-române» și declară că aspirațiunile de a forma un singur stat al tuturor românilor nu

* Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848*, București, 1889, p. 171.

sunt decât niște năluciri; însă, cu toate acestea, rămâne stabilit (!) că ideea unui regat al României Mari este în mod tacit favorizată (!) de guvern, că ea îl ispitește pe domnitor(!) și că există comitete, care în înțelegere cu guvernul, duc o operă de instigare a populației românești din imperiile vecine, atât în Ardeal, cât și în Bulgaria(!)»*.

Acestor bănuieli și calomnii neîntemeiate a urmat, după un an, la 5 februarie 1869, o reclamație aproape identică trimisă Cavalerului von Zulauf la București. Acolo se scrie între altele:

«Nu ne-a rămas necunoscut faptul că, cu toată atitudinea prietenească care se manifestă astăzi în București față de noi, importul de arme și înarmările continuă nestingherite, precum n-au încetat nici agitațiile (!) în sânul populației românești, din Ardeal și din Ungaria»**.

Deci, chiar de la începutul erei dualiste, politica noastră externă a avut greutăți permanente cu statele vecine, din cauză problemei naționalităților din Ungaria.

Contele Andrássy jun. recunoaște deschis în cartea sa că «una din cheile problemei naționalităților din Ungaria stă în raportul care există între noi și vecinii noștri de la miazăzi»***.

Înseamnă acest lucru, mai ales în ultimele decenii, ca să fie constrânși vecinii de la miază-zi să sprijine maghiarizarea prin mijloace polițiste? Da, acest lucru l-au așteptat maghiarii. Acest lucru l-au cerut încontinuu ministerului de externe din Viena și o mai cer încă și astăzi, cu orice ocazie. Maghiarii au devenit, totodată, adevărați virtuoși ai calomniei. Căci nu-i altceva decât o calomnie afirmația lor mereu repetată, din 1868 până astăzi, că agitația națională a românilor din Ungaria și Transilvania se datorește influenței regatului României. Dar

---

* *Die österreichisch-ungarische Monarchie und die Politik des Grafen Beust etc.*, p. 112.

** *Ibidem*, p. 200.

*** Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich*, p. 66.

în 1848 și apoi între 1850-1870, când românii din Ungaria și Transilvania purtau marile lor lupte naționale și redactau gazete politice antimaghiare ca «Federațiunea», «Gazeta Transilvaniei» și «Albina», – nici nu exista un regat al României, care să fi fost în stare să provoace la noi «tulburări»; căci pe atunci România avea destule griji proprii și avea de luptat greu împotriva turcilor – bunii prieteni și rubedeniile maghiarilor.

Discursul deputatului Dionys Pázmándy ținut în 24 noiembrie 1894 în parlamentul maghiar, în legătură cu vestitul proces al Memorandului de la Cluj, este semnificativ pentru felul cum au conceput maghiarii această problemă.

«Fără îndoială (!) că românii noștri n-ar fi putut să înceapă asemenea agitații, dacă n-ar fi primit sprijin moral și material din străinătate, – și în primul rând din România. Sunt cunoscute firele care leagă această agitație cu regatul României. Noi știm că acolo există o mare «Ligă națională» care, sub pretextul studierii limbii române, nu râvnește la altceva (!) decât la unirea tuturor românilor într-un singur stat, ceea ce, în vocabularul politic al zilelor noastre, se cheamă iredentism. Această ligă numără în România sute de mii de membri, care aduc sacrificii materiale foarte mari pentru scopurile Ligii. Se trimit bani încoace, se trimit agenți, se subvenționează presa; ba s-a creat în țara noastră până și un fel de administrație secretă!

Unii au voit să ridice această problemă în străinătate, căutând să câștige anumite națiuni latine în acest scop. Înainte de toate, noi trebuie să respingem cu ultima energie concepția că tranșarea acestei probleme ar putea aparține vreodată unei puteri europene. (Aprobare vie). Este o chestiune a noastră, exclusiv internă, și nici o putere străină n-are dreptul de a interveni în dezbaterea ei. (Vie aprobare generală.)“*

Maghiarii au protestat adeseori împotriva faptului că

* Ședința Parlamentului maghiar din 24 noiembrie 1894. Cuvântarea lui Dionys Pázmándy împotriva românului Dr. Șerbanu[135], care a făcut dualismul răspunzător pentru toate mizeriile îndurate de naționalități.

românii au pus problema naționalităților din Ungaria, în fața tribunalului opiniei publice europene. Protestul lor însă n-a servit la nimic*. Iar dacă «puterile străine» au intervenit sau nu în această chestiune, «exclusiv internă» și ungurească, probabil acest lucru se știe la Ballplatz și probabil că se apreciază cu totul altfel decât o fac maghiarii.

Este un fapt necontestat că starea de spirit a românilor, și ei numără astăzi aproape 12.000.000 de suflete, este net ostilă maghiarilor. Mai departe, iarăși este un fapt sigur, că simpatiile pentru luptele și suferințele românilor, precum și a celorlalte naționalități asuprite din Ungaria sunt foarte vii și unanim împrăștiate mai ales în Regatul României.

După vizita pe care a făcut-o Regele Carol I al României împăratului nostru la Budapesta, a apărut în «Nationalzeitung» din Berlin un articol senzațional asupra relațiilor dintre România și Ungaria. «Pester Lloyd» a răspuns la acest articol cu un alt articol pe 2 coloane și jumătate, redactat de guvernul maghiar. Redau aici părțile caracteristice ale acestei polemici, căci ele arată foarte plastic și nu mai puțin drastic, ce încurcături și conflicte penibile ne pregătesc maghiarii, în relațiunile noastre externe.

Sub titlul: «Problema românească și Tripla Alianță», «Nationalzeitung» din Berlin a publicat un articol din București, care i-a parvenit «dintr-o sursă bine informată». Autorul articolului constată, înainte de toate, că vizita regelui Carol la Budapesta n-a confirmat, din păcate, speranțele legate de ea, anume că această vizită să aibă un efect liniștitor asupra mișcării naționale românești, atât dincoace cât și dincolo de Carpați. Spiritul românilor din Ungaria este și mai îndârjit ca înainte, iar în România pasiunile sunt, în așa măsură dezlănțuite, încât nici un partid politic nu se mai poate

* Tocmai în momentul când scriam aceste rânduri am primit ultimul număr din revista engleză *The Contemporary Review*, nr. 472, aprilie 1905, care publică sub titlul *The future of the Peoples in Hungary by* D. Draghicesco (Profesor of the University of Bucarest) – un articol bine scris și pronunțat antimaghiar asupra problemei naționalităților din Ungaria.

sustrage acestei mișcări. Ba, s-ar putea chiar afirma că, din această cauză, stabilitatea cabinetului Sturdza[136] este considerată ca fiind serios amenințată, dacă nu chiar zdruncinată. Mândria națională este adânc jignită și cere satisfacție, ba chiar o jertfă; această jertfă ar putea fi însă numai cabinetul Sturdza, cu toate că el n-are nici o vină în toată această chestiune.

După cum se poate vedea după starea de spirit provocată de către adversarii lui Sturdza, căderea cabinetului sau dizolvarea parlamentului par a fi inevitabile. Aceasta numai dacă în timpul cel mai apropiat nu se vor arăta semne vizibile că vizita de la Budapesta a regelui Carol a convins guvernul ungar de absoluta necesitate a unui tratament mai blând pentru românii din Ungaria, necesar atât pentru consolidarea situației interne a Ungariei, cât și pentru a da posibilitatea României să se alăture Triplei Alianțe și mai ales politicii Imperiului habsburgic. Însă, acest din urmă lucru pare să fie extrem de îngreuiat și în condițiile actuale, de-a-dreptul imposibil, dacă între cetățenii din România și-ar face loc convingerea generală că guvernul maghiar are intenția să maghiarizeze cu forța cele trei milioane de cetățeni români. Pe cât de puțin o mișcare iredentistă poate conta pe sprijinul guvernului român, tot atât de puțin ar putea să admită însă orice guvern român ca celor 6 milioane de români, cari trăiesc în afara Regatului României, să le fie răpite naționalitatea, limba și obiceiurile lor. Căci orice om politic știe, ba până și orice cetățean din România o simte, ce soartă ar aștepta în acest caz pe acei 6 milioane de români cari constituie astăzi un stat național independent. Iar faptul că, odată cu soarta lor, ar putea să fie pecetluită, și încă cu ușurință, și soarta națională a 6 milioane de maghiari este o foarte slabă consolare pentru națiunea română.

După vizita regelui Carol I însă, în locul unui tratament mai blând, au fost puse în aplicare noi măsuri judiciare și politice împotriva românilor din Ungaria. Aceasta a făcut o penibilă impresie.

Ultimele întâmplări și evenimente, spune mai departe articolul din București al lui «Nationalzeitung», au indispus adânc pe oamenii politici români, cari sunt prieteni ai Triplei Alianțe, iar pe Sturdza l-au pus în imposibilitate de a putea apăra o asemenea politică, față de adversarii ei. Dar dacă Sturdza va fi nevoit să se retragă, pentru ca să poată apăra în parlament, cu toată sinceritatea, politica sa privitoare la naționalități, împotriva acuzațiilor ce i se aduc, atunci de abia nu se va mai găsi un alt președinte de consiliu român care să aibă o ținută atât de măsurată și rezervată în problema naționalităților, cum a avut-o Sturdza în tot acest timp. «Însă atunci – citez textual – dacă nu oamenii politici, cel puțin generalii din Austro-Ungaria își vor fi dat seama în cel mai apropiat timp de deosebirea între o mobilizare făcută în conformitate cu alianța germano-austriacă, când însă România se pregătește de război în contra Rusiei, și o mobilizare când România se pregătește dimpotrivă de război contra Austro-Ungariei. Retragerea lui Sturdza, în actualele împrejurări, va deschide, din nou influenței rusești, un drum liber nu numai în Macedonia și în Balcani, ci și în ținuturile Dunării de Jos, – de ambele părți ale Carpaților».

La această întâmpinare, guvernul maghiar a dat următorul răspuns d-lui D. Sturdza, prin ziarul său «Pester Lloyd»:

„Întrucât nu-i cu totul exclus ca ideile răspândite de «Nationalzeitung» să reușească să tulbure, ici și colo, încrederea în șansele politice ale Triplei Alianțe, nu socotim cu totul de prisos (!) să ridicăm și noi glasul împotriva unei informări a opiniei publice din Germania, atât de inexacte».

Și deodată iată că articolul lui «Pester Lloyd» începe să dea explicații și să ceară scuze unui stat străin. Citām textual:

«Prima greșeală, de fapt, rezidă în afirmația că spiritele românilor din Ungaria ar fi astăzi mai îndârjite ca oricând...».

La fel de greșită este afirmația cuprinsă în menționatul articol din București, cum că Jeszenzky[137] ar fi luat parte ca procuror în procesul Memorandului. Jeszenzky a apărut ca acuzator public în procesul «Replicii» unde era numai un sin-

gur (?) acuzat, care s-a sustras însă pedepsei, fugind în România unde se află și astăzi – îl cheamă Aurel Popovici[138] – și este în slujba Ligii. Dar rechizitoriul pe care l-a făcut Jeszenzky în procesul«Replicei» nu conține nici un rând, nici un cuvânt, care ar fi putut fi interpretat chiar cu cea mai răuvoitoare intenție, drept o insultă sau o provocare față de națiunea română sau de Regatul român. Dacă, bineînțeles, nu identificăm pe ziariștii de la «Replica» cu națiunea română și cu Regatul român și nu voim să considerăm ideile dacoromâne (!) și iredentiste (!) exprimate în «Replica», drept idei ale națiunii române și ale Regatului român.

Legea privitoare la naționalități nu poate și nu trebuie să fie astfel interpretată, încât, cu ajutorul ei, să se creeze românilor o situație națională specială pe seama egalității de drepturi (!) a ungurilor (!) și a celorlalte naționalități (!). Însă pe cât de hotărât este guvernul maghiar, ca să protesteze împotriva unei astfel de interpretări, tot atât de dispus este (!) să țină seama (!) în fiecare caz concret, de dorințele și reclamațiunile îndreptățite ale românilor.

România și Monarhia noastră sunt sortite, din motive politice internaționale, să fie aliate spre a respinge primejdiile comune. Ar fi o miopie (!) de neiertat să se treacă cu vederea acest lucru din cauza anumitelor (!) chestiuni politice interne, de mâna doua și a treia (!).

Nimeni nu poate imputa (!) guvernului ungar că el n-ar (!) aplica, în practică, legea naționalităților sau că ar avea și ar aplica față de români niscaiva legi speciale»*.

Această nevoie imperioasă a guvernului Bánffy, de a justifica politica sa față de naționalități înaintea Regatului României, de a scuza teroarea lor față de români, într-un cuvânt, de a tăgădui sau de a atenua măcar asuprirea acestora – constituiesc cea mai elocventă dovadă că Ungaria, nu numai că a trebuit să tolereze «imixtiunea» unui stat străin, ba să-i dea și socoteală. Dar toate acestea dovedesc și altceva: că

* *Pester Lloyd* din 10 noiembrie 1897.

acest stat național maghiar care se pretinde atât de susceptibil, are nevoie de amiciția României, cel puțin tot atâta cât are acest stat un asemenea interes față de Ungaria și că politica de maghiarizare poate fi dusă numai atâta vreme cât acest lucru este permis de către Viena.

Se ridică însă voci și în străinătate, care cer o intervenție în toată regula în problema noastră generală a naționalităților. Astfel Charles Loiseau pledează în cartea sa, invocând situația slavilor din Balcani și criza din Austria, pentru ca să ceară completarea alianței franco-ruse, în sensul ca aceasta să-și propună ca scop eliberarea slavilor din Austro-Ungaria! El spune textual: ...*«une politique inspirée par le sentiment national (français) qui a choisi pour pivot, en aversion ou par crainte de l'Allemand, l'alliance russe, doit le proposer pour complément, le reclassement, l'émancipation, les progrès des Slaves d'Autriche-Hongrie et de la péninsuie, sans peine d'être non seulement incomplète, mais precaire». (o politică inspirată de sentimentul național (francez) care a ales ca pivot, în ura sau de teama de german, alianța rusă, trebuie să o propună pentru complinirea, reclasarea, emanciparea, progresele slavilor din Austrio-Ungaria și din peninsulă fără dificultatea de a fi nu numai incompletă dar și precară.)**

Adâncirea contrazicerilor între naționalitățile Ungariei și greutățile pe care le creează astfel această politică guvernului din Viena, și mai ales opera de maghiarizare iese în evidență și în următorul pasaj, pe care-l spicuiesc din cartea «Berlin-Wien-Rom», de care am pomenit mai sus:

«Aici (în Austro-Ungaria) nu poate fi vorba de un proces de germanizare, ci doar de unul de maghiarizare. Brutalitatea cu care este dusă această maghiarizare constituie una din primejdiile cele mai serioase care au stat în ultimii ani, în fața guvernului din Viena.

Dându-și foarte bine seama că rasa dominantă simte cum

* Charles Loiseau, *Le Balkan. Slave et la crise Autrichienne*, Paris, Perrin & Co., 1898, p. 333.

pământul, ocupat cu forța, i se clatină sub picioare, slavii și românii din Ungaria ajung – datorită teroarei maghiare îndreptată împotriva lor, – să aibă conștiința dreptului și datoriei lor în a-și valorifica aspirațiile naționale. Politicește vorbind, raporturile între români și maghiari sunt incomparabil mai importante, căci aceste raporturi se reflectează în complicațiile politicii interne a regatului vecin. De când a fost suprimată în Ungaria influența funcționarilor germano-austrieci, care căutau să îmblânzească lucrurile, elementul german nu vine decât în treacăt în atingere cu partea de răsărit a imperiului. În acest timp contrazicerile existente între toate celelalte neamuri, au ajuns la o sălbăticie și la o gravitate nemaipomenită.

În consecință, greutățile principale de care trebuie să se țină seamă și cu care trebuie să lupte guvernul vienez se găsesc cu totul în altă parte, decât în general se presupune»*.

Această politică a unei hegemonii maghiare, creată și susținută artificial, ne face absolut imposibilă orice politică externă rațională, clară și fructuoasă. Nu ajută la nimic asigurările date în fiecare an de ministerul nostru de externe, cum că noi urmărim cu simpatie evoluția liberă și independentă a statelor balcanice. Politica noastră internă, mai ales în Ungaria, se găsește însă în puternică contrazicere cu aceste asigurări. Fadejew spune, și trebuie în acest punct să-i dăm dreptate: «Existența unor imperii slave libere, la hotarul unor țări slave îngenunchiate, este imposibilă. Pe un mal al râului (Sava), prin vadul căruia poate să treacă și o găină, trăiesc popoare libere; pe celălalt mal domnește o politică de neîntreruptă deznaționalizare, pe care o practică germanii și maghiarii. Cum se poate închipui așa ceva ?»**.

Tocmai în acest moment, ziarele maghiaro-iudaice îl atacă vehement pe contele Goluchowski, sub pretextul că el n-a fost în stare să împiedice uniunea vamală sârbo-bulgară. Maghiarii ar trebui să-și reproșeze lor înșiși acest lucru. Căci

* *Berlin-Wien-Rom*, p. 46.

** Fadejew, *Neueste Schriften*, p. 15.

numai ei sunt de vină că statele balcanice se aliază cu bucurie împotriva noastră.

Cum putem avea noi o politică orientală folositoare, când în Ungaria românii sunt zilnic băgați în temniță, când sârbilor și slovacilor le sunt literalmente răpiți copiii, pentru a fi trimiși în ținuturi maghiare, cu scopul să fie acolo maghiarizați? Este oare o situație firească în monarhia noastră, când trebuie să aranjăm în așa fel politica noastră externă, ca să putem ține în frâu cu ajutorul ei, propria noastră populație? A fost nevoie să încheiem o alianță cu România, pentru ca să cerem apoi guvernului ei, printre altele, și exercitarea unei «influențe amicale» și împăciuitoare asupra celor 3 1/2 milioane de români, din Ungaria și Transilvania?

Cu privire la Italia, d-l Geffcken ne spune deschis că Austro-Ungaria are interes să se alieze cu această țară și pentru motivul «că o legătură mai strânsă cu această țară» ar constitui «într-o oarecare măsură o asigurare împotriva uneltirilor iredentiste»*.

Relațiile între Italia și Germania, a căror cordialitate a fost dovedită prin trimiterea principelui moștenitor la înmormântarea lui Victor Emanuel[139] în 1878, s-au răcit puțin atunci «când guvernul italian s-a arătat incapabil să reprime agitațiile iredentiștilor; ba mai mult la sfârșitul anului 1878 s-au făcut funeralii naționale generalului Arizzani, președintele asociației «Italia irredenta», ceea ce a provocat o indispoziție puternică la Viena. Toleranța față de o minoritate gălăgioasă, care a primejduit bunele relațiuni cu Austria, a fost de altfel aspru condamnată și în parlament, de către Visconti[140] și Mancini[141]; guvernul recunoscând greșeala pe care a făcut-o, a respins hotărât propunerile iredentiștilor Bovio[142] și Cavalotti[143] și a înnăbușit acest fel de manifestații»**.

Așa scrie Geffcken. Pentru noi însă, o asemenea politică externă nu este de loc propice să consolideze puterea noastră, să ridice prestigiul nostru și să ne asigure în afară securitatea.

* H. Heinrich Gheffcken, *Frankreich, Russland und der Dreibund*, p. 153.
** *Ibidem*, p. 149.

Și nu-i nici o mirare dacă astăzi iredentismul s-a întins așa de mult în Italia. Dacă noi de la început am fi avut, față de concetățenii noștri italieni, o politică care să le fi asigurat în Austria un cămin, așa cum le-a fost asigurat italienilor la Tessin, nu s-ar fi ajuns în Italia la manifestații și la «reprimarea» acestora. Pârâiașul iredentist nu numai că nu s-ar fi putut transforma niciodată într-un șuvoi, ci ar fi secat de mult. Mai ales dacă izvorul lui, care se găsește la noi, ar fi fost, – la timp, – astupat.

Același lucru se poate spune și despre România. Și acolo au avut loc în repetate rânduri manifestațiuni și încă pe o scară mult mai mare decât în Italia. Însă numai împotriva maghiarilor. Se poate dovedi exact că aceste demonstrațiuni au început însă numai după ce a început politica de maghiarizare.

Trebuie să fi văzut, de pildă, uriașa demonstrație antimaghiară din București[144], organizată cu ocazia marelui proces de la Cluj împotriva românilor, și numai având o idee despre popularitatea «problemei naționale» în România te poți convinge că curentul popular poate impune oricărui guvern peste Carpați și în orice clipă anumite gesturi ostile față de maghiari, deveniți odioși tuturor popoarelor din Sud-Estul Europei.

În sufletul tuturor naționalităților din Ungaria, Transilvania și Croația se ridică un val de ură și de îndârjire împotriva maghiarilor; atitudinea acestor din urmă poate duce la incalculabile urmări.

Noi am putut vedea cu ocazia evenimentelor din 1848 că aceste sentimente nu sunt fraze goale. Pe atunci, naționalitățile nu aveau nici școli, nici presă naționalistă și nici asociațiile nu puteau ține adunări etc. Și totuși cât de viguros, cât de impetuos au izbucnit patimile lor! Dar încă astăzi! Nu vreau să schițez măcar tabloul; ar fi prea groaznic. Fără îndoială, acuma maghiarii practică politica lor de teroare, plină de primejdii să aprindă incendiul, într-un mediu lesne inflamabil.

Nici în Austria lucrurile nu stau cu mult mai bine.

În această privință Dr. Menger a avut perfectă dreptate, atunci când a spus odată în consiliul imperial al Austriei:

«Dr. Herold a afirmat că putem ignora politica externă. Aceasta este posibil, numai atunci când nu există temeri că această politică externă să meargă rapid spre o criză fatală, care să domine și situația internă. Dar într-o vreme când noi trebuie să rânduim în bună parte chiar politica noastră internă așa fel încât statul să fie înarmat împotriva unor primejdii externe uriașe, îngrozitoare, pe care nici nu vreau să le zugrăvesc, căci cea mai îndrăzneață fantezie nu poate înfățișa nenorocirea care ne-ar lovi în cazul unei înfrângeri, – într-o asemenea vreme, politica externă nu poate fi cu totul lăsată de o parte; trebuie să dorim ca marea cauză a culturii occidentale din Austria, în lupta deschisă contra răsăritului, să fie întărită nu numai prin plata impozitelor și a altor prestații, ci și prin adânci sentimente de solidaritate interioară»*.

Acest pericol poate fi, astăzi, amânat pentru câțiva ani de zile. Cu toate acestea, noi rămânem expuși acestei primejdii atâta vreme cât nu vom fi soluționat, în mod durabil și satisfăcător pentru toate părțile, problemele noastre privitoare la naționalități. Acest lucru trebuie făcut în mod unitar atât pentru partea de dincolo cât și pentru cea de dincoace de Leitha.

Dacă ne gândim că și Rusia, aflată și ea în primejdie, ar căpăta acum o constituție democratică și ar acorda, cu mult înaintea noastră, o largă autonomie naționalităților ei, – polonezilor, finlandezilor, lituanienilor, românilor etc. –, în ce situație ne-am găsi noi atunci?! În asemenea situație prăbușirea monarhiei noastre și înfăptuirea idealului panslavist ar fi numai o chestiune de timp.

Colosul panslavist, așezat în aceste părți sudice și răsăritene ale Europei, ar amenința după opiniunea contelui

* Darea de seamă asupra ședinței Parlamentului austriac din 15 octombrie [decembrie] 1894.

Andrássy să sugrume Europa, îmbrățișând-o*. Nu știu dacă acest pericol este în aceeași măsură de amenințător, pentru întreaga Europă; dar pentru monarhia noastră el este, fără îndoială, cu totul real.

Generalul Fadejew ne spune cum își închipuie el imperiul panslavist într-o atare situație: «Europa răsăriteană odată liberată, are nevoie de o strânsă legătură care s-o unifice, are apoi nevoie de un suveran comun, cu un consiliu comun. Conducerea tuturor chestiunilor internaționale și armata vor fi concentrate în mâinile țarului rus, conducătorul firesc al tuturor slavilor și al tuturor dreptcredincioșilor (!). Este, de asemenea, necesar ca orice cetățean al neamurilor, astfel unite, să fie un cetățean adevărat al marei familii formată din popoarele slave. Nu va fi posibil să punem sub steagul rusesc toate forțele armate ale popoarelor slave, așa cum este cazul în Germania de Nord. Dar va fi de ajuns ca toate trupele active, atât în timp de pace cât și în timp de război, fie în țara proprie fie în cea străină, la fel și fortărețele și intrările de la Marea Neagră, să stea așa cum va cere nevoia, sub comanda neîngrădită a șefului suprem. În acest chip toate părțile de sine stătătoare ale Marei Uniuni, vor reprezenta în fața lumii un singur imperiu»**.

Profesorul Funck-Brentano are prin urmare toată dreptatea atunci când spune despre politica noastră în Orient că e lipsită de atitudine: «*Vouloir l'indépendance des États balkaniques et ne pas l'accorder aux Slaves de son propre empire, c'est vouloir l'absurde, désirer l'impossible*». *(A vrea independența statelor balcanice și a nu acorda slavilor propriul lor imperiu, este a vrea absurdul, a dori imposibilul.)****

Cehii, spun unii, întrebuințează astăzi fraze rusofile, numai ca o sperietoare împotriva germanilor. În parte, acest lucru poate fi adevărat. Totuși, o rezistență îndelungată împotriva îndreptățitei lor autonomii îi îndârjește atât de mult, încât, de ani

---

* Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich*, p. 71.

** Fadejew, *Neueste Schriften*, p. 99.

*** Funck-Brentano, *La Politique*, p. 348.

de zile duc o susținută propagandă rusofilă în masele largi ale popoarelor lor prin presă și prin serbări naționale.

Încă în timpul răscoalei (1863)[145], Palacky și Rieger au luat, – și încă în mod energic, – partea Rusiei împotriva polonezilor.

Dovezile de simpatie ale cehilor manifestate cu ocazia expoziției de la Kiev (1867), delegațiile care au mers după Rieger în pelerinaj în Rusia, petițiunile cehilor către țar pentru întemeierea unei universități panslaviste la Varșovia (1867) sunt cunoscute, după cum cunoscute sunt și ovațiile făcute la Praga generalului Tschernajeff, care au fost reprimate de poliție. Ca să nu amintim declarațiile energice ale ziarelor cehe împotriva plănuitei alianțe germano-austriece ca și hotărârile împotriva alianței Austriei cu Germania și pentru o alianță cu Rusia, adoptate de către mișcarea tinerilor cehi. În timpul ultimului război ruso-turc cei mai eminenți conducători ai tinerimii cehe au lansat circulări, chemând masele la demonstrații pentru Rusia și contra Papei*. O participare activă, față de preocupările spirituale ale poporului rus, mai ales în ce privește literatura rusă, caracterizează atitudinea cehilor, fără deosebire de partid. Cehii bătrâni, ca și cei tineri au luat parte la manifestațiile de simpatie pentru Rusia și chiar pentru ortodoxia rusă, mai ales în vremurile de agitație politică**.

Firește, această armă poate deveni fatală înșiși cehilor. În focul luptelor de rasă nu există însă judecată. Patimile sunt oarbe și atunci faptele devin incalculabile***.

Popoarele luptă împotriva stăpânirii străine cu toate mijloacele. Ele se aliază, aplicând doctrina kossuthistă, «chiar și cu dracul».

---

* Dr. Max Menger, *Der böhmische Ausgleich*, p. 45.

** *Ibidem*, p. 43.

*** D-l Delbrück accentuează că panslavismul a început să găsească răsunet și la polonezii din Prusia. «În ultimul timp a devenit activă o nouă forță care a modificat esențial situația existentă, și pe care prințul Bismarck a trecut-o în tăcere în discursul său, fie pentru că în ultimii ani el n-a mai urmărit chestiunile oficiale cu aceeași atenție, fie din alte motive. Eu am în vedere faptul că ideea panslavismului a început să găsească răsunet la polonezi.» Firește, la polonezii din Prusia. (Delbrück, *Die Polenfrage*, p. 27.)

Și dacă până și cehii și croații au devenit rusofili și aproape panslaviști, aceasta se datorește politicii noastre absurde față de naționalități. Căci această politică i-a silit la o asemenea soluție, tot așa după cum ea a împins și împinge pe italieni pe căile iredentismului.

*«Tchèques et Croates s'appuyaient sur la Russie; mais c'était là l'effet d'un cercle vicieux, car ceux-ci ne s'appuyaient sur la Russie que parce qu'ils ne trouvaient point de sympathie en Autriche». (Cehii și croații se sprijiniseră pe Rusia; dar acesta era efectul unui cerc vicios, pentru că aceștia nu se sprijineau pe Rusia decât pentru că nu găseau deloc simpatie în Austria.)**

Dacă d-l Geffcken se consolează, spunând că atacurile împotriva Triplei Alianțe duse de tinerii deputați cehi, aleși în delegație, au dat greș în chip lamentabil**, el are dreptate din punct de vedere formal. Aceste atacuri nu au dislocat Tripla Alianță.

Dar este altă chestiune dacă Tripla Alianță poate să conteze pe slavii din Austria și Ungaria, iar în caz de război chiar pe românii din Ungaria. Așa, de exemplu, d-l Karl Pröll spune:

«Tinerii cehi doresc Austriei o nouă (?) catastrofă, gen Beresina, pentru ca rușii să-i poată lua sub scutul lor binevoitor și apoi să distrugă imperiul german»***.

Un lucru rămâne stabilit. Noi nu mai trăim în vremurile elocventului Bossuet[146], care spunea că singurele mijloace ale dreptului de care ar dispune cetățenii asupriți «en quelque nombre qu'ils soient», ar fi: «les prières et la patience contre la puissance publique»****.

Astăzi, popoarele și cetățenii au cu totul altă concepție despre cum trebuie să se poarte față cu asupritorii lor. Pentru a-i birui pe aceștia din urmă, popoarele asuprite fac «des efforts prodigieux» (eforturi prodigioase) ca să întrebuințăm

---

* Laveleye, *La question polonaise*, p. 859.

** Geffcken, *Frankreich, Russland und der Dreibund*, p. 162.

*** Karl Pröll, *Die Kämpfe der Deutschen in Österreich*, Berlin, 1890, Lüstenöder, p. 120.

**** Bossuet, *Cinquième Avertissment*, Oeuvres, vol. XI, p. 132.

expresia lui Novicow. *«Et si le conquérant, comme M. de Metternich, étouffe systématiquement les lumières pour assoupir les haines nationales, il a des réveils aussi cruels que Solférino et Sadowa». (Și dacă cuceritorul, ca dl. Metternich, stinge sistematic luminile pentru a atenua urile naționale, el are treziri la fel de crude ca la Solferino și Sadova.)* *

În legătură cu aceasta, este interesant sfatul pe care l-a dat contele Andrássy jun. guvernelor austriace (!). Anume: «să nu permită să crească patimile distructive (ale naționalităților din Austria), să le dea o concepție sănătoasă a propriilor interese și să-și păstreze deplina lor autoritate; asigurarea necondiționată a acestor lucruri este datoria absolută a guvernului austriac. De aceea, guvernul (!) trebuie să se ferească să neglijeze drepturile și interesele de viață ale naționalităților și acest lucru în așa măsură, încât o asemenea naționalitate să fie nevoită să aleagă între propria-i existență și între patria sa austriacă**.

Nu-i rău că d-l conte Andrássy jun. se ocupă cu atâta înțelegere de politica Austriei față de naționalități. Păcat, numai, că el n-a luat niciodată o asemenea opoziție clară față de guvernul țării sale. El știe doar foarte bine ce este un sistem de asuprire, căci se exprimă doară atât de convingător: «Cu baioneta poți menține ordinea și liniștea, cu baionetele poți impune supunerea pasivă (de ex. naționalităților din Ungaria?), dar cu baionetele nu poți sili o națiune să te sprijine activ, să fie devotată și credincioasă»***.

Toate aceste lucruri sunt foarte adevărate, dacă însă autorul își închipuie că numai maghiarii își dau seama de acest adevăr, atunci e pe o cale greșită. Noi, naționalitățile din Ungaria, afirmăm exact același lucru și incomparabil cu mai mult temei decât maghiarii. Așa de pildă, în 1860-1870 Biedermann[147] a spus despre «supunerea pasivă» a slavilor din Ungaria, mai ales a slovacilor, următoarele:

* Novicow, *La politique internationale*, p. 319.
** Andrăssy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich*, p. 48.
*** *Ibidem*, p. 153.

«Nu-i de conceput ca numeroșii slavi din Ungaria, treziți la conștiința națională, să accepte supunerea față de un guvern maghiar, așa cum este cel actual și în viitor față de orice guvern, atâta timp cât dăinuiește domnia parlamentară a maghiarilor.

Cine crede că lucrurile stau astfel nu cunoaște ura pe care și-au jurat-o cu o mie de ani în urmă maghiarii și slavii și care, deși periodic înăbușită, izbucnește din nou când o atare manifestare nu poate fi pedepsită sau când slavilor li se prezintă un bun prilej să scuture jugul maghiar.

Este adevărat că maghiarii refuză să recunoască acest antagonism»*.

De atunci au trecut 38 de ani, iar situația din Ungaria este dacă se poate spune, și mai rea decât atunci. În același timp mai există maghiari care refuză totuși să recunoască această adâncă opoziție.

D-l Dr. Kostelszki, de pildă, dă alarma ca să tresară toți maghiarii: «Cifre care nu pot fi puse la îndoială demonstrează în modul cel mai clar că nu ne mai este permis să ignorăm mișcarea naționalistă a slovacilor din Ungaria de Nord, căci, dacă vom întârzia încă un deceniu, această mișcare va incendia și cele mai nordice hotare ale țării, tot așa precum dacoromânismul a dat foc Transilvaniei»**.

Dar acest lucru îl știu și toți străinii care se interesează de situația noastră.

«*L'Autriche a beau vouloir la paix,* spune d-l Funck-Brentano, *a beau manifester l'intention de ne suivre qu'une politique d'affaires, à la première occasion les Ruthènes se déclareront orthodoxes, les Tchèques se proclameront Hussites, les Transylvains se metteront en révolte, les chrétiens de la Bosnie et de l'Herzégovine recommenceront leurs massacres». (Austria are o frumoasă voință a păcii, are o frumoasă manifestare în intenția de a nu urma decât o politică de afaceri; cu prima ocazie rutenii se vor declara ortodocși,*

* Dr. Herm. Ign. Biedermann, *Russische Umtriebe in Ungarn*, Innsbruck, 1867, Wagner, p. 14.

** Kostelszky, *Nemzeti Politica a felvidéken*, p. 9.

*cehii se vor proclama husiți, Transilvania se va revolta, creștinii din Bosnia și Herțegovina vor relua masacrele lor.)**

Un prieten al organizației noastre dualiste, cu hegemoniile ei cu tot, E. B. Lanin, a publicat în «Contemporary Review» o critică severă despre politica contelui Taaffe, fără să-și ascundă în același timp simpatiile pentru liberalii germani. El spune în concluzie:

*«The circumstance, therefore, that the vital interest of too many important factors would have to be sacrificed in order that the aspirations of a few millions of good-hearted but light-headed Czechs should be realised, constitutes the safest guarantee of the status quo in the Habsburg Monarchy – until the coming war»***.

Prin urmare și el este nevoit să admită că actualul *status quo* va putea fi menținut în monarhia noastră numai până la cel mai apropiat război!

Aceste descoperiri nu sunt tocmai noi de fapt. Încă în 1861 bătrânul Schuselka[148] a spus cu multă dreptate:

«În fața cuceritorului, cel asuprit va aștepta numai prilejul favorabil pentru a-și scutura iarăși jugul și va părea îndreptățit să o facă atât în fața propriei lui conștiințe cât și în fața lumii. Asemenea relațiuni în stat înseamnă o permanentă stare de război, care distruge orice încredere, orice siguranță și care trebuie să împingă lucrurile de la o catastrofă la alta»***.

Mai ales maghiarii, pentru care a luptat Schuselka, n-ar trebui să uite că în 1848 au fost înfrânți nu de către Austria și nici de către Rusia, ci de către naționalitățile, cărora au voit să le impună un jug, pe care ei înșiși abia îl scuturaseră****.

În marele proces al rutenilor din Ungaria, care a avut loc în aprilie 1904 în Sighetul Marmației, 22 de ruteni au fost acuzați de uneltiri panslaviste. S-a stabilit că acești agitatori

* Funck-Brentano, *La Politique*, p. 320.

** E. B. Lanin, *Count Taaffe and Austrian Politics*, in *Contemporary Review*, vol. LXIII, 1891, p. 304.

*** Franz Schuselka, *Österreich und Ungarn*, Wien, 1861, Förster und Brüder, p. 61.

**** Elias Regnault[149], *Histoire des Principautés Danubiennes*. Paris, 1855, passim.

ațâțau masele populare cu asemenea cuvinte: «în curând vor veni rușii și vor goni pe maghiari din țară»*

Generalul Fadejew ne informează că mamele slave de la noi își mângâie copiii cu vorbele: «Nu mai plânge copilul meu, în curând vor veni rușii»**.

Nu știu dacă acest lucru este adevărat, însă trebuie să dăm dreptate tânărului conte Andrássy, atunci când el crede că milioanele de supuși ai imperiului nu trebuie duși în ispită.

Dar și din Galiția șleahtei polone se aude ceva asemănător unui îndepărtat vuiet subteran. Chiar în anul acesta, în ianuarie 1905, a avut loc în Kolomea vestitul proces intentat preotului rutean Popiel și celor 13 țărani ruteni pentru agitații «panslaviste», pe care le-ar fi făcut anul trecut, în circumscripțiile Kossow și Kolomea. În acest proces avocatul Dr. Cyrill Trylowski și moșierul Josek Wojczak au fost condamnați la mai multe luni de zile de închisoare.

E o chestiune de viață pentru monarhia noastră, ca să creeze asemenea stări de lucruri, încât să poată respinge cu succes viitorul atac pornit din partea Rusiei. Tocmai pentru a putea face față acestei sarcini, monarhia habsburgică trebuie să fie eliberată de bolile sale cronice, care privesc naționalitățile, iar acest lucru este posibil numai prin federalizare.

Tot timpul în presă se exprimă teama ca Bulgaria să nu meargă alături de Rusia într-un viitor război, ignorându-se că peste 20 de milioane de slavi – alții decât bulgarii – își leagă fantastice speranțe de a-și putea redobândi libertatea.

Va fi vai de Austro-Ungaria, va fi vai de germani și de noi toți, popoare locuitoare în Sud-Estul Europei, dacă războiul cu Rusia va izbucni în acești 10-20 de ani, fără ca noi să fi fost în stare să punem acest imperiu pe baze solide, pe temelii

* *Független Magyarország*, Budapesta, din 1 mai 1904. Procesul a durat nouă zile. Au fost condamnați rutenii: Vassily Plesska la un an închisoare și 500 K. amendă; Ioachim Vakkaro, Vassily Lazăr, Vassily Kimeny la câte un an și două luni închisoare; Andor Orass, Abdri Saj și Gavril Fiesska la câte 2 luni închisoare și 180 K. amendă.

Este semnificativ că și acest proces a fost în mod absolut trecut sub tăcere. Nici un alt ziar din Budapesta, și nici unul dintre ziarele din Viena n-au pomenit un singur cuvânt despre el.

** Fadejew, *Neueste Schriften*, p.51.

firești! Voiește oare cineva ca de dragul maghiarilor și al centraliștilor austrieci să se netezească Rusiei drumul care va duce la înfrângerea Europei Centrale?

Și o asemenea frică nu este lipsită de temei. Discordiile din Ungaria au înlesnit în trecut semilunii deschiderea drumului spre Viena; în Ungaria și astăzi este actuală primejdia unei invaziuni străine. Oare trebuie să așteptăm mai întâi o mare catastrofă, ca la Camienitz-Podolsky, pentru ca să ne hotărâm să punem pe baze sănătoase relațiile naționale și constituționale din Austro-Ungaria? Suntem în ceasul al unsprezecelea și mai este timp acuma ca printr-o adâncă prefacere constituțională, imperiul să fie salvat de ruina ce-l amenință. Primejdia sporește an cu an. Dacă refuzăm să vedem acest lucru, întreaga Europă Centrală poate să cadă dintr-odată, ca un fruct copt, în mâna Rusiei.

Cum se poate ieși din această situație gravă? Numai și numai prin acordarea tuturor naționalităților a dreptului de autodeterminare și a unei largi autonomii, în cuprinsul monarhiei noastre. Căci numai popoarele slave subjugate, care sunt încă neformate din punct de vedere național și au rămas din cauza asupririi schiloade, și nu s-au putut diferenția în însuși cuprinsul rasei slave, numai asemenea popoare nu-și dau seama de pericolul rusesc și sunt în stare să se entuziasmeze pentru Rusia absolutistă.

Ajunge să studiezi scrierile panslaviștilor pentru ca să vezi că ei speculează, cu predilecție am putea spune, starea de asuprire a slavilor. Generalul Fadejew scrie de pildă: «E uimitor cum slavii și-au menținut atitudinea lor actuală față de Rusia și credința pe care o au față de aceasta. Simpatiile lor ne arată un singur lucru: ei recunosc neputința în care se găsesc să scape de asuprire prin propriile lor forțe. Această conștiință îi determină să se agațe de un pai punându-și până acuma (!) speranța în (!) Rusia.

Popoarele slave din Austria și din Turcia ne simpatizează mai mult din toate punctele de vedere, decât celelalte neamuri slave care au o mai mare libertate de acțiune, cum sunt, de pildă, sârbii»*

* *Ibidem*, p. 27.

PARTEA A II-A

ZIDIREA NOUĂ A AUSTRIEI-MARI

CAPITOLUL I

ESENȚA PRINCIPIULUI NAȚIONALITĂȚILOR

O întreagă literatură s-a scris în secolul al XIX-lea asupra naționalităților și a particularităților care le caracterizează, asupra temeiurilor cu care sunt îndreptățite aspirațiile naționale, într-un cuvânt asupra principiului naționalităților. Toți sunt de acord că principiul naționalităților este o idee politică eminamente modernă. Într-adevăr, nici în antichitate, nici în evul-mediu, nici în timpurile moderne – cel puțin înaintea revoluției franceze – nu au existat revendicări și lupte naționale, în sensul celor de astăzi.

În ceea ce privește elementele care sunt considerate drept caracteristice pentru existența unei naționalități, părerile sunt astăzi aproape unanime. Naționalitatea se definește: un popor. care trăiește pe același pământ, vorbește aceeași limbă, și, ajuns la conștiința omogenității sale naționale, aspiră la un ideal politico-cultural comun. Caracteristica principală a naționalității, care îi dă în același timp o mare importanță politică, rezidă astfel în *conștiința națională*, așa cum just a văzut școala italiană, cea dintâi, acest lucru, Vico[150], Mancini, Mamiani[151] etc., lucru recunoscut apoi în chip general. Aceasta este *cogito, ergo sum* a naționalității: o unitate morală, având drept bază o gândire comună.

«Dubla înlănțuire a condițiunilor naturale și istorice, spune Mancini, comunitatea teritoriului, a originii și a limbii nu sunt de ajuns pentru a forma o naționalitate, așa cum o concepem

noi. Aceste elemente sunt ca o materie inertă, dar capabilă de viață, căreia viața nu i-a fost încă insuflată. Acest principiu de viață, această întregire a ființei unei naționalități, acest început al existenței sale vizibile, aceasta este propria conștiință a unei naționalități»*.

Aceeași opiniune o găsim mai târziu la Marco Minghetti[152]: «se poate spune că naționalitatea este personalitatea unui popor și că ea își găsește exprimarea abia atunci, când poporul devine conștient de dânsa»**.

Popoarele însă, care au o conștiință națională își formulează revendicările lor. Idealurile de libertate și egalitate ale revoluției franceze s-au referit la început mai mult la indivizi. Curând, apoi, ele au fost preluate de grupurile sociale. Libertății și egalității cetățenești i-a urmat proclamarea unei totale și permanente libertăți religioase și egalitatea între diferite confesiuni, dezrobirea șerbilor din lanțurile feudalismului etc. Prin diferențierea ulterioară a acestor idei generale despre libertate și egalitate, a ieșit la iveală tot mai limpede principiul naționalităților. Dacă multe popoare au reușit să înlocuiască absolutismul monarhic cu dreptul *lor* de autodeterminare și cu puterea *lor*, de ce alte popoare n-ar avea dreptul să se elibereze de absolutismul impus pe bază de rasă unui alt oarecare popor privilegiat?

Après l'accroissement de la prospérité matérielle et l'adoucissement des moeurs, spune Novicow, *ce fut la Révolution française qui donna le plus puissant essor au principe des nationalités. Elle a proclamé l'égalité de tous les hommes: à la place du sujet inerte et passif elle a mis le citoyen, inviolable dans sa personne et dans ses bien, le*

---

* P.S. Mancini, *Diritto internazionale*, Napoli, 1873, Marghieri, p.35.

***Marco Minghetti, Commemorazione di Vittorio Emmanuele*, in *Nuova Antologia*, Roma, 1879, vol.XIII, p.203, 212: „Si potrebbe dire la nazionalità è la personalità civile di un popolo, e che allor soltanto si manifesta quando esso ne ha coscienza... Quel principio di nazionalità che si era tante volte invocato a difesa, quel principio che avrebbe potuto dare una stabile e veramente santa alleanza, fù messo in oblio, e diè luogo alle riconstituzione degli Stati com' eran prima constituiti senza che si tenesse conto alcuno dela nazionalità".

*citoyen revêtu des droits politiques. Dès lors les hommes, relevés dans leur propre estime, n'ont plus voulu subir le joug d'une langue étrangère pour s'élever à la culture intelectuelle. Ils n'ont plus consenti à travailler pour que d'autres nations profitassent de leurs peines. Ils se sont revoltés en voyant la vie se retirer de leur pays pour s'épanouir à leurs dépenses dans un centre étranger. Et puis, par une conséquence logique et inévitable, si chaque individu a des droits, comment la communauté n'en aurait-elle pas? On n'a pas plus le droit d'opprimer une société qu'un simple particulier». (După creșterea prosperității materiale și atenuarea obiceiurilor Revoluția franceză a fost aceea care dăduse cea mai mare dezvoltare principiului naționalităților. Ea a proclamat egalitatea tuturor oamenilor; în locul subiectului inert și pasiv a pus cetățeanul, inviolabil în persoana și în bunurile sale, cetățeanul învestit cu drepturi politice. Din acel moment oamenii, distinși în propria lor considerare, nu au mai vrut să suporte jugul unei limbi străine pentru a ajunge la cultura intelectuală. Ei nu au mai consimțit să muncească pentru ca alte națiuni să profite de eforturile lor. Ei s-au revoltat văzând cum viața se retrage din țara lor pentru a înflori, pe spinarea lor, într-un centru străin. Apoi, printr-o consecință logică și inevitabilă, dacă fiecare individ are drepturi, de ce nu ar avea și comunitatea? Nimeni nu are dreptul să oprime o societate și nici pe simplul particular.)***

Izbucnirea entuziasmului național a fost încurajată și prin luptele de eliberare ale polonezilor, mai ales de revoluția polonă din 1830. Numai că influența împărțirii Poloniei asupra nașterii ideii naționale este de obicei mult exagerată. D-l Delbrück are dreptate când spune că «*poporul polon a opus o rezistență extrem de slabă dizolvării și împărțirii statului său între cele trei puteri: Rusia, Austria și Prusia.* Răscoala, întocmită în ultimul moment, în fruntea căreia s-a pus Cosciusko[153], *a fost foarte slabă*, și nici *nu poate fi comparată cu răscoala anului 1813*, din Prusia, sau cu apărarea disperată a Prusiei în războiul de șapte ani. *De abia în secolul*

* Novikow, *La politique internationale*, p.142.

*nostru, sentimentul naţional polon a crescut din ce în ce mai mult. După cum vedem, aceasta a avut loc numai datorită presiunii exercitată de stăpânirea străină»**.

Pe de altă parte, este ştiut că sentimentul naţional a fost aici susţinut şi alimentat cu mult înainte, prin influenţa franceză existentă în Germania sub Frederic al II-lea, şi apoi, tocmai prin reacţiunea care i-a urmat, împotriva preponderenţei franceze. În acelaşi chip, tendinţele de germanizare ale împăratului Iosif II au dat o puternică impulsiune naşterii principiului naţionalităţilor, căci au trezit conştiinţa naţională a popoarelor, ameninţate în existenţa lor.

Mişcarea de separaţiune naţională s-a dezlănţuit cu deosebită forţă totodată şi în urma luptei pentru independenţă a Statelor-Unite din America-de-Nord.

Se denaturează în mod intenţionat adevărul când, din diferite părţi, se accentuează că problemele legate de soarta naţionalităţilor nu sunt decât «simple înşelăciuni», că ele n-au nici o justificare şi că n-ar fi vorba în fond decât de pâinea unor agitatori, care au interesul să născocească şi să zgândăre chestiunile naţionale, să «asmuţă» şi să «prostească» popoarele agrare, care, de altfel habar n-au de toate aceste lucruri etc.

Ultima concluzie a acestei filosofii speculative a fost astfel concepută însă să servească interesele unor anumite tendinţe de asimilare: statul polinaţional trebuie să devină un fel de Saturn, care să-şi mănânce propriile lui popoare sau cel puţin să le transforme după chipul unuia dintre ele, a celui privilegiat.

Sociologia s-a interesat şi ea de principiul naţionalităţilor şi a dat naştere la câteva profunde reflexiuni privitoare la acest subiect, deşi în fond nu a fost vorba decât de scopurile culturale, urmărite în anumite împrejurări. Un popor asuprit de un altul, ajunge printr-un proces progresist la conştiinţa fiinţei sale individuale etnice şi atunci simte nevoia să-şi desfăşoare

* Delbrück, *Polenfrage*, p.33.

și viața sa național-politică și național-culturală. În acest scop, el are, bineînțeles, nevoie și de anumite întocmiri *național-constituționale*. Deci principiul naționalităților este în strânsă legătură cu o întreagă evoluție culturală.

De mai bine de un secol, noi trăim într-o epocă când zilnic se vorbește despre suveranitatea poporului, despre democrație și descentralizarea puterilor constituționale, despre votul universal. Se tinde în mod impetuos ca toate aceste principii să se înfăptuiască, căci «orice drept emană de la popor». Într-o asemenea epocă este firesc ca popoarele să ajungă mai ușor decât altădată la conștiința existenței și forței lor. Toate aceste noțiuni au devenit curente până și pentru acele popoare care au dispărut din actualitate, arătând în mod clar tuturor popoarelor asuprite ce importanță are autonomia politică, pentru existența și dezvoltarea lor.

Chiar la un grad nu prea înaintat de cultură, înțelegerea marilor principii legate de viața națională și interesul pe care îl poartă sunt de ajuns unei naționalități *asuprite de o altă naționalitate*, ca să sesizeze ce valoare hotărâtoare are autoguvernarea și că deci merită să lupte pentru această garanție, devenită tot mai indispensabilă dezvoltării sale, pe un plan superior. Momentul economic, nici pe departe *nu* joacă în aceste lupte naționale *rolul* care cu plăcere i se atribuie de către unii. *Bagehot*[154] accentuează cu drept cuvânt că și la popoare *trebuințele inimii*, o anumită dorință nedefinită de mărire națională, de glorie etc. *precumpănesc* în comparație cu *nevoile materiale*. *No orator*, spune el, *ever made an impression by appealing to men as to their plainest physical wants, except when he could allege that those wants were caused by some one's tyranny. But thousands have made the greatest impression by appealing to some vague dream of glory, or empire, or nationality.** *(Un orator nu a făcut niciodată impresie prin apelul la oameni cu privire la nevoile fizice cele mai evidente, cu excepția când ar putea pretinde că*

* Walter Bagehot, *The English Constitution*, Sixth Edition, London, Kegan Paul etc., 1891, p. 8.

acele nevoi au fost cauzate de tirania cuiva. Dar mii de oameni au făcut cea mai puternică impresie prin apelul la un vis vag de glorie, sau stăpânire, sau naționalitate.) Tocmai popoarele mai puțin culte sunt în stare să jertfească tot ceea ce au, ba și pe sine însuși, pentru o idee, pentru un gând înălțător, depășind însăși realitatea și să se îndrepte către ceva mai nobil, mai adânc, mai mare decât ceea ce se referă la viața banală de zi cu zi*.

De când i s-a reproșat contelui Stadion[155] că el ar fi descoperit naționalitatea ruteană, s-au putut auzi adesea discuțiuni despre «pretinse naționalități» sau despre naționalități «interesante».

Pe atunci lucrul putea să pară spiritual, azi a devenit ridicol. În această privință este semnificativ ceea ce spune d-l dr. *Schwicker,* apărătorul german al politicii etnofage maghiare, despre românii din Ungaria și Transilvania:

„Aici trebuie atrasă atenția încă asupra unei alte greșeli fundamentale ale opiniei publice din Ungaria. E foarte răspândită părerea *că în așa zisa «problemă românească» noi n-avem de-a face decât cu câteva zeci de capete agitate, cu un mănunchi de ambițioși, instigatori de profesie și egoiști nemulțumiți, îmbrăcați în haine preoțești.* «Marea masă» a poporului român ar avea o atitudine pașnică, loială, și în parte stă cu totul departe de aceste agitații, pe care nici nu le înțelege și nici nu manifestă vreun interes pentru ele. Deci dacă cei câțiva agitatori și înșelători ai poporului vor fi îndepărtați pentru a fi făcuți nevătămători, atunci atât de mult dezbătuta chestiune a «românilor» ar fi tranșată.

Cei care gândesc și calculează astfel trăiesc într-o regretabilă iluzie, care poate să devină fatală, în cazul când ar stăpâni cercurile politice și factorii competenți ai țării. Din

---

* *Ibidem*, p. 8: „The ruder sort of men will sacrifice all, they hope for, all they have, *themeselves*, for what is called an idea, for some attraction which seems to transcend reality, which aspires to elevate men by an interest higher, deeper, wider than that of ordinary life".

propria noastră observație, precum și din cele ce spun acei cari cunosc bine poporul român și felul lui de a gândi și de a simți, în sfârșit, din însuși faptele existente, reiese foarte clar că toate straturile acestui popor, de la cioban și țăran, până sus în rândurile superioare ale păturii sale intelectuale, toate sunt pătrunse de același energic sentiment național. Orice român, fie el cult, fie incult, își iubește cu pasiune limba și națiunea. Faptul că în masele largi acest simțământ este instinctiv, și ajunge la o conștiință clară numai în pătura cultă, nu schimbă nimic din esența și eficacitatea lui. La fel se petrece și cu celelalte popoare"*.

Ar trebui deci să fie azi clar pentru orice om politic, cu judecata sănătoasă, că principiul naționalităților este pur și simplu un rezultat firesc al culturii generale și nu este nevoie de nici un fel de «camarile» și influențe «străine» pentru ca să se deschidă asupra acestui principiu drumul către popoarele din Austro - Ungaria.

«*Comment*» se întreabă marele și înțeleptul democrat belgian Emile de Laveleye, «*dans certains pays le sentiment national devient-il si farouche qu'il aspire à l'isolement, quand presque partout les particularités nationales s'effacent sous le vernis uniforme de la civilisation européenne?*

Les causes de ces faits contradictoires ne sont rien moins que les plus nobles conquêtes et les plus grands principes dont s'enorgueillit l'époque moderne, l'égalité de tous, la souveranité populaire, le régime constitutionnel et parlementaire, la démocratie, les découvertes de la science, la difusion des lumières, la culture de la philologie et des lettres. Le mouvement des nationalités a donc ses racines dans ce qui constitue le caractère distinctif des sociétés actuelles, et il tire sa force justement de ce qui fait la leur. Il en résulte que, pour l'arrêter, il faudrait arrêter aussi tout progrès et ramener les peuples à l'ancien régime»**. (*De ce în anumite țări senti-*

* Dr. J.H. Schwicker, *Die national-politischen Ansprüche der Rumänen in Ungarn*, p. 27.

** Emile de Laveleye, *Le Gouvernement dans la Démocratie*, vol.I, Paris, 1892, Alcan, p. 54.

mentul național devine așa de sălbatic încât aspiră la izolare în timp ce aproape peste tot particularitățile naționale dispar sub lustrul uniform al civilizației europene?

Cauzele acestor fapte contradictorii nu sunt câtuși de puțin cele mai nobile cuceriri și cele mai mari principii cu care să se mândrească epoca modernă, egalitatea tuturor, suveranitatea populară, regimul constituțional și parlamentar, descoperirile din știință, difuzarea luminilor, cultura filosofică și literele. Mișcarea naționalităților are deci rădăcini în ceea ce constituie caracterul distinctiv al societăților actuale, și își trage forța sa cu adevărat din ceea ce o face pe a lor. Rezultă că, pentru a o opri, ar trebui să se oprească de asemenea orice progres și să readucă popoarele la vechiul regim.).

Exact în același sens scrie și d-l Luigi Palma, celebrul profesor de drept public de la Universitatea din Roma, în lucrarea domniei sale asupra principiului naționalităților.

Adeseori se întâmplă să citim și să auzim că toată frământarea în jurul problemelor relative la naționalități este, în fond, lupta pentru întrebuințarea unor limbi naționale. Dacă cercetăm problema fără părtinire, constatăm cu ușurință că asemenea afirmație are la baza ei o lipsă de cunoaștere a esenței ideii naționale. E drept că limba vorbită este un semn al naționalității. Ea nu este însă nici principala, nici singura caracteristică a unei națiuni. Și nici nu este neapărat necesară pentru definirea unei naționalități. Există naționalități, care au uitat de mult propria lor limbă națională și se servesc de o altă limbă străină. Ele totuși rămân naționalități distincte. Irlandezii sunt, fără doar și poate, o naționalitate, cu toate că de mult nu mai vorbesc în idiomul lor celtic.

Naționalitate înseamnă tocmai o individualitate pronunțată a poporului. Ea se bazează pe existența unui teritoriu comun, pe conștiința unei origine comune, a unei istorii și limbi comune, a obiceiurilor și moravurilor comune, și, în parte, pe conștiința unei religii și mentalități comune. Național înseamnă să trăiești autonom, din punct de vedere politic, pentru ca să poți dezvolta mai departe o cultură specifică.

Trezirea unui popor, locuind un teritoriu comun, la conștiința personalității sale naționale, este în sine un titlu de drept profund etic al poporului respectiv să se poată constitui într-o individualitate politică. Și după Siegfried Brie «din principiul național urmează direct că orice națiune, atâta timp cât există, are pretenția justificată să formeze un stat pentru sine: caracterul specific al unei națiuni poate să ajungă la deplina lui desfășurare și înflorire numai printr-o activitate culturală desfășurată în sânul lui. Căci dreptul rezultând numai din existența naționalității este totuși relativ»*.

Nu vom cerceta aici dacă acest drept este sau nu relativ. Pentru acei, pentru care voința poporului se exprimă prin sistemul reprezentativ modern, răspunsul e clar.

După Bluntschli, națiunea este înainte de toate o comunitate culturală și nu una de stat. Dar atunci când o națiune va căpăta conștiința vie a comunității sale sufletești, nu va fi departe gândul și dorința ca ea să-și desăvârșească această comunitate până la o deplină personalitate, dând naștere unei voințe comune, care să se manifesteze puternic. Adică, ca această voință să determine politica statului sau să devină stat ea însăși**.

Emanciparea și independența popoarelor balcanice, năzuințele evidente ale popoarelor din cuprinsul imperiului habsburgic oferă cea mai bună dovadă pentru adevărul acestei concepții.

Când se încearcă să se justifice încălcarea drepturilor naționalităților sub pretextul că folosința libertăților individuale le este garantată, acest ultim lucru este un searbăd sofism. Novicow spune cu drept cuvânt: *Si, l'idée de relativité de nos connaissances mène au respect de l'individu au sein des sociétés, elle aboutit, par une conséquence tout aussi logique au respect des nationalités au sein de l'humanité.**** *(Dacă ideea relativității cunoștințelor noastre conduce la respectul*

* Dr. Siegfried Brie, *Theorie de Staatenverbindungen*, Stuttgart, Enke, 1886, p. 18.

** J.C. Bluntschli, *Allgemeine Staatslehre*, sechste Auflage, durchgesehen von E. Loening, Stuttgart, Cotta, 1886, p. 107.

*** Novicow, *Politique internationale*, p.347.

individului în sânul societăților, ea duce, prin consecință la fel de logică, la respectul naționalităților în sânul umanității.)

Astfel dreptul popoarelor încă asuprite, dar care din punct de vedere național s-au deșteptat la o autonomie înțeleasă într-un sens mai larg, apare ca însăși esența principiului naționalităților.

Elementul principal al acestui principiu poate fi acceptat ca maximă politică de orice stat polinațional, fără ca acesta să fie periclitat în propria lui existență. Istoria diferitelor lupte naționale ne învață că acest moment în formația politică a unui popor este, în general, unica latură constituțională a principiului național.

De aceea, și în imperiul nostru, problemele naționale nu sunt, prin natura lor, probleme lingvistice, ci adevărate probleme de drept public, adică probleme constituționale.

În imperiul nostru, toate aceste probleme se înlănțuie între ele. Dualismul însăși este una dintre ele. Dacă aceste considerațiuni n-ar fi fost respinse timp de decenii, am fi fost scutiți de toate crizele actuale.

Orice popor deșteptat la conștiința națională vrea să-și administreze singur, autonom, toate treburile lui publice.

Dar astăzi, toate popoarele, din cuprinsul monarhiei noastre, au și ajuns la această conștiință a naționalității lor. Și această conștiință constituie un drept pe care nu-l mai poate disputa nici un om politic chibzuit. E adevărat că acest drept este de natură constructiv-statală, dar se cere să fie recunoscut în prealabil înlăuntrul sferei de influență a imperiului.

Școala italiană a văzut propriu-zis în principiul naționalităților dreptul națiunilor să se unească libere și să ducă o viață independentă. Robert von Mohl caracterizează principiul naționalităților, în mod just, ca pe un «drept al popoarelor, la o viață omogenă»*.

Dar să nu se uite că lupta națională s-a născut pretutindeni

* Robert von Mohl, *Enzyclopädie der Staatswissenschaften, Zweite Auflage*, Tübingen, 1872, p. 19.

din asuprire. Emile de Laveleye accentuează mereu și din nou că cu atât devine mai viguros curentul național cu cât asuprirea este mai puternică: «*...le fait est certain: quiconque se met au service du principe nouveau reussit, et qui le combat succombe. Essayez-vous de le comprimer, c'est alors seulement qu'il acquiert toute sa puissance et étend partout son empire. Plus on fait d'efforts pour le dompter, plus sa violence s'accroit.» (Faptul este cert: cine se pune în serviciul noului principiu reușește, și cine îl combate sucombă. Încercați să-l comprimați, atunci, pur și simplu, acesta câștigă întreaga sa putere și se întinde peste tot imperiul său: cu cât mai multe eforturi de subjugare, cu atât el izbucnește mai violent)**

Tendința către unitate națională și contopire apare atunci, numai atunci când popoare care având conștiința propriei lor personalități sunt asuprite și terorizate și sunt expuse unor nesăbuite experimente în scopul asimilării.

Pilda Elveției și a Belgiei arată că statele polinaționale pot să se mențină și de aici încolo, atunci când oferă individualităților lor componente garanții reale pentru o dezvoltare națională liberă, asigurându-le egalitatea în ce privește condițiunile legale de dezvoltare. «Noi știm, spune L. Gumplowicz, că istoria statelor europene este constituită, în cea mai mare parte, din luptele claselor de jos pentru a cuceri participarea lor la puterea legiuitoare; știm că această luptă a avut, în parte, succes, iar în parte este purtată și astăzi. Istoria acestei lupte nu s-a terminat încă, căci după «starea a treia» vine «starea a patra». Despre ce este propriu-zis vorba? Despre posibilitatea ca lupta socială să fie dusă cu aceleași arme»**.

Națiunile trebuiesc, după expresia lui Bismarck, ca să trăiască, să poată respira și mișca liber. Pe acest adevăr, spune în completare Bluntschli, se bazează dreptul sacru al națiunilor să-și formeze și să-și creeze astfel de organe, încât să se poată mișca liber și în același timp să-și poată exprima întreaga lor putere de viață: un drept mai sacru decât acesta nu există.

* Emile de Laveleye, *Le Gouvernement dans la Democratie*, vol.I, p. 53.
** L. Gumplowicz, *Grundzüge der Soziologie*, Wien, 1885, Manz, p. 150.

Când o considerabilă parte a unei națiuni este asuprită, sentimentul național denumit activ, își propune drept scop autonomia și egalitatea cu celelalte naționalități conlocuitoare.

Dacă starea de subordonare și de asuprire, precum și pericolul care amenință viața națională, dăinuiește, atunci sentimentul național, ațâțat, naște nevoia unui ajutor. Lupta desfășurată, la început, în cadrul local, pentru autonomie și egalitate, se transformă într-o luptă pentru închegarea națională, pentru dobândirea unității naționale a tuturor frânturilor poporului respectiv, cu poporul de același neam, sau numai înrudit, cu care se învecinește. Orice asuprit își caută tovarăși de luptă.

Profesorul universitar italian Pasquale Villari, care este în același timp cel mai celebru istoric al Italiei, a publicat mai multe articole, foarte interesante, asupra iredentismului. Într-unul dintre acestea scrie:

«Părerea pe care și-au făcut-o germanii și austriacii asupra iredentismului este următoarea: Italia a rămas foarte nemulțumită cu hotarele care i-au fost fixate. Ea ar fi vrut să aibă Tirolul, Triestul, Istria și Dalmația. Italia, care n-a părăsit niciodată vechea ei ură împotriva Austriei, face totul pentru a zgândări nemulțumirea în sânul populației italiene din imperiu și o face cu speranța să anexeze într-o zi teritoriile italiene ale Austriei. Astfel, Italia menține trează în Austria o veșnică neîncredere și, după intrarea ei în Tripla Alianță, o silește să se păzească.

Toate acestea se confirmă, se spune, și prin faptul că se vorbește despre iredentism numai în provinciile italiene ale Austriei. Însă iredentismul nu este pus niciodată în discuție cu privire la Corsica, Malta, Nizza (patria lui Garibaldi) și Savoya, leagănul dinastiei italiene. Oare nu și aceste ținuturi italiene se află sub stăpânirea străină? Oare numai în Austria există bucăți din Italia care se află sub stăpânire străină?

«Greșeala fundamentală a tuturor acestor considerații constă în faptul că se crede că iredentismul este răspândit din

Italia spre provinciile italiene din Austria, pe când în realitate cazul este tocmai contrariu. Călătorul care merge din Milano la Palermo foarte rar aude vorbindu-se de iredentism. În Triest, în Tirol și în Istria, dimpotrivă, nu auzi aproape nimic despre altceva vorbindu-se»*.

Irlandezii sunt un popor asuprit. Toate năzuințele lor au drept scop autonomia. Home-Rule-ul revendicat nu li s-a acordat. Atunci irlandezii și-au îndreptat privirile spre America și au început așa numita mișcare de *Repeal*, adică să manifeste tendința unei complete rupturi între Irlanda și Anglia, care să ducă la completa independență a celor dintâi. Dacă acest lucru ar fi fost, din punct de vedere geografic, posibil, atunci în Irlanda și în America ar fi existat o uriașă mișcare națională pentru unitate, deși numai puțin americanii sunt de origină irlandeză. Adevărata sursă însă a acestui curent stă în asuprirea poporului irlandez, în răpirea autonomiei cerută de el.

Cu atât mai mult se ivesc asemenea tendințe separatiste sau, cum le zicem noi în Austro-Ungaria, iredentiste, la popoare asuprite, care au o conștiință națională și care sunt de același neam cu popoarele din statele învecinate.

Iredentismul, ca tendință politică, n-ar fi apărut niciodată, dacă n-ar fi existat guverne incapabile. Nu mazzinismul, ci mintea mărginită a guvernelor austriace a împins provinciile italiene în brațele iredentei. Și astăzi încă există în Elveția o provincie italiană, care însă nu manifestă nici un fel de tendințe de despărțire de stat. Ea nu manifestă asemenea tendință, pentru că poate să se dezvolte în sens național-italian.

Și nu numai italienii nu fac acolo politică iredentistă, dar nici francezii, nici germanii nu vor să știe de așa ceva. Dimpotrivă. Acolo sentimentul național satisfăcut lucrează centripet, întărind statul în întregul lui și încurajând cultura sa generală. Eu știu că exemplul Elveției a devenit de mult

* Pasquale Villari, *Der Irredentismus*. în *Neue Freie Presse* din 15 septembrie 1904.

banal. Cu toate acestea pentru imperiul habsburgic acest stat rămâne nu numai un model plin de învățăminte, ci, în general, singurul model posibil.

Mișcarea iredentistă a fost stârnită și încurajată de anchilozata formă de guvernământ din Austria, de barbaria turcească și de stăpânirea teroristă maghiară. Presiunea provoacă totdeauna contrapresiune și dacă aceasta din urmă este zădărnicită, atunci se produce în mod firesc o tendință de a căuta ajutor în afară.

«Dacă impulsiunile naționale se găsesc nesatisfăcute în organismul strâmt al statului, spune Bluntschli, atunci ele tind să depășească hotarele lui și să se unească cu cei de-o națiune aflați în alte state, spre a forma un stat național mai mare. Acest fel de dezvoltare a caracterizat procesul de formare a statului francez și a determinat în secolul nostru formarea statului german și italian»*.

Von Herrnritt atrage atenția în mod special asupra faptului că ideea națională izbucnește din când în când cu o forță atât de elementară, încât nu numai că imprimă direcția vieții constituționale, ci de-a dreptul determină nașterea și dispariția statelor însăși. Astfel, ordinea națională se plasează într-o anumită măsură, deasupra ordinei de drept **.

Albr. Wirth găsește, de asemenea, că apartenența la un stat este întotdeauna ceva exterior, ceva trecător. Dimpotrivă, a face parte dintr-un popor este ceva durabil, care niciodată nu poate fi distrus. Căci a simți legătura cu poporul este una din virtuțile cele mai nobile și sacre pe care le poate avea cineva. Numai această legătură dă sufletului adâncime și delicatețe, iar caracterului îi dă statornicie și hotărâre.

---

* Bluntschli, *Nationale Staatenbildung und der moderne deutsche Staat*, p. 24.

** Von Herrnritt, *Nationalität und Recht, dargestellt nach der österreichischen und ausländischen Gesetzgebung*, p. 1.

Curios lucru, autorul reprezintă tocmai punctul de vedere așa-zis «istorico-politic» față de cel etnico-politic (p.47). Pe de altă parte, el spune singur (p.22): «Imediat după ce un popor a ajuns să vorbească o limbă care depășește caracterul unui simplu dialect, acest popor este propriu să devină un grup național, în sens juridic».

În schimb, când cineva își pierde naționalitatea este cea mai amară, cea mai distrugătoare nenorocire, care poate lovi un popor sau un individ. Lupta pentru naționalitate umple o jumătate din istoria omenirii. Și la nevoie, lupta trebuie întreprinsă și împotriva statului și împotriva stăpânitorilor»*.

Italienii din Veneția și Lombardia, – tutelați și asupriți de Austria, amenințați cu germanizarea, – au căutat și au găsit un sprijin firesc în Italia învecinată. Din masa celor asupriți s-a născut doar unitatea Italiei libere și independente. Deci numai din asuprirea și primejdia comună s-a născut nevoia, iar apoi și năzuința către unitatea națională. Este îndeobște cunoscut, și aceasta nu cere discuții mai ample, faptul că pericolul din partea Franței a devenit un factor foarte puternic al unității germane.

Asuprirea și subordonarea unui popor trezesc în el dorința, de altfel absolut nefirească, să se unească politicește cu un popor, dacă nu conațional, apoi cel puțin înrudit, ca să scuture jugul pe care nu-l mai poate suporta. Panslavismul n-ar fi obținut desigur niciodată acea mare autoritate pe care o are astăzi asupra spiritelor popoarelor slave, dacă aceste popoare slave n-ar fi fost continuu asuprite de alte națiuni care pe deasupra mai sunt încă și străine de neam, – cum este cazul și astăzi.

Evoluția curentelor tinzând spre despărțire, din pricina stării de asuprire a unui popor, se poate observa limpede și controla direct la românii din Austro-Ungaria.

Poporul acesta, proverbial prin devotamentul său față de împărat, cere de aproape un secol autonomia, în cuprinsul monarhiei habsburgice. Dr. Jancsó Benedek face în legătură cu aceasta o observație justă. Unirea cu Roma a condus pe românii din Ungaria pe drumul culturii. «Cultura însă aprinde în om scânteia lui Prometeu, care din masă creează un popor, din popor însă creează o națiune»**.

Maghiarii au răspuns la această stare de spirit prin prigoană.

---

*Albrecht Wirth, *Volkstum und Weltmacht in der Geschichte*, p. 211.

** Jancsó Benedek, *Román politikai és történelmi tanulmányok. A román nemzetiségi törekvések története és jelenlegi állapota*, vol. I, Budapest, 1896, Lampel Robert, p. 702.

Rezultatul este că românii habsburgici au cerut ajutor conaționalilor lor din regatul României.

Cu câțiva ani în urmă, nu găseai la românii din Austro-Ungaria nici cea mai mică urmă de curente iredentiste. Acest ajutor căutat peste munți produce însă o comunitate de interese din ce în ce mai palpabilă între românii de dincoace și cei de dincolo de Carpați. Lozincele prin care se subliniază dușmănia maghiarilor și se afirmă necesitatea unirii tuturor românilor găsește, zi cu zi, un răsunet mai mare; azi-mâine, în cazul când asuprirea și impilarea românilor din Ungaria nu va înceta, ideea iredentistă va deveni tot mai puternică și la urmă nu va mai putea fi stăpânită.

Multe națiuni, și dintre cele mari, nu mai pot fi ținute împreună prin forța brutală. Aici e nevoie de alte mijloace. Sau după cum spune Draper: *Brute force holds communities together as an iron nail binds pieces of wood by the compression it makes. But intelligence binds like a screw... It must be gently turned, not driven, and so it retains the consenting parts firmly together. (Forța brutală unește comunitățile la fel cum un cui de fier leagă piese de lemn prin presare. Dar inteligența leagă ca un șurub... Schimbarea trebuie să fie moderată, nu precipitată, astfel încât se realizează consimțământul ferm al părților de a fi împreună.)**

În Austria, numai germanii din Boemia și din Stiria sunt întru câtva accesibili ideilor germano-iredentiste. Pentru ce oare? Și pentru ce tocmai germanii din aceste provincii? Germanii vor să se conducă singuri. Imposibilitatea în care se găsesc de atâta vreme să aibă un guvern pur german, dar mai ales lipsa de sistem a întregii politici față de naționalități amenință pe germanii din Boemia și Stiria cu pericolul slavizării. De aceea dorința de a scăpa de această primejdie se manifestă în tendința de unificare a provinciilor germano-austriace cu Germania.

Cea mai bună politică într-un stat polinațional, dar nu mai puțin și într-unul național unitar este: să mulțumească ele-

* John William Draper, *A history of the intellectual development of Europe*, vol.II, London, Bell & Sons, 1899, p. 389.

mentele etnice de bază, acest unic reazăm al statului. Să le convingă cât de frăţească este apartenenţa la statul respectiv.

În cursul istoriei, toate ideile evoluează încet sau prin salturi. După marele entuziasm, în jurul idealurilor legate de soarta naţionalităţilor din anii 1840-1860, când nici adversarii acestei idei nu s-au gândit să se îndoiască de însemnătatea epocală a acestui principiu şi de adânca lui valoare etică, a venit o reacţiune care a luat scurt şi cuprinzător o atitudine potrivnică ideii: naţionalitatea nu este determinantă pentru stat, ci statul este un scop în sine. Deci trebuie să căutăm să asimilăm diferitele naţionalităţi, după chipul aceleia dintre ele, care se bucură de privilegiul de a fi preferată.

Am văzut că această tendinţă este absurdă, precum şi irealizabilă, căci nu poate fi vorba de absorbirea «naţionalităţilor».

Dimpotrivă, chestiunea se schimbă în întregime, atunci când chestiunea în discuţie priveşte o neînsemnată fracţiune etnică străină sau mici grupuleţe pătrunse în sânul altor naţiuni.

Principiul naţionalităţilor nu trebuie înţeles în mod absolut, ca de altfel oricare alt principiu. Acordarea autonomiei tuturor acestor mici grupuşoare ar însemna evident să duci principiul naţional *ad absurdum*.

Deosebirea dintre naţionalitate şi un asemenea grup are o însemnătate hotărâtoare pentru relaţiunile noastre. Teoriile de asimilare îşi găsesc aplicarea tocmai faţă de asemenea mici grupuri. Ele, de obicei, pot fi absorbite de naţionalitatea care le înconjoară pe cale paşnică, şi firească, ceea ce se şi întâmplă de altfel.

În fond, la noi s-a pus întotdeauna problema naţionalităţilor şi niciodată a acestor grupe izolate. O problemă în jurul lor este numai o denaturare a celei dintâi, pentru ca soluţionarea acesteia să apară imposibilă. Totuşi, asemenea grupări, prinse în mijlocul unui alt popor, dacă sunt mai mari, mai însemnate, pot şi trebuie să fie luate în seamă.

Întrebuinţând termeni sociologici, naţionalităţile sunt nişte

«grupuri sociale» şi luptele lor – lupte de rasă – constituie adevărata bază a întregei evoluţii sociale.

L. Gumplowicz spunea că «nu egoismul personal este motorul evoluţiei sociale, ci egoismul social; nu devotamentul faţă de întreaga omenire, nu «dragostea pentru aproape» în sensul larg, universal al teoriei creştine, nu simpatia faţă de umanitate a constituit acest motor, ci simpatia socială, devotamentul plin de abnegaţie şi de dragoste faţă de o comunitate socială firească. Omul nu este atât de rău după cum îl prezintă materialismul cras; dar nici nu are o inimă atât de largă după cum i-o cere, de altfel, fără rezultatul dorit, teoria creştină. El nu este nici demon, nici înger. El este numai om. Legat de o comunitate prin legăturile fireşti, de sânge, de moravuri, de mentalitate, – egoismul său este un egoism social, aşa cum îi este şi simpatia sa. A-i pretinde mai mult decât o simpatie socială, înseamnă să-i pretinzi lucruri nefireşti şi supraomeneşti; a nu-l crede capabil nici de acest egoism social, înseamnă să-l nedreptăţeşti. Egoismul social cuprinde însă simpatia socială. Şi simpatia socială este egoism social.

Să numim unitatea acestor două sentimente syngenism şi am găsit motorul întregii evoluţii sociale şi totodată cheia adevărată pentru explicarea ei»*.

Orice epocă are o preferinţă nu numai pentru anumite idei, ci şi pentru anumite expresii. Tot ce este aici numit social trebuie, fireşte, înţeles ca naţional.

Astfel, principiul naţionalităţilor este numai o formă modernă de luptă între contrastele naţionale care nu încetează niciodată în natură. El este forma mai civilizată a luptei neamurilor primitive de odinioară. Ar fi numai de dorit ca această luptă să devină tot mai civilizată. Căci «există şi o cale etică de a duce lupta pentru existenţă, în opoziţie cu cea bestială»**.

---

* Gumplowicz, *Grundzüge der Soziologie*, p. 166.

** Dr. Wilhelm Schallmayer, *Vererbung Auslese im Lebenslauf der Völker*. Eine staatswissenschaftliche Studie auf Grund der neueren Biologie, p. 221.

Gândiți-vă după toate aceste, cum presa noastră iudaică nu se sfiește să prezinte în mod consecvent și perseverent «circul național» drept o intrigă a reacțiunii feudalo-clericale! Aceste organe pretinse liberale se lamentează și astăzi, cu orice prilej, că politica națională înăbușe orice considerație față de «constituția imperiului». Dacă autorii acestor articole de gazetă ar fi avut vreun sentiment național adevărat, ei n-ar fi scris asemenea absurdități, lipsite de orice temei, ci s-ar fi silit atunci să înțeleagă că orice luptă națională este o luptă pentru libertate. *La nazione è figlia della libertà e di questa sola abbisogna per vivere,* spune Ferrari*. Însă când știm cum presa iudaică «liberală» din Austria și mai ales din Ungaria a luptat întotdeauna pe baricada forței și a celui mai brutal despotism, nu putem decât să ne bucurăm că acest «liberalism semitic» mincinos de sus până jos, își trăiește ultimele zile.

Lupta națională este o luptă pentru bunuri ideale; de aceea este dusă nu o singură dată cu atâta înverșunare. Ea este propriu-zis o tipică luptă de eliberare. Așa o caracterizează de pildă B. Novicow: «*Quand les sociétés ne veulent pas s'y soumettre (aux mesures de dénationalisation), nous disons qu'elles luttent pour leur liberté. Les guerres dénominées jusqu'à présent guerres d'indépendance nationale, n'ont eu d'autres causes que de préoccupations d'ordre intellectuel... Ces guerres sont parfois les plus sanglantes et les plus acharnées de toutes. C'est naturel. Les plus fortes jouissances de l'homme viennent de l'esprit, par conséquent, les biens de l'ordre mental sont ceux qui ont le plus de valeur pour lui. Il fait donc les plus grands sacrifices pour les acquérir*»**. (Când societățile nu vor să se supună (la măsurile de deznaționalizare), noi spunem că ele luptă pentru libertatea lor. Războaiele denumite până acum războaie de independență națională n-au avut alte cauze decât cele privind preocupările de ordin intelectual... Aceste războaie sunt adesea cele mai sângeroase și cele mai îndârjite dintre toate. Este

* Celso Ferrari, *La Nazionalità e la vita sociale*, Palermo, Sandron, 1896, p. 369.

** Novicow, *Les luttes entre sociétés humaines*, p.153.

natural. Plăcerile cele mai puternice ale omului vin din spirit, prin consecinţă, bunurile de ordin mental sunt cele care au cea mai mare valoare pentru el. El face deci cele mai mari sacrificii pentru a le dobândi.)

Există oameni politici care se consolează cu gândul că ideea naţională în curând nu va mai entuziasma masele. Desigur că şi această idee politică va înceta odată, ca multe altele, să mai ţină spiritele sub vraja ei. Evident însă numai atunci când tocmai problemele naţionale vor fi soluţionate în mod durabil.

Cele mai multe probleme religioase au încetat de mult, în toată Europa, să mai fie probleme politice. Întocmai aşa se va întâmpla şi cu diferitele probleme naţionale: ele se vor menţine atâta vreme cât nu vor primi o soluţionare satisfăcătoare. În Macedonia, de pildă, mai există şi azi probleme politico-religioase, tocmai pentru că acolo ele n-au fost rezolvate încă în mod definitiv.

Iar în ceea ce priveşte formulele curente despre o pretinsă tendinţă firească către internaţionalism, către o reducere din ce în ce mai mare a numărului popoarelor prin contopirea lor etc., apoi primul volum din filosofia lui Spencer (*First principles*) ne învaţă că evoluţia generală merge de la o omogenitate primitivă spre o multiplicitate din ce în ce crescândă. Sau după expresia lui Chamberlain:

«Această presupunere (a evoluării spre o uniformitate din ce în ce mai mare) este dezminţită de întreaga experienţă , care ne învaţă că individualizarea este fructul diferenţierii şi al specificării crescânde. Întreaga ştiinţă biologică este în contrazicere cu teza că o fiinţă organică apare, la început, cu caracteristicile puternic pronunţate, care apoi treptat se şterg»*.

Adolf Bastian[156], poate cel mai luminat etnograf al timpului nostru, a spus cu aproape 40 de ani în urmă acelaşi lucru: «ceea ce observăm în istorie nu este nici transformarea, nici contopirea raselor, ci apariţia unor creaţiuni noi şi desăvârşite pe care forţele de producţie ale naturii – veşnic proaspete – le plămădesc din nevăzut»**.

* H. S. Chamberlain, *Grundlagen*, p. 293.

**Ad. Bastian, *Das Beständige in den Menschenrassen und die Spielweite ihrer Veränderlichkeit*, 1868, p. 26.

Cine cunoaște exact situația din imperiul nostru, acela știe că resortul luptelor noastre constituționale este tocmai dorința acestei afirmări mai pronunțate a ideii de naționalitate.

Germanii, cehii, italienii, românii, polonezii, rutenii, sârbii, slovacii, croații, într-un cuvânt toate naționalitățile fac o politică exclusiv națională și încă una foarte moderată. Întreaga tactică de mușamalizare ca și toate tendințele de potolire ale elanului național n-au dus la nici un rezultat pozitiv.

Sentimentul național stăpânește astăzi toate popoarele din imperiul habsburgilor și toate cer astăzi, ca și acum 50 de ani, același lucru, în fond: *autonomia națională, înlăuntrul acestei monarhii.*

O idee care timp atât de îndelungat, în mod atât de persistent și cu atâta impetuozitate, își cere înfăptuirea, se justifică complet politicește și apare adânc întemeiată din punct de vedere sociologic. Împotriva unei asemenea idei politice, naturale, pot fi intentate procese. Procesele le câștigă până la urmă totuși natura, care-i mai puternică.

CAPITOLUL II

SINGURA FORMĂ DE STAT POSIBILĂ PENTRU IMPERIUL HABSBURGIC

Se zice că Gortschakoff [157] s-ar fi exprimat odată în fața nu știu cărui ambasador englez în felul următor: *Il y a deux manières de traiter la question d'Orient, ou l'attaquer à fond ou un replâtrage. Eh bien, je suis vieux, je suis pour le replâtrage. (Există două moduri de a trata problema Orientului, fie de a o ataca în fond, fie un compromis. Ei bine, eu sunt bătrân, eu sunt pentru compromis.)*

Conducătorii noștri de stat par și ei să fie nu tocmai tineri, căci se tem de o intervenție conștientă și energică în problemele noastre dualiste privitoare la naționalități. Nu s-ar putea găsi printre ei și elemente mai tinere, mai energice, cărora le-ar păsa mai puțin de liniștea și siguranța lor personală, decât de aceea a imperiului?

Experimentele începute după 1848 pentru ca să se obțină o bună înțelegere între naționalități, toate au dat greș și aceasta dintr-un motiv foarte simplu: nimeni n-a ținut seama de adevărata natură a imperiului nostru și de adevărata esență a statelor federaliste moderne. Pe drumurile bătătorite timp de șaizeci de ani în zadar vom căuta o ieșire din toate încurcăturile și toate primejdiile.

Noi trebuie să ținem seama și de data aceasta de ceea ce Franz Déak a recomandat odată oamenilor politici vienezi: o haină odată prost încheiată trebuie înainte de toate descheiată,

dacă vrei s-o ai încheiată cum se cuvine. Din păcate imperiul a fost prost încheiat prin compromisul maghiar, și *tocmai* aici va trebui descheiat. Căci dualismul a fost de la început, după cum am demonstrat aici, o formă de stat cu neputință să dăinuiască.

În ceea ce privește latura lui practică, ultimii ani, lunile și zilele din urmă ne-au dat o dovadă strălucită că dualismul constituie o temelie putredă și șubredă care trebuie să fie îndepărtată din zidăria imperiului și înlocuită, dacă voim în adevăr ca statul să nu se năruiască, și să găsim o cale justă, pentru soluționarea cu succes a problemelor naționalităților, pe care să pășim.

Astăzi am ajuns exact acolo unde eram în 1840-1860 și anume la problema cardinală: *centralism ori federalism?*

Problema centralismului trebuiește însă, oarecum, pusă într-altfel, întrucât în locul vechiului centralism, noi ne găsim astăzi în fața unui centralism dublu, așa că problema pusă just trebuie să sune: *dualism* ori *federalism?*

Nici un partizan adevărat al principiului viabilității imperiului austriac, nici un amic sincer al imperiului habsburgic și al națiunilor care-l compun nu poate, dacă studiază chestiunea în fond, să se entuziasmeze pentru ideea de a transforma acest imperiu într-o confederație dislocată.

Pe de altă parte, este cu totul greșită și acea părere doctrinară, care tinde să păstreze o severă centralizare, complectamente incompatibilă cu stabilitatea și dezvoltarea monarhiei noastre.

Dar între centralismul extrem și federalismul extrem există o cale de mijloc; aceea care duce la *statul federal.* Statul federal este anume o formă de stat, centralistă, tocmai în măsura în care poate fi garantată stabilitatea și puterea unui imperiu; iar *federalist* sau descentralizat în măsura în care este neapărat nevoie pentru dezvoltarea liberă a naționalităților ajunse la majorat.

Dacă ne-am lămurit, odată pentru totdeauna, că principiul naționalităților este forța propulsivă a tuturor luptelor naționale din Austro-Ungaria; că adevărata ființă a acestui

principiu, – aplicat la noi – nu este separatismul, *nici* iredentismul, ci tendința popoarelor odată trezite la conștiință, *să formeze individualități politice autonome, pe teritoriile lor naționale,* înlăuntrul monarhiei noastre; – atunci nu este permis să se plece în rezolvirea acestor chestiuni, nici dintr-un punct de vedere unilateral, privitor la întrebuințarea limbii materne, nici din acela al măsurilor administrative.

Aceste probleme noi le-am caracterizat drept probleme constituționale. Deci ele pot fi judecate și tranșate *numai din punctul de vedere al unei modificări constituționale, care să privească întreaga monarhie.*

Marea diversitate de origină, limbă, obiceiuri și mentalitate ale diferitelor naționalități reclamă pentru întregul imperiu al habsburgilor *o asemenea formă de stat,* care să poată garanta că nici o naționalitate nu va fi amenințată, împiedicată sau jignită în viața ei național-politică, în dezvoltarea ei particulară, în mândria ei națională, într-un cuvânt – în felul ei de a simți și trăi.

Imperiul nostru dunărean poate găsi o garanție reală pentru stabilitatea și prosperitatea lui numai dacă, cunoscând și înțelegându-și clar menirea superioară pe care o are în Sud-Estul Europei, el va deveni adevăratul sprijin al națiunilor care-l constituie și-l mențin.

Principiul naționalităților cu substratul lui constituțional a determinat naționalitățile noastre *ca de la început să râvnească la constituirea lor ca individualități național-constituționale, în cadrul imperiului habsburgic.*

Așa de pildă, d-l dr. Jancsó Benedek, un scriitor politic maghiar, care a scris mai multe opere asupra problemei românești, aduce o dovadă autentică că românii din Ungaria au luptat încă din 1740 pentru aceleași drepturi pentru care luptă și astăzi*.

---

* Jancsó Benedek, *A román nemzetiségi törekvések története és jellenlegi állapota*, Budapest, Lampel, 1896, v.I, p.700. (Klaus Innocentius... czélja és motivumai is azonosak a mai nemzetiségi politikusok követeléseinek motivumaival. Erdély egyzést az öiség, másrészt pedig a többség jogán az övék etc.).

După o sută de ani, în 1849, românii din Ungaria, Transilvania, Banat și Bucovina au cerut:

1. Unirea tuturor românilor din statele austriece într-o singură națiune independentă *sub sceptrul Austriei, ca o parte integrantă a imperiului.*

2. O administrație națională independentă din punct de vedere politic și bisericesc.

3. Convocarea imediată a unui *congres general* al întregii națiuni pentru a se constitui ca atare.

4. Românii să fie reprezentați în parlamentul comun al Austriei, în proporție cu numărul locuitorilor.

5. Națiunea română cere un reprezentant al ei în guvernul imperial*.

Revendicări identice au prezentat și prezintă toate naționalitățile care cer nu un *privilegiu* «istorico-politic », ci o cinstită egalitate de drepturi naționale. Încă în 1869 toate naționalitățile din Ungaria au înscris în programul lor parlamentar instituirea federalismului în ambele părți ale imperiului având ca bază teritoriile naționale.

Egalitatea în organizarea constituțională este reclamată tot mai energic, tot mai impetuos. Este imposibil ca aceste cereri să fie și mai departe respinse. Și dacă acestor popoare li se refuză putința să se organizeze din punct de vedere național-constituțional, *în cadrul imperiului*, ceea ce i-ar menține stabilitatea, atunci însăși forța naturală a ideii naționale le silește să năzuiască la formarea unor asemenea state naționale în afara imperiului, pentru a se încadra în state de aceeași naționalitate, deja existente sau chiar numai înrudite. Pe de altă parte, nu se poate să nu ne gândim că situația statului nostru este foarte tristă, când asemenea curente separatiste cresc atât de puternic și când suntem nevoiți să-l guvernăm, ca în Ungaria, numai cu ajutorul dreptului penal și să-l apărăm în mod provizoriu să nu se dărâme.

Bluntschli spune despre sarcina statelor de a ține strâns

* Nicolae Popea[158], *Memorialul archiepiscopului și mitropolitului Andreiu Baron de Șaguna, sau luptele naționale-politice ale Românilor 1846-1871*, Sibiu, Institutul Tipografic, 1889, vol. I, p. 249.

unite diferitele națiuni, fără a le deznaționaliza în favoarea uneia dintre ele: «*Atunci însă statul trebuie să renunțe să mai fie specific național.* El devine din punct de vedere național *neutru* sau mai mult *comunitar. El lasă fiecărei națiuni libertatea deplină* de acțiune în interiorul ei, în cadrul intereselor sale culturale, și le tratează pe toate egal. Dar în ceea ce privește definirea politicii lui, evită orice unilateralitate națională și ia drept criterii numai motive politice generale și nu național-particulare».

«*Aceasta este metoda* cu ajutorul căreia Elveția a reușit până acum să soluționeze problema dificilă a conviețuirii diferitelor naționalități, unele lângă altele și să le satisfacă, fără să se pericliteze unitatea statului. La adăpostul munților dintre Germania, Franța și Italia, frânturi din aceste trei națiuni mari au alcătuit mici comunități republicane și s-au unit în organisme comune, pașnice și neutre. Desigur, diferitele «cantoane» sunt de fapt «state naționale»*.

Naționalitățile noastre de dincolo și dincoace de Leitha trebuie să devină și ele «state naționale ». Ele trebuie să fie organizate din punct de vedere constituțional pe teritoriile lor comune, sub sceptrul împăratului nostru și să fie astfel *în mod firesc atât de strâns și indisolubil legate, încât nici să nu le treacă prin minte* să graviteze în afara hotarelor imperiului și să alerge după utopii panslaviste sau iredentiste.

Acest lucru nu poate fi obținut nici prin «concesiuni» negustorești, nici prin babilonice «decrete lingvistice», dar nici prin teroarea codului penal; ci numai prin această înfăptuire a egalității de drepturi naționale.

«Respectarea individualității» spune *Inama-Sternegg*[159], «sprijinită totodată pe condițiunile evoluției economice și sociale, care diferă de la loc la loc, a exprimat în zilele noastre, cu atâta tărie, *cererea autonomiei* pentru micile grupuri sociale, încât ea nu poate să rămână neluată în seamă, și îndeplinirea ei trebuie să aibe o covârșitoare influență asupra evoluției statelor. Căci *națiunea* care cere o soluție

* Bluntschli, *Die nationale Staatenbildung und der moderne deutsche Staat*, p. 25.

constituțională pe baza particularității și individualității sale, de care a devenit conștientă, *face exact ceea ce face o comună*, care pretinde o autonomie pentru toate raporturile specifice care s-au format în sânul ei: *nu este decât o intensificare* a acestei cerințe, când ființa națională a unui popor tinde, în ce privește domeniul lui de interese, să evolueze spre autonomie, adică spre un organism juridic independent – spre un stat»*.

Astfel, prin forța împrejurărilor se impune monarhiei noastre o constituție care, pe de o parte, *să recunoască și să garanteze individualitatea național-politică a diferitelor sale națiuni, iar pe de altă parte, să asigure cu adevărat unitatea și forța imperiului.*

Națiunea trebuie să *poată* ajunge, pe baza unor relațiuni reale, la convingerea fermă că imperiul habsburgic este unica garanție adevărată a păstrării individualității naționale. Dar acest lucru se poate întâmpla, numai atunci când maxima fundamentală și împăciuitoare «să asiguri fiecăruia, în mod cinstit, dreptul său » va fi tradusă în fapt, fără gând ascuns.

Egalitatea de drepturi și datorii este o revendicare principală, căci nimic nu provoacă înverșunarea naționalităților mai mult ca situația juridică privilegiată a unuia sau a mai multor popoare, care conviețuiesc în cadrul aceluiași imperiu.

Fischhoff spune cu drept cuvânt: «Menținerea unui stat având naționalități multiple interesează națiunile respective numai în mod condiționat, căci statul și națiunea nu sunt identice și între tendințele lor sunt posibile conflicte, care pun o parte din aceste popoare în fața alternativei: ori să se sacrifice, ori să sacrifice statul...

Consolidarea statului având naționalități cere astfel ca nici un popor să nu se simtă disprețuit sau măcar subordonat unui alt popor, căci nimic nu este mai jignitor pentru un popor ca stăpânirea străină, chiar dacă aceasta ar oferi cea mai liberală

* Dr. Karl Theodor von Inama-Sternegg, *Die Tendenz der Grossstaatenbildung in der Gegenwart*. Eine politische Studie, Innsbruck, 1869, Wagner, p.74.

constituție, și nimic nu-i este mai aproape ca dorința de a avea o guvernare națională.

De aceea un asemenea stat nu are interes vital ca să cruțe sentimentele popoarelor sale, să îndepărteze tot ce le amintește de o stăpânire străină, și să le îndeplinească dorințele în măsura în care propria lui securitate îi permite.

Astfel, *el trebuie să le ofere garanția că unul nu va fi subordonat altuia, ci vor fi toate coordonate, că ele nu se opun, unele celorlalte, ci merg alături și împreună ca aliați:* căci ceea ce este unitatea poporului pentru un stat național, este unitatea popoarelor pentru un stat cu naționalități»*.

Trebuie făcut ca pământul pe care trăiește o naționalitate oarecare în imperiul nostru să-i devină o patrie adevărată sau să-i fie recunoscută ca atare, ceea ce poate numai să încurajeze și să întărească sentimentul comunității tuturor naționalităților și patriotismul austriac.

«Ce este în stare» exclamă contele Andrássy jun. «să însuflețească pe om, să-l facă să uite pericolele și frica de moarte, să sacrifice totul și să se expună propriei sale distrugeri? Conștiința *că luptă pentru ceea ce este* pentru el lucrul cel mai prețios, pentru siguranța și libertatea sa personală, a familiei și a patriei sale; că soarta, viitorul, existența însăși a națiunii sale este în joc»**.

În urma acestor considerațiuni și a multor altora pe care le vom cerceta mai târziu, *este imposibilă pentru imperiul habsburgic orice altă formă de stat decât cea federalistă și anume pe baza delimitării naționale a tuturor naționalităților mari,* în state rămase membre ale imperiului și organizate astfel încât să strângă mase cât mai compacte și omogene.

«Ca stat, spune *Siegfried Brie*, statul federalist este chemat să satisfacă nevoile politice care reies dintr-o comunitate națională ; pe de altă parte, *împărțirea în state deosebite apare întemeiată* din punct de vedere istorico-național numai atunci, când între părțile unei națiuni care trăiesc laolaltă

* Fischhoff, *Österreich und die Bürgschaften seines Bestandes*, pp. 69, 70.
** Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich*, p. 290.

există deosebiri însemnate și durabile de mentalitate și interese, fie din cauza diferenței originare a aptitudinilor, fie în urma evoluției istorice ulterioare. *Însă acolo unde există aceste premise* firești pentru unitate și pluralitate politică, *forma federalistă va fi cea mai potrivită* pentru soluționarea acestei grele și duble sarcini.

Puterea statelor izolate, care se bazează în existența lor pe dreptul lor propriu și cuprind în principiu toate laturile vieții omenești, asigură intereselor particulare cea mai largă posibilă luare în considerare, iar pe de altă parte, nevoia conducerii și ordinii unice poate fi pe deplin valorificată prin activitatea statului în întregime»*.

S-a accentuat, de repetate ori și cu drept cuvânt, că imperiul habsburgic ar fi fost parcă creat pentru sistemul federativ. Deși această formă politică se justifică și la popoarele completamente omogene, din punct de vedere național, cum sunt germanii și americanii, trebuie totuși recunoscut că într-adevăr sunt puține state în Europa a căror natură etnico-politică și istorică în totalitatea ei precum și toate condițiunile de viață le-ar impune introducerea unei constituții federale într-un mod atât de categoric, drept o necesitate elementară atât de inexorabilă, cum este cazul imperiului habsburgic

Franz Schuselka a spus în 1861: «Cel mai mare pericol pentru Austria stă evident în năzuința timpului de față spre unitatea națională. Ea poate evita acest pericol numai dacă va renunța sincer și hotărât la centralizarea severă pe care o practică și dacă se va organiza în măsura cea mai largă posibilă, în sensul centralizării federaliste»**.

Un alt luptător mai vechi pentru federalizare, *Anton Springer*[160], a motivat opiniunea sa în felul următor: «Partizanii federalizării sunt departe să voiască tăgăduirea, în întregime a unității statului; ei se împotrivesc numai unității absolute și brutale, împotriva uniformității zise indispen-

---

* Dr. Siegfried Brie, *Theorie der Staatenverbindungen*, Stuttgart, 1886, Enke, p. 134.

** Schuselka, *Österreich und Ungarn*, Wien, 1861, p.45.

sabile, care întrebuințează forța față de deosebirile și contrastele adânci dintre popoarele Austriei. Ei cer, pentru contrabalansarea unității statului, *independența țărilor formate prin afirmarea drepturilor naționalităților* și stabilesc unitatea relativă și independența relativă drept principiul superior al doctrinei constituționale în Austria»*.

În zilele noastre această idee a federalizării a cucerit cercuri tot mai largi, așa încât astăzi în monarhia noastră oamenii politici ar putea să fie împărțiți în trei clase: clasa partizanilor dualismului, fie sub forma actuală, fie sub una «revizuită» sau chiar evoluată până la unitatea personală; clasa federaliștilor și aceea a *federaliștilor imperiali* sau a partizanilor unei *Austrii-Mari*. Mai există destui oameni politici care țin să păstreze situația actuală sau chiar visează o revenire a hegemoniei germane dincoace de Leitha, însă, dacă se încearcă o soluționare serioasă a acestor probleme, ideile lor nu pot fi luate în considerație.

Unul dintre cei mai convinși federaliști germano-austriaci este prințul *Alois Lichtenstein*, care, printr-un discurs celebru ținut în 28 aprilie 1898 în parlamentul austriac, a recomandat fățiș și energic federalismul și anume pe baza delimitării naționale.

D-l Iulius *Patzelt* a condamnat în repetate rânduri în revista sa «Oesterreichisches Jahrbuch», precum și în presă, sistemul centralist, și a vorbit în favoarea introducerii sistemului federativ. Astfel, el scrie undeva, cu multă dreptate, că sistemul centralist este șubred, căci este incompatibil cu progresul politic și cultural al popoarelor, care – mai ales acolo unde cerințele lui se leagă cu acelea naționale ale neamurilor izolate, – reclamă *autonomia administrativă și politică*.

Într-un stat cu structura culturală și națională atât de complexă cum este Austria, *aceasta poate fi înfăptuită numai în cadrul unei constituții federaliste*. Desconsiderarea acestui lucru ar însemna nesocotirea liniei fundamentale care trece

* Dr. Anton Heinrich Springer, *Österreich nach der Revolution*, Leipzig, Emanuel Müller, 1850, p. 90.

prin întreaga noastră viață economică și politică modernă și care țintește să se formeze asociațiuni cât se poate mai mari, cu păstrarea pe cât posibil a independenței fiecăreia. Evoluția politică internă a Austriei poate continua numai în această direcție, căci numai în ea sunt cuprinse garanțiile menținerii ei în viață. Problema poate fi răsucită în fel și chip, *la urmă ne vom găsi mereu în fața federalismului.*

«Noi germanii suntem însă cei din urmă care să ne temem de el»*.

Este interesant să cunoaștem de asemenea și opiniile *acestor scriitori din străinătate, care au studiat realitățile noastre,* care au – de la distanță – o perspectivă mai bună și totodată sunt și pot să fie complectamente imparțiali. Numai doi ani după instaurarea dualismului, francezul Saint-René *Taillandier* a scris în «Revue des Deux Mondes» din Paris:

*«Du haut de la vigie, nous répétons ce crie d'alarme que tant de voix nous apportent des rives de la Moldau et du Danube: l'Autriche sera une fédération, ou bien il n'y aura plus d'Autriche». (De la înălțimea turnului de veghe, repetăm acest strigăt de alarmă ca și vocea pe care ne-o aduc țărmurile Moldovei și Dunării: Austria va fi o federație sau nu va mai fi Austria.)***

Astăzi, când suntem aproape să trăim înfăptuirea ultimei fraze din această profeție, trebuie să regretăm lipsa de înțelegere a acelora care, ca Stadion, au numit ideea unei federalizări a imperiului «o rătăcire dureroasă» și au zădărnicit atâta vreme realizarea ei până când au ajuns la dualism – ca să ajungem curând la disoluție.

Emile de Laveleye care poate fi considerat aproape ca un austriac, datorită cunoașterii exacte a realităților noastre și sincerei simpatii pentru monarhia noastră, a pledat în toate ocaziile pentru federalizarea imperiului nostru.

Reproduc aci pasagii din diferite scrieri ale sale:

---

* Patzelt, *Österreichisches Jahrbuch*, 1879, p. 160.

** Saint-René Taillandier, *L'Autriche et la Bohéme en 1889. La question tchèque et l'intérêt français*, în *Revue des Deux Mondes*, 1869, vol. 82, p. 544.

On peut donc dire sans aucune exagération que, sous peine de mort, elle (l'Autriche) est obligée de donner satisfaction à ce qu'il y a de raisonnable dans les demandes des Slaves; mais comment peut-elle le faire sans préparer sa propre dissolution?

En adoptant hardiment les institutions fédérales semblables à celles de l'Union Américaine.

..Les engagements pris par l'émpereur, les traditions historiques, les droits et les voeux des populations, l'extrême diversité de leurs langues, de leur coutumes, de leurs besoins, tout commande donc l'adoption de la forme fédérale. [Se poate spune fără exagerare că, sub pedeapsa cu moartea, ea (Austria) este obligată să dea satisfacție la ceea ce este rezonabil în cererile slavilor; dar cum poate ea s-o facă fără să pregătească propria-i dizolvare?Adoptând cu îndrăzneală instituțiile federale asemănătoare celor din Uniunea americană.

..Angajamentele luate de către împărat, tradițiile istorice, drepturile și voința popoarelor, extrema diversitate a limbilor lor, a obiceiurilor, a nevoilor, totul impune adoptarea formei federale.]*

Mai târziu, într-un alt articol:

*... Le régime dualiste ne peut durer dans l'Autriche-Hongrie. Le féderalisme donnera satisfaction aux diverses races et l'empire devra se transformer en une Suisse monarchique. (...Regimul dualist nu poate dura în Austro-Ungaria. Federalismul va da satisfacție diverselor rase și imperiul va trebui să se transforme într-o Elveție monarhică.)***

El atinge problemele noastre cu privire la naționalități și în opera apărută în două volume, asupra peninsulei balcanice, pentru a spune insistent conducătorilor noștri politici:

«*Les nationalités en Hongrie, en Bohême, en Croatie, en*

---

* Émile de Laveleye, *La question polonaise et la question ruthène en Galicie*, în *Revue des Deux Mondes*, vol. 83, p. 861.

** *L'Angleterre et la Russie en Orient*, în *Revue des Deux Mondes* din 15 iulie 1881.

Galicie ont pris tant de force et de vie qu'on ne peut plus désormais ne les anéantir ni les fusionner.

Impossible même de les comprimer à moins de supprimer toute liberté, toute autonomie et de les écraser sous un joug de fer.

..Ainsi la liberté mène nécessairement au fédéralisme. Il faut donc y applaudir.

C'est d'ailleurs théoretiquement le meilleur des régimes. (Naționalitățile din Ungaria, Boemia, Croația, Galiția au căpătat o asemenea forță și viață încât nu mai pot, în viitor, nici să le neantizeze, nici să le fuzioneze.

La fel este imposibil de a le comprima numai dacă se suprimă orice libertate, orice autonomie și le strivesc sub un jug de fier.

..Așadar libertatea conduce în mod automat la federalism. Trebuie să fie aplaudată.

*De altfel, teoretic este cel mai bun dintre regimuri.)**

Apoi citează o mulțime de exemple istorice, și tot atâtea argumente, pentru oportunitatea introducerii acestui sistem.

Centraliștii noștri pot vedea din argumentele lui *Laveleye*, pe care le-am citat aici, că ei s-au făcut ecoul celei mai mari absurdități când au încercat să prezinte constituția federativă drept o restaurație reacționară. De Laveleye a scris două volume asupra formei democratice de guvernământ și grija permanentă a marelui scriitor belgian să ferească această formă de guvernământ, atât de primejdiile cesarismului, cât și de ruina demagogiei, trece ca un fir roșu prin opera sa.

Și tocmai sistemul federativ îl consideră pe Laveleye drept unul din stâlpii de bază ai democrației.

Le Fur, care a scris o foarte bună și mult remarcată monografie asupra sistemelor constituționale, consideră această formă de stat federal drept cea mai potrivită pentru un stat ca al nostru... *«l'adoption de la forme fédérale paraît être pour beaucoup d'Etats ou de systèmes d'Etats l'unique moyen de*

* *La Péninsule des Balkans*, 2 vol, Paris, Alcan, 1888, vol. I, pp. 62-63.

*sortir d'une situation de plus en plus difficile autrement qu'au prix d'une dissolution complète et d'un morcellement en plusieurs États distincts». (Adoptarea formei federale pare să fie pentru multe state sau sisteme de state unicul mijloc de a ieși dintr-o situație din ce în ce mai dificilă altfel decât cu prețul dispariției complete și al împărțirii în mai multe state distincte.)***

Marele federalist spaniol și unul dintre cei mai înțelepți oameni politici ai nenorocitei sale patrii, Francisco Pi y Margall, crede că dezvoltarea culturală generală împinge desigur spre unitate, însă nu la acea unitate absurdă care distruge orice variațiune, ci la o unitate în diversitatea pe care o găsim și în natură. «Tocmai pentru că eu râvnesc la o asemenea unitate, exclamă el, sunt cel mai activ partizan al federalismului»**.

Georg Waitz, primul care a încercat să stabilească deosebirea între confederație și federație, spune următoarele despre statul federal: «Statul federal se potrivește mai ales unui popor, care în toată structura și istoria lui nu îndeplinește condițiile statului unitar (centralizat)»***.

Și în altă parte: «Dacă statul în concepția lui științifică este alcătuit nu ca o întâmplătoare împreunare a indivizilor, – fie prin convenție, fie prin forță, – ci ca organizația unui popor, ca să-și poată îndeplini sarcinele sale vitale și superioare, atunci statul federal este acea formă de stat în care o parte a acestor sarcini generale trebuie să fie îndeplinite în mod colectiv de către toată națiunea, iar o altă parte separat de către neamurile sau grupele izolate ale poporului. Pentru anu-

---

* Louis le Fur, *État fédéral et Confédération d'États*, Paris, 1896, Marchal et Billard, p. 735.

** D. Pi y Margall, *Las Nacionalidades*, Ed.III, Madrid, Rubinos, 1882, p.95. Yo estoy por que el mundo, si no marcha, debe marchar à la unidad; no à esa unidad absurda que consiste en la destruccion de toda variedad; pero si à esa unidad en la variedad que descubrimos en la naturaleza. Y bien; precisamente porque quiero esa unidad soy partidario acérrimo de la federacion.

*** Georg Waitz, *Grundzüge der Politik nebst einzelnen Ausführungen*, Kiel, 1862, p. 46.

mite chestiuni ale unei adevărate vieţi naţionale, a rezultat nevoia de unitate, pe când altele au rămas pentru o alcătuire particulară, după deosebirile de neam sau locale»*.

Exact acelaşi lucru a scris şi De Sismondi[161] cu mult înainte: *«Si au contraire cette nation est composée d'éléments dissemblables, de peuples qui aient des souvenirs et des affections d'où naissent des rivalités... cette nation ne peut réussir qu'en adoptant franchement le système fédératif... ce système lui permet plus de liberté réelle, plus d'accord entre ses volontés et ses lois, plus de tranquillité, plus de garantie contre l'ambition belliqueuse de ses chefs, et cependant plus de forces de résistence, si elle est attaquée chez elle, que ne saurait lui en offrir aucun autre». (Dacă dimpotrivă această naţiune este compusă din elemente diferite, din popoare care au amintiri şi simpatii din care se nasc rivalităţi... această naţiune nu poate reuşi decât adoptând cu francheţe sistemul federativ... acest sistem îi va permite mai multă libertate reală, acord între voinţele sale şi legile sale, mai multă linişte, mai multă garanţie împotriva ambiţiei belicoase a şefilor săi, şi totuşi mai multă forţă de rezistenţă, dacă este atacată la ea acasă, ceea ce nu i-ar oferi nici un alt sistem.)***

Dacă elveţienii ar fi avut asemenea oameni politici, drept conducători, ca cei de la noi, astăzi frumoasa lor ţară ar fi fost desigur şi ea la marginea prăpastiei. După recensământul din 1900 Elveţia avea 3.325.023 locuitori. Dintre aceştia 2.312.949 erau germani, 730.917 francezi, 221.182 italieni; restul era format din alte naţionalităţi.

Observaţi majoritatea covârşitoare a germanilor, în comparaţie cu francezii şi italienii, luaţi împreună. Şi apoi majoritatea zdrobitoare a germanilor şi francezilor de 3.043.866 în comparaţie cu italienii care sunt 221.182!

Ar trebui deci să conchidem că germanii din Elveţia ar avea cu atât mai mult dreptul la hegemonie decât îl au germanii din Austria. Şi totuşi ei s-au mulţumit cu drepturile care

---

* Georg Waitz, op.cit.,p.163.

** J. C. L. Simonde de Sismondi, *Études sur les Constitutions des peuples libres*, Bruxelles, 1839, Société Typ. Belge, p. 290.

li se cuvin proporțional numărului lor. Dacă împreună cu francezii, germanii ar fi întemeiat o hegemonie dualistă, ei ar avea de o mie de ori mai mult drept s-o facă, decât germanii și maghiarii la noi. În acest caz însă Elveția n-ar mai putea fi astăzi dată ca pildă de stat polinațional, rațional constituit, ci ar fi încetat de mult să mai existe.

Profesorul elvețian de drept constituțional, Dr. J. Dubs[162] găsește reunite în constituția statului federal două principii și anume: unitatea forței naționale (tocmai acolo poate fi vorba despre «o națiune politică») și o libertate individuală foarte mare*.

D-l Marsauche, alt elvețian, se simte mândru prin faptul că în patria lui trei națiuni pot să trăiască fericite laolaltă și el crede că iubirea libertății este temelia constituției elvețiene.**

P. J. Proudhon[163] consideră constituția federativă aproape un panaceu pentru Franța: «Numai federația, spune el, soluționează, atât în teorie cât și în practică, problema unui compromis între libertate și principiul de autoritate, lăsând fiecăruia ce i se cuvine: competența lui adevărată și deplina lui inițiativă. Numai ea garantează astfel respectul neștirbit față de cetățean și stat, pe de o parte, ordinea, dreptatea, stabilitatea, pacea, pe de altă parte»***.

* J. Dubs, *Le droit public de la Confédération suisse*, Neuchâtel et Génève, 1878-79, vol.I, p. 381: L'État fédératif réunit deux choses qui paraissaient auparavant inconciliables, l'union de la force nationale et le maintien d'une grande liberté individuelle.

** L. Marsauche, *La Confédération Helvetique*, Paris, Alcan, 1891, p. 303: N'est-ce pas un phénomène étonnant, de voir l'étroite union qui règne au sein de la Confédération suisse, bien que celle-ci soit formée de trois nationalités: française, allemande et italienne, de voir cette union se confirmer, malgré tous les obstacles extérieurs ou intérieurs?

Cet attachement de la Suisse à son principe fédératif se fonde et repose lui-même sur l'esprit de liberté. Cet esprit a été le mobile inspirateur du premier pacte d'union entre les trois petits cantons forestiers. Le même mobile a groupé succesivement autour d'eux les actuelles. C'est ce besoin qui fut l'inspirateur de toutes les luttes soutenues, de tous les sacrifices accomplis pour la défense de la Confédération, c'est-à-dire pour la défense de l'indépendance de chaque État confédéré.

*** P. J. Proudhon, *Du principe fédératif*, Paris, Librairie Internationale, 1868, p. 238.

Louis Eisenmann, care cunoaște perfect realitățile noastre și este și el pătruns de convingerea că monarhia habsburgică trebuie menținută, și-a încheiat marea sa operă asupra compromisului austro-ungar, recomandându-ne la rândul său ca să transformăm imperiul într-o Elveție monarhică. El crede că pe măsură ce popoarele din cuprinsul monarhiei se trezesc la conștiința nevoilor și intereselor lor, ele se vor convinge, fără îndoială, că trebuie neapărat să se ajungă la o înțelegere și să-și facă concesiuni reciproce, căci ele sunt sortite să mai trăiască laolaltă încă multă vreme. Și apoi, continuă: *«Pourquoi ne pas régler leur union de la façon la plus satisfaisante ei moins oppressive pour tous?... Un pareil régime réunirait les avantages du centralisme, du dualisme et du fédéralisme sans avoir les inconvenients d'aucun; il ferait de la monarchie austro-hongroise... une Suisse monarchique; le modèle vaut d'être imité». (De ce nu se reglează unirea într-un mod mai satisfăcător și mai puțin opresiv pentru toți?... Un asemenea regim va reuni avantajele centralismului, dualismului și federalismului fără a avea inconvenientele niciunuia; se va face din monarhia austro-ungară... o Elveție monarhică; modelul merită să fie imitat.)**

Englezul Edward A. Freeman, un cunoscut istoric, spune despre constituția federalistă că este un ideal de constituție. El o consideră , având în vedere Statele-Unite ale Americii, drept cea mai desăvârșită creație a geniului politic (...the most finished and the most artificial production of political ingenuity**.

Extrem de interesantă este părerea americanilor asupra tendințelor noastre autonomiste de pe continent. Cu prilejul marei mișcări pentru Home-Rule din Irlanda și Anglia a apărut în Contemporary Review din Londra un foarte remar-

---

* Louis Eisenmann, *Le compromis austro-hongrois de 1867*.Étude sur le Dualisme, Paris, Sorbona, Société nouvelle de librairie et d'édition, 1904, p. 680.

** Edward A. Freeman, *History of Government*, London-Cambridge, 1863, p. 3.

cabil articol al lui Albert Shaws intitulat: «O opiniune americană despre Home-Rule și federalism». Între altele, se spune acolo : «poporul american a trăit până acuma după aceste principii federative și a ajuns până la o unitate imperială *(imperial unity)* și o soliditate a organizării politice, la care n-au ajuns încă niciodată nici o națiune și nici un imperiu în decursul istoriei. Cimentul care unește părțile federațiunii americane este făcut din următoarele trei elemente: 1. din autonomia desăvârșită (a fiecărui stat în parte) în ceea ce privește toate treburile locale; 2. din desăvârșita și indisolubila unitate în chestiunile de interes general ale statului și 3. din universalitatea drepturilor cetățenești»*.

După felul cum stau lucrurile la noi, mergem și noi acum spre o reorganizare federativă. E drept că în ultimul timp a apărut ideea unui sistem de cooperare națională, dar ea n-ar putea în nici un caz să însemne o soluționare a problemelor naționalităților.**

Baronul von Offermann ajunge și el la concluzia că naționalitățile trebuie să fie astfel organizate încât ele să fie purtătoarele drepturilor naționale*** așa cum în mod expres cere și articolul XIX din constituția din Decembrie ; însă și el înțelege sub această organizare autonomia națională pur și simplu fără teritoriu, așa zicând o autonomie care plutește în aer.

Tuturor acelora care sprijină o asemenea autonomie națională, fără hotare teritoriale precise, și care se referă de fapt numai la chestiunile privitoare la școală, li se poate răspunde cu vorbele lui von Herrnritt: «ideea de naționalitate nu se împacă cu sarcini concret limitate, cu nevoi vitale deter-

* Articolul lui Albert Shaw: *An American view of Home-Rule and Federation* în *Contemporary Review* din septembrie 1892, p.307.

** După câte știu, Rudolf Springer a fost cel dintâi care a încercat să motiveze această idee în lucrarea sa : *Kampf der österreichischen Nationen um den Staat.*

*** Alfred Freih v. Offermann, *Die Bedingungen des konstitutionellen Österreichs,* Wien und Leipzig, Braumüller, 1900. p. 70.

minate... ea își întinde influența asupra totalității raporturilor de viață.*

Eu găsesc că ideea delimitării teritoriale a naționalităților care trăiesc în mase compacte este atât de esențială pentru soluționarea problemelor noastre naționale, încât, după modesta mea opiniune, fără ea nu poate în general exista o soluție, cum vom vedea în capitolul respectiv.

Introducerea autonomiei naționale pentru micile grupări izolate, asupra căreia voi mai reveni, ar fi oportună și realizabilă.

Este foarte semnificativ pentru situația actuală că însuși ziarul **«Pester Lloyd»** a ajuns la convingerea că problema naționalităților din Austria (firește numai din Austria!) poate fi soluționată numai acordând naționalităților o autonomie, care ar fi precedată de o delimitare național-lingvistică.

Este totodată interesant să citești cum acest organ de luptă al dreptului public maghiar «avitic» persiflează individualitățile istorico-politice austriace și le prezintă drept născociri ale clericalilor, aliați cu feudalii!**.

Același cancelar rus cu a cărui maximă am început acest capitol a afirmat plin de dispreț, despre monarhia noastră următoarele:

L'Autriche n'est pas une nation, pas même un Etat, mais uniquement un gouvernement. *(Austria nu e o națiune, nu e un stat, ci exclusiv un guvern.)*

Tocmai acest lucru îl vrem deocamdată: un guvern imperial, dar sub anumite condițiuni. Căci, atunci când constituția la care ne referim va fi odată introdusă, noi vom deveni nu numai un stat, ci și cu adevărat o națiune politică.

---

* Von Herrnritt, *Nationalität und Recht, dargestellt nach der österreichischen und ausländischen Gesetzgebung*, p. 3.

** *Pester Lloyd* din 1 ianuarie, 1905.

CAPITOLUL III

SISTEMUL FEDERATIV

De zeci de ani în Austro-Ungaria dăinuiește lupta pentru și contra federalismului. Și totuși esența sistemului federativ este atât de necunoscută încă la noi, încă nu putem concepe cum atâția așa numiți oameni politici își pot permite să pornească un război împotriva federalismului, fără să-și fi dat vreodată osteneala să citească cel puțin ceva asupra acestei forme de stat și să mediteze asupra celor citite. Mai ales că în limba germană există o bogată și remarcabilă literatură asupra acestui subiect.

Astfel, în repetate rânduri, s-a putut auzi cum oameni politici din Austria, ori de câte ori a venit vorba despre sistemul federativ, au încurcat noțiunea de federal cu cea de confederație.

Mereu și-au exprimat teama că o reorganizare «federalistă» ar ascunde un pericol pentru «unitatea» imperiului. Montesquieu[164], pe vremea lui, a avut o părere mult mai justă despre ce înseamnă unitatea politică decât o au centraliștii noștri moderni. «*Ce qu'on apelle union dans un corps politique,* spune el, *est une chose très équivoque; la vie est une union d'harmonie, qui fait que toutes les parties quelque opposées qu'elles nous paraissent, concordent au bien général de la société comme les dissonnances dans la musique concourent à l'accord total*»*. *(Ceea ce se numește uniune*

---

* Montesquieu, *Grandeur et décadence des Romains*, Chapitre IX.

într-un corp politic este un lucru foarte echivoc; viața este o uniune armonioasă, care face ca toate părțile oricât de opuse ne apar ele, concordă spre binele general al societății la fel cum disonanțele în muzică concură la acordul total.)

Cum am spus însă, majoritatea oamenilor noștri politici nu prea știu propriu zis despre ce este vorba, așa după cum vom vedea imediat.

Lustkandl i-a reproșat odată lui Fischhoff că acesta n-ar cunoaște precis deosebirea între o simplă federație și «o uniune», între o confederație și un stat federal, solid închegat*.

Unger[165] a făcut în tinerețe, într-o ședință a senatului, următoarea critică, în ce privește tendințele federaliste din Austria... «Dacă Austria occidentală devine iarăși (!) un stat federativ, ea se va găsi divizată și neputincioasă în fața Ungariei centralizate. Cele șaptesprezece regate și țări, fără o legătură interioară între ele și fără un focar comun, vor fi atrase de sistemul solar unguresc; în lipsa unui centru de gravitate ele vor gravita spre Ungaria și vor înconjura ca sateliții sfânta coroană a lui Ștefan. Dualismul se bazează pe echilibrul forțelor politice și vulturul austriac are două capete. El nu poartă un cap mare și 17 capete mici... Federaliștii n-au decât să afirme și mai departe că independența suverană a elementelor componente este un lucru natural și original, iar unitatea, autoritatea stabilită a întregului imperiu, ceva artificial și forțat! Să întrebăm marele oracol al adevărului – istoria! Ea ne învață că statul confederal (!) n-a putut să se mențină nicăieri, pe când curentul unitar este mai puternic decât pornirea spre izolare...»**.

În realitate, însă, «statul federativ», nu numai că nu este o confederație, ci se găsește tocmai în opoziție cu aceasta din urmă!

Giskra[166] a vorbit în parlament împotriva federalismului cu atâta hotărâre, încât trebuie să ne mirăm că un om, care a

* Dr. W. Lustkandl, *Föderation oder Realunion?*, Wien, 1870, Hölder, p. 11.

** Darea de seamă asupra ședinței Senatului din 16 noemvrie 1870.

putut să întrebuințeze drept argumente asemenea fraze nechibzuite, a fost considerat în Austria drept om de stat. El a spus:

«Când guvernul declară că totul depinde de felul cum Dieta înțelege să-și fixeze poziția sa față de imperiu, și atâta timp cât o asemenea dorință n-a fost manifestată, el nu-și poate face nici o opiniune asupra poziției ocupată de cea mai răsăriteană țară din imperiu. Atunci guvernul îmbrățișează punctul de vedere al modificării constituției prin tratative cu fiecare dietă în parte. Aceasta înseamnă că Ministerul are federalismul la bază (!), că rădăcinile constituției sunt atinse, că acest guvern a introdus federalismul (!).

În Austria acest lucru va avea ca urmare, după convingerea mea precum și a altor prieteni, distrugerea (!) ideii de stat, aș spune nimicirea (!) ideii de stat.

Diferitele părți ale întregului se vor înstrăina, vor fi reduse pur și simplu la o acțiune de sine stătătoare (!) pentru scopurile parțiale ale părților componente. Această stare caracterizează federalismul; o formă de organizare care, după convingerea mea și a amicilor mei, descompune statul (!), complică aparatul administrativ și îngreuiază activitatea lui, aducând statul într-o situațiune primejdioasă. El pune în discuție (!) cele mai importante cuceriri ale culturii spirituale și ale libertății de conștiință. Federalismul paralizează (!) imperiul și-l duce la ruină (!)»*.

Acest «om politic» vorbește despre «federalism», ca și cum ar vorbi despre o formă de stat concretă, definitivă. Dar federalismul, în general, înseamnă o tendință de descentralizare. Cu asta însă n-am spus nimic. Căci un stat descentralizat poate fi construit mult mai unitar și mai solid decât unul centralist. Depinde tocmai de felul, de gradul de descentralizare. În America cuvântul «federalism» a însemnat tocmai tendința către o mai mare centralizare! Dar Giskra

* Darea de seamă asupra ședinței Parlamentului austriac din 6 iulie 1871.

tratează aici federalismul, deci o tendință, ca pe o instituție concretă! Și de fapt nici nu prea știe despre ce este vorba și nici nu-l prea interesează însușirile «funeste» pe care le atribuie acestei «instituții». El știe numai că, «după convingerea lui și a amicilor săi» naționalitățile negermane au idei federaliste. Acest lucru îi este de ajuns ca să lanseze kilometrice discursuri fade împotriva «descompunerii» și «complicațiilor», împotriva «pozițiilor primejdioase» și «punerii în discuție a culturii spirituale», împotriva «atomizării» statului etc. Și aceste absurdități înfloritoare au fost considerate, ca un «argument» puternic împotriva năzuințelor federale ale atâtor popoare. Iar mii și mii de oameni repetau asemenea absurdități politice și făceau pe «revoltații» împotriva «descompunerii» care amenință imperiul.

Von Kremer se plânge și el de «lipsa de claritate» care domnește la noi în ceea ce privește noțiunea «federalismului»*. În același timp, el însuși face dovadă că nu știe să deosebească statul federal de Confederație.

Este distractiv să citești, cum de pildă contele Andrássy își dă silința să facă o paralelă între constituția Americei-de-Nord și compromisul austro-ungar, ca și cum ar fi vorba despre două state federale!**

Faptul că profesorul de drept public de la Innsbruck, dr. Dantscher von Kallesberg, vrea să revendice caracterul de stat federal din punct de vedere constituțional, pentru compromisul austro-ungar***, constituie una din particularitățile luptelor noastre constituționale – când fățișe, când latente.

Despre Dantscher s-a spus că, în scrierile lui, predă un drept public cu a patra dimensiune.

* Alfred von Kremer, *Die Nationalitätenidee und der Staat*, Wien, 1885, Karl Konegen, p. 130.

** Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich vom Jahre 1867*, p. 208 bis, 218.

*** Dr. Dantscher von Kallesberg, *Der staatsrechtliche Charakter der Delegationen*, Wien, Manz, 1904.

Fremdenblatt din Viena a publicat de curând, sub titlul «Reforma electorală din Austria», un studiu compus din patru articole editoriale. În ultimul dintre aceste articole, autorul se ocupă de «autonomia națională» propusă de către Rudolf Springer și crede că această idee este o revenire la cunoscuta încercare făcută de Consiliul imperial constituant din Kremsier. Acest lucru firește este fals. Însă autorul articolului citează aproape textual planul federativ al lui Palacky, privitor la toate grupele de țări, care ar urma să fie delimitate, în întregul cuprins al imperiului, după naționalități. Apoi autorul anunță sentențios, că în cazul aplicării acestui plan în consiliul imperial va domni fără îndoială liniște, «căci atunci probabil n-ar mai exista consiliul imperial!». Autorul articolului ne dă mai departe în «studiul (!) său» o motivare a temerii sale, continuând pe un ton grav:

«Austria ar fi dizolvată în state federative naționale (!) față de care doar articolele fundamentale din constituție ar mai avea încă un caracter unitar!»*.

Acest domn, care în viața lui n-a pus mâna pe o lucrare privind sistemele de organizare ale statelor, scrie în schimb el însuși «studii», care servesc numai să sporească harababura generală a ideilor.

Presa din Viena și cea din Budapesta au secondat sârguitor opoziția făcută de Unger, Giskra și alții și a ajutat astfel să zdrobească tendința de federalizare.

Această confuzie în ideile despre asociațiunile de state se întemeiază, în parte, pe o denaturare intenționată a noțiunii privitoare la Statul federal. Și acest lucru este explicabil, dacă nu și scuzabil. Funestul «partidism» liberal a căutat în mod permanent să discrediteze sistemul federativ, pentru ca să poată face atmosferă centralismului. Se căuta să se păstreze heghemonia germană, instaurată în mod artificial, iar ideile federaliste au fost privite ca cea mai mare primejdie pentru stabilitatea centralismului liberal.

---

* Vezi, *Das Fremdenblatt* din 11 noemvrie 1905.

Pe de altă parte, este adevărat însă că, până în ziua de astăzi, sunt în Austro-Ungaria destul oameni politici, care n-au o clară imagine asupra sistemului federativ. Numai astfel se explică faptul că mai există oameni politici care se sperie de o constituție federalistă și o caracterizează drept o «dizolvare». Asemenea oameni, o putem afirma cu tot curajul, n-au evident nici cea mai slabă idee despre problemele constituționale. Nu este de mirare că ei mai stau încă pe punctul de vedere sus menționat, exprimat de Unger și Giskra. Dar semnul distinctiv esențial al statului federativ, față de o confederație, este tocmai perfecta asigurare a unității sale politice! Această unitate caracterizează toate statele federative sau confederate și ea își găsește expresia: 1. într-un guvern central al uniunii sau al imperiului; 2. într-un parlament central al uniunii sau al imperiului, care trebuie să izvorască din alegeri directe și 3. într-o jurisdicțiune unită pe una din aceste două baze.

De aici se poate vedea deci clar că, pe cât de dislocată și șubredă este orice confederație, pe atât de unitar închegat este statul federativ.

«Înainte de toate», spune Georg Waitz, «trebuie să stabilim că în statul federal, în ceea ce privește domeniul comun al vieții publice, poporul stă în același raport față de statul luat în întregime, exact așa cum stă și în fiecare țară luată în parte.

Pentru toate chestiunile și sarcinile vieții publice, care cad în competența puterii centrale, ea se comportă față de întreaga națiune, așa cum se comportă puterile constituite într-unul din statele componente»*.

Există astăzi trei state federative tipice ale căror constituții sunt bine cunoscute: Germania, Elveția și Uniunea Americii-de-Nord**. Numai considerațiunea că toate aceste trei state federative s-au născut din confederație, este cea mai izbitoare

* Georg Waitz, *Grundzüge der Politik*, p. 118.

** Constituțiile Mexicului, Venezuelei, Braziliei etc. sunt prea puțin cunoscute pentru a putea fi numărate cu preciziune între statele federale.

dovadă cât de șubredă este concepția că statul federal ar putea să însemneze o «dizolvare».

Există în adevăr renumiți profesori de drept constituțional, care contestă statelor componente, încadrate într-o federație, nu numai suveranitatea, ci chiar însuși caracterul de stat. Iar alții văd în el un obișnuit stat unitar, deci centralizat. Acei care îl consideră drept un stat sui-generis văd în această formă, mai ales, un pericol: statul federal tinde, în mod firesc, să devină un stat unitar tipic!

Prin urmare este o dovadă de ignoranță, atunci când, în ziua de astăzi, cineva mai încearcă să prezinte statul federal drept un sistem constituțional «dezmembrat» care duce la «dispariția imperiului».

Un sistem constituțional, în adevăr lipsit de o legătură organică și cu desăvârșire șubred, deoarece duce inevitabil la dizolvare, este actualul dualism, căci el constituie o confederație și pentru că de fapt, de la început, concepția lui cuprinde germenul dizolvării.

Înainte de a cita câteva definiții științifice despre această noțiune și a aduce câteva considerațiuni și opinii, să cercetăm pe scurt caracterul fundamental al constituției federative.

În fiecare din cele trei state federale existente, găsim un număr de state, membre, părți componente sau unități ca elemente constitutive ale statului federal.

Numărul acestor state-unități este tot atât de indiferent pentru stabilitatea unui stat federal, după cum este numărul circumscripțiilor administrative în statul unitar.

Astfel statul federativ poate fi compus din 2 sau 100 de state-unități. Elveția se compune din 25 cantoane. Germania, – imperiul german modern «unit» – se compune de asemenea din 25 de state. Iar statul federal al Americii de Nord se compune din 45 – citește patruzeci și cinci de state!

Fiecare dintre aceste state-membre sau părți componente este deplin autonom, până la limita unde începe competența imperiului sau a Uniunii.

Numărul chestiunilor lăsate statelor din federație pentru a

fi administrate autonom este diferit în aceste trei state federale, astăzi existente. Fixarea lor a urmărit considerațiuni de utilitate de la caz la caz.

Pentru tratarea acestor chestiuni, care cad sub autonomia statelor, fiecare are: o constituție proprie, și o dată cu ea un guvern autonom sau național, o reprezentanță parlamentară autonomă sau națională și o jurisdicție autonomă sau națională.

Principiile generale ale constituției sunt păzite de către autoritatea federală.

Toate aceste state din federație sunt subordonate în acest mod autorității federale sau imperiului, ca și cum s-ar găsi sub aceeași cupolă – ca să întrebuințăm expresia lui Laband*. Ele sunt obligate să asculte de autoritatea imperială sau federală, căci toate drepturile statelor izolate le sunt acordate de către autoritatea federală și pot fi retrase de către aceasta din urmă, într-un anumit caz.

Prin urmare toate chestiunile care ating direct existența și poziția statului federal trebuie să cadă în competența autorității federale, ea fiind, după părerea multor profesori de drept constituțional, unica autoritate suverană.

Astfel găsim de obicei subordonate puterii centrale:

Lista civilă a curții și toate chestiunile externe.

Întreaga armată și flota de război.

Legislația comercială.

Dispozițiunile privitoare la poștă și telegraf.

Liniile căilor ferate comune.

Deciziunile asupra drepturilor cetățenești, pașapoartelor și poliția însărcinată cu controlul străinilor.

Chestiunile financiare, monetare și bancare.

Sistemul de măsură și greutăți.

Brevete de invenții.

Poliția medicală și veterinară.

---

* Dr. Georg Jellinek, *Die Lehre von den Staatenverbindungen*, Wien, 1882, Hölder, p. 284.

Dispozițiunile privitoare la presă și asociații.

Legislația comună, cuprinzând întregul drept civil, penal și procedura.

Jurisdicțiunea privitoare la înalta trădare, atunci când interesele statului federal sunt în joc, nesupunere, răscoală și ultragiu față de autoritățile federale, delictele și crimele împotriva dreptului ginților; apoi: competența constituțională față de conflictele de natură constituțională, dintre diferitele state, membre ale federației; reclamațiile din partea unor persoane și corporațiuni relative la violarea drepturilor care le sunt acordate, fie de constituția federală, fie de legile federale, fie de constituția statului lor, dispozițiunile cu privire la executarea reciprocă a sentințelor în afacerile civile și executarea de rechiziții, în general.

Impozitele necesare pentru afacerile comune federale sau imperiale.

Pentru regularea tuturor acestor chestiuni comune, statul federal (sau imperial) posedă o autoritate legislativă, una executivă (Consiliul federal, guvernul federal ori imperial), tribunale federale proprii și în parte și anumiți funcționari federali sau imperiali, activi în toate statele din întregul cuprins al imperiului.

Ca urmare a unei asemenea situații, puterea centrală nu depinde de voința statelor, ci de voința întregii populațiuni, exact ca într-un stat unitar tipic. Și acest lucru este hotărâtor!

Corpul legislativ al federației nu se compune din «delegațiunile» dietelor, aceasta tocmai formând o deosebire esențială între confederație și stat federal, ci din deputați ai poporului aleși prin alegeri directe, pe baza unei legi electorale imperiale.

În acest chip, federația vine pretutindeni în contact direct cu populația, din întreg cuprinsul imperiului.

Părerea celor mai de vază profesori de drept constituțional este că dintre toate sistemele de state cunoscute până acum, – uniunea personală, uniunea reală, confederație, uniuni de stat etc., și stat federal, acesta din urmă reprezintă unica formă

viabilă și cu perspective de trăinicie, căci numai un asemenea stat este astfel organizat și întocmit, încât poate să corespundă condițiunilor unui stat modern.

În același timp, mult disputata problemă a suveranității are o însemnătate pur academică. D-l Anton Menger crede că așa după cum nu se poate da un răspuns, în general, la mult cercetata problemă: cine este suveran într-o monarhie, capul statului sau poporul, tot așa nu poate fi tranșată nici problema, dacă de pildă în imperiul german suverană este puterea federală sau a statelor componente*.

Pentru noi este vorba deocamdată numai dacă statul federal este viabil. Acest lucru reiese însă cu evidență din întreaga structură unitară a statului federal, căci «pentru statul federal» spune Waitz, «se cere ca o parte determinată a vieții de stat să fie comună, iar o altă parte, tot atât de importantă, să fie lăsată pe seama statelor componente. Nu se poate vorbi în general despre chipul în care să se facă această diviziune; ea poate fi concepută în diferite chipuri și va fi într-adevăr diferită după cazuri»**.

Robert von Mohl găsește esența statului federal în existența motivată, din punct de vedere juridic, a unei autorități de stat formale cu toate însușirile, drepturile și datoriile unei puteri de stat a căror eficacitate se întinde asupra unui număr de state componente, împreună cu toți supușii lor. «Această autoritate se bazează pe un principiu constituțional propriu, este expresia unei personalități morale proprii, și nu este în nici un caz suma statelor membre»***.

Siegfried Brie caracterizează statul federal în felul următor:

«conform dublului său caracter, statul federal trebuie să aibă un dublu substrat personal. În virtutea calității sale fe-

* Anton Menger, *Neue Staatslehre*, ediția a 2-a, Gustav Fischer, Jena, 1904, p. 166.

** Georg Waitz, *Grundzüge der Politik*, p. 164.

*** Robert von Mohl, *Enzyklopädie der Staatswissenschaften*, Tübingen, 1872, Laupp, p. 367.

derale, el este compus juridiceşte din mai multe state; în schimb ca stat el este compus din punct de vedere juridic, din oameni. Astfel, sunt membri ai statului federal atât statele izolate cât şi indivizii, chiar dacă această denumire pare pentru cele dintâi numai tehnică.

Statele care sunt membre ale statului federal n-au o existenţă separată în faţa totalităţii statului, aşa după cum presupunea vechea teorie a statului federal. Există între ele şi statul federal o firească influenţă reciprocă, care se exprimă juridiceşte în faptul că ele sunt subordonate directivelor juridice, emanând de la puterea centrală. Dar în acelaşi timp ele au o acţiune determinantă în formarea voinţei centrale»*.

Teoriile lui Hänel şi Laband[167], privitoare la statul federal, contestă statelor componente până şi caracterul lor de stat. Aşa de pildă Hänel înţelege sub stat federal: «o solidă putere centrală de stat căreia îi sunt supuse provincii cu o largă autonomie»**.

Elveţianul Orelli accentuează în mod expres că deşi constituţia federală a patriei sale întrebuinţează «suveranitatea cantonală» lucrurile stau în realitate tocmai pe dos; el spune mai departe: «Întreaga suveranitate aparţine statului federal şi într-un adevărat stat federal ea i se încorporează numai lui; în schimb cantoanelor le sunt rezervate anumite drepturi: ele au latitudinea de a-şi regula treburile lor interne în cadrul constituţiei federale, ele pot deci să fie doar state, membre ale Federaţiei, dar nu propriu-zis suverane, ci numai autonome. Totuşi nu importă numele, ci organizarea practică şi tocmai posibilitatea pentru cantoane să aibă o anumită iniţiativă în multe domenii, putând organiza şi conduce independent administraţia lor. Aceasta contribuie foarte mult la încurajarea unei vieţi politice sănătoase»***.

* Siegfried Brie, *Theorie der Staatenbirdungen*, p. 109.

** Max von Seydel, *Staatsrechtliche und politische Abhandlungen*, Freiburg i. B. und Leipzig, 1893, Mohr, p. 105.

*** Dr. Alois von Orelli, *Das Stattsrecht des schweizerischen Eidgenossenschaft*, Freiburg i. B., 1895, Mohr p. 97.

Heinrich von Treitschke[168] contestă și mai hotărât suveranitatea statelor, membre ale statului federal. «Ele încetează», spune el, «de a mai fi state, chiar dacă acest nume le mai este lăsat poate (!) din politețe; suveranitatea aparține puterii centrale a Federației. Aceasta din urmă poate însă să ia hotărâri numai cu concursul permanent al statelor componente, căci statul federal se deosebește tocmai prin aceea de statul unitar, că în el statele care-l formează sunt atrase direct la constituirea voinții generale»*.

D-l Albert von Ruville merge chiar mai departe și se silește să facă dovada, în cele aproape 300 de pagini ale lucrării sale** că actualul stat federal german nu este de fapt altceva decât un stat unitar monarhic!

«În statul federal» spune Ph. Zorn, «puterea centrală se mărginește legal la exercitarea suveranității în favoarea statelor care-l compun... Fiecare stat membru al federației se aseamănă oricărui cetățean supus puterii centrale: el trebuie să asculte de lege»***.

Cam același lucru vede și Westerkamp în ființa statului federal.

«De aceea putem și trebuie să facem o distincție între confederație și stat federal în suficienta independență și neatârnare a federației față de membrii ei; state federale sunt asociațiile de state, care au aceste însușiri; celelalte sunt confederații»****.

Elvețianul Borel consideră drept caracteristice statului federal participarea statelor care-l compun la suveranitatea federației. Ele le și consideră pe acestea nu ca state, ci ca pe

* Heinrich von Treitschke, *Politik. Vorlesungen an der Universität zu Berlin*, Leipzig, Hirzel, 1898, vol. II, p. 325.

** Dr. Albert v. Ruville, *Das deutsche Reich, ein monarchischer Einheitsstaat. Beweis für den staatsrechtlichen Zusammenhang zwischen altem und neuem Reich*, Berlin. J. Guttentag, 1894.

*** Zorn, *Das Staatsrecht des deutschen Reiches*, vol. I, p. 72.

**** Dr. J. B. Westerkamp, *Staatenbund und Bundesstaat. Untersuchungen über die Praxis und das Recht der modernen Bünde*, Leipzig, Brockhaus, 1892, p. 452.

niște *colectivités inférieures*, indiferent de numele oficial de stat,canton sau provincie pe care-l poartă:

*L'État fédératif est donc l'État dans lequel une certaine participation à l'exercice du pouvoir souverain est accordée à des collectivités inférieures soit qu'on les adjoigne à l'organe souverain pour la formation de la volonté nationale, soit que, prises dans leur totalité, elles forment elles-mêmes cet organe souverain. Ces collectivités – qu'elle s'appelent États, Cantons ou Provinces etc., – ne sont pas des États proprement dits, parce que la souveraineté leur fait défaut, mais leur participation à l'exercice suprême les distingue des communes et autres corporations de droit public. (Statul federal este deci statul în care o anumită participare la exercițiul puterii suverane este acordat colectivităților inferioare, fie când le asociază la organul suveran pentru formarea voinței naționale, fie când, luate în totalitatea lor, formează ele însele acest organ suveran. Aceste colectivități, care se numesc state, cantoane sau provincii etc., – nu sunt state propriu-zise, pentru că suveranitatea le lipsește, dar participarea lor la exercițiul suprem le distinge de comune și de alte corporații de drept public.)**

După Jellinek sunt necesare numai trei momente pentru a păstra noțiunea statului federal, și anume: suveranitatea puterii centrale, subordonarea directă a poporului acestei puteri centrale și existența statelor componente**.

Vedem astfel că statul federal poartă de fapt în el toate semnele caracteristice ale unui stat unitar descentralizat și trebuie să ne mirăm fără întrerupere gândindu-ne câți oameni politici de la noi și-au făcut atâta sânge rău luptând împotriva «federalismului dizolvant!»

Se poate pretinde oare monarhiei noastre, locuite de atâtea popoare diferite, o mai mare centralizare decât acea existentă

* Eugène Borel, *Étude sur la souveraineté et l'État fédératif*, Bern, Staempfli, 1886, p. 172.

** Jellinek, *Lehre von der Staatenwerbindungen*, p. 291.

în orice stat federativ? Aceasta ar însemna evident voința de a evita orice soluționare serioasă a problemei naționalităților.

S-ar putea să ni se răspundă: dar vouă nu vă pasă în mod serios de soarte acestui imperiu! The trouble is that you do not take your empire seriously – a spus englezilor americanul deja pomenit care le-a propus o constituție federală pentru Irlanda și pentru întregul «empire»*.

Actualul sistem federativ sancționat prin lege în America, în Elveția și în imperiul german este, după cum se știe, o construcție politică relativ nouă, căci ea nu poate fi comparată nici cu federația greacă și nici cu altele. Federația egeică n-a fost câtuși de puțin un stat federativ, în sensul modern al cuvântului, după cum este statul țărilor de jos. Confederația elvețiană până la 1848, Uniunea renană, vechea uniune germană din 1815 până la 1866 au fost și ele numai tipice confederații.

O simplă confederație au format și Statele-Unite ale Americii-de-Nord sub stăpânirea celebrului *Articles of Confederation* din 1788-1789.

Constituția federativă modernă este opera americanilor, mai ales a lui Hamilton[169], Maddison[170] și Jay care au făcut în secolul trecut o sistematică și energică propagandă în presă pentru introducerea unei constituții care tocmai să garanteze unitatea confederației nordamericane, așa cum exista atunci.

Deci scopul lor principal a fost să reorganizeze vechea confederație nordamericană dezbinată, faimoasa «*Confederation*», într-un stat federal unitar, organic, într-o adevărată *Union*. În primul număr al ziarului lor, «*Federalist*», ei au declarat că ori va fi acceptată noua constituție federativă, ori confederația se va prăbuși**.

---

* Albert Shaw în numărul de septemvrie din *Contemporary Review*, 1892.

** *The Federalist*. Reprinted from the original text of Alexandre Hamilton, John Jay and James Maddison. Edited by H. C. Lodge, London Fischer Union, 1868 (No 1) p. 7: „... nothing can be more evident to those who are able to take an enlarged view of the subject than the alternative of an adoption of the new Constitution or a dismemberment of the Union".

Într-un alt număr ei relevă, în mod deosebit, că poporul american și țara pe care o locuiește par să fi fost create unul pentru altul, și providența îndeamnă ca acest pământ moștenit să nu fie niciodată fărămițat în state independente,geloase una de alta și străine...

Constituția federativă formează, în această privință, o legătură fericită, în care interesele mari și generale sunt lăsate în seama legislației statelor componente*.

Ideile lor și-au făcut în sfârșit drum și au fost realizate în constituția Uniunii adoptată de «*People of the United States*» la 17 septembrie 1787.

«Statele-Unite au încetat astfel» spune von Holst «să mai fie o confederație și au devenit cu adevărat o Uniune. Instrumentul de drept sub care au hotărât să trăiască de acum înainte nu mai pleacă de la ideea confederației, ci constituie un total federal: o constituție în înțelesul deplin al cuvântului, o lege fundamentală a statului care poate fi modificată numai în modul prevăzut de ea însăși, neputând însă fi niciodată și în nici o împrejurare denunțată unilateral, de unul sau mai multe state»**.

Trebuie notat că mai înainte Confederația lipsită de o legătură strânsă se compunea din 13 state. Aceste 13 state au fost strânse în «Uniune» de către constituția federală a lui Hamilton. Astăzi acest stat federativ se compune din 45 de state! Atât de puternică a fost forța de atracție pe care a putut-o exercita acesta în construcția federativă, asupra statelor învecinate!

---

* *The Federalist* (No 11), p. 9: „This country and this people seem to have been made for each other, and it appears as if it was the design of Providence that an inheritance so proper and convenient for a band o bethren, united to each other by the strongest ties should never be split into a member of unsocial, jealous and alien sovereignities... «the federal Constitution forms a happy combination in this respect; the great and aggregate interests being referred to the national, the local and particular to the State Legislature»".

** Dr. H. von Holst, *Das Staatsrecht der Vereinigten Staaten von Amerika*, Freiburg i. B., 1885, Mohr, p. 17.

Și statul american, cu întinderea lui colosală și cu numărul fără precedent de mare al statelor care-l constituie, merge spre o consolidare și o situație mondială tot mai puternică.

«Nimeni nu mai contestă», spune v. Holst, «că astăzi Uniunea este incomparabil mai strâns închegată decât atunci când număra numai 13 state, și că ea se cimentează an cu an tot mai strâns»*.

Lipsa unui cod penal unic al Uniunii este regretată în mod deosebit de mulți juriști, cum este cazul de pildă al lui Eugen Schlief, dar acest excelent cunoscător al constituției federative transatlantice își rezumă astfel expunerea lui: «Oricât de neformată ar fi competența guvernului unional în direcțiile arătate (lipsa unui cod penal unic), s-a dovedit în general că Uniunea nu numai că a fost în stare să se opună tendințelor dizolvante ale particularismului, dar în ciuda acestuia face progrese lente, totuși care nu pot fi tăgăduite»**.

Alexis de Tocqueville[171] a scris, precum se știe, despre constituția federală a Americii o foarte admirată operă, pe vremea ei. Tocqueville a stat mai multă vreme în Statele-Unite ale Americei, ca să studieze între altele și constituția țării și mai ales democrația ei în aspectele practice. Deși cartea lui este destul de veche (a apărut în 1835) și multe dintre pesimistele lui păreri asupra constituției federative au fost de mult dezmințite, este totuși interesant cum însuși el a scris din când în când cu entuziasm despre constituția federală pe care de altfel greșit o numește «*Confédération*» în loc de *État fédéral*.

El dă o caracterizare, înainte de toate, a statului federal, spunând că acesta ar fi «*une forme de société*» în care mai multe popoare se contopesc de fapt într-unul singur, privitor la anumite chestiuni comune, rămânând despărțite și numai pentru rest confederate***.

---

* *Ibidem*, p. 20.

** Dr. Eugen Schlief, *Die Verfassung der Nordamerikanischen Union*, Leipzig Brockhaus, 1880, p. 455.

*** A de Tocqueville, *De la Démocratie en Amerique*, Ediția a 17-a, Paris, 1888, vol. I, p. 272.: «... une forme de société dans laquelle plusieurs peuples se fondent réelement en un seul quant à certains intérêts comuns, et restent separés, et seulement confédérés pour tous les autres».

Iar în altă parte, el exclamă că cu greu se poate închipui cât de mult folosește această deciziune a suveranității binelui fiecăruia dintre statele care alcătuiesc Uniunea.

În aceste mici colectivități care nu sunt preocupate de grija de a se apăra în afară, întreaga forță publică și toată energia individuală sunt îndreptate către îmbunătățirile interne*.

Totuși Tocqueville n-a căpătat o adevărată încredere în stabilitatea Uniunii americane. El credea că mai de vreme sau mai târziu ea se va destrăma.**

Au trecut 70 de ani de când el și-a exprimat aceste temeri și totuși constituția confederativă a Americii-de-Nord nu numai că n-a slăbit și n-a devenit mai șubredă, ci dimpotrivă a devenit mai închegată, iar trăinicia ei este astăzi mai sigură ca oricând.

Însuși Lecky, marele adversar al democrației și un sever critic al stărilor din America, nu poate să nu combată temerile lui Tocqueville în privința durabilității statului federal. După ce arată că marea operă a lui Tocqueville lasă pe alocuri mult de dorit, observă că multe dintre profețiile lui s-au dovedit a fi fost false. Tocqueville a avut mult mai multă încredere în durabilitatea instituțiilor republicane din America decât în acele ale Uniunii. A spus că autoritatea centrală se va micșora mereu, iar acea a statelor componente, din contra, va crește etc. La aceasta răspunde însuși Lecky, demonstrând că dim-

---

* *Ibidem*, p. 284 «... on ne saurait se figurer à quel point cette division de la souveraineté sert au bien être de chacun des États dont l'Union se compose. Dans ces petites sociétés, que ne préoccupe point le soin de se défendre ou de s'agrandir, toute la puissance publique et toute l'énergie individuelle sont tournés du coté des améliorations intérieurs.

** Așa, de pildă, el a spus: «L'union actuelle ne durera donc qu'autant que tous les États qui la composent continueront à vouloir en faire partie», și în câteva pagini mai departe: «Je n'attache pas non plus une très grande importance au langage des Américains lorsqu'ils manifestent chaque jour l'intention de conserver le sisteme fédéral qu'ont adopté leurs pères!...» (*Dém. en Amérique*, vol. II, p. 366 și 372.)

De altfel, din întreaga operă a lui Tocqueville reiese clar că el n-a cunoscut bine deosebirile caracteristice între o *Confédération d'États* și un *État fédératif*.

potrivă în Statele-Unite există o puternică tendință spre centralizare*.

S-a spus, cu drept cuvânt, că Președintele Statelor-Unite este mai puternic decât regele Angliei moderne**. Toate acestea trebuie să dovedească adversarilor vechi și noi, ai sistemului federativ, lipsa completă de temei, ba chiar ridicolul criticilor lor împotriva «slăbiciunii», «descompunerii» etc., a acestei forme de stat.

Și încă ceva. Putem citi zilnic în ziarele vieneze că «Federalismul» este similar cu «amenințarea»monarhiei, căci – așa se spune de obicei – nici un stat federativ n-a purtat încă un război fericit.

Ultimul război americano-spaniol a pus capăt și acestui sofism cu plăcere întrebuințat, căci «federalismul» transatlantic a învins tocmai un stat atât de centralist cum este Spania.

În ultimul timp am putut din nou admira cu toții cât de capabil de acțiune este statul federativ al Americii-de-Nord și ce situație strălucită are astăzi în lume.

«Statul federativ», spune le Fur, «este astăzi într-adevăr tot atât de capabil pentru atac sau pentru apărare, cât și statul unitar»***.

Americanul Albert Shaw observă că Bismarck a studiat constituția Americii înainte de a fi pornit s-o adapteze pentru imperiul german. *Upon this principle*, că orice stat german se bucură de autonomie deplină, spune Shaw mai departe, *the*

---

* William E. H. Lecky, *Democracy and Liberty*, 1896, Longmans & Co., vol. I, p. 101: „Tocqueville believed much more in the permanence of republican institutions in America than in the permanence of the Union. He predicted very confidently that the power of the Federal Government would steadily decline and the power of the separate States increase; that any serious resistance of the States to the Federal Union must certainly succed; that the Union would only endure as long as alls the states continued to wish to from part of it. The war of the Seccession showed that he was mistaken and it produced for some a strong tendency in he direction of centralisation".

** V. Holst, *Staatsrecht der Vereinigten Staaten von Amerika*, p. 103.

*** Louis le Fur, *État fédéral et Confédération d'États*, p. 337.

*German Empire is capable ultimately of the absorbtion of the german parts of Austria and perhaps of Holland, Denmark and still other territory. (Conform acestui principiu Imperiul German este capabil funciarmente de absorbirea părților germane din Austria și probabil din Olanda, Danemarca și încă alte teritorii.)**

Și relativ la constituția Uniunii americane, același american spune foarte just, în opoziție cu constituția engleză centralizată, că în Statele-Unite nu se înregistrează nici cel mai slab simptom de dezagregare:

*There is not the slightest symptom of disintegration in the federated American commonwealth, and it can, in the course ot time, admit Canada on the north and Mexico on the south without any danger or serious embarassment. But the British Empire stands before the world in the garb of a perpetuel candidate for dissolution. (Nu există nici cel mai slab simptom de dezintegrare în comunitatea americană, și este posibil în cursul timpului să admită Canada la nord și Mexicul la sud. Dar Imperiul Britanic stă în fața lumii în veșmântul candidatului perpetuu la destrămare.)***

Sheldon Amos afirmă că întemeietorii Statelor-Unite au fost oameni politici fără egal în istorie, în ceea ce privește perspicacitatea lor politică***. Marele Gladstone spune că această constituție este «cea mai minunată operă pe care a creat-o vreodată spiritul uman»****.

James Bryce[172] observă și el că întrece orice altă constituție scrisă printr-o adevărată superioritate a planului său, prin adaptarea ei la situația poporului etc. *****

* Albert Shaw: În articolul citat din *Contemporary Review* din septemvrie 1892, p. 312.

** *Ibidem*.

*** Sheldon Amos, *The Science of Politics*, London, 1890, Kegan & Co., p. 48.

**** The most wonderful work struck off at a given tine by the brain and purpose of man. În *North American Review*, 1878, p. 185, apud Westerkamp, p. 510.

***** James Bryce, *The American Commonwealth*, London, 1888, vol. I, p. 34.

A. Brunialti[173] ajunge iarăși la concluzia că constituția federativă «este forma superioară și desăvârșită pe care o poate primi o asociațiune de state». Mai departe spune că ea constituie «gloria și mândria dreptului public modern» (gloria e vanto del diritto pubblico moderno), socotind că îi este sortit un mare viitor în istoria politică a omenirii. El încheie exprimându-și speranța: «Dacă noi nu vom mai vedea nici Statele-Unite ale Lumii, nici pe acelea ale Europei și nici himerica confederație latină, vom asista, probabil, la formarea unor noi state federative, care să dea lumii pilde rodnice, fiind folositoare păcii și contribuind cu eficacitate la opera de civilizare universală»*.

Jellinek[174] rezumă rezultatele analizei sale asupra asociațiunilor de state în fraza următoare: «întâlnim numai două forme de state compuse: Statul confederal cu subordonarea indirectă a indivizilor către puterea suverană și statul federal exercitând o stăpânire directă a puterii centrale asupra poporului. Numai statul federal corespunde ființei organice a vieții de stat moderne»**.

Dacă oamenii noștri politici s-ar ocupa puțin cu aceste probleme și încă cu multe asemănătoare, privitoare la federalism, n-ar fi putut să ignoreze atâta vreme faptul că introducerea unei constituții federative unice în locul celei actuale, dualiste, este o problemă de viață pentru monarhia noastră.

Poate să pară paradoxal, dar este un lucru incontestabil: numai în această împărțire a puterii între națiunile competente și imperiu stă însăși garanția unității acestuia din urmă.

---

* Brunialti, *Unioni e combinazioni fra gli Stati*, p. 242: „Riconosciamo dunque che lo Stato federale è la forma più elevata e perffeta che le unioni tra gli Stati possano assumere. Se non potremo vedere nè gli Stati Uniti del mondo, ne quelli d'Europa, e neppure la sognata Confederazione latina, noi assisteremo probabilmente alla formazione di nuovi Stati federali che porgeranno al mondo fecondi essempi, gioveranno alla pace, contribuiranno efficacemente all'opera de la civiltà universale".

** Jellinek, *Lehre von den Staatenverbindungen*, p. 316.

CAPITOLUL IV

DELIMITAREA NAȚIONALITĂȚILOR

Foarte mulți oameni politici și conducători de stat s-au învârtit ani de-a-rândul cu fel de fel de leacuri în jurul trupului bolnav al imperiului nostru. Însă puțini dintre ei au fost în stare să privească, cu ochii deschiși, viitorul monarhiei noastre. Franz Palacky a fost unul dintre aceștia puțini. El, de la care vine și vorba, rămasă celebră: «Dacă Austria n-ar exista, ar trebui creată» – a găsit încă din anul 1848 adevăratul drum spre un nefalsificat constituționalism, spre o rațională înțelegere între naționalități și, mai înainte de toate, spre o unitate firească și reală a imperiului. Dacă propunerea de atunci a lui Palacky ar fi fost acceptată și înfăptuită, *toate* problemele naționalităților din întregul imperiu și-ar fi găsit o rezolvare definitivă, și pentru toată lumea satisfăcătoare.

Palacky a propus, cum se știe, în consiliul imperial din Kremsier, formarea a opt grupe de țări unitare din punct de vedere național. Anume: Austria germană, cu părțile germane din Boemia și Moravia, Austria cehă cu Slovacia ungară, Austria polonă, Austria ruteană cu partea respectivă a Bucovinei și cu rutenii din Ungaria, Austria illirică care ar îmbrățișa pe toți jugoslavii, Austria română: Ardealul împreună cu părțile Ungariei și Bucovinei locuite de români, Austria maghiară și Austria italiană.

Din pricina acestor idei, adânc patriotice și utile, guvernul a suspendat imediat «Narodny Noviny», gazeta în care fusese

discutate aceste chestii, iar însăși Palacky a fost pus sub o strictă supraveghere polițienească!

«Dacă germanii ar fi inteligenți, spune un german, ar trebui să formuleze drept o cerință pentru întregul imperiu – ceea ce revendică în Boemia pentru ei înșiși (delimitarea națională). Astfel ar zdrobi pentru totdeauna puterea cehilor și a polonezilor»*.

Mai mult încă: ei ar înfrâna, o dată pentru totdeauna și pe maghiari.

Pe acea vreme toate naționalitățile, cu excepția domnilor maghiari, firește, n-aveau o altă dorință. Toate ar fi fost, fără îndoială, satisfăcute pe deplin cu o asemenea împărțire teritorială a monarhiei și cu o anumită autonomie.

Imperiul n-ar fi fost silit, niciodată, să facă funesta experiență dualistă. Niciodată n-ar mai fi fost posibil ca agitația în jurul dreptului constituțional bohem să ia asemenea proporții. Niciodată nu s-ar fi ajuns pe baza unor principii «istorico-politice» banditești, la sistematica asuprire a majorității naționalităților și la rușinoasa luptă de exterminare izbucnită între naționalități. Încă din anul 1850-1860 imperiul ar fi luat un neașteptat avânt. *Ar fi fost în stare să poarte războaiele externe, care vin cu alte șanse!* În nici un caz nu s-ar fi ajuns la o asemenea stare de adâncă decădere, care a netezit drumul dualismului.

Soluția dată de Palacky problemei noastre naționale ar fi vindecat megalomania maghiară, o dată pentru totdeauna, și în mod radical. În chinga de fier a hotarelor teritoriale, ale popoarelor clar trasate, și a sferelor de competență stabilite în imperiu, tot atât de clar, precum și sub presiunea individualităților național-politice unitare și delimitate din punct de vedere teritorial – domnii maghiari ar fi fost nevoiți să se întindă numai atât cât le este plapuma. Ei ar fi avut, asemănător oricărei alte naționalități, o autonomie național-maghiară pe teritoriul locuit de mase compacte de maghiari, *dar numai pe acest teritoriu.*

---

* Rudolf Springer, *Kampf der österreichischen Nationalitäten um den Staat*, p. 42.

Această Ungarie, redusă astfel la maghiarime, ar fi devenit în cuprinsul statului federal care s-ar fi format, *un stat național*, un membru în federație, ca multe altele, – *însă atât și nimic mai mult*. Niciodată ea n-ar fi mai avut forța fizică necesară, ca să opună imperiului o rezistență serioasă, căci n-ar mai fi putut găsi curajul moral pentru aceasta. Maghiarii n-ar mai fi putut «să tragă pe sfoară» pe nimeni. Naționalitățile, odată cu fruntariile delimitate și organizate, ar fi mulțumit lui Dumnezeu că și-au scuturat jugul maghiar. Ce ar mai fi însemnat atunci lupta maghiarilor pentru «restabilirea constituției istorice a Ungariei?» Doar tendința lor de a încătușa din nou naționalitățile, abia dezrobite din lanțurile tiraniei maghiare. Și unde ar mai găsi Ungaria atunci vreo simpatie în Europa civilizată, pentru «lupta» lor «constituțională»? Unde s-ar mai găsi în toată lumea creaturi atât de cinice și nemernice, încât să aprobe lupta maghiarilor pentru o nouă subjugare a naționalităților, abia dezrobite de monarhia domnitoare? Singuri singurei, ocoliți de toată lumea și condamnați cu asprime, maghiarii ar fi fost umiliți, așa cum *merită* orice națiune, care are veleități despotice. Căci nu există insolență mai revoltătoare decât aceea a maghiarilor, care au înșelat lumea făcând-o să crează cum că ar lupta pentru «libertatea» țării, pe când ei urmăreau în acest timp doar să-și întărească privilegiul de a putea, în modul cel mai rușinos, să subjuge, să exploateze și să persecute toate celelalte națiuni din Ungaria.

Iar ceea ce este valabil pentru maghiari, este adevărat și pentru celelalte naționalități, care îi imită, agitând, în mod necinstit, pergamentele lor «istorico-politice». Așa li s-ar fi întâmplat și acestora din urmă. «Protestele» lor împotriva «sfâșierii țărilor» ar fi fost întâmpinate cu un râs batjocoritor. Lumea s-ar fi convins imediat, și aceasta văzând cu ochii, că sub masca «integrității» și «indivizibilității» ținuturilor ei *nu* urmăreau o *egalitate de drepturi, ci robirea națională* a altor naționalități.

În problemele mari, mijloacele cele mai simple sunt acelea care de obicei aduc soluția căutată. Ideea delimitării naționalităților ar fi trebuit să convingă, de la început, pe orice

om imparțial, că nu există și nu poate exista nici o altă cale pentru soluționarea problemelor naționalităților.

Unul dintre motivele pentru care n-a fost luat acest drum, cât se poate de firesc, a fost poate *acela* că mulți dintre oamenii noștri de stat nu cunosc de loc sau numai superficial felul cum au fost colonizate naționalitățile noastre. Eu cred că este cu totul imposibil ca problemele noastre privitoare la naționalități, să fie sesizate just și să se găsească pentru ele o soluție rațională, dacă nu se ține seama în mod constant de tabloul etnografic al monarhiei noastre. Am cunoscut în Austro-Ungaria oameni politici, *care n-au văzut niciodată în viața lor o hartă etnografică a imperiului*, și care aveau cele mai năstrușnice idei despre locul de așezare și de răspândire a diferitelor noastre naționalități.

De fapt, acest lucru nici nu ne miră. S-ar putea crede că într-un imperiu, atât de bântuit de lupte naționale cum este al nostru, ar trebui să existe tot felul de hărți etnografice. Tristul adevăr însă este că acest lucru ne lipsește. Înainte de tipărirea Atlasului lingvistic al lui Hickmann, care este prea mic, noi n-am avut în general o hartă etnografică a monarhiei noastre, bună și ușor de mânuit. Până astăzi, trebuie să ne orientăm după harta lui Kiepert dacă vrem să studiem raporturile etnico-geografice. Fără hărți etnografice[175], nu se poate însă face nici o politică rațională a naționalităților. Acest lucru, s-ar putea crede că este un adevăr cu totul elementar, o premisă firească pentru formarea oricărei opiniuni în această chestiune. Desigur. Și totuși, cum am spus, multor, foarte multor oameni politici și conducători de stat de la noi le lipsește această premisă. Asta se vede de altfel din rezultatele lamentabile ale politicii noastre oficiale față de naționalități*.

Cine vrea serios să soluționeze problema naționalităților,

---

* Asta înseamnă a *inventa* «probleme grele» când aduci obiecțiuni împotriva principiului etnico-național, ca de ex. v. Herrnritt, care spune: «Acest principiu (etnico-național) presupune soluționarea unor probleme grele: ce *grupe (!)* etnice există în stat ca *neamuri (!)*, în ce condițiuni o *comunitate (!) etnică* poate fi numită neam (!), *când* este vorba de o *limbă* care caracterizează un neam și *când* avem de-a face cu un simplu *dialect? (!)*».

Vezi: Von Herrnritt, *Nationalität und Recht*, p. 48.

trebuie să caute soluția în *harta etnografică* a monarhiei. *Acolo* ea poate fi găs'tă. Nu în hrisoavele istorico-politice, nici în constituțiile trecutului îndepărtat, care ignorau interesele r aționalităților și nici nu le luau în seamă. Și nici în subterfugii «diplomatice» care sunt de-a-dreptul fatale.

Noi trebuie să ținem seama de naționalitățile vii și nu de cronicile neînsuflețite, dacă vrem să avem pace, căci este un mare adevăr ceea ce spune Fichte depsre naționalitate: «Primele, originarele și cu adevărat firește hotare ale statelor sunt fără îndoială hotarele lor interne. *Toți cei cari vorbesc aceeași limbă sunt uniți printr-o mulțime de fire invizibile laolaltă, înaintea intervenției oricărui artificiu omenesc. Aceasta pur și simplu, prin forța naturii.* Cei de o limbă se înțeleg între dânșii și sunt capabili să se înțeleagă din ce în ce mai limpede; ei aparțin unei colectivități și formează, în mod firesc, un tot inseparabil»*.

Anton Springer a plecat și el de la punctul de vedere al naționalităților și nu din acela al grupurilor teritoriale istorice, atunci când, acum șasezeci de ani, a vorbit în favoarea unei soluții drepte:

«*Împărțirea Austriei în naționalități*... este un fapt pe care nu-l va nega nici cel mai mare fanatic partizan al centralizării.

Acestei împărțiri trebuie să-i corespundă și o împărțire a puterilor politice. Altfel, statul pierde caracterul său de întruchipare a voinței poporului... el trebuie *să acorde* fiecărei naționalități, în parte, *un spațiu propriu și liber pentru dezvoltarea sa.* Dacă nu va face acest lucru, imperiul este expus pericolului că naționalitățile vor pune în discuție această chestiune, *atunci* când la ordinea zilei va fi rezolvarea problemelor generale și când aceste naționalități, obosite de greutăți și piedici, se vor întoarce, unite, *împotriva* imperiului»**.

Atâta vreme cât hotarele teritoriale nu sunt puse de acord cu diferitele hotare etnografice, nu pot fi înlăturate nici

* Fichte, *Reden an die deutsche Nation.* (A XIII-a cuvântare).
** Anton Springer, *Österreich nach der Revolution, p.* 94.

diferitele fricțiuni și în acest timp pur și simplu nu poate fi vorba de o soluție politică serioasă a problemei naționalităților.

Când, de pildă, d-l dr. *Hoffmann von Wellenhof* se plânge că în lupta germanilor împotriva slavilor este vorba de înlăturarea limbii și rasei germane, din ținutul unde această rasă s-a afirmat timp de secole glorios și cinstit, că se urmărește cucerirea vechilor posesiuni germane, pentru ca în cadrul lor să se consolideze stăpânirea absolută a slavilor*, nu trebuie uitat că principala vină pentru această situație trebuie căutată în lipsa unor hotare politice, care să facă posibilă o reală apărare. Când ducele *Anton Auersperg* a spus odată în senat că «niște oameni ciudați» vor să descompună (!) statul Mariei Theresia și al lui Joseph al II-lea în particulele lui naționale**, el n-a înțeles că numai printr-o asemenea «descompunere» ar putea fi asigurată însăși existența națională a germanilor.

Dacă *mai multe familii* sunt silite să locuiască în aceeași casă, chiar dacă este destul de spațioasă, *să trăiască în comun în aceleași odăi*, să se spele la același lavabou, să-și gătească mâncarea în aceeași sală, să-și păstreze hainele în aceleași dulapuri, – atunci după cum se poate prevedea omenește, o permanentă ceartă, și încă una groaznică, ar fi inevitabilă. Întocmai așa stau lucrurile cu noi. Monarhia noastră este ca o casă mare, înaltă și masiv clădită încă din vremurile feudale. Însă în această casă nu sunt apartamente moderne, separate pentru familii, ci mai multe săli, prea mari pentru o singură familie. În aceste săli, de proporții nepotrivite, familiile noastre naționale sunt silite să trăiască *în comun* câte două, câte trei și chiar câte mai multe la un loc. Ele se ceartă, firește, zilnic, și zilnic se iau de păr. În sălile mari s-au afișat, e drept, diferite decrete asupra felului cum trebuie să se comporte cei ce le locuiesc. Însă aceste dispoziții sunt interpretate în felu-

* Dr. P. Hoffmann von Wellenhof, *Der Kampf um das Deutschtum*, VIII. Heft, Steiermark, Kärnten, Krain und Küstenland, München, 1889, p. 101.

** Darea de seamă asupra ședinței Senatului austriac din 16 decembrie 1870.

rite chipuri și servesc numai la ascuțirea discordiei. Totodată, toate familiile se plâng de pierderea «posesiunii lor familiale». Cea mai mare mânie se îndreaptă firește împotriva acelor familii cărora le-au fost încredințate cheile de la sălile «istorice» și care au astfel mijlocul să pedepsească pe celelalte. Și totuși, toate aceste familii ar putea să trăiască foarte bine laolaltă și mai departe, în aceeași clădire, numai că aceasta ar trebui să fie adaptată necesităților actuale. Ar trebui ca din enormele săli și coridoare comune să se facă, cu ajutorul unor despărțituri potrivite, un număr de locuințe separate, corespunzător cu numărul familiilor. Întrucât clădirea ocupă o suprafață suficient de întinsă, ea ar putea să fie, printr-o reclădire, sau pur și simplu printr-o simplă amenajare, transformată într-un imobil care să adăpostească toate familiile.

Deoarece însă s-a ezitat să se înfăptuiască o asemenea împărțire, o ciocnire reciprocă a fost și este inevitabilă. Un asemenea conflict își face drum cu puterea unei legi elementare a naturii, pretutindeni unde două sau mai multe popoare sunt silite să trăiască laolaltă, amestecate fără nici o demarcație teritorială a domeniului lor de viață și de acțiune.

Astfel, prima și cea mai esențială condiție pentru înlăturarea conflictelor naționale este *delimitarea naționalităților după marile lor hotare etnografice.*

În ceea ce privește Macedonia, se pare că ministerul nostru de externe începe să recunoască că numai autonomia naționalităților, care urmează să fie despărțite acolo, poate garanta pacea. Ministrul *Tittoni* în discursul său din 18 mai 1904, ținut în Parlamentul italian, a declarat că problema macedoneană își va găsi soluția, aplicându-se *autonomia pe baza delimitării naționalităților.*

Într-o epocă în care principiul naționalităților este agitat atât de puternic, iar atâtea popoare cer unirea pe bază națională, hotarele teritoriale istorice, care provin din evul-mediu și stingheresc atât de mult viața popoarelor, nu mai pot fi în nici un caz menținute. Aceste hotare care taie și dezmem-

brează naționalitățile, cuprinse în sânul aceluiași imperiu, trebuiesc să fie desființate în mod radical, iar *popoarele respective trebuiesc separate în unități național-politice compacte.* Trebuiesc uniți acei ce vor și pot să fie uniți. În locul teritoriilor «istorico-politice», trebuiesc create tocmai cele «național-politice». Fiecare naționalitate trebuie să știe o dată pentru totdeauna și în mod evident care sunt granițele sferei lor de drepturi. Aceasta este o condiție imperioasă, pentru soluționarea tuturor problemelor relative la starea naționalităților din întregul nostru imperiu.

Această idee o găsim exprimată de *Robert von Mohl*, care o consideră drept cea mai firească soluție, atunci când este vorba de stări asemănătoare celor ale noastre.

«Dar ce se va întâmpla», se întreabă el, «dacă încercarea (de asimilare) eșuează?... Dacă numeroasele popoare mici nu vor să se lase aduse la un numitor comun superior; sau dacă nu poate fi vorba de contopirea câtorva popoare mari, deși puține la număr, căci fiecare dintre ele fiind prea însemnat, nu i se poate pretinde dizolvarea în alt popor? *Evident că singura politică rațională și realizabilă* este ca naționalitățile să fie lăsate nesupărate, cu particularitățile lor, sau *să se tragă hotare geografice între diferitele națiuni*. Limba, obiceiurile – poate și legislația –, din fiecare teritoriu, să fie considerate drept singure valabile. Toate aceste realizări să fie făcute însă *fără rezerve și fără hărțuieli mărunte*, care nu sunt de nici un folos și creează doar neîncrederea și îndârjirea»*.

În ultimii ani, a crescut și la noi necontenit numărul celor cari văd în delimitarea națională o garanție a succesului, pentru soluționarea problemelor naționale.

Astfel, de curând, deputatul dr. *Chiari* a publicat în *Deutsch-nationale Korrespondenz* opiniunile d-sale asupra acestui subiect. El a scris că, pentru a realiza o asemenea delimitare a sferelor de interese naționale, ar trebui să ne hotărâm înainte de toate, să rupem cu intangibilitatea așa-

* Robert von Mohl, *Politik*, Tübingen, Laupp, vol. I, p. 372.

ziselor individualități istorice teritoriale; ele nu se lasă încadrate într-o politică de stat modernă. În propunerile pe care le face pentru asanarea administrației politice, Dr. v. Koerber a ajuns la ideea unei organizații care duce, la urma urmei, la împărțirea pe raioane. Dacă tragem ultimele concluzii din aceste studii, ajungem de asemenea la rezultatul că *structura istorică de astăzi nu poate fi menținută în permanență*. Astfel, orice om politic național trebuie să ajungă la concluzia, că toate încercările rezolvării problemei naționalităților, prin menținerea hotarelor, rezultat al creațiunilor istorice, sunt sortite să rămână *fără nici un rezultat*. Soluționarea problemei naționalităților poate avea perspectiva unui succes numai atunci, când fiecărei naționalități i-ar fi trasate precis hotarele posibilității ei de acțiune. *Acest lucru duce în mod firesc la o separare națională*. Experiențele ultimilor ani au dovedit *că pe toate tărâmurile unde a fost efectuată o asemenea separare, litigiile naționale au fost reduse la minimum*. De aceea, să nu ne temem să mergem consecvent înainte pe drumul separării naționale și să generalizăm înfăptuirea ei»*.

Se spune de obicei că o delimitare națională este greu de realizat, întrucât naționalitățile au trăit prea amestecate între ele. Este, pe de o parte, vechea și cunoscuta obiecțiune pe care o fac acei, despre care am afirmat mai înainte, că n-au văzut și n-au studiat în viața lor o bună hartă etnografică a monarhiei noastre; iar, pe de altă parte, este pretextul partizanilor «teoriei istorico-politice». Dar nu rareori lucrurile se și falsifică în mod grosolan.

Așa de pildă, biroul de corespondență maghiar a afirmat odată în *Norddeutsche Allgemeine Zeitung*, că nu-i cu putință ca în Ungaria cele 9 (!) «dialecte» să fie separate după ținutul lor lingvistic. Stă scris acolo, că delimitarea ținuturilor lingvistice ar fi o imposibilitate fizică. O astfel de delimitare este posibil de înfăptuit în țări ca Elveția, unde 3 mari limbi culturale se despart în ținuturi închise și păstrează între ele un

* Vezi, *Neue Freie Presse* din 5 ianuarie 1905.

echilibru. În Boemia chestiunea a cunoscut deja greutăți, cu toate că acolo urmau numai două limbi să fie, teritorial, despărțite între ele. Această greutate se datorește faptului că lupta între cele două limbi vorbite a fost inegală. În Ungaria se vorbesc 8 (!) ba chiar 9 (!) *dialecte*. Ar exista dialecte întrebuințate numai de 60.000 de inși; unul ar aparține unui grupuleț de vreo 120.000 de suflete; altul cu caracter local numără o comunitate de 300.000 suflete etc. Deci în Ungaria ar trebui să fie despărțite ținuturi lingvistice maghiare, germane, române, croate, sârbe, rutene, slovace, *vende (!) și armene (!)**.

Înșelăciunea care se face cu această exagerare intenționată a numărului naționalităților și cu «amestecarea» lor este atât de naivă și evidentă, încât din ea se simte numai frica maghiarilor, ca nu cumva regimul lor preferențial să primească lovitura de grație.

Și mai mincinoasă este afirmația lui *Hunfalvy*[176] în aceasta chestiune.

Acest șvab maghiarizat, *Hunsdörfer* îi zicea acasă, a devenit sub maghiari marele cercetător istoric «Hunfalvy». El spune, într-una din operele sale, că în Elveția, în adevăr, cele 3 limbi sunt egale între ele din punct de vedere «diplomatic». Însă naționalitățile din Ungaria nu pot să tragă nici o concluzie din acest fapt și nu pot să ceară «ca în Ungaria *13 (treisprezece!!)* limbi vorbite să capete drepturi egale»**.

Deci, delimitarea și egalitatea de drepturi a națiunilor nu este posibilă, căci aceste dialecte sunt prea numeroase; după unul dintre acești maghiari, ele ar fi «9» la număr, după celălalt chiar «13!».

În realitate în Ungaria au fost și sunt numai următoarele

* Nr. 384 din *Nordeutschen Allg. Zeitung* (17 august 1895) într-un articol elaborat de un maghiar în care se discută – evident, cu dispreț – despre Congresul naționalităților din Ungaria convocat în acea vreme la Budapesta.

** Paul Hunfalvy, *Pic's «Kampf gegen das ung. Staatsrecht»*, Wien und Teschen, Prohaska, 1883, p. 99.

naționalități: *maghiarii, românii, germanii, slovacii, sârbii, croații și rutenii*. Limba sârbă și croată este, cum se știe, *aceeași* și se deosebește numai în întrebuințarea semnelor grafice.

În ce privește Austria, stările de aici sunt mai bine cunoscute. De aceea nimănui nu i-ar veni în minte să întunece chestiunea cu asemenea denaturări. Problema delimitării în Boemia, care părea mai ales că-i foarte încâlcită și grea, este astăzi lămurită. D-l Ernst *von Plener* a scris de curând următoarele: «*Delimitarea națională* nu mai este o simplă revendicare a germanilor; *ea devine, din ce în ce mai mult, un element de ordine al stărilor din Boemia (numai acolo?)*. Faptul că acest principiu nu poate fi înfăptuit, cu toate consecințele lui ultime, în fiecare localitate, *nu scade nimic din însemnătatea lui*. Teritoriile în care nu se ivește nici o contrazicere între aplicarea acestui principiu și interesele economice și căile de comunicație sunt, prin întinderea și numărul locuitorilor lor, atât de mari, încât greutățile care există în câteva puține circumscripții și în micile teritorii amestecate nu pot forma un argument eficace împotriva realizării acestei delimitări, care poate fi realizată pretutindeni, fără nici o ezitare. Existența unui teritoriu lingvistic german în Boemia nu mai trebuie dovedit»*.

Lucrările lui *Schlesinger*** și mai ales harta lingvistică a Prof. Dr. *H. Rauchberg**** din Praga, pe care a alcătuit-o însărcinat fiind de către societatea pentru promovarea științei, artei și literaturii germane în Boemia, dovedesc că «amestecarea» naționalităților este minimă.

D-l *Denis*[177], care a publicat anul trecut două volume mari și groase asupra problemei Bohemiei a găsit, cu ocazia discutării planului lui Palacky relativ la delimitarea

---

* Ernst von Plener, *Eine Kreisordnung für Böhmen*, Wien und Leipzig, Braumüller, 1900, p. 29.

** Dr. L. Schlesinger, *Die Nationalitätsverhältnisse Böhmens*, Stuttgart, 1886.

*** Harta a apărut în 1904 (*Verlag der Lechnerschen Hofbuchhandlung*).

naționalităților, că realizarea lui, nu numai că ar da naștere la «greutăți de netrecut»)(!), ci *il blessait au point le plus sensible tous les peuples fatalement condamnés à perdre leurs colonies isolées!** ... (el ar răni în punctul cel mai sensibil toate popoarele condamnate fatalmente să piardă coloniile lor izolate).

Da, aceste *colonies isolées* sau cu alte cuvinte «insulele» etnice sunt citate de obicei pentru ca să se ajungă la încheerea că o asemenea delimitare ar fi «irealizabilă». Argumentul nu este serios. O mică insulă lingvistică aflată în mijlocul unui popor străin nu mai este o naționalitate, ci o fărâmătură, o așchie, pentru care nu se poate în nici un caz cere dreptul de autonomie, dacă nu vrem să exagerăm noțiunea naționalității până la ridicol. La aceste «insule» se gândesc de obicei toți acei, care vorbesc despre «funesta amestecătură a popoarelor» din sânul monarhiei, fără să cerceteze dacă în realitate popoarele sunt chiar atât de amestecate cum presupun unii.

Fără îndoială, că ar fi mult mai simplu dacă hotarele noastre etnografice ar putea fi trase în mod precis. Și de fapt ar fi mult mai bine dacă n-am avea de regulat în general o problemă a naționalităților! Trebuie însă avut în vedere tocmai realitățile *noastre*, nu cele ideale, dacă vrem să contribuim cu ceva la soluționarea acestei dificile probleme.

Repet ceea ce am spus într-un capitol precedent: o naționalitate și mici grupuri izolate sunt lucruri deosebite. Celei din urmă îi lipsește de obicei caracteristica principală a naționalității: *teritoriul unic*. Nimeni nu poate cere serios ca de dragul unor asemenea fărâme, care în fond nu reprezintă nimic, națiuni întregi să zacă în lanțuri. Nimeni, cine vrea să fie luat în serios, n-are voie să ridice pretenția egoistă, că de dragul unor asemenea grupulețe neînsemnate, popoare întregi trebuie să fie lipsite de dreptul lor de autodeterminare și că întregul imperiu urmează să fie lăsat în voia crizelor perma-

* Ernest Denis, *La Bohème depuis la Montagne-Blanche*, Paris, 1903, Leroux, vol. II, p. 344.

nente, ba chiar a unei sigure ruini. Căci ar însemna să lucrezi direct împotriva tendinței firești a naționalităților noastre, care doresc unitatea și închegarea lor în sânul imperiului, dacă ai voi să aplici acest principiu politic grupărilor mici. Rezultatul ar fi fărâmițarea întregii monarhii în insulițe minuscule ca furnicile. Pe furnicare nu poți clădi o Austrie Mare.

Dr. *Zemmerich* crede chiar că colonizarea germană în Ungaria și în Galiția apare astăzi ca o regretabilă risipă a forței naționale care putea să aducă mai bune servicii, fiind aplicată între Oder și Dunăre*.

Delimitarea etnică trebuie, între altele, să urmărească *formarea unor state naționale omogene* înlăuntrul imperiului. De aceea, această delimitare poate să țină seama numai de *naționalitățile care se găsesc în mase compacte, pe teritorii legate între ele,* și nu de toate micile fărâme etnice.

Într-un apel semnat de ducele *Karl Auersberg* și de mulți alți bărbați de seamă germani, care fac propagandă pentru un cămin studențesc și pentru sprijinirea gimnaziului german din Gottschee, se pot găsi fraze ca acestea: «dacă Gottschee nu se poate menține, împreună cu el cade inevitabil *întregul popor german așezat între Karawanken și Adria.* Păstrarea acestei insule lingvistice germane neștirbită și neciuntită este pentru poporul german o chestiune de datorie națională; o poruncă a onoarei naționale»**.

«Popor german așezat între Karawanki și Adria!» Dar în acest ținut nici nu există așa ceva! Acolo trăiesc numai slovenii. Germanii formează niște mici insule pierdute, aproape minuscule. Vor oare acești bărbați germani, ca, pentru a-i menține «neștirbiți și neciuntiți» pe conaționalii lor din Gottschee, să sacrifice pe *germanii din Boemia și din Ungaria* și să expună însăși *Austria de Jos* penetrației lente, dar continue, a slavilor? Au voit să salveze Cilli și Marburg, dar au lăsat în schimb ca puhoiul jugoslav să pătrundă în

* Dr. J. Zemmerich, *Sprachgrenze und Deutschtum in Böhmen*, Braunschweig, Vieweg u. Sohn, 1902, p. 115.

** Vezi *Neue Freie Presse* din 1 februarie 1904.

Klagenfurt, Villach etc., în teritoriul german închis din Carintia. Și toate aceste pentru că au fost contra delimitării teritoriale.

Ciudată politică națională este aceea, care abandonează teritoriul său pur național – deschis și nelimitat – invaziei slave, ca să câștige în schimb micilor «insule» germane pentru câțiva ani sau câteva decenii o existență de seră, în mijlocul altor popoare.

Gumplowicz are perfectă dreptate când spune: «În ceea ce privește... pe germanii în Austria, existența lor le este *asigurată* pentru timpul apropiat *pretutindeni* unde ei sunt legați *de pământ;* acolo însă unde este vorba de mici orașe germane, înconjurate de o populație țărănească slavă, nu se va putea stăvili, prin nici o măsură atotputernicul proces de slavizare al acestor mici orașe».

Apare ca o imposibilitate faptul că anumiți oameni politici serioși au putut să vază o «soluție» într-o amestecare intenționată și mai puternică a naționalităților; *v. Kremer* spune de pildă: «dacă Bosnia și Herzegovina nu vor fi bine administrate, *dacă nu se va reuși prin amestecarea (!!) populației de acolo* cu ajutorul unei numeroase imigrații (!) și prin colonizări (!) *să se dea acestor ținuturi caracterul unei provincii austriece, împestrițate din punct de vedere național (!!)* așa cum s-a făcut cu deplin succes (!!) în Bucovina, sub vechea administrație austriacă, atunci nu va mai putea fi împiedicată, decât cu greu, formarea unui stat jugoslav, primejdios pentru Ungaria, și nu mai puțin chiar pentru Austria (!!)»*.

Așa ceva se numește politică sau nebunie?

Vor oare toți aceștia, ca prin încurajarea «amestecărilor», să zădărnicească, cu desăvârșire, ieșirea din încurcăturile de față?

Nu am scris această carte pentru acei care urmăresc asemenea scopuri.

---

* Gumplowicz, *Soziologie und Politik*, p. 133.

**Alfred von Kremer, *Die Nationalitätsidee und der Staat*, p. 127.

Prințul *Alois Liechtenstein* a spus foarte bine în parlament: «de dragul unor mici grupulețe etnice, de dragul câtorva indivizi care caută veșnic pricină, *masele popoarelor* sunt ținute într-o stare de permanenta ațâțare»*.

Politica de amestecare haotică și de cultivare a micilor grupuri etnice cu ajutoul unor artificii trebuie deci să înceteze. Această politică face imposibilă orice reglementare a problemei naționalităților.

Două tendințe au fost mai ales absurde și au închis drumul unei rezolvări raționale și durabile a problemelor noastre naționale; pe de o parte, pretenția revoltătoare să deznaționalizeze astăzi popoare întregi; pe de altă parte, cultivarea tuturor micilor insule etnice.

Politica de asimilare, cum am văzut,este o utopie, atunci când prin ea se lămurește absorbirea unor naționalități relativ mari. Nu merită să ne mai ocupăm cu această chestiune.

Dar și menținerea și încurajarea micilor grupuri etnice izolate este tot o utopie. Căci oriunde există o asemenea «insulă» ea este sortită pieirii. Totul este dar o *chestiune de timp. Aceasta este tocmai asimilarea firească*. Insulele etnice sunt în permanență surpate de valurile poporului compact și absorbite cu încetul. Această asimilare nu numai că va trebui să fie oprită în mod artificial, ci din contra, trebuie să fie, deși cu băgare de seamă, dar totuși – în fond – încurajată. Deoarece micile insule rămase în mijlocul națiunilor delimitate în cadrul unor ținuturi naționale trebuie să se supună măsurilor ce vor fi luate acolo.

Mai ales micile orășele, care se găsesc în mijlocul unui popor de altă limbă, sunt expuse unui proces de asimilare, desfășurat în multe părți, cu succes. Aceasta o știm din trecutul apropiat. Budapesta a fost un oraș german, în timpul introducerii dualismului. La fel și Praga, Moravska Ostrava. Kremsier. Prerau, apoi Pressburg Schemnitz, Fünfkirchen, Maria Theresiopol etc.

---

* Prințul Alois Liechtenstein în dezbaterile Consiliului imperial asupra decretelor lingvistice din Baden, în 28 aprilie 1898.

«Modificările în situaţia naţională», spune Gumplowicz, «au loc în timpul nostru numai în ţinuturile amestecate din punct de vedere naţional şi *aici* cele mai mari şanse le are *totdeauna naţionalitatea agricolă* – căci ţărănimea reprezintă faţă de oraş elementul durabil, *orăşenii bat în retragere în faţa ţăranilor*»*. Însă oraşele îşi schimbă fizionomia lor naţională relativ repede.Ele au mult o mai bună ocazie, nu numai să înveţe limba dominantă, dar şi să o *exercite* încontinuu.

Această omogenizare mereu crescândă a ţinuturilor izolate, devenite unitare din punct de vedere naţional, va contribui atât la propria lor consolidare, cât şi la acea a imperiului. Atunci tot ce se va putea asimila cu uşurinţă, trebuie lăsat să-şi urmeze procesul de firească asimilare.

Din acest punct de vedere, «insulele etnice» nu pot să constituie un obstacol în soluţionarea problemei naţionalităţilor. Ele pot fi luate în consideraţie numai ca o *compensaţiune reciprocă*.

Cu cât mai curând însă va fi întreprinsă delimitarea, cu atât mai sigur va fi succesul. Astăzi este încă posibilă o asemenea operaţie. În cazul în care politica sprijinirii micilor grupe va urma să progreseze însă în mod sistematic, monarhia va deveni într-adevăr tot mai mult un fel de turn babilonic, şi atunci fireşte că delimitarea va deveni pentru toţi acei cari vor trebui să renunţe la multe din grupuleţe izolate din zi în zi mai dureroasă. De ce au pierdut mai ales germanii noştri atâtea oraşe şi «insule» în ultimii ani? – Pentru că tocmai ei au avut, aproape pretutindeni, în imperiu, numeroase *colonies isolées*.

Ştiu, mi se va răspunde, că germanii n-ar avea astăzi nimic împotriva unei delimitări naţionale. Însă cehii şi polonezii nu vor fi niciodată mulţumiţi cu o asemenea măsură etc. După ce maghiarilor li s-a dat dreptul să maghiarizeze popoare întregi, este foarte explicabil că şi cehii râvnesc să cehizeze cele trei milioane de germani; iar polonezii să polonizeze pe ruteni. Ne

* Gumplowicz, *Soziologie und Politik*, p. 133.

putem aștepta, cu siguranță, că maghiarii, cehii și polonezii vor întâmpina delimitarea germanilor și a rutenilor cu țipete despre *sfâșierea țării*. Această acuzație repetată până la saturație este pur și simplu ridicolă. Căci acei care o ridică se arată foarte indiferenți față de ciopârțirea și mutilarea a înseși *națiunilor* imperiului. Și tocmai aceste națiuni sunt organismele vii. *Ele simt* durerea ciopârțirii, așa cum n-o pot simți noțiunile geografice, munții sau văile noilor regate și a țărilor care urmează să fie împărțite.

O revoltă trebuie să aibă o motivare morală ca să impresioneze opinia publică. O «indignare», care se bazează pe faptul că cineva a fost împiedicat să robească un popor sau chiar mai multe, poate să-l coste nu numai pierderea oricărei simpatii a lumii civilizate – ci să provoace aversiunea ei.

D-l *René Henry*, care nu este un amic al germanilor, spune despre delimitare: *...le jour où, à Vienne, la théorie des nationalités ne paraîtrait plus subversive... on verrait peut être les Tchèques – nation moderne et progressive – se tourner un peu moins vers le passé et se montrer moins intransigeants pour les questions de territoire. (... Ziua când, la Viena, teoria naționalităților nu va mai părea subversivă... s-ar vedea poate cehii – națiune modernă și progresivă – întoarcându-se un pic mai puțin către trecut și fiind mai puțin intransigenți față de problemele teritoriale.)**

Mulți afirmă că, în legătură cu delimitarea naționalităților, ne vom lovi de greutăți geografice. Așa de pildă Franz Déak s-a ridicat împotriva acestei delimitări pe motivul, că în acest caz, maghiarii ar rămâne fără hotare naturale. Noi nu mai trăim însă în vremurile lui Carol-cel-Mare, când se subjugau popoare străine, pentru a-și putea rectifica hotarele. Și, de altfel, Polonia nu s-a năruit din cauză că n-a avut aceste hotare.

Germanii din Boemia locuiesc tocmai în ținuturile muntoase de graniță ale Boemiei, care constituiesc adevărate bastioane ale unei fortărețe naturale. Stăpânesc ținuturile na-

* René Henry, *Questions d'Autriche-Hongrie et Question d'Orient*. Avec Préface de M.Anatole Leroy-Beaulieu, Paris, Plon. 1903, p. 121.

turale. Ei stăpânesc ținuturile strategice. Cheile Boemiei sunt în mâinile lor. Dacă lor li se poate acorda delimitarea, atunci poate fi acordată tuturor naționalităților. Granițele interioare n-au, în general, nici o însemnătate, în cazul unei soluționări în sensul celor discutate aici.

Și d-l Zemmrich crede că germanii nu mai pot ignora faptul ridicării popoarelor slave; în schimb nici slavii nu trebuie să uite că fără germani, Austria nu poate lupta. În ultima analiză răul stă în alcătuirea negeografică a teritoriului dincolo de Leitha, *formând din 1867 un stat incomplet, care poate trăi numai sprijinindu-se pe popoarele de dincoace de Leitha sau pe Germania.*

În încheiere, doctorul Zemmrich și-a exprimat convingerea că imperiul habsburgic va putea ajunge la o înțelegere națională *numai pe baza actualelor teritorii lingvistice ale popoarelor lui**.

Vorbăria despre *indivizibilitatea* țărilor vine după cum se știe, de la acei care au un puternic interes să mențină «unitatea» «individualităților istorico-politice». Auerbach are dreptate când afirmă că maghiarii au făcut o dogmă intangibilă din «unitatea» și «indivizibilitatea» Ungariei; păcat numai că naționalitățile subjugate n-au avut niciodată aceeași credință, în această necesitate metafizică**.

* Dr. J. Zemmrich, *Sprachgrenze und Deutschtum in Böhmen*, p. 115.

** Bertrand Auerbach, *Les races et les nationalités en Autriche-Hongrie*, Paris, Alcan, 1898, p. 331: „Les Magyars invoquent... la nature qui invite à l'unité les peuples concentrés sur un territoire... Les hommes dirigeantes les plus autorisés professent intarissablement, comme un axiome, comme un dogme intangible, la necessité d'une Hongrie une et indivisible. Le malheur est que les nationalités dissidentes et subalternes n'ont pas, en cette nécessité méthaphisique, la même foi".

CAPITOLUL V

STRUCTURAREA AUSTRIEI-MARI

Cele spuse de unul dintre cei mai mari oameni de stat ai coloniilor engleze, de Sir Wilfried Launier, preşedinte de consiliu al înfloritoarei Canade, atunci când pleda pentru imperialismul lui Chamberlain, ni se potriveşte şi nouă naţiunilor acestui imperiu: *If we do not come closer together, we must inevitably drift apart*: dacă nu ne vom uni mai strâns, ne vom dezagrega inevitabil.

Pentru a pune capăt o dată pentru totdeauna descompunerii dualiste şi luptei generale a naţionalităţilor, noi trebuie să ţinem seama de următoarele două principii: pe de o parte, sistemul federativ, pe de altă parte, despărţirea teritorială a naţionalităţilor, după propriile lor teritorii. Cu alte cuvinte: naţionalităţile trebuie lăsate să se emancipeze pe teritoriile lor, transformându-le în tot atâta state naţionale, menţinute în cuprinsul monarhiei.

«Deci totuşi în state naţionale?», vor întreba spiritele îngrijorate.

Da, în state naţionale. Ele vor trebui nu numai să se numească, dar să şi fie astfel în realitate, bineînţeles, sub sceptrul habsburgilor şi în condiţiuni ca ele să formeze un mare şi puternic imperiu.

Foarte mulţi scriitori obişnuiesc să caricaturizeze ideea statului federal, pentru ca în acest chip să familiarizeze în chip eronat cu conţinutul ei pe fricoşi şi pe cei incapabili să gândească. Acest lucru este absurd. Imperiului trebuie să i se dea

o constituție, în stare să-i garanteze nu numai prezentul, dar și viitorul. Și încă un mare viitor.

În acest caz, firește, nu mai poate fi vorba de o hegemonie artificială. Va trebui să procedăm la fel cum au procedat federaliștii din anul 1849, despre cari Palacky spunea: «Noi am voit să clădim o Austrie nouă, pe baze federative, un stat federal, care să nu se numească nici german, nici slav, nici maghiar, nici român; căci el trebuie să se întemeieze tocmai pe unirea popoarelor libere și cu desăvârșire egale în drepturi»*.

Într-un asemenea caz, toată vorbăria despre primejdia slavizării monarhiei n-ar fi fost decât o poveste. Nu-i oare cu putință să se asigure imperiului un asemenea echilibru?

După cum vom vedea, indiscutabil că da. Firește pentru atingerea acestui scop, trebuie mai întâi netezit terenul, pentru a putea în acest fel câștiga spațiul altei organizări. Dar numai cu ajutorul acestei organizări, imperiul poate fi salvat și consolidat.

Lienbacher a spus odată în parlament: «Am luat cunoștință de cele prescrise pentru dezvoltarea noastră constituțională și pot să vă spun precis cum sună: *Recipe*. Ia un burete, moaie-l în apă și șterge cu putere în toate direcțiile tabla care se numește constituția statului, a regatelor și a țărilor lui; apoi ia o cretă și scrie cu ea tot ce-ți dorește inima. Aceasta este, domnilor, evoluția istoriei constituționale, și cine a crezut că va obține o evoluție organică a relațiunilor noastre pe baza unei diplome recunoscute (!) acela s-a înșelat»**.

Așa este. Exact același lucru l-a afirmat în parlament Dr. Eduard Grégr, cu 20 de ani mai târziu. El a spus că actuala constituție este în întregime greșită și că nu rămâne nimic altceva decât să facem *tabula rasa* și să introducem un nou sistem constituțional, pe baza principiilor federative***. Toți

---

* Palacky, *Gedenkblätter*, p. 193.

** Darea de seamă asupra ședinței Parlamentului austriac din 23 decembrie 1873.

*** Darea de seamă asupra ședinței Parlamentului austriac din 24 februarie 1893.

oamenii cu judecată nu pot astăzi decât să ajungă la convingerea că lucrurile într-adevăr stau așa: imperiul trebuie federalizat.

Națiunile, din cuprinsul monarhiei, vor să-și administreze singure în mod autonom afacerile lor publice. Nimeni nu se mai poate împotrivi acestui fapt. Repet: națiunile cer recunoașterea drepturilor lor constituționale, înăuntrul și nu în afara sferei de autoritate a imperiului. Aceasta este principala chestiune.

Este în interesul monarhiei, luată în întregimea ei, și în interesul tuturor popoarelor care o compun, ca aceste drepturi constituționale să concorde cu înseși condițiunile de stabilitate și de prosperitate ale imperiului. Și deoarece este vorba de soluționarea problemelor naționale și nu de problemele născute din existența regatelor și a ținuturilor, punctul de la care trebuie plecat este naționalitatea și teritoriul ei.

O autonomie egală, în aceste teritorii care urmează să fie delimitate și o desăvârșită unitate în administrarea comună a treburilor imperiului, – iată ce se cere. Iată celelalte două puncte de vedere principale de la care trebuie să pornim ca să ne putem aștepta la o adevărată soluție. Și aici trebuie procedat cinstit. Dacă dorim libertatea pentru noi, nu trebuie să voim, prin fel de fel de tertipuri, s-o răpim altor națiuni. Acest imperiu este, doar, destul de întins și are spațiu pentru noi toți. Fiecare naționalitate poate și trebuie să-și aranjeze aici un cămin comun, fără să fie silită să se lupte, până la sânge, cu altele.

Trebuie să ne însușim și noi îndemnul simplu, dar hotărâtor al lui George Washington, adresat poporului american în discursul lui de rămas bun din 17 septembrie 1796: *I hold the maxim no less applicable to public than to private affaire that honesty is the best policy. (Eu țin la maxima, în aceeași măsură valabilă atât pentru afacerile publice, cât și pentru cele private, că cinstea este cea mai bună politică.)*

Vor trebui de asemenea introduse și respectate toate formele exterioare, proprii să satisfacă mândria națională. E

greu de închipuit cât ar câștiga imperiul în ce privește devotamentul popoarelor sale, dacă toate aceste lucruri exterioare ar fi ținute în seamă. Ele sunt importante pentru naționalități, și nu sunt câtuși de puțin dăunătoare imperiului.

Trebuiesc deci stabilite asemenea raporturi politice, pe care englezii și americanii le numesc cu un cuvânt *interdependence*. Statul național ar trebui să fie, ca să ne servim de o frumoasă expresie a lui Tennyson: *a daughter in her mother's house, a mistress in her own*, o fiică în casa mamei, o stăpână în casa ei proprie.

Înainte de toate, va trebui deci, ca îndată după desființarea constituțiilor actuale, întreg teritoriul imperial de dincolo și dincoace de Leitha să fie împărțit în ținuturi, pe cât posibil unitare din punct de vedere etnic, luându-se ca bază teritoriul ocupat de naționalități. Eu am schițat cu aproximație aceste demarcațiuni pe harta alăturată, din această carte. Multe lucruri vor trebui probabil modificate pe ici colo, deși aceste schimbări nu pot avea vreo însemnătate esențială, căci hotarele naționalităților așa cum sunt însemnate aici, de mine, sunt în general cele reale.

Am avea deci înlăuntrul lor țări noi. Teritoriul federației sau al imperiului urmează să fie compus astfel din țări exclusiv de aceeași limbă. Ele ar fi următoarele:

1. Austria-germană – adică Austria interioară germană împreună cu întregul ținut german de la granița maghiară apuseană, împreună cu ținutul german din sud-estul Boemiei și al Moraviei de sud.

2. Boemia germană – partea de nord-vest a Boemiei împreună cu ținutul Tratenau.

3. Moravia germană (Silezia) care ar cuprinde aproximativ întreaga Silezie germană cu ținuturile germane din Moravia și Boemia, adică împreună cu regiunea Schönhengst. În acest ținut ar rămâne câteva mici insule cehe, între care una, ceva mai mare; de la Zotkitl până la Aussee.

4. Boemia – întregul ținut ceh al Boemiei, Moraviei și Sileziei.

5. Galiția apuseană – ținutul complet locuit de polonezi.

6. Galiția răsăriteană – partea ruteană a țării împreună cu comitatele rutene din Ungaria și Bucovina.

7. Transilvania cu toate regiunile locuite de români din Ungaria și Bucovina*.

8. Croația – împreună cu Dalmația, Istria croată, Fiume și insula Mur.

9. Kraina – care ar îngloba toate așezările slovene.

10. Slovacia.

11. Woiwodina – ținutul sârbesc al Ungariei de Sud.

12. Ungaria – ținutul maghiar.

13. Țara Secuilor – părțile maghiare ale următoarelor trei comitate ardelene: Trei-Scaune, Ciuc, Udvarshely, împreună cu părțile maghiare învecinate din Mureș-Turda.

14. Tirol.

15. Tiest – împreună cu Görz-ul italian și Istria italiană.

Bosnia și Herzegovina, fiind ținuturi abia ocupate, ar păstra deocamdată situația lor actuală.

Astfel noi am avea în total 15 țări noi și fiecare țară ar fi o individualitate națională. Gândiți-vă că astăzi în această monarhie există nu mai puțin de 19 state, regate și țări.

Aceste unități etnico-geografice ar fi însă atât de omogene, cum sunt puține state naționale, în Europa.

În orice caz, în multe din aceste țări – noi formate – ar rămâne resturi etnice străine, mai mici sau mai mari, mai ales în Boemia, Ungaria, Ardeal și în ținuturile sârbești. În fiecare din aceste țări însă, națiunea dominantă ar forma marea, covârșitoarea majoritate a populației. Insulele etnice presărate în sânul ei n-ar putea niciodată să tulbure caracterul național-unitar al țării respective.

Și chiar față de aceste resturi, rămase în urma rezolvării

* Punctele de graniță ale ținuturilor românești față de maghiari și ruteni ar fi aproximativ: Moldova Veche (la Dunărea de Jos), Biserica Albă, Nicolintz, Dolova, Sf. Mihai român, Salonta, Oradea Mare, Er. Szt. Miklos, Zadani, Gr. Tama, Visk, Apșa-de-Sus, Petrova, Leordina, Lutoriza, Cârlibaba, Moldovița, Frumoasa, Frasin, Mega, Ciucur-Mare, Poienile.

marilor noastre probleme naționale, s-ar putea lua măsuri, pentru ca să le ferim de o deznaționalizare forțată.

În ceea ce privește, îndeosebi pe germanii din Ungaria și din Ardeal, noi am văzut că o foarte însemnată parte dintre ei, cei așezați la granița apuseană a Ungariei pot fi alipiți Austriei germane.

Sașii din Ardeal, vreo 200.000 la număr, trăiesc împrăștiați, așa încât în ținutul locuit de ei sunt mai mulți români decât sași. Astfel de pildă, în județul Sibiu după recensământul din 1900 trăiesc cu totul 47.678 sași,alături de 108.413 români. Sașii suferă astăzi persecuții politice; le este oprită limba natală, iar copiii sunt siliți, încă din școala primară, să învețe limba maghiară etc.

În privința sașilor, precum și a insulelor șvabe din Bácska lângă Budapesta, în ținutul Timișului etc., s-ar putea lua următoarele dispozițiuni:

1) toate drepturile pe care le-a acordat legea maghiară din 1868 privitoare la naționalități, dar care n-au fost niciodată respectate de guvernele maghiare, vor trebui să fie lărgite, prevăzute în mod clar și garantate; 2) ele fiind asociațiuni naționale, vor trebui să li se acorde o proporțională reprezentare națională, în dieta respectivă. Va trebui deci să li se acorde o autonomie națională, fie în acest sens, fie în sensul cunoscutei propuneri a lui R. Springer.

Cam aceleași drepturi li s-ar putea acorda și insulelor germane – Praga, Iglau, Olmütz etc. – din Boemia. Toate aceste insule care după părerea mea sunt îndreptățite la autonomie, din punct de vedere național, sunt hașurate pe harta alăturată. Șvabii din Banat ar putea să rămâie la Ungaria sau să fie încorporați Ardealului.

Întregei populații evreiești din cuprinsul imperiului i s-ar putea acorda o autonomie națională. Astfel multe din acuzațiile aduse împotriva evreilor ar amuți.

Desigur, problema naționalităților, ca și cea confesională, nu poate fi soluționată niciodată în mod absolut, după cum

observa foarte bine R. Springer. Însă numai utopiștii sau pedanții pot ridica asemenea pretenții absurde.

Fiecare naționalitate, o dată delimitată teritorial, trebuie să devină purtătoare de drepturi constituționale.

Asemănător populației Statelor Unite ale Americei de Nord*, trebuie să plecăm de la ideea fundamentală că și noi, diferitele națiuni ale imperiului habsburgic, avem anumite interese comune și de aceea puterile constituționale care privesc aceste interese și nevoi, trebuie să fie încredințate unui guvern central; în schimb, alte interese și nevoi, trebuie să rămână în seama statelor naționale, deoarece ele variază de la o situație la alta.

Toutes les associations humaines, spune Dubs, *et les associations politiques elles-mêmes tendent, en définitive, à un seul et même but, qui est d'acquérir par l'Union une force plus grande, et de s'assurer la possibilité d'atteindre des buts supérieurs. C'est là le but de la Confédération l'États libres comme celui de l'État unitaire. (Toate asociațiile umane și asociațiile politice însele tind, în definitiv, la un singur și același scop, care este de a cuceri prin Uniune o forță mai mare și de a asigura posibilitatea de a atinge scopuri superioare. Acesta este scopul Confederației statelor libere, același ca și al statului unitar.)***

În ceea ce privește gradul de autonomie, să presupunem o clipă, de pildă, că puterea supremă maghiară asupra Croației ar fi desființată; că Dalmația, Istria, Fiume și insula Mur urmează să fie unite cu Croația; să ne închipuim, mai departe, că situația acestei țări, ar fi coordonată cu a tuturor celorlalte țări din cuprinsul monarhiei și nu subordonată unei națiuni oarecare; că autonomia actuală nu numai că va fi respectată, dar ea s-ar întinde și asupra vieții financiare a țării; mai departe, că libertățile constituționale (presa, asociațiuni etc.) vor fi cinstit garantate și că nu se va permite nici un fel de inscripții într-o limbă străină pe clădirea vreunei autorități

* Dr. H. von Holst, *Das Staatsrecht der Vereinigten Staaten von Amerika*, Freiburg, in B. 1885, Mohr, p. 32.

** Dubs, *Le droit Public de la Confédération Suisse*, vol. II, p. 382.

comune. Nu-i așa că, în acest caz, ar dispărea ca prin farmec toată ura croaților, care durează de zeci de ani?

Cam așa ar arăta autonomia fiecărui stat național, în statul federal austriac, întocmit după proiectul de față.

Această construcție constituțională trebuie însă astfel creată, încât sfera autonomiei țărilor fiecărui stat și a statelor naționale să fie atât de largă încât deosebirea între statele noastre naționale și statele orientale și balcanice, care sunt completamente independente, să fie exclusiv în chestiunile, într-adevăr comune.

În orice caz, politicește este just să se lase naționalitățile să ajungă ele înseși să înțeleagă că un regim comun sau o administrare comună, privitoare și la alte chestiuni ar putea fi în propriul lor interes. Uniunea Americii de Nord, Elveția și Imperiul german au evoluat – și aceasta nu trebuie uitat nici o clipă – din forma unor confederațiuni, cu totul dislocate, către state federative, având un caracter mult mai unitar.

Tot astfel, cred eu, statele noastre naționale vor ajunge *proprio motu* la convingerea că mai există pe ici, pe colo, chestiuni comune.

De Sismondi, adânc convins că sistemul federativ poate soluționa dificultățile naționale și religioase, în multe țări, accentuează cu drept cuvânt că trebuie însă evitată impresia că statele sunt create pentru uniune, în loc că uniunea este creată pentru state: *Seulement point de prétention à faire les États pour l'union, au lieu de faire l'union pour les États. Le pays divisé en peuples divers qui repoussent le joug ne doit s'organiser que d'après une seule idée, l'indépendance. La nation qui a besoin d'un effort généreux fait un appel à l'individualité des peuples et à leur patriotisme. Qu'elle se garde d'offenser cette individualité, de glacer ce patriotisme en mettant quelque part sa volonté à la place de la volonté de chaque peuple**. *(A face statele pentru uniune, în loc de a face uniunea pentru state. Este numai o problemă de ambiție.*

* J. C. L. Simonde de Sismondi, *Études sur les Constitutions des peuples libres*, Bruxelles, Soc. Typ, Belge, 1839, p. 298.

Țările fărâmițate în popoare diferite care resping subjugarea nu trebuie să se organizeze decât după o singură idee. independența. Națiunea care are nevoie de un efort generos face un apel la individualitatea popoarelor și la patriotismul lor. Fiindcă ea se apără de ofensarea acestei individualități, de înghețarea acestui patriotism, supunând orice parte voinței sale în locul respectării voinței fiecărui popor.)

Sarcinile statelor federale existente, mai ales ale Uniunii Americii de Nord, sunt bine fixate. De aceea, dreptul public are acolo un conținut* nu numai diferit, ci și mai redus decât dreptul public al atâtor mici state europene. Acest fapt este numai în avantajul nostru. Puterea centrală va avea de îndeplinit mai puține sarcini și le va putea executa cu mult mai bine.

Palacky a susținut că imperiul trebuie neapărat să se ocupe de următoarele chestiuni, pentru ca unitatea imperiului să nu fie iluzorie: *a)* tot ceea ce privește împăratul și casa imperială; *b)* chestiunile externe; *c)* armata și marina; *d)* finanțele imperiului; *e)* comerțul și căile de comunicații ale imperiului**.

Deci, cu aproape șasezeci de ani în urmă, s-a văzut limpede că competența guvernului central trebuie să se întindă numai asupra chestiunilor neapărat necesare și care sunt într-adevăr de interes comun.

Și, pentru Rudolf Springer, Austria este imaginabilă și îndreptățită numai atâta timp cât își limitează competența la conducerea intereselor absolut comune***.

Nicăieri pedanteria și tendința spre o restrângere a drepturilor statelor federale n-ar fi mai deplasată și în dorința ei de tutelare mai păgubitoare, decât în acest punct. Trebuie evitat cu cea mai mare grijă chiar și umbra unei jigniri, ca să nu mai vorbim de asuprire. Acest lucru trebuie să fie o axiomă politică.

«Neamurilor din Austria trebuie să li se îngăduie o atât de

* Van Holst, *Staatsrecht der Vereinigten Staaten von Amerika*, p. 151.

** Palacky, *Gedenkblätter*, p. 211.

*** Rudolf Springer, *Kampf der österreichischen Nationalitäten um den Staat*, p. 78.

întinsă autonomie, o atât de liberă mișcare politică și o viață parlamentară proprie, cât este compatibil cu unitatea statului. În același timp trebuie avut în vedere că aceste libertăți să le fie astfel acordate și pentru ca egalitatea de drepturi să fie o realitate. Nici un neam să nu se simtă desconsiderat în sentimentul lui național sau să fie amenințat cu pieirea»*.

Câteva decenii mai târziu, marele prieten al cehilor, d-l Denis, care cunoaște problema naționalităților din Austria destul de bine, spune relativ la federalizare: competența uniunii trebuie să fie redusă; cea a statelor izolate, lărgită. «*Les questions réservées à ce Reichsrat commun seront restreintes le plus possible et la compétence des assemblées locales, étendue.*

Du moment où les divers partis mettront de coté ce qui n'est qu'une affaire d'amour-propre et lorsqu'ils songeront moins à tracasser leurs adversaires qu'à conquérir leurs propres libertés, il ne sera pas imposible de trouver un terrain d'entente. (Chestiunile rezervate acestui Reichsrat comun vor fi restrânse la maximum posibil, și competența ansamblurilor locale, întărită.

*Din momentul în care diferitele partide vor lăsa deoparte ceea ce nu este decât o chestiune de amor-propriu și atunci când vor intenționa mai puțin să-și tracaseze adversarii lor ca să-și cucerească libertățile lor proprii, nu va fi imposibil de a găsi un teren de înțelegere comună.)***

E de la sine înțeles că pentru aranjarea chestiunile comune e nevoie de o limbă mijlocitoare. Mi se pare, cu totul firesc, că această limbă să fie cea germană.

Încă din 1850 – este știut – s-a vorbit despre introducerea limbii franceze ca limbă de stat a imperiului. Astăzi nici un om politic serios nu mai vorbește despre acest lucru***.

---

* Palacky, *Gedenkblätter*, p. 210.

** Ernest Denis, *La Bohème depuis la Montagne Blanche*, Paris, Leroux, 1903, vol. II, p. 666.

*** Este semnificativ că și în acest infern politic, maghiarii joacă primul rol în atitudinea antigermană. Astfel, la 4 iulie 1904, baronul Bánffy a spus în Parlamentul maghiar următoarele: «Din punctul de vedere al statului maghiar eu consider drept o inadvertență dacă limba diplomației din Austro-Ungaria va rămâne și pe viitor cea germană și mă declar împotriva

Are dreptate Gumplowicz când susține că dintre multele limbi întrebuințate într-un stat, eterogen din punct de vedere național, cea mai veche limbă culturală rămâne inevitabil, și conform naturii lucrurilor, limba statului. Însă această limbă își va putea numai atunci menține în mod indiscutabil întâietatea, când din această situație nu va rezulta nici o superioritate politică pentru reprezentanții firești ai acestei limbi și nici un prejudiciu politic pentru o altă națiune, care formează un factor politic în stat. Într-un cuvânt, lupta care începe cu lozinca «egalitatea limbilor vorbite, în fața legii» va fi tranșată numai atunci când raporturile reale sunt în așa măsură schimbate, încât egalitatea desăvârșită a factorilor naționali în stat nu mai poate fi primejduită sau atacată prin precăderea acordată celei mai vechi limbi culturale, declarată totodată limba oficială a statului*.

Limba germană trebuie să fie limba mijlocitoare în imperiu, pentru toate organele guvernului imperial sau federal, care își au sediul la Viena; în parlamentul imperiului; ca limba de comandă în armată și în marină și ca limbă de legătură între statele naționale și autoritățile imperiale. În schimb, toate inscripțiile autorităților imperiale din statele naționale trebuie să fie făcute în limbile statelor respective. Și în adevăr, ce să caute o inscripție germană pe frontispiciul autorităților federale din statul maghiar, ceh, rutean etc.? Acest lucru n-ar fi oportun, căci folosul practic ar fi ridicol de minim, în schimb îndârjirea și dușmănia față de tot ce este german ar fi încontinuu alimentată. Căci nu este nimic mai ușor decât a compara asemenea inscripții cu pălăria lui Gessler. Acest lucru trebuie evitat. *It is not cancelling a piece of parchement*, a spus Chatham în 1775 concetățenilor săi,

acelui paragraf din legea care preconizează paritatea desăvârșită. În practică, limba diplomației europene este cea franceză. Dacă hotărâm o asemenea soluție, eu doresc ca diplomația să vorbească cu autoritățile noastre în limba franceză; nu voi accepta însă niciodată ca limbii germane să i se recunoască în această privință anumite drepturi».

* Gumplowicz, *Grundzüge der Soziologie*, p. 161.

that can win back America: you must respect her fears and her resentments! (Nu anulezi o bucată de pergament care poate câştiga America înapoi: trebuie să respecţi temerile şi resentimentele ei.)

Astfel limba germană limitată, ca limbă mijlocitoare, nu va întâmpina nici o rezistenţă.

Miklositsch[178], marele slavist, a spus odată în Senatul austriac: «ceea ce ne uneşte, în afară de factorul căruia acest mare imperiu îi datorează existenţa, sunt istoria şi limba germană; o limbă care trebuie să fie limba oficială a statului, indiferent dacă va fi numită ca atare prin lege sau nu... Există popoare pe care situaţia lor geografică, istoria lor şi numărul lor mic le împiedică să producă prin mijlocul lor tot ce este necesar pentru cultură. Aceste popoare trebuie să se alăture altui popor; însă poporul unde urmează să se alăture le este dat prin geografie şi istorie. De aceea nici nu poate fi vorba să se caute un sprijin în literatura franceză, căci ar fi un schimb din care n-ar ieşi cu siguranţă nimic»*.

După toate cele scrise, iată câteva dintre cele mai importante principii, care ar trebui să fie determinante pentru constituţia imperială federativă, dacă voim să reclădim monarhia pe baze solide.

* Dezbaterile din Senatul austriac din 9 octombrie 1882.

CAPITOLUL VI

PRINCIPIILE DE BAZĂ ALE UNEI CONSTITUȚII FEDERATIVE

TERITORIUL IMPERIAL SAU FEDERAL

1.

Întreg teritoriul actual al imperiului austro-ungar, cu excepția Bosniei și Herzegovinei, se împarte, în conformitate cu națiunile ce locuiesc în cuprinsul lui, în următoarele individualități național-politice*:

1. Austria germană.
2. Boemia germană.
3. Moravia germană (Silezia).
4. Boemia.
5. Ungaria.
6. Transilvania.
7. Croația.
8. Galiția apuseană.
9. Galiția răsăriteană.
10. Țara Slovacilor.
11. Kraina.
12. Woywodina.
13. Țara Secuilor.
14. Tirol.
15. Triest.

2.

Aceste 15 state naționale formează împreună un stat federal monarhic sub numele de «Statele-Unite ale Austriei-Mari» sub sceptrul Majestății Sale Împăratul Franz Iosif I.

---

* Harta alăturată arată în mod grafic cu aproximație hotarele noii împărțiri politice, precum și a acelor insule etnice cărora ar urma să li se acorde drepturi naționale

3.

Fiecare cetățean al unui stat național este în același timp și cetățean austriac. Nimeni nu poate exercita drepturi politice în mai mult decât un singur stat național.

4.

Statele-Unite ale Austriei formează un teritoriu vamal comun.

Competența imperiului

5.

Pe întreg teritoriul imperiului (sau al Uniunii) imperiul exercită puterea legislativă, executivă și judecătorească, după dispozițiunile actualei constituții.

6.

Competența imperiului (sau a Uniunii) și a organelor sale se întinde asupra următoarele chestiuni, care sunt comune tuturor statelor naționale, membre ale uniunii:

a) Lista civilă a coroanei;

b) Toate problemele externe inclusiv reprezentanța diplomatică și comercială în străinătate, precum și dispozițiunile necesare în privința tratatelor internaționale;

c) Întreaga armată și marină inclusiv, recrutarea și legiferarea modului de îndeplinire a serviciului militar, dispozițiunile relativ la repartizarea și întreținerea trupelor;

d) Legislația vamală;

e) Legislația comună privitoare la dreptul civil, penal și procedura;

f) Legislația și administrația marilor linii de tranzit pe cale ferată, precum și a liniilor necesare apărării imperiului;

g) Dispoziții privitoare la cetățenie și domiciliu;

h) Dreptul maritim, comercial și cambial;

i) Pașapoarte, controlul străinilor, poliția sanitară și veterinară;

j) Fixarea monedei și a cursului;

k) Sistemul de măsuri și de greutăți;

l) Marcarea, protecțiunea mărcilor și a mostrelor, brevetele de invenții;

m) Jurisdicțiunea privitoare la litigiile care vor fi enumerate mai jos sub acest titlu;

n) Administrarea Bosniei și Herzegovinei;

o) Finanțele privitoare la încasările și cheltuielile statului federal.

7.

Guvernul imperial sau federal se compune din reprezentanții statelor naționale.

În fruntea guvernului imperial sau federal se găsește cancelarul, numit de împărat.

8.

Parlamentul imperiului se compune din:

a) Camera Deputaților și

b) Senatul.

Jurisdicțiunea imperială sau federală

9.

Puterea legislativă a imperiului (sau a uniunii) este exercitată în comun:

a) de către împărat;

b) de către camera deputaților;

c) de către senat.

10.

Camera deputaților se compune din deputații aleși de

întregul popor al imperiului (sau al uniunii) prin vot universal direct și secret.

11.

Prin naștere sunt membri al Senatului: principii ajunși la majorat ai casei domnitoare.

Membrii de drept sunt: arhiepiscopul și episcopii tuturor confesiunilor; rectorii universităților; președinții tuturor academiilor de știință, precum și președinții camerelor de comerț și ai celor de meserii, din capitalele țărilor.

Membrii aleși: în fiecare stat asociațiile respective ale medicilor, avocaților, inginerilor, arhitecților, directorilor de bancă, agricultorilor, învățătorilor și profesorilor secundari, ale funcționarilor precum și organizațiile presei – trimit câte un reprezentant în Senat și anume pe timp de 5 ani.

Membrii numiți: Împăratul are dreptul să numească senatori pe viață, anumiți bărbați eminenți din diferite state naționale, având mari merite față de stat, biserică sau în domeniul științei, armatei, marinei, comerțului și industriei sau al artei etc.

Camera deputaților și senatul se întrunesc la Viena.

Guvernul imperial

12.

Împăratul împreună cu guvernul său exercită întreaga putere în imperiu.

13.

Guvernele statelor naționale își trimit pe reprezentanții lor autorizați, în guvernul imperial în următoarea proporție de voturi:

Austria germană 7
Ungaria 7
Boemia 5

Transilvania	4
Croația	3
Galiția apuseană	3
Galiția răsăriteană	3
Boemia germană	2
Țara Slovacilor	2
Moravia germană	1
Kraina	1
Woywodina	1
Tirolul	1
Triest	1
Țara secuilor	1
În total	42 voturi

14.

Guvernul formează din sânul lui următoarele comitete:
1. Afacerile interne.
2. Afacerile externe.
3. Armata și marina.
4. Finanțele.
5. Administrația ținutului ocupat.

15.

În fiecare dintre aceste comitete trebuie să fie reprezentate cel puțin trei state naționale.

Înlăuntrul fiecărui comitet fiecare stat are un singur vot.

*Împăratul**

16.

Împăratul este sacru, inviolabil și nu este responsabil.

* Am luat intenționat aceste dispozițiuni și multe altele, aproape textual din Constituția austro-ungară din decembrie, precum și din Constituția Imperiului german «unit», pentru a distruge pur și simplu baza tuturor temerilor de cine știe ce «revoluție».

Împăratul exercită puterea guvernamentală (puterea federală) prin guvernul imperial și funcționarii subordonați acestuia.

Răspunderea pentru guvernul imperial o are președintele lui.

Împăratul numește și destituie pe președintele guvernului imperial, numește după propunerea președintelui guvernului, în toate funcțiunile și serviciile imperiale, dacă legea nu dispune altfel.

Împăratul numește guvernele diferitelor state naționale, precum și pe funcționarii lor superiori.

Împăratul decernează titluri, ordine și alte decorații ale statului.

Împăratul are comanda supremă a forțelor armate.

Împăratul încheie tratate, acreditează și primește pe ambasadori.

Tratatele comerciale și acele tratate care interesează imperiul sau unele părți ale lui, sau pe unii dintre cetățeni, sunt valabile numai cu aprobarea camerei și senatului.

Dreptul de a bate monedă va fi exercitat în numele împăratului.

Publicarea legilor se face în numele împăratului, referinduse la aprobarea de către corpurile legiuitoare și cu semnătura cancelarului (sau președintelui guvernului imperial), respectiv a guvernatorului.

Împăratul reprezintă imperiul în domeniul internațional.

Împăratul are dreptul, cu aprobarea guvernului imperial, să declare război și să încheie pace, în numele imperiului.

Împăratul convoacă, deschide, prorogă și închide camera deputaților și senatul.

Ambele corpuri reprezentative trebuie să fie convocate și deschise cel puțin o dată pe an.

Cancelarul imperiului

17.

Cancelarul imperiului este președintele guvernului. El aduce propunerile și hotărârile guvernului imperial în fața

camerei deputaților și în fața senatului, unde acesta va fi reprezentat de către membrii guvernului.

Ordinele și dispozițiile împăratului, făcute în numele imperiului, ca să fie valabile, trebuie să fie contrasemnate de cancelarul imperiului, care preia astfel răspunderea lor.

Jurisdicțiunea imperială

18.

Se instituie un tribunal imperial care are să decidă:

asupra litigiilor în care imperiul este parte; asupra litigiilor între unele state naționale; între aceste, de o parte, și imperiul, de altă parte; între un stat național și cetățenii sau corporațiunile unui alt stat; între aceștia și imperiu; între cetățenii diferitelor state naționale; asupra reclamațiilor împotriva funcționarilor imperiali; înalta trădare împotriva siguranței imperiului; insultele și ultragiile față de autoritățile imperiului; crimele și delictele împotriva dreptului internațional; abuzurile presei prin atacarea dinastiei imperiului și a organelor sale.

Organele legislative imperiale sunt autorizate să propună legi corespunzătoare punctelor de mai sus.

Statele naționale

19.

Toate chestiunile care nu sunt rezervate în mod expres competenței imperiului cad în competința statelor naționale.

20.

În fiecare stat național se instituie un parlament, un guvern deosebit și o putere judecătorească.

21.

Împăratul numeşte pentru fiecare stat naţional câte un guvernator imperial în fruntea guvernului. Acesta trebuie să fie cetăţean al statului naţional respectiv.

22.

Împăratul numeşte pe membrii guvernului după propunerea guvernatorului.

23.

Fiecare stat naţional îşi dă singur constituţia sa. Aceasta trebuie să fie aprobată de către puterea imperială pentru ca să poată fi introdusă în viaţă. Până atunci guvernul statului naţional exercită singur toate drepturile autonome ale ţării.

Garantarea constituţiilor statelor naţionale

24.

Imperiul garantează statelor naţionale teritoriul lor, autonomia lor, în măsura în care ea nu este limitată prin constituţia imperiului şi constituţiilor lor speciale.

În acest scop,fiecare stat naţional trebuie să ceară imperiului garantarea constituţiei sale.

Această aprobare are loc din partea guvernului imperial în următoarele condiţiuni:

1. Constituţiile statelor izolate nu pot să conţină dispoziţiuni care ar fi în contrazicere cu cele ale constituţiei imperiului.

2. Ele trebuie să asigure exercitarea drepturilor politice după principiile constituţional-monarhice.

3. Ele trebuie să fie adoptate de majoritatea absolută a legislaturii statelor respective.

4. Este interzisă orice alianță particulară și orice tratate de natură politică între diferite state naționale.

5. Statele naționale, în mijlocul cărora se găsesc minorități naționale recunoscute, trebuie să li se garanteze, **(aici trebuie să fie exact precizate)** drepturile și libertățile.

Limba mijlocitoare

25.

Fiecare stat național hotărăște care va fi limba oficială a statului.

Limba mijlocitoare internațională a imperiului este cea germană. Ca atare, ea este limba oficială a tuturor autorităților imperiale care își au sediul la Viena, a guvernului imperial, a parlamentului, a armatei și a marinei, ea este mai departe limba oficială între statele naționale, de o parte, și între acestea și imperiul, de altă parte.

În parlamentul imperial însă, fiecare membru poate să întrebuințeze și limba lui proprie.

Toate autoritățile imperiale – cu excepția celor militare – întrebuințează limba oficială a statului național respectiv. În relațiile cu autoritățile centrale sau cu autoritățile imperiale din alte state naționale, se va întrebuința exclusiv limba germană.

Pentru acest motiv fiecare funcționar federal trebuie să aducă pe lângă celelalte dovezi și dovadă că el stăpânește perfect atât limba oficială a statului său cât și cea germană.

Toate legile, decretele, publicațiile autorităților imperiale nu pot fi concepute și publicate decât numai în limba oficială a statului component respectiv.

Toate inscripțiile autorităților imperiale, inclusiv cele militare, vor fi făcute numai în limbile oficiale respective.

Pe monede și bancnote trebuie să fie de asemenea întrebuințate toate limbile oficiale ale statelor componente.

Procedura executivă

26.

Dacă unul dintre state se abține un timp îndelungat și intenționat de la trimiterea reprezentantului sau reprezentanților săi în guvernul imperial, împăratul are dreptul să numească pentru statul respectiv, în guvern, numărul de reprezentanți care i se cuvine.

Dacă unul dintre state nu-și îndeplinește îndatoririle lui constituționale, atunci puterea imperială îi atrage atenția asupra acestui lucru de trei ori. Dacă intervenția rămâne fără rezultat, guvernul imperial raportează despre aceasta corpurilor legiuitoare. Acestea pot în acest caz să pronunțe o execuție, adică i se răpește țării respective puterea guvernamentală și ea este tratată ca un ținut administrativ.

Dispozițiuni generale

27.

Funcționarii imperiali, din statele naționale, trebuie să fie cetățeni ai statelor respective. Această dispoziție nu cuprinde pe funcționarii ocupați la autoritățile centrale din Viena.

28.

Viena este capitala și orașul de reședință al imperiului.

CAPITOLUL VII

REALIZAREA

Știu că milioane de cetățeni ai imperiului nostru habsburgic, marea, zdrobitoarea majoritate a germanilor, slavilor și a românilor ar fi cât se poate de mulțumiți, dacă starea de lucruri ar lua o asemenea înfățișare. Însă, ne întrebăm: parlamentul austriac și maghiar vor vota ele vreodată o asemenea reformă constituțională? Știm prea bine acest lucru: niciodată această reformă nu va putea fi efectuată pe cale parlamentară. Însă chiar dacă în Austria și în Ungaria ar exista cele mai ideale legi electorale și ele ar fi respectate în modul cel mai conștiincios, chiar și în acest caz este foarte problematic dacă s-ar putea ajunge la o constituție imperială dreaptă, care să țină seama de toate întemeiatele pretenții ale națiunilor.

Ceea ce trebuie să biruiască este nu organizarea juridică actuală, a imperiului, ci realitățile naționale*, precum și interesele noastre orientale, de care depind trăinicia și întregul viitor al imperiului.

Marea neînțelegere istorică, între popoarele imperiului habsburgilor, poate fi aplanată după sfânta dreptate pentru toate părțile în litigiu, numai de un judecător imparțial. Acest judecător este chemat – și numai el are puterea și datoria – să facă «o lovitură de stat a tuturor popoarelor». Dr. Kramer, cunoscutul conducător ceh a spus în discursul său ținut la 27 mai 1904 în ședința delegaților din Austria:

«Dacă (această lovitură de stat) s-ar produce într-un spirit

* Rudolf Springer, *Naumanns Hilfe*, No 36, 1905.

de dreptate și de moderație, atunci după un scurt timp, după ce agitația s-ar potoli, popoarele ar respira ușurate și n-ar înțelege cum de n-au putut să facă singure, în decursul atâtor ani de zile, ceea ce apare de la sine înțeles.

Dacă s-ar lua o asemenea hotărâre autoritară, ea n-ar putea fi un pericol».

Zilele acestea a apărut în «Österreichische Rundschau» un articol foarte interesant asupra statului național maghiar, opus monarhiei habsburgice. Autorul, d-l C. Treumund – evident un pseudonim – deplânge între altele urmările dăunătoare pe care le-a avut pentru Austria respectul prostesc al principiului de neamestec în treburile Ungariei și totdeodată crede că în fața reorganizării imperiului, care a devenit necesară, problemele constituționalismului formal trebuie să stea pe al doilea plan față de cerințele imperioase ale stabilității internaționale și ale liberei dezvoltări culturale a naționalităților. El mai amintește, cu drept cuvânt, că nici cel mai mic scrupul nu împiedică maghiarimea să calce, în picioare pur și simplu, principiile constituționale care sunt oarecum favorabile celorlalte naționalități.*

Desigur contele Tisza are completă dreptate atunci când, vorbind despre teoria loviturii de stat, se exprimă în felul următor:

«Dacă un factor constituțional este incapabil să exercite dreptul pe care este chemat să-l exercite, cu păstrarea formelor normale, și această incapacitate se datorește faptului că factorii incompetenți *abuzează* de lacunele și lipsurile acestor forme ale situației constituționale, deci când factorul constituțional competent își îndeplinește în asemenea situație sarcina, cu violarea formelor, atunci nu numai că el nu violează, prin aceasta, principiile constituționale, ci le impune și asigură izbânda lor (aplauze furtunoase prelungite...). Există oare în lume, domnilor, un factor mai constituțional decât voința națională?»**.

---

* *Österreichische Rundschau* din 7 dec. 1905.

** Cuvântarea contelui Ștefan Tisza la Adunarea poporului care a avut loc la 20 noiembrie 1904, cu ocazia reformei regulamentului.

Cromwell[179] a dizolvat parlamentul englez, făcând membrilor întemeiatul reproș, că ei n-ar merita să se numească parlament. *You are no Parliament! In the name of God, – go! (Nu ești Parlamentul! În numele lui Dumnezeu - pleacă!)* Exact același lucru putem să strigăm în fața celor două parlamente ale noastre, de dincolo și de dincoace de Leitha.

Astfel nu rămâne altceva de făcut ca împăratul să înlocuiască, prin puterea cuvântului său, starea actuală constituțională care constituie o imposibilitate, cu o constituție corespunzătoare, nevoilor reale.

Bătrânul von Löhèr a scris în cartea sa mai de mult, ocupându-se de maghiari, că înțelegerea din 1867 a fost de fapt făcută numai cu ei (maghiarii) și cu cei care le erau partizani declarați. Guvernul imperial e destul numai să clipească din ochi și toate frânghiile, cu care puterea maghiarilor ține înlănțuite popoarele, se vor destrăma în aer, ca niște fire de păianjeniș*.

D-l Friedrich Naumann în broșura sa asupra Germaniei și Austriei crede și el că la noi totul depinde de intervenția Coroanei. Că este nevoie de o revoluție de sus, în favoarea imperiului**.

Viena și numai Viena în 1867 a închis imperiului căile spre un progres natural, sacrificând maghiarismului cele 12 milioane de nemaghiari. Viena și numai Viena poate să-i elibereze iarăși, punând astfel întregul imperiu pe un fundament firesc.

Oamenii de stat oportuniști, care proclamă sus și tare că în Austria nu se poate guverna împotriva lui «Neue Freie Presse», nu vor avea desigur niciodată curajul, să recurgă la forța executivă, ca să facă din amestecătura noastră de popoare un stat modern. Ca toate mediocritățile, acești oameni se tem de «revoluție». Acești domnișori ar trebui să se întrebe cândva, dacă ar mai exista astăzi în Europa o Germanie înfloritoare, în cazul când Bismarck n-ar fi făcut o

* Franz von Löhr, *Die Magyaren und andere Ungarn*, Leipzig, Fues, 1874, p. 433.

** Friedrich Naumann, *Deutschland und Österreich*, «Hilfe», 1900, p. 16.

politică de așa zisă totală răsturnare? La noi, în Rusia și în Spania, nu se face o «politică de răsturnare». De aceea ne și merge, tuturora, atât de strălucit! Acestor așa ziși bărbați de stat, acestor cârpaci cari trăiesc de pe urma compromisului și din complicațiile problemei naționalităților, li s-ar putea striga, împreună cu Fr. Hebbel[180]:

«acolo unde sunt răni de vindecat, voi nu mai aveți ce căuta cu leacurile voastre».

Dacă ne vom codi să pășim la timp pe calea care trebuie să ducă neapărat la înfăptuirea unei Austrii-Mari, atunci triumful kossuthismului în Ungaria și descompunerea imperiului nu vor mai putea fi oprite. Căci dacă se va ceda în fața pretențiunilor maghiare privitoare la revizuire, așa după cum o doresc ei, «atunci dualismul nu numai că nu va fi desființat, ci întărit. Imperiul se va desface pentru totdeauna în două state; ideea imperială austriacă, ideea de stat a habsburgilor va aparține istoriei și, în decursul anilor, îi așteaptă și pe ei soarta dinastiei Bernadotte»*.

Pentru a se evita toate aceste lucruri și a asigura viitorul imperiului, trebuie să ieșim din formalismul mărunt al legalității, pentru a ajunge în domeniul dreptului; vom fi nevoiți să spargem labirintul acesta putrezit, pentru ca dreptul tuturor popoarelor din imperiu să se poată desfășura în mod liber. Atunci vom putea exclama împreună cu contele Clam-Martinitz[181]: «Cele hotărâte, pe cale de decret de către împărat, îmi sunt mai plăcute, decât cele hotărâte de o oligarhie parlamentară.»

În ceea ce privește, în special, pe maghiari, nu trebuie uitat nici o clipă că față de ei este pe deplin justificată chiar o politică tare, căci nerecunoștința pe care o au față de împărat, care a făcut doar din ei ceea ce sunt, – este de-a-dreptul revoltătoare și fără seamăn.

Trebuie să spunem despre maghiari, ca și despre toate cli-

* Rudolf Springer, «Hilfe», Nr. 36, 1905.

cile domnice să domine, ceea ce a spus în 1626 Sir John Eliot în acuzarea sa împotriva Ducelui de Buckingham:

Pereat qui perdere cuncta festinat;
Opprimatur, ne omnes opprimat.

Prin urmare, o intervenție viguroasă și s-a terminat cu toată gălăgia maghiară!

Dar cineva ar fi putut să creadă că în acest caz maghiarii vor face revoluție? Ei nu vor face-o. Pentru așa ceva sunt astăzi incapabili. *Ils morderont sur du granit*, cum a spus marele corsican despre dușmanii săi.

În schimb, întreaga lume civilizată ar fi, plină de entuziasm, de partea împăratului. Toată lumea va vedea imediat și s-ar putea convinge că nici unei naționalități nu i s-a făcut o nedreptate, întrucât n-ar fi vorba decât de eliberarea celor asupriți de sub jugul asupritorilor. Și dacă maghiarii, sau eventual cehii și polonezii, vor ridica glasul, atunci aceștia nu vor putea conta pe nici un fel de simpatie. Căci nimeni nu se entuziasmează pentru un popor, care țipă numai pentru că este împiedicat să trateze alte popoare ca pe sclavi.

Într-o broșură maghiară a contelui Albert Zay acesta scrie:«problema naționalităților în Ungaria nu este o chestiune de dreptate, ci o chestiune pur și simplu de forță»*.

Maximilian Harden amintește într-un număr din «Die Zukunft», de curând apărut, o vorbă a lui Goethe despre necesitatea să se facă ordine, mai ales în Ungaria, cu ajutorul forței. La 1 septembrie 1821 în Eger, Goethe a spus consilierului Grüner, care a vorbit despre unitatea și administrația provinciilor austriece, accentuând mai ales chestia Ungariei: «Deoarece fiecare rege al Ungariei jură că va respecta constituția nu li se poate din păcate impune prin forță nici ceea ce este bun și folositor. Va veni totuși odată timpul, așa cum a fost sub împăratul Iosif, când se va impune cu forța ceea ce este folositor țării»**.

---

* Graf Zay Albert, «Adalékok», p. 23: *A nemzetiségi kérdés Magyarországon nem az igazság és méltányosság kérdésse, hanem egyszerüen hatalmi kérdés.*

** *Die Zukunft*, Berlin, 13 octombrie 1905.

Ungurii erau oarecum cunoscuți în Europa, încă cu prilejul revoluției lor populare. Astfel Louis Debrauz de Saldapenna le-a spus:

*(Les Magyars) doivent briser pour toujours avec les traditions féodales qui les poussent à revendiquer sous le manteau de la liberté leur propre suprématie à l'égard des autres races de royaume. (Maghiarii trebuie să termine pentru totdeauna cu tradițiile feudale care îi împing la a revendica, sub masca libertății, supremația lor față de alte rase ale regatului.)**

Paul de Lagarde are toată dreptatea când își bate joc de pretinsul «talent politic» al maghiarilor și exclamă: «o lipsă de bărbați de stat de-a-dreptul jignitoare, o totală incapacitate să-și recunoască și să-și exercite obligațiunile politice, grandomania, asuprirea tiranică a tuturor naționalităților nemaghiare și o lingușire ordinară a evreilor așezați în Ungaria, care dintr-o națiune s-au transformat cu repeziciune într-o comunitate religioasă, și influențează în același timp presa europeană ce aparține coreligionarilor lor în favoarea maghiarilor, – este tot ceea ce poate spune istoria din ultimii ani despre Ungaria»**.

În toată Europa se știe astăzi că toate naționalitățile din cuprinsul moharhiei habsburgice au cerut și cer permanent o uniune național-constituțională; numai maghiarii au pretins și pretind una internațională. Cerințele naționalităților pot numai să consolideze monarhia; ceea ce vor maghiarii: echivalează cu dizolvarea imperiului.

Însuși profesorul Friedrich Paulsen[182] în cartea lui «Etica și Politica» ajunge la următoarele concluzii generale: «Dacă dreptul formal este învechit și mort, dacă el nu servește decât drept sprijin unei voințe deșarte și tiranice, dacă poporul, în loc să fie protejat și înălțat prin el, este încătușat și pustiit,

* Le Chevalier Louis Debrauz de Saldapenna, *Solution de la Crise Hongroise*, Paris, august 1862, p. 300.

** Paul de Lagarde, *Deutsche Schriften*, Göttingen, Dieter, 1878, p. 73.

atunci este valabil vechiul adagiu: binele poporului este legea supremă, *salus populi suprema lex.*

La urma urmei, dreptul nu există decât numai pentru întărirea poporului și nu poporul pentru menținerea dreptului. Dacă normele de drept își păstrează cu încăpățânare numai aparența, ele sunt sfărâmate și li se întâmplă ceea ce merită. O simplă hârtie, o voință trecută nu poate să lege voința prezentului, nu poate să lege pentru totdeauna noile forțe. Ar fi o exagerare a noțiunii de drept, a separa noțiunea de drept, de realitate și a le opune una alteia»*.

Exagerările maghiarilor constituie o excrocherie. Se știe doar astăzi că maghiarii au înșelat întreaga opinie publică europeană în 1848 și în anii următori cu declamările lor despre «idealurile libertății». Aceste «idealuri» le-au realizat de mult: au transformat țara într-o Bastilie a naționalităților, reprimând cu cea mai brutală teroare orice mișcare libertară. Legea lor electorală este o batjocură a formei de guvernare constituțional-reprezentativă; birocrația lor este mai despotică decât cea a Rusiei. «Libertate de presă» n-a existat niciodată pentru naționalitățile din Ungaria. Români, slavi, germani au fost zilnic condamnați la pedepse de ani de zile de temniță și la grele amenzi pentru cele mai nevinovate articole de gazetă! Ziarele devotate împăratului și imperiului au fost asuprite în modul cel mai rușinos; instituțiile culturale ale nemaghiarilor au fost dizolvate pretutindeni și a fost înscăunată teroarea jandarmeriei.

În toată Europa nu există o țară, cu excepția Rusiei, unde tirania în numele rasei să-și serbeze adevărate orgii, așa cum se întâmplă în Ungaria.

A. Menger recunoaște și el că maghiarii țin celelalte naționalități din Ungaria sub adevărată stare de asediu. El spune: «nici un popor dominator nu va renunța la poziția sa, dacă nu i se va impune acest lucru»**.

---

* Friedrich Paulsen, *Zur Ethik und Politik, gesammelte Vorträge und Aufsätze*, vol. II, Berlin, Sarganek, p. 26.

** Anton Menger, *Neue Sittenlehre*. Ediția a II-a, G. Fischer, Jena, 1905, p. 22.

Desființarea dualismului și a hegemoniei maghiare nu va surprinde și nu va înstrăina deci simpatia nici unei țări din lume; în schimb va da o satisfacție de mult visată, tuturor celorlalte popoare din cuprinsul monarhiei.

De aceea, atunci când se vine cu constituția maghiară, să nu se uite că ea n-a însemnat niciodată nimic pentru majoritatea zdrobitoare a populației Ungariei și n-a putut niciodată prinde teren în această populație. Iar în ceea ce privește valoarea unei asemenea constituții, dăm cuvântul d-lui dr. Ludwig Gumplowicz, unul dintre cei mai productivi sociologi. El spune:

«Dacă cercetăm mai de aproape ce fel de drept este acela care n-a fost în stare și n-a reușit să-și creeze o bază morală, în care să poată prinde rădăcini puternice: atunci pricepem că a fost întotdeauna un drept care nu s-a născut din imperativul situației, ci din bunul-plac momentan al unui partid; din teorii și idei false, din nesocotirea situației reale. Un asemenea drept plutește însă întotdeauna nestatornic și neputincios în aer, valabil fiind numai prin sprijinul și protecția din afară, fără puterea dată de o viață proprie, intrinsecă, străin moralei publice și dușmănos ei, incapabil să dea naștere unei noi morale. De aceea, el este sortit dinainte pieirii. Însă un asemenea drept nici nu este în primul rând un drept și ca atare nu are nici o vitalitate – el este un drept născut mort»*.

Oare unde stă scris că, de dragul ciudatului drept constituțional maghiar, popoare întregi trebuie să fie exterminate? Că de dragul egoismului maghiar și al politicii sale întreaga monarhie trebuie să fie aruncată dintr-o criză, care-i primejduiește existența, într-alta?

Toate acestea pot și trebuie să fie, în sfârșit, remediate și asta cât se poate de repede și de radical. Domnii maghiari vor trebui să se mulțumească cu statul lor național – și îl pot avea în acest caz pe teritoriul lor etnic. Europa are nevoie în aceste locuri de o Austrie Mare, cu adevărat puternică unde și

* Gumplowicz, *Grundzüge der Soziologie*, p. 198.

maghiarii să se poată dezvolta liber și nu de un fantastic imperiu maghiarizat, ridicat pe ruinele altor națiuni, apte și dornice de cultură*.

Contele Andrássy spune în cartea sa pe care am citat-o în repetate rânduri, că dacă scopul principal al politicii curții imperiale ar fi fost să zdrobească maghiarimea, «atunci acest scop ar fi fost atins»**.

Sunt de părere că a sosit în sfârșit timpul, nu ca maghiarii să fie nimiciți ca naționalitate acolo unde trăiesc, dar ca să li se răpească abuzivul și barbarul lor «drept de dominație a naționalităților». Să fie sfărâmate lanțurile, cu care ei țin aceste naționalități în robie.

Rauter subliniază în «Istoria» lui, în mod expres, faptul că Déak s-a exprimat împotriva federalismului numai pentru că a recunoscut «că degradarea maghiarimii la proporția unei cincimi din imperiu o va lipsi pentru totdeauna de ceea ce râvnește atât de mult: să joace un rol european!!!***. Pentru noi, care constituim celelalte patru cincimi din populația imperiului, n-are nici o importanță dacă maghiarii joacă sau nu un rol european. Însă, în orice caz, noi ne-am ferit întotdeauna și trebuie să ne ferim și mai departe ca ei să nu-l joace pe spezele noastre.

Auerbach spune într-un loc foarte bine: «*mais il importe que l'Autriche et la Hongrie renoncent à des formules dont elles ont mesuré l'impuissance et la vanité; qu'elles créent à*

* Și Auerbach se întreabă dacă Europa are nevoie de un stat maghiar, așa cum el este astăzi conceput, și firește răspunde negativ la întrebarea: „*Est-il vraiment nécessaire pour l'équilibre et le salut de l'Europe, pour la bonne marche de l'humanité qu'il existe un État hongrois dans le sens ou l'entendent ses apôtres? Ne serait-ce pas une contrefaçon artificielle et monstreuse, taillée à l'emporte-pièce sur le patron des formations politiques plus vielles qui n'ont pas eu à compter avec les répugnances ethniques ou le sentiment national de ceux qu'elles encadraient?*" (Auerbach, *Les races et les nationalités en Autriche-Hongrie*, p. 331.)

** Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich vom Jahre 1867*, p. 107.

*** Dr. D. Rauter, *Geschichte Österreichs von 1848-1890*, Wien, 1891, Perles, p. 50.

*ces sociétés indécises, à ces âmes, dont elles ont charge, des patries où des peuples se dévèloppent et fraternisent sans sacrifice de leur originalité ni de leur conscience. La patrie commune tirera de ce concours, de cette variété d'énergies sa force et sa grandeur. (Dar este important că Austria și Ungaria renunță la formulele din care s-au ales cu neputința și vanitatea; că ele creează acestor societăți indecise, acestor suflete de la care iau impozitul, patrii unde popoarele se dezvoltă și fraternizează fără sacrificarea originalității lor și nici a conștiinței lor. Patria comună va trage din acest sprijin, din această varietate de energii forța și grandoarea sa.)**

Acei cari se înspăimântă de perspectiva unei «revoluții» îi sfătuim să se lase povățuiți de «Pester Lloyd». Acest ziar scrie că «o formă de stat nu este doar un scop în sine și o asemenea formă și-a pierdut orice motivare, deoarece datorită ei n-a rezultat pentru poporul care trebuie guvernat nimic altceva decât mizeria și prăbușirea»!**

Acei ce vorbesc despre jurământul depus de împărat pe constituția maghiară, ar trebui să se gândească cum că împăratul nu s-a legat prin jurământ pentru interpretarea kossutistă a Constituției.

Acest lucru îl recunosc înșiși publiciștii englezi, pe când la noi, sunt mulți care nici nu vor să știe despre așa ceva. Celebra revistă săptămânală engleză «The Saturday Review», de pildă, spune că acordarea posturilor de comandament maghiarilor etc. ar echivala cu o călcare de jurământ din partea împăratului. Căci el a jurat numai pe Constituție asupra căreia s-a căzut de acord în 1867***.

* Auerbach, *Les races et les nationalités en Autriche-Hongrie*, p. 333.

** *Pester Lloyd* din 23 ianuarie 1905 (Asupra revoluției din Rusia).

*** Constitutional government in Austria-Hungary is at a standstil. Count Andrássy, the last refuge, has refused point blank to form a cabinet and the King is equally determined not to grant him the concessions he demanded. They would indeed involve the breaking of the oath which he made at his coronation to observe the constitution of 1867. (*The Saturday Review of Politics*. Literature, Science and Art, 25 martie 1905, p. 366.)

În schimb ceea ce afirmă maghiarii este *old stale stuff (o materie veche răsuflată).*

Ordinea universală se bazează pe autolimitare. Una dintre însușirile neapărat necesare pentru orice ființă vie este capacitatea ei de a suporta anumite stări de lucruri. Condițiile vieții cer de la fiecare din noi ca să renunțăm la anumite lucruri și să ne îngrădim voința. Cine nu voiește s-o facă trebuie să se învețe minte pe propria lui piele și să cunoască din experiență necesitatea autolimitării. Însă acela care nu învață nici de la această mare învățătoare, care este experiența, se prăbușește fără posibilitate de scăpare. Toate acestea nu le afirmă nimeni altul decât conducătorul coaliției maghiare – contele Andrássy!*

Deci nici un om cu judecată nu va purta vreo simpatie asupritorilor.

Bineînțeles că toate cele despre care am scris se vor realiza cu ușurință dacă de la Viena se va porni cu o deplină și sinceră încredere față de popoarele care trăiesc în cuprinsul imperiului.

Pe ziua de 2 februarie 1904 prințul Alois Liechtenstein a ținut la Viena un discurs, care a fost mult comentat, asupra situației politice. Nu pot încheia mai bine acest capitol decât citând aici concluziile lui.

El a arătat în ce au constat turburările din anul revoluției 1848 și a conchis: „În acele împrejurări înfrângerea a suferit-o înțelepciunea bărbaților de stat și diplomații. Nodul gordian nu putea fi soluționat decât despicat cu sabia, de o forță superioară. Tot astfel se va întâmpla și de data aceasta, după cum se poate prevedea. Austria, statul glorios clădit în urmă cu multe secole pe temelii etnice, geografice, istorice și morale, nu se va lăsa desființat, în urma unor nesfârșite discursuri ținute fără întrerupere dincolo și dincoace de Leitha. Suntem aproape de acel moment, când li se va pune capăt acestor

* Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich*, p. 310.

discursuri așa cum se întrerupe o convorbire telefonică plictisitoare: «*se va atârna receptorul și se va spune: destul!*» (Aplauze furtunoase, repetate mereu.)"

Să nu cădem iarăși în greșeala anilor 1850-1870, când s-a încercat ca lupta împotriva maghiarilor să fie dusă cu ajutorul celorlalte naționalități, ținute legate de mâini și de picioare! D. Rudolf Springer caracterizează foarte just lipsa de orice criteriu a guvernului de atunci, spunând că Austria înclină înapoi spre absolutism, «tocmai în clipa când parlamentul din Kremsier a găsit linia mijlocie a naționalismului și constituționalismului. *O curte imperială* pricepută politicește, moderată, atunci când este înfrântă, ca și atunci când este victorioasă, i-a gratificat pe maghiarii învinși și descurajați, obligându-i la recunoștință, prin faptul acordării unei constituții care să le lase autonomia în ținutul lor lingvistic, considerându-i drept un popor egal, lângă șapte popoare. Dacă curtea imperială (Bach) ar oferi fiecărui guvern al său un parlament democrat după proiectul de la Kremsier, atunci Austria și deci și Ungaria s-ar organiza în ținuturi administrative și naționale, autonome, pe care nici o putere din lume nu le-ar mai putea șterge de pe harta geografică»*.

Dar și după aceea, adică după 1800, Viena a avut cele mai serioase motive să ia măsuri energice împotriva politicii maghiare de terorizare și să delimiteze, fără cea mai mică șovăire, Croația, Slovacia, apoi toate părțile Ungariei locuite de români, sârbi, slovaci și ruteni, să le organizeze ca țări autonome și să le încorporeze pe toate, constituționalicește, Austriei.

Atunci, în asemenea condițiuni, Ungaria maghiară va fi pusă să-și dea seama de realitate, în cel mai scurt timp și inevitabil.

Este încă timp să facem aceasta. Mai există posibilitatea să fie îndreptate greșelile comise și să se organizeze întregul

* Rudolf Springer, *Die Krise des Dualismus*, p. 39, 40.

imperiu, pe baze atât de puternice și în mod atât de priceput, încât el să fie în stare să pășească spre un sigur și chiar mare viitor.

Mai este încă vreme...

CAPITOLUL VIII

OBIECȚIUNILE ANTIFEDERALIȘTILOR

O mare parte din presă, scrisă în limba germană, este împotriva acestei politici. Mai ales sunt împotrivă ziarele iudeo-liberale.

Cred însă că aceste realități ale noastre sunt destul de bine cunoscute și fiecare astfel își dă seama, câtă valoare poate să i se atribuie acestei prese, mai ales atunci când combate politica federalistă. Richard Cobden[183] a scris în 1863 lui Delane, pe atunci editorul lui **Times**: «Sunt din ce în ce mai convins că pentru asigurarea succesului unui mare proiect de reformă trebuie îndeplinite numai trei condițiuni, și anume: o cauză bună, protectori statornici și dușmănia ziarului **Times**». Toate popoarele, care sunt interesate la o nouă formă de organizare din cuprinsul acestui imperiu, ar fi putut astăzi să știe că, dacă această anumită presă ridică obiecțiuni peste obiecțiuni împotriva federalizării imperiului, ostilitatea ei dovedește un singur lucru: că popoarele se găsesc pe drumul cel bun.

D-l Chéradame este francez, însă unul dintre cei mai buni prieteni ai monarhiei noastre. El judecă foarte just atunci când, de pildă, spune despre «Neue Freie Presse» (el ar putea s-o spună despre toate zialele nostre iudaice): *Depuis sa fondation, elle mine sournoisemène l'Autriche**. (După fondarea sa, ea minează perfid Austria.)

---

* Chéradame, *L'Europe et la Question d'Autriche au seuil de XX-siècle*, Paris, Plon, 1901, p. 129.

Deci obiecțiunile care sunt ridicate din aceste cercuri au valoare și merită o discuție numai în măsura în care influențează judecata multor oameni politici și bărbați de stat, care altfel gândesc logic.

1. *Federalizarea monarhiei ar echivala cu dizolvarea ei*

Acesta este pare-se cel mai vechi argument al centraliștilor care a fost mereu adus, ori de câte ori au voit să combată ideile federaliste. Acest argument este falimentar, după cum am văzut mai sus. Și nu numai că în ziua de astăzi nu se poate vorbi despre un pericol de dizolvare a statului federal, ci dimpotrivă, tocmai principiul federativ a ferit de dizolvare state ca Germania, Elveția și Confederația Americii de Nord. Acest lucru îl recunosc fără excepție toți profesorii de drept constituțional.

*«La tendenza alla dissoluzione si viene temperando ed attenuando... collo sviluppo progressivo dello Stato federale» (Tendința spre disoluție se tempereazâ și se atenuează... pe măsură ce se dezvoltă progresiv statul federal.)**, spune profesorul de drept constituțional din Roma, Brunialti. Din momentul în care, de pildă, cantonul Tessin și-a regulat din nou situația față de Elveția, este exclusă și ultima posibilitate a unei despărțiri. De asemenea în Statele Unite după război, secesiunea a devenit cu totul improbabilă**. Nici un om nu se mai gândește la această posibilitate. Și Statele Unite se simt atât de sigure în această privință, încât după războiul secesionist s-a socotit că nici nu merită osteneală să se adauge la constituție un paragraf prin care să se tăgăduiască dreptul statelor federale la despărțire.

Federația, în acest sens, se cheamă tocmai *diviziunea muncii*. După cum o sumedenie de chestiuni, care erau înainte lăsate la inițiativa statului,au trecut în sfera autonomă a indivizilor, așa și multe chestiuni odinioară strict centralizate trec

* Brunialti, *Unioni e combinezioni fra gli Stati*, p. 217.
** *Ibidem*.

tot mai mult asupra orașelor, provinciile, statelor etc., autonome.

Cum se mai poate vorbi de un pericol de destrămare, când statul federal german din zilele noastre, care este doar constituit dintr-o sumedenie de monarhi, nu numai că nu este amenințat din acest punct de vedere, dar este incomparabil mai consolidat decât oricând?

Și atunci, cei fricoși ar trebui să se întrebe măcar o dată încotro oare pot să graviteze, de fapt, naționalitățile noastre?

Căci afară de italieni și români, nici o altă naționalitate negermană nu poate să se sprijine pe un stat format de un același neam. Între italieni, numai o asuprire absurdă, fără îndoială, a dat naștere curentului iredentist. Acestea ar dispărea cu siguranță imediat ce naționalitățile și-ar găsi în acest imperiu un protector pentru individualitatea lor.

Chestiunea iredentismului este însă mult prea importantă pentru ca s-o pot discuta în trecere. Mă voi mai întoarce la ea, în mod special.

2. *Fărâmițarea în state mici*

Reproșul, cum că federalizarea monarhiei ar avea drept urmare un sistem de state mici, vine firește numai de la oamenii care încă nu știu că imperiul german modern formează tocmai un sistem de state mici. Acolo nu este vorba de o confederație, ci despre un stat federal organizat în chip unitar. Acei care încă nu știu ce însemnează acest lucru o pot afla în capitolul respectiv al acestei cărți. Și apoi este cu totul indiferent dacă o federație se compune din două sau din o sută de state.

3. *«Stat în stat»*

La fel de absurdă este pălăvrăgeala despre formarea unui «stat în stat». Dar tocmai aceasta o vor naționalitățile: să

creeze state în sânul acestui imperiu! Cui nu-i convine acest lucru, n-are decât să deplângă compoziția etnică a monarhiei noastre. Monarhia noastră n-a fost niciodată un stat național, nu este nici acum și nu va fi niciodată. Ea a fost și trebuie să rămână: o ligă a națiunilor.

Însă națiunile acestui imperiu nu se mulțumesc numai cu «legi lingvistice». Ele vor să trăiască și să prospere și, de aceea, ele trebuie *tocmai să formeze state în stat*. Deoarece formează anumite națiuni în stat, dorința lor este întemeiată, atât din punct de vedere al dreptului cât și al moralei. Iar îndeplinirea acestor dorințe ale lor este rațională și politicește, căci vor să ducă o viață națională de stat, dar nu în afară, ci înlăuntrul hotarelor imperiului. Și încă odată: aceasta este și trebuie să fie hotărâtor.

«Numai, nu – un stat în stat!»

Dar ce înseamnă acest lucru altceva decât că nu trebuie să mai existe nimic altceva în stat, care n-ar avea o viață intrinsecă? Eu spun mai mult: dacă comunitățile, raioanele și ținuturile trebuie să aibă într-adevăr o viață proprie, atunci firește că ele sunt state în statul, care el singur însă se oglindește în orice comună sătească.

Aceasta are în persoana primarului său – pe regentul ei: de asemenea își are parlamentul în consiliul comunal, tribunalul său sătesc, sau ar trebui cel puțin să-l aibă, precum are și finanțele lui proprii. Toate acestea, firește, în forma cea mai simplă. În forma mai dezvoltată se găsește o asemenea situație în organizarea districtului. Iar ca treaptă superioară, în acea a ținutului. Astfel, înlăuntrul competenței lor și pentru interesele lor particulare – comunele, districtele și ținuturile sunt asemănătoare unor mici state. Și ele sunt tratate în acest chip datorită tocmai existenței unei constituții federative, singura care poate să garanteze adevărata libertate a poporului. Iar dacă în statele noastre zise constituționale, ele nu sunt nici pe departe astfel tratate, de aici nu izvorăște decât un absolutism puțin schimbat și camuflat*.

* C. Franz, *Der Föderalismus*, p. 135.

4. *Periclitarea poziției de mare putere*

Încă o frază absurdă, accentuată întotdeauna tot de către acei care sunt incapabili să conceapă o constituție federativă. Dacă acești oameni ar avea mai multă capacitate în judecata lor, și-ar aminti de actuala poziție de mare putere atât a Germaniei cât și a Statelor Unite și ar vedea imediat că există state federale a căror poziție de mare putere este indiscutabilă. La fel, există state centralizate lipsite de cap, care numai își închipuie că au o asemenea putere.

Puterea imperiului depinde, în parte, de unitatea realizată în conducerea politicii sale externe și a armatei sale; în parte, de starea de mulțumire și de spiritul de jertfă ale populației sale; căci dacă masele populare sunt îndârjite împotriva statului, atunci din punct de vedere al puterii sale externe nu mai folosește nimic, nici centralizarea în politica externă și nici în armată.

Franța, sever centralizată, a fost bătută de către Germania federativă; iar Spania centralizată până la extrem – de Statele Unite ale Americii de Nord[184].

5. *Naționalitățile nu sunt coapte pentru autonomie*

Această obiecțiune a fost fără obiect și acum cincizeci de ani; cu atât mai mult este astăzi deplasată. Toate naționalitățile noastre sunt în momentul de față la un nivel de cultură mult mai ridicat decât maghiarii în 1867 sau, de pildă, decât Serbia, Grecia, Bulgaria, pe vremea emancipării lor. Desigur, cele mai multe dintre aceste state mici sunt și astăzi expuse multor primejdii. Însă, nu din pricina că nu se pot conduce singure în interior, ci pentru că au voit să fie complet independente: ele sunt jucării în mâinile marilor lor vecini.

În ceea ce privește păturile culte ale naționalităților, ele au crescut și s-au dezvoltat pretutindeni. În Ungaria însăși, unde maghiarii extermină în mod sistematic orice cultură și in-

telectualitate nemaghiară, – românii, sârbii, slovacii, – ca să nu mai vorbim de croaţi, au astăzi un număr considerabil de oameni cu o cultură academică, după cum posedă diferite instituţii culturale, bănci etc. Ceea ce demonstrează că aceste naţiuni vor putea face, în timpul cel mai scurt, progrese asemănătoare cu ale japonezilor, numai cu condiţia ca să li se acorde libertatea de dezvoltare.

6. *Imperiului i s-ar imprima un caracter slav*

Federalismul este întotdeauna prezentat drept o aspiraţiune exclusiv slavă. Mulţi adversari ai reorganizării federative au teama că monarhia, şi o dată cu ea şi germanii austrieci vor fi lăsaţi în voia slavilor. O Austrie slavă va duce o politică antigermană şi panslavistă etc.

Un lucru trebuie să rămână bine stabilit: atâta vreme cât între Austria şi Ungaria persistă un dualism politic, partea de dincoace de Leitha va căpăta în mod firesc, din ce în ce mai mult, un caracter slav pronunţat. Căci dualismul, care a fost creat, în interesul germanilor şi împotriva slavilor, a pus de fapt pe germanii din Austria în minoritate.

Concentrarea federativă a întregii monarhii, şi numai aceasta, poate să ferească Austria de azi să capete un caracter slav.

În partea austriacă a monarhiei de azi, slavii formează o majoritate zdrobitoare. În Austria-Mare ei nu pot să aibă această majoritate. În Austria-Mare, slavii vor rămâne în minoritate!

În Austria-Mare raportul între naţionalităţi ar fi aproximativ următorul:

Naţionalităţi care nu sunt slave:

Germani	9 milioane
Maghiari (împreună cu enclave)	9 milioane
Români (împreună cu enclave)	4 milioane
Italieni	1 milion
Naţionalităţi care nu sunt slave	23 milioane

Slavi:

Ceho-Slovaci	8 milioane
Croato-Sârbi (fără Bosnia)	3 1/2 milioane
Polonezi	3 1/2 milioane
Ruteni	4 milioane
Sloveni	1 milion
Slavi	20 milioane

Dar chiar dacă am uni Bosnia și Herzegovina cu Croația, chiar și atunci slavii vor rămâne în minoritate. Desigur, majoritatea popoarelor neslave n-ar fi decât de 1 1/2 – 2-3 milioane. Dar o asemenea situație este de o mie de ori mai bună decât o majoritate slavă!

Însă numărul slavilor va mai suferi o scădere însemnată, deoarece va fi nevoie să se renunțe la multe «insule» cehoslovace, rutene și sârbe, aflate în mijlocul altor naționalități. Dar același lucru se va petrece și la germani, români și maghiari. Într-un cuvânt se va ajunge ca între state naționale să existe un raport, așa cum este prezentat în capitolul «Statele-Unite ale Austriei-Mari». Astfel, în guvernul imperial (sau consiliul federal) diferitele naționalități ar avea următoarele voturi:

Popoare neslave:		*Slavi:*	
Austria germană	7	Boemia	5
Ungaria	7	Galiția apuseană	3
Transilvania	4	Galiția răsăriteană	3
Boemia germană	2	Croația	3
Moravia germană	1	Țara slovacilor	2
Tirolul	1	Kraina	1
Triest	1	Wojwodina	1
Țara secuilor	1	Slavi	18
Popoare neslave	24		

Dar chiar dacă ar fi de dorit o oarecare modificare a acestui raport, imperiul nu va putea căpăta, niciodată, un caracter slav.

Slavizarea însă ar fi imposibilă și pentru motivul că despărțirea politico-națională trasează între popoare adânci granițe.

Înlăuntrul Austriei germane, Boemiei germane sau Moraviei germane nu va exista nici o școală slavă, nici un funcționar slav etc.

Tocmai actuala lipsă de granițe precise dintre popoare face posibilă, după cum știm, creșterea harababurii etnice care de cele mai multe ori se sfârșește cu o creștere a procesului de slavizare.

D-l Eduard v. Hartmann găsește mai mult decât improbabil cazul când unei Austrii federative i-ar veni pofta vreodată «să se alieze împotriva imperiului german, – de la care n-are nimic de temut, – cu Rusia, de la care are totul de temut. Și aceasta, numai din ură împotriva germanilor. Neamurile slave cochetează cu Rusia numai atâta timp cât n-au obținut încă independența lor politică ori egalitatea de drepturi politice. Iar ura lor împotriva germanilor din imperiul german va adormi din momentul în care nu vor mai avea de ce să urască în germani și austrieci, pe concurenții lor privilegiați»*.

Faptul că slavii, din cuprinsul imperiului nostru, vor simpatiza între ei și chiar cu slavii din afara Austriei nu va fi decât firesc. Numai nu trebuie uitat nici o clipă că slavii nu formează o națiune, ci pur și simplu o rasă. Aceasta însă are două laturi. Englezii și nemții sunt și ei germani, deci o rasă; francezii, spaniolii, italienii etc. sunt de asemenea o rasă. Totuși ei nu par ca să se topească de o mare dragoste reciprocă. Ba dimpotrivă, de exemplu ura dintre englezi și germani, cum se știe, este extraordinară, tocmai în momentul de față. Și nu putem repeta îndeajuns că panslavismul există numai atât timp, cât națiunile de rasă slavă sunt asuprite de alte națiuni.

Însă din momentul în care orice popor slav are autonomia sa și deci și libertatea să se dezvolte, o concurență culturală se

* Eduard v. Hartmann, *Zwei Jahrzehnte deutscher Politik usw.*, p. 200.

va ivi și între popoarele slave. Atunci se va dezvolta o cultură specifică cehă, una slovacă, una ruteană etc. Însă națiunile, care posedă deja statul lor național și o cultură proprie, sunt ferite de tendințe iredentiste. Fischof a avut deplină dreptate când a accentuat că tocmai în încurajarea și dezvoltarea particularismului politic și cultural al diferitelor neamuri slave din cuprinsul monarhiei noastre se găsește adevărata chezășie a destinelor imperiului.

7. *Delimitarea ar crea hotare nefirești*

Franz Deák a fost, după cum am spus, primul care a ridicat această obiecțiune.

Desigur, în cazul unei noi împărțiri a imperiului, maghiarimea va fi redusă la teritoriul ei și acest teritoriu este legat de hotare naturale. Orice popor știe că are hotarele pe care și le-a găsit singur. Nu toate națiunile au hotare ideale. Totodată nu văd de ce un stat național înlăuntrul monarhiei habsburgilor ar avea nevoie de hotare «naturale»? Noi vrem doar să rămânem în acest imperiu și nu vrem să ducem războaie între noi.

Unii se opun modificării hotarelor, înlăuntrul monarhiei, pentru că acest lucru pare neobișnuit. Dar n-au fost oare modificate niciodată în Franța granițele departamentelor, în Germania cele ale țărilor federale, în Ungaria ale comitatelor? Nici măcar granițele unor state, cu desăvârșire independente, nu sunt trasate pentru veșnicie. Dar încă să mai vorbim de împărțirile interioare din cuprinsul unui imperiu!

Mai serioasă pare obiecțiunea că delimitarea va crea multe greutăți de comunicație.

Știu, germanilor din Boemia, de pildă, nu le va fi tocmai ușor să pășească la organizarea lor politică, la organizarea căilor de comuncație, a muncii lor etc. Însă toate aceste greutăți și dezavantagii sunt infim de mici în comparație cu autonomia; în comparație cu soluționarea definitivă a pro-

blemelor naționalităților, a «problemelor constituționale» maghiare; în comparație cu imperativul categoric al salvării acestui imperiu de primejdia prăbușirii. Atunci când este vorba de asemenea probleme vitale ale unui mare imperiu, nu este permis ca opera de salvare să fie zădărnicită prin meschine obiecțiuni negustorești.

8. *Croația este azi autonomă și totuși nemulțumită*

Mulți ar putea să pună întrebarea: cum va putea o asemenea constituție să mulțumească naționalitățile, dacă Croația, care posedă asemenea autonomie, este totuși adânc nemulțumită?

Da, Croația este nemulțumită cu autonomia pe care o are. Însă noi am mai arătat care sunt motivele acestei nemulțumiri. Croația este, cum se știe, pornită împotriva maghiarilor, pentru că Dalmația, Istria, Fiume și insula Mur n-au fost alipite la Croația; pentru că finanțele Croației depind de guvernul maghiar; pentru că croații sunt obligați să folosească limba maghiară. Și ceea ce este principal, croații nu sunt socotiți egali cu maghiarii din punct de vedere politic, ci subordonați etc. Într-o Austrie-Mare federativă toate năzuințele croaților vor fi devenit imediat de prisos.

9. *Limba mijlocitoare*

Presiunea îndelungată care a apăsat cele mai multe dintre națiunile acestui imperiu, tendințele de hegemonie, vechile teorii despre limba oficială germană, acordarea cu țârâita de concesiuni izolate etc., – toate acestea au făcut ca multe naționalități să urască limba germană. Mulți nu vor în general să mai audă de o limbă mijlocitoare, fără să mai vorbim de cea germană. Aceștia sunt extremiștii, cari de obicei nu știu ei înșiși ce vor. Despre aceștia nici nu discutăm. Căci, dacă imperiul va fi reorganizat în acest sens federativ, rezistența

extremiștilor va înceta de la sine. Atunci însă, numai atunci, tendința lor ne va apărea cu totul ridicolă.

Din clipa când unei naționalități i s-a acordat *cuique suum*, lupta împotriva limbii mijlocitoare germane devine un lux pe care-l vor adopta și oamenii care, astăzi, în parlamentul austriac țin din când în când discursuri în limba cehă și croată. Deoarece această paradă cu limbile naționale, în mijlocul unei adunări care în majoritatea ei nu le înțelege, n-a găsit răsunet în fața oamenilor politici responsabili cehi și croați, tot astfel cred,va înceta de la sine într-un timp scurt și lupta împotriva limbii germane care va fi redusă la proporții într-adevăr necesare. *Le combat cessera faute de combattants. (Lupta va înceta greșeala combatanților.)*

Totodată nu se poate trece cu vederea că, de pildă, limba maghiară este vehement combătută ca limbă oficială în Croația până în ziua de astăzi. În școlile din Croația-Slavonia nu se învață limba maghiară. Croații și maghiarii nu se pot înțelege deloc între ei; ei nu pot discuta cum se cade treburile lor comune etc. În schimb limba germană este de pe acum introdusă ca materie obligatorie în Ungaria, în Croația și în școlile negermane din Austria.

Nimeni nu se mai opune acestui lucru. Ea va trebui învățată întotdeauna, așa cum pretutindeni, acolo unde oamenii vor în mod serios să stimuleze și să îngrijească de cultura națională, se învață franceza și engleza.

Și chiar din acest considerent, consolidarea actualului stat maghiar este o imposibilitate.

10. *Rezistența maghiarilor și a comparșilor*

S-ar putea totuși obiecta că, la o asemenea reîmpărțire a imperiului, maghiarii, cehii și polonezii vor fi supărați și vor opune cea mai violentă rezistență; că nu vor putea suporta această «sfâșiere a țărilor lor», această împărțire. Vor suporta această situație și încă foarte bine, cum am mai spus: vor tre-

bui să o suporte. Această împărțire este conformă cu dreptatea, constituie o adevărată, nefalsificată dreptate. Iar acei care se ridică împotriva acesteia nu pretind drepturi naționale, ci privilegii revoltătoare. Ei nu vor să fie soluționate problemele naționalităților, ci vor dreptul să stăpânească popoare întregi, pentru ca să le poată despuia de ceea ce constituie fondul lor național. Maghiarii, cehii și polonezii vor putea atunci să țipe oricât vor dori, dar nu vor trezi nicăieri vreun ecou favorabil. Aceste elemente dominatoare și exploatatoare vor trebui, foarte curând, să-și puie frâu luptei lor, căci altfel vor provoca supărarea și indignarea întregii lumi civilizate. Ce va spune opinia publică europeană dacă, de pildă, Turcia ar cere astăzi reanexarea României, Greciei, Serbiei, Bulgariei? Sau dacă Austria ar dori să recucerească Lombardia ori Veneția? Aceeași furtună de indignare va cuprinde lumea, dacă maghiarii se vor plânge că împăratul a eliberat în sfârșit pe croații, românii, slovacii etc., care zăceau sub apăsarea maghiarilor; sau dacă cehii și polonezii vor vărsa lacrimi pentru că împăratul a salvat pe germanii din țările sudete de pericolul cehizării, iar pe ruteni i-a eliberat din jugul șleahtei polone.

D-l Richard Chamatz, care pare să cunoască foarte bine pe polonezi, spune despre ei: «Pericolul polon! *Sancta simplicitas!* Oare Potocki, Pininski, Badeni, Jaworski, Sapieha vor porni din castele cu călăreții pentru a declara război guvernului imperial și regal austriac? Oare acești oameni nu trăiesc în general numai din generozitatea bărbaților de stat? Ei împilează și asupresc poporul polon – această masă înfometată și plină de ură seculară împotriva chinuitorilor săi – pentru a-l ține în ascultare, împiedecându-l să dea drum liber urii sale, «ca în 1848». – Și în alt loc scrie: «Firește, podoabele ilustre ale polonimii zăngănesc din când în când din săbii, se mânie, apoi se îmbufnează pentru un timp, ca să se lase momiți din nou, la prima ocazie. În întrunirile lor «populare» adoptă rezoluțiuni amenințătoare; sunt foarte radicali și pleacă apoi cu primele accelerate spre capitala imperiului,

pentru ca să cadă la înțelegere cu guvernul. Programul lor nu privește renașterea statului Iagellonilor, ci acapararea unor noi posturi înalte»*.

La cine deci vor găsi aceste națiuni feudale o umbră de simpatie, dacă vor voi să impună, din nou popoarelor eliberate, faimosul lor drept public sau preponderența lor spre a le putea robi și mai departe? Fiecare ar râde în fața maghiarilor, dacă ei ar îndrăzni să vorbească despre restabilirea «Constituției» lor «liberatoare».

În mijlocul statelor naționale autonome, Austria germană, Ardealul, Croația, țara slovacilor etc., maghiarii și tovarășii lor s-ar vindeca radical de grandomania lor și aceasta pentru totdeauna.

De altfel rezistența maghiară este neputincioasă în clipa în care naționalitățile, în cadrul teritoriilor lor, vor fi despărțite de Ungaria și alipite Austriei-Mari. Pe de altă parte, naționalitățile trebuie firește întâmpinate cu cea mai sinceră bunăvoință, iar față de organizația lor politică, trebuie să se manifesteze în sânul Austriei-Mari cel mai larg spirit de conciliere.

Dacă maghiarii vor face caz de Constituția lor, ei se vor face și cu aceasta nu numai ridicoli, dar și odioși. Astăzi se știe doar că această faimoasă Constituție maghiară n-a fost altceva decât un instrument autoritar pentru veșnica scutire de impozite a aristocrației maghiare; că ea nu s-a bazat pe o reprezentativă constituțională.

D-l Tezner demonstrează toate acestea până la evidență în studiul său științific privitor la această chestiune**. Iar ceea ce se ascunde în Constituția lor de după 1867 încoace, acest lucru se știe destul de bine pretutindeni.

Astăzi, nu mai există în Europa o opinie publică neavizată, nici o emigrație italiană sau română care să accepte orice

---

* Rich. Chamatz, *Der demokratisch-nationale Bundesstaat Österreich*, Neuer Frankfurter Verlag, Frankfurt a. M., 1904, p. 19 și 20.

** S. Tezner, *Der österreichische Kaisertitel, das ungarische Staatsrecht, und die ungarische Publizistik*, passim.

și să se lase păcălită de minciunile maghiare despre libertate. Nici în Viena și nici în Praga nu mai există entuziasm pentru «idealurile de libertate ale maghiarilor». Dimpotrivă, astăzi germanilor «li se umple inima de bucurie» tocmai atunci când aud că împăratul este gata să puie pe fugă pe maghiari și că el voiește să clădească o Austrie-Mare, pe ruinele întocmirilor funeste din 1867.

Atunci va fi sfârșitul maghiarocrației.

Mulți bărbați instruiți și înțelepți au prezis demult prăbușirea suveranității maghiare. Încă Roscher[185] i-a judecat în felul următor: «visurile lor despre o mare putere maghiară independentă sunt irealizabile; chiar dacă n-ar fi decât faptul că Ungaria n-are aproape coaste. Fluviile ei se varsă într-o mare interioară ruso-turcă și acestea prin gurile unui fluviu, care trece printr-o țară străină»*.

Locotenentul-colonel francez Hennebert i-a caracterizat încă din anii 1880-1890 pe maghiari foarte just, când a atras atenția francezilor că acești renumiți apostoli ai libertății, care sunt gata să-și verse sângele pentru izbânda ideilor democratice, nu sunt nimic altceva decât apărătorii unei aristocrații lacome. Ei sunt ba jacobini, ba beneficiari ai guvernului, ba democrați, ba feudali – și toate aceste întruchipări le adoptă cu adâncă convingere, după cum le dictează interesele momentane**.

Cea mai serioasă și distinsă gazetă din Franța, «Le Temps», ca și cele mai multe dintre gazetele Franței și Angliei sunt contra maghiarilor. Astfel a scris de curând: *Si l'Europe ne manifeste que peu de sympathie, pour les efforts tentés par la Hongrie, en vue d'assurer son indépendance, le comte Apponyi doit en chercher les raisons moins dans le conservatisme de l'opinion étrangère que dans l'exclusivisme des prétentions magyares****. *(Dacă Europa nu manifestă decât*

* W. Roscher, *Grundlagen der Nationalökonomie*, Stuttgart, 1892, Cotta, p. 144.

** Hennebert, *L'Autriche en 1888. Son rôle et sa mission en Europe.* Paris, Librairie Illustrée, p. 157.

*** *Le Temps* din 11 mai 1905.

puțină simpatie pentru eforturile întreprinse de Ungaria în vederea asigurării independenței sale, contele Apponyi trebuie să caute cauzele mai puțin în conservatorismul opiniei străine, cât în exclusivismul pretențiilor maghiare.)

Este cât se poate de limpede.

E foarte explicabil deci, că maghiarii de pe acum se plâng amarnic de această adversitate a «Europei» față de năzuințele lor.

Contele Apponyi și d-l Franz Kossuth au încercat de câteva ori să justifice concepțiile lor față de cititorii englezi, publicând câteva articole în «Monthly Review», în «National Review» și în «Times». Însă în ciuda tuturor acestor sforțări, Anglia rămâne de data asta rece față de aspirațiunile maghiare.

Ascultați, de pildă, ieremiada d-lui Franz Kossuth: «cauza noastră națională este greșit înțeleasă de întreaga Europă. Corespondenții gazetelor străine locuiesc toți la Viena... Aici trebuie căutată cauza pentru ce opinia publică mondială s-a întors împotriva noastră. Faptele sunt astfel prezentate în fața opiniei publice mondiale ca și cum voința maselor populare din Ungaria n-ar fi una singură». Și d-l Kossuth ar dori bucuros să amăgească «opinia publică mondială», cum că în Ungaria «poporul» sau în orice caz majoritatea lui se entuziasmează pentru programul kossuthiștilor! Cu asemenea denaturări insolente ale adevărului vor acești domni să «lumineze» Europa.

Și d-l Kossuth este atât de disperat de antipatia Europei față de cauza maghiară, încât îi sfătuiește pe tovarășii săi de idei ca să se abțină de la orice demonstrațiuni. Și adaugă tânguitor: «Biata noastră patrie are o soartă nesfârșit de tragică!... Înseși națiunile iubitoare de libertate ne condamnă pentru că cerem lucruri, fără de care înseși aceste națiuni n-ar fi putut trăi nici o zi»*.

După ce împăratul va elibera popoarele care gem sub jugul

* Vezi articolul lui Kossuth: *A tüntetések* din *Budapest* din 1 oct. 1905.

maghiar și va transforma imperiul într-o Uniune a națiunilor, cine va mai pierde măcar un cuvânt privitor la pretențiile exagerate și crude ale maghiarilor și ale amicilor lor?

Faptul că kossuthiștii se consideră drept membri ai unui soi de națiune *d'extraction divine* reiese și din următorul exemplu. Cu prilejul alegerilor din 1905 pentru parlamentul maghiar, d-l Franz Kossuth a ținut la 19 ianuarie în Jászberény un discurs în care a binevoit să anunțe națiunilor austriece, că el n-ar avea nimic de obiectat împotriva constituirii lor într-o «Confederație de state» (deci «confederație»). Ba mai mult, el și națiunea sa ar înclina chiar ca să rămâie într-o uniune personală cu această «confederație». Deci germanii,cehii, polonezii etc. să se mulțumească cu o «confederație». În schimb domnii maghiari binevoiesc să accepte numai o «Uniune personală». Întreb: mai există un alt popor în cuprinsul acestei monarhii, care să aibă o pregătire politică atât de defectuoasă, încât să nu știe că o asemenea organizare naivă trebuie să ducă, irevocabil, la pieirea tuturor națiunilor din cuprinsul acestui imperiu? Și întreb mai departe: există al doilea popor, în acest imperiu, care să îndrăznească să ridice asemenea pretenții exagerate?

«*Pester Lloyd*», de pildă, a mărturisit sincer, că deputații kossuthiști se compun din elemente, «care de abia dacă sunt buni ca să îngrijească cum se cade de treburile unei comune rurale»*. Și se mai fac plecăciuni în fața parlamentului maghiar? Și ne mai temem de rezistența «națiunii» maghiare?

Iar pentru ca să mai punem odată pentru totdeauna în lumină adevărată faimosul talent politic al maghiarilor, să auzim o constatare pe care o face contele Andrassy jun. El spune: «Cehii, moravii (!), slovenii nu vor să ducă o viață independentă. Scopul lor nemijlocit este: o largă autonomie. Pe lângă aceste dorințe ale lor, ei vor *doar să consolideze uniunea imperială*»**.

---

* *Pester Lloyd* din 4 ianuarie 1905.

** Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich*, p. 135.

Deci numai maghiarii singuri vor să slăbească legăturile lăuntrice ale imperiului; ei și numai ei nu înțeleg situația lor în Sud-Estul Europei și sunt și de o ușurință criminală.

Karel Kramar[186] spune în mod hotărât, într-un articol din «National Review», că lumea n-are nevoie de o Austrie slabă și bolnavă, ci de una tare și sănătoasă. Căci numai așa o țară este în stare să dea un echilibru politic*. Aceasta se poate întâmpla numai în chipul arătat în această carte.

«Standard» din Londra a accentuat de curând cu drept cuvânt cât de primejdioasă este situația maghiarilor din Orient: *Hungary lies under the shadow of the Balkans, and is sensitive to every turn and change in the ever-shifting elements of the Eastern Question. Its fortunes may at any moment be modified by a catastrophe – or a sudden gleam of political enlightenment – either at Constantinople or St. Petersburg. Again, they might be profoundly affected if some masterful mind should arise in the Balkan-States and bring about a great Confederation***. *[Ungaria stă la umbra Balcanilor și este sensibilă la orice cotitură și schimbare în orice element schimbător în chestiunea orientală. Destinele lor (ale maghiarilor) pot fi modificate în orice moment, printr-o*

* Vezi Karel Kramar, *Europe and the Bohemian Question*, în *National Review*, numărul din octombrie 1902, p. 204. Reproduc pasajul în întregime, căci el este, în general, caracteristic pentru politica cehilor sincer favorabilă Austriei:

„The world requires no feeble, sikly Austria; only a strong, vigorous, internally healthy Empire can perform the all-important duty of keeping watch over the balance of power in the world. The Hapsburg Empire is old, but it might still begin a new, better, scarcely imagined life of internal health and vigour, if only it would, after centuries of wandering, at last realise its true destiny which is: to be an Empire in which the difficult problem presented by the race-question has been solved by means of just and equal treatment of all its constituent peoples; an Empire strong enough to secure peace at home and at the same time to maintain its position as regards the outside world against all threats of encroachment, at this point of paramount importance to the maintenance of the balance of power in Europe". Vezi, de asemenea, Kramar, *Das böhmische Staatsrecht*, Wien, 1896, «Verlag der Zeit», p. 50.

** *The Standard*, London, 3 octombrie 1905.

catastrofă – sau o licărire bruscă de luminare politică – fie la Constantinopol, fie la St. Petersburg. Încă o dată, ei pot fi profund afectați dacă o minte autoritară s-ar naște în statele balcanice și ar determina o mare confederație.)

Adică o națiune nu poate renunța la exercițiul independent al drepturilor sale. La aceasta, contele Andrássy răspunde foarte nimerit: «Sunt destule exemple și de acestea. Să ne gândim numai la renunțarea patrioților din Bavaria și Saxonia, la autolimitatea Statelor Unite ale Americii și în general la renunțarea față de libertatea lor de acțiune a tuturor statelor, completamente independente, care devin membrele unei alianțe de state pentru că așa le dictează interesele»*.

Despre aceasta, conaționalii d-lui conte n-au vrut să știe niciodată.

În altă parte, însuși contele Andrássy accentuează că grecii, nevoind să sacrifice nici un atom din suveranitatea lor, au pierdut, în cele din urmă, această suveranitate în întregime și definitiv. Căci în timp ce ei luptau pentru hegemonie, dușmanul comun i-a înghițit treptat foaie cu foaie, ca pe o anghinare.

După cum vedem, sunt și printre maghiari oameni, care în anumite momente înțeleg că noi, națiunile mici, n-avem voie să facem aici în Sud-Estul Europei o politică de independență. Dar nici o asemenea politică care urmărește devorarea națiunilor egale. Căci altminteri va veni al treilea și ne va face să disparem «ca un anghinar», în stomacul său uriaș. Tocmai pentru ca să scăpăm de o asemenea devorare, acest imperiu trebuie să fie reconstituit din nou, însă în mod unitar și solid, după nevoile vitale ale tuturor națiunilor serioase.

D-l Alex. Baron v. Helfert[187] îi cunoaște pe maghiari. În cartea sa asupra revizuirii pactului, le spune categoric următoarele: «Voi, domnilor maghiari, dacă v-ar lovi nenorocirea

* Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich*, p. 319.

ca să vă vedeți împlinită dorința voastră de independență, oare nu v-ar amenința o primejdie nemăsurat mai mare? Dacă Austria s-ar dezagrega astăzi, mâine voi ați fi prada celorlalte popoare! Atunci voi n-ați fi un zid în fața turcilor, ci un perete despărțitor între germani și ruși; iar aceștia, în pornirea lor nemăsurată de a atrage către ei tot ce le este înrudit, ar da pe câmpiile voastre marea bătălie decisivă, care ori va face din Dunăre un «fluviu german» până la Marea Neagră, – ori va împinge hotarele imperiului mondial rusesc până la munții dintre Fichtel și până la Triglav. Și poporul maghiar? Cine va purta atunci grija unui popor de câteva milioane de capete? Veți fi striviți din izbitura ambelor popoare uriașe, vă veți scufunda și veți dispare în oceanul german sau cel slav. Semețul cuceritor își va face ospățul său triumfător deasupra cadavrelor calde încă ale conducătorilor voștri căzuți, așa cum – cu atâtea secole în urmă – Abdallah Abassidul a ordonat să se așeze mese pentru ospăț pe trupurile încă în viață, ale Ommajazilor uciși»*.

11. *Anumite naționalități sunt sărace*

Se zice, de pildă, că anual trebuie să se dăruiască polonezilor multe milioane pentru ca ei să-și poată menține autonomia lor actuală. Așa este. Sunt și alte popoare care-și numesc propria patrie – o țară cu mare pasiv, cum sunt de pildă slovenii și croații din Dalmația. Ei bine, o autonomie poate fi scumpă, dar poate fi și ieftină. Cu actuala centralizare a finanțelor și a multor altor treburi care cu greu pot fi conduse de la centru, este firesc ca Austria să întrețină multe țări sărace. Însă sub constituția federativă, care a fost analizată aici, fiecare stat național va cheltui pentru guvernarea și

* Alex. Frh. v. Helfert, *Revision des ungarischen Ausgleichs*, Wien, 1876, Braumüller, p. 113.

administrarea sa tocmai atât cât poate. Statele vor trebui pur și simplu să nu depășească posibilitățile lor.

Și apoi, dacă alte popoare mai bogate plătesc statului ceva mai mult, nu vedem de ce n-ar face același lucru și în noua situație? Dar acesta ar fi cazul, cel mult, la început. La început Ungaria era ținută să contribuie numai cu 30% la cheltuielile comune. Și asta din pricină că în 1860-1870 ea n-ar fi fost capabilă să plătească mai mult. Astăzi exista convingerea fermă că ea ar putea să plătească și 50%.

Firește, eu cred că o administrație descentralizată va putea să ridice economicește mai curând țara respectivă, decât acest lucru poate fi realizat de la Viena sau de la Budapesta.

De altfel, nu există o țară autonomă care n-ar putea să se conducă singură din punct de vedere financiar. Grecia? Dar mai există oare o altă țară atât de mică, cu o politică externă atât de grandomană și cu un caracter atât de dezordonat, alături de instituțiuni politice atât de demagogice? De când lumea, au fost și sunt state mai bogate și mai sărace, cu întocmirile politice interne mai costisitoare sau mai ieftine. Dacă Danemarca sau Olanda au ajuns ca să le meargă bine, apoi statele noastre ar trebui să ajungă și ele acolo.

Dalmația este o țară cu un mare pasiv bugetar. Dar aceasta nu înseamnă deloc că n-ar putea să se ridice din punct de vedere financiar. Dalmația se găsește la mare, are câmpii roditoare care după socoteala d-lui E. M. Vusio ar putea să dea de două ori atâta cât produc astăzi, dacă ele ar fi mai bine cultivate. Dalmația are încă întinse câmpii roditoare, care stau înțelenite și care dacă ar fi modern cultivate și-ar spori valoarea, de cinci ori, și ar putea să hrănească o populație de trei ori mai mare*.

* E. de Vuzio, *La Dalmazia presente e futura*, Zagrebio, Scholz, 1905, p. 68: *„Ma se la Dalmazia è oppressa da tante disgrazie non però si può dire una provincia destinata al tramonto. Anzi al contrario; essa possiede il mare ed una posizione topografica quale nessuna altra provincia della Monarchia; essa possiede terreni fertili, i quali, meglio lavorati, possono dare in media un doppio prodotto; essa dispone di vasti terreni coltivabili, i quali, ridotti a cultura, quintuplicano, il loro valore e possono dare l'esistenza a una triplice popolazione"*.

D-l Dr. von Onciul, într-un articol asupra asanării finanțelor țării, ajunge și el la concluzia că unicul mijloc contra actualei situațiuni financiare proaste a multor țări este crearea de resurse independente, pentru fondurile diferitelor țări*.

Și apoi, starea de sărăcie în monarhia noastră nu este nici pe departe așa de neliniștitoare ca în alte țări. Astfel Joe Chamberlain a spus anul trecut în discursul său de la Prestan, că în Anglia, sunt peste 13 milioane de oameni, *who are on the verge of hunger and under-fed***.

12. *Interesul germanilor la o astfel de soluție*

Pentru germani, înainte de toate se pune problema principală: germanism austriac sau pangermanism?

Cred că în această privință voi proceda cel mai bine dacă voi da cuvântul unui german și anume iarăși unui eminent reprezentant literaro-politic. D-l Rudolf Springer își încheie interesanta lui serie de articole în «Hilfe» a lui Naumann cu următoarele considerațiuni:

«Este vorba despre 12 milioane de conaționali, dintre care două milioane trăiesc în Ungaria – de zece ori mai mult ca poporul burilor.

«Germanii, în valea Dunării, fac cel mai mare serviciu națiunii lor. Dacă ei formând un stat împreună cu slavii din apus și cu cei din sud, cu maghiarii și cu românii, rămân totuși credincioși națiunii lor, atunci ei neutralizează granița de răsărit și de miazăzi a Imperiului. Granița de apus și-o păzește singur. La miazănoapte are la dispoziție Marea. Atâta vreme cât facem imperiului acest serviciu, noi împiedecăm ca pământul german să devină din nou un câmp de bătaie al Europei, cum a fost la războiul de treizeci de ani. Și în același

* Vezi *Der Weg*, Wien, Nr. 6 din 9 noiembrie 1905.

** Joseph Chamberlain, în discursul său ținut la Preston. Vezi, de ex.: *The Daily News* din 12 ianuarie 1905.

timp, facem și altor naționalități marele serviciu să le dăm posibilitatea, ca să-și apere - în fața Rusiei – independența și cultura lor națională.

Germanul austriac nu vrea și nu mai poate să facă opera de deznaționalizare, de stăpânire. El vrea și trebuie numai să se lege politicește de alte naționalități. Însă o asemenea legătură nu îi îngustează autoafirmarea lui, ci o face posibilă».

Din parte-mi, mă voi întoarce la capitolul următor, la marile avantaje politice interne pe care le oferă aceste întocmiri constituționale, tocmai germanilor din cuprinsul Imperiului habsburgilor.

CAPITOLUL IX

SUPERIORITATEA ACESTEI REORGANIZĂRI FEDERATIVE

Știu: independența absolută a unui popor sau a unei țări este mai de dorit decât acordarea unui rol ca stat, membru într-un sistem federativ. Poate să fie interesant, din punct de vedere academic, să studiezi problema controversată dacă într-un stat federal este suveran statul federal sau statele membre; dacă acolo este o suveranitate unică, sau împărțită; sau dacă statele membre, într-adevăr, nu mai exercită în general nici o suveranitate. De altfel, nici n-are vreun rost practic să discuți aceste chestiuni cu profesorii de drept constituțional, care contestă statelor membre până și caracterul de stat. Noi știm că un stat federal cere în orice caz sacrificii. Asemenea jertfe le face însă acela care trebuie să le facă.

N-ar trebui să se uite apoi că în cele mai multe state mari, cu o veche cultură, există curente federaliste care tind spre o închegare federativă a întregii Europe Centrale. Ele pot să pară astăzi fantastice, dar în orice caz sunt caracteristice pentru puterea de atracție a însăși ideii federative.

Primul și principalul avantaj al unei reorganizări federative a Austro-Ungariei ar fi evident acela, că problema naționalităților din cuprinsul imperiului habsburgic va fi lichidată odată pentru totdeauna. O asemenea reorganizare corespunde tuturor intereselor diferitelor popoare, căci ar

însemna în sfârșit, o dată pentru totdeauna, realizarea practică a egalității de drepturi cerută atât de aprig de popoarele monarhiei timp de 60 de ani.

Această soluție ar pune capăt dintr-o lovitură luptelor între naționalități, căci asemenea conflicte aproape că n-ar mai găsi din ce să se alimenteze.

Mai ales delimitarea naționalităților și delimitarea competenței puterii centrale, pe de o parte, și statornicirea autorității statelor naționale, pe de altă parte, ar fi marele principiu pe baza cărui s-ar face împăciuirea. James Bryce face o comparație foarte reușită între statul federal și o corabie împărțită în mai multe compartimente închise. Dacă corabia primește o spărtură, pericolul poate fi imediat localizat și spărtura ușor reparată*.

Raportul între libertatea membrilor și autoritatea imperiului, atât de fericit rânduit în constituția federativă, va fi chezășia statorniciei monarhiei și a națiunii sale.

Căci națiunile pier, după cum spune Hanotaux, *par excès, soit dans un sens, soit dans l'autre. Elles pourvoient à leur conservation et elles maintiennent l'équilibre par une constitution pondérée de l'autorité et de la liberté (prin exces, fie într-un sens, fie în altul. Ele au grijă de conservarea lor și ele mențin echilibrul prin o constituție ponderată a autorității și a libertății)***.

În comparație cu raporturile actuale dintre Austria și Ungaria, care constituie un soi de confederație destul de puțin unită, această reorganizare constituțională are avantaje nenumărate și prețioase. Din punctul de vedere al dreptului public pur, această formă nouă ar reprezenta un mare imperiu, viabil și de lungă durată.

D-l Le Fur spune despre superioritatea statului federal în general: *L'état fédéral présente en effet une grande partie des avantages de la confédération d'États, et de plus, à l'inverse*

* Louis le Fur, *État fédéral et Confédération d'États*, p. 336.

** Gabriel Hanotaux, *Histoire de la France contemporaine*, vol. II, p. 645.

*de cette dernière forme d'union, il constitue une forme d'organisation très satisfaisante au point de vue politique et parfaitement apte à l'existence. Comme à côté de certains inconvénients, il présente aussi, surtout pour un État composé d'éléments peu homogènes, de grands avantages sur l'État unitaire, l'on s'explique facilement que cette forme d'organisation ait été si souvent adoptée au cours de ce siècle, et que son adoption soit aujourd'hui encore considérée avec raison comme pouvant seule permettre à certains États d'échapper aux graves complications d'ordre politique ou juridique qui menacent actuellement, s'il n'y est apporté un prompt remède, de susciter des luttes entre races et des guerres civiles qui se termineraient sans doute par le démembrement complet de ces États. (Statul federal prezintă, în fapt, o mare parte din avantajele confederației de state, și, în plus, fiind opus acestei ultime forme de uniune, el constituie o formă de organizare foarte satisfăcătoare din punct de vedere politic și perfect aptă la existență. Întrucât alături de anumite inconveniente, el prezintă, de asemenea, mai ales pentru un stat compus din elemente puțin omogene, marile avantaje ale statului unitar, aceasta explică ușor pentru ce această formă de organizare a fost atât de des adoptată în cursul acestui secol și de ce adoptarea sa este considerată astăzi încă, pe drept, că este singura care poate permite anumitor state de a scăpa de gravele complicații de ordin politic sau juridic ce le amenință actualmente, dacă nu se aduce un remediu prompt, de natură să provoace lupte între rase și războaie civile care se vor termina, fără îndoială, prin dezmembrarea completă a acestor state.)**

Din punctul de vedere al germanilor care trăiesc în imperiul nostru, această reorganizare va fi însoțită de urmări tot atât de binecuvântate. Urmașii lor nu vor putea să conceapă niciodată cum de au putut să existe partide germane, care timp de o jumătate de veac să-și irosească cele mai bune

* Louis le Fur, *État fédéral et Confédération d'États*, p. 219.

forţe în lupta dusă împotriva introducerii sistemului federativ, partide care au voit să garanteze securitatea germanilor din Austria printr-o constituţie centralizată şi cu totul nefirească.

Limba germană va fi, în teritoriile naţionale, unica şi exclusiva limbă oficială, deci în cele trei state naţional germane: în Austria germană, în Boemia germană şi în Moravia germană (Silezia). În aceste state germane, va fi imposibil orice progres din partea slavismului, pentru că el va fi zăgăzuit de hotarele statelor, înlăuntrul cărora nu vor mai putea fi luate nici un fel de dispoziţiuni favorabile limbilor negermane. Dacă un negerman va veni în unul dintre aceste trei state naţionale germane şi va voi să se stabilească acolo, el se va adapta *sans phrase* (fără comentarii) situaţiei; va trebui să înveţe limba germană etc. Atunci se va termina o dată pentru totdeauna, cum am mai arătat, cu şcoalele minoritare etc.

Înlăuntrul celor trei state naţionale germane se vor putea organiza noi instituţii, o nouă administraţie, şcoale, biserici. Insulele străine existente sau eventual slavii care intră în ţară şi se stabilesc resfiraţi vor putea fi asimilaţi cu perspective sigure de succes, pe cale firească, – aşa cum se întâmplă în orice stat naţional din Europa. Atunci n-ar mai exista un paragraf 19, care să îngrijească şi să cultive, cu dragoste maternă, orice insulă etnică.

O identică politică de asimilare a acesor mici insule existente, sau a eventualelor imigraţii, va putea fi urmărită în orice stat naţional. Astfel, sistemul absurd şi nefiresc de încurajare artificială a tuturor insulelor etnice neînsemnate şi disparate va face loc unei naţionalizări a popoarelor din cuprinsul imperiului, o naţionalizare efectivă şi în general realizabilă. În acest chip am avea state omogene, adevărate state naţionale, căci acest proces de naţionalizare reciprocă a insulelor etnice, puţin numeroase şi neînsemnate, va fi sfârşit într-un timp relativ scurt.

Germanii însă ar mai căpăta în mod direct, prin federalizarea pe baza delimitării naţionale, un număr foarte însemnat de germani din Ungaria.

Șvabii în Ungaria, sașii în Ardeal și insulele mai mari din Boemia (Praga, Iglau, Olmütz etc.) vor avea o autonomie națională și, totdeodată, suficiente drepturi naționale, pentru ca să poată trăi și să se dezvolte în voie, – lucrul care astăzi este de cele mai multe ori cu neputință.

Astfel, majoritatea germanilor din imperiul habsburgic vor putea să formeze un stat național german, omogen. Desigur, multe insule germane mici vor pieri. Dar și în acest caz se va putea face mult mai mult pentru ca să fie determinați acești germani să se mute în unul din aceste trei ținuturi germane omogene. Cu mijloacele actuale de comunicație, acest lucru va fi ușor realizabil în mii de cazuri. Ba s-ar putea face pentru câțiva ani o lege imperială în scopul înlesnirii acestor emigrări și imigrări reciproce ale insulelor germane, din și în statele naționale respective. Firește că nu poate fi vorba decât despre imigrarea acelor conaționali care sunt dispuși să se așeze în statul național respectiv.

În toată această organizare este vorba de juste compensațiuni mutuale.

Astfel, germanii vor pierde pur și simplu perspectiva unei hegemonii artificiale, întocmai ca și maghiarii. Însă în același timp ei vor câștiga siguranța posesiunilor lor naționale, odată delimitate, și vor ajunge, prin cultura lor superioară, la o preponderență naturală, în toate ramurile statului federal. Limba germană va fi limba internațională a federației – limba imperiului – întrebuințată de toate autoritățile centrale. Desigur, că sfera de aplicare a limbii germane va fi, în mod firesc, mai restrânsă decât aceea la care aspiră partizanii limbii germane oficiale. Este evident că, în această privință, nu mai poate fi concepută o întindere a sferei de întrebuințare. În orice caz, va fi o compensație favorabilă, pe care astăzi germanii nici nu îndrăznesc s-o viseze.

Germanii, care doresc în mod sincer menținerea monarhiei – și majoritatea lor covârșitoare respinge veleitățile germano-iredentiste –, nu pot să nu ia în considerare că o asemenea

soluționare a problemei naționalităților le va produce așa de mari avantaje încât trebuie din răsputeri s-o sprijine.

Multe dintre considerațiunile de mai sus se referă atât la maghiari cât și la români.

Este în interesul celor trei națiuni ca să ajungă cât de curând, la o soluționare favorabilă a problemei naționalităților și mai ales a problemei slave din Austro-Ungaria.

Maghiarii vor pierde, desigur, foarte mult din actuala lor situație națională, care nu este însă prin nimic fundată. Deocamdată nu se va putea găsi între ei nimeni care să poată descoperi, pentru maghiari, un avantaj într-o asemenea reorganizare.

Dar și cel ce are o mână cangrenată – care trebuie amputată – numai după însănătoșire vede că această amputare necesară i-a fost de folos. Să sperăm că și maghiarii se vor însănătoși treptat și atunci se vor convinge singuri că o asemenea demarcare federativă este de fapt o binefacere pentru existența și siguranța individualității lor naționale. Numai o asemenea demarcare poate să ferească de pieire mica insulă maghiară, în mijlocul oceanului slav.

Maghiarii sunt o nație mică. Ei s-au obișnuit însă să privească statul maghiar actual, după concepțiile feudal-medievale, drept domeniul lor exclusiv. Noi nu mai trăim însă în evul-mediu. De aceea nobilii fii ai lui Arpad trebuie să fie mulțumiți atunci când își pot păstra individualitatea etnică.

Va fi nevoie apoi să muncească încă multă vreme ca să-și asimileze, cel puțin din punct de vedere politic, dacă nu național, insulele etnice străine, care vor rămâne pe teritoriul lingvistic maghiar și care cuprind aproape 1 1/2 milioane de nemaghiari.

Pentru românii și italienii din Austro-Ungaria, această transformare va fi o îndeplinire – deși târzie – dar în sfârșit totuși o îndeplinire de mult dorită, a aspirațiunilor naționale. Pentru cercurile conducătoare ale acestor popoare, iredentismul va apare ca o manifestare a tinereții lor politice.

Imperiul va scăpa de el, de multe dificultăți serioase, de natură internă și externă. Totodată o asemenea soluție va crea, fără îndoială în Italia însăși, mult mai sincere sentimente de prietenie față noi.

S-a afirmat adesea că între germani, maghiari și români există interese comune, din punct de vedere național, față de slavii din Austro-Ungaria. Firește, între aceste trei popoare neslave au existat și există interese comune. Această comunitate de interese există «în sine» atâta vreme cât popoarele slave din Austro-Ungaria sunt împinse printr-o constituție absurdă într-o singură și aceeași tabără. Însă, dacă presiunea națională va înceta, se va ivi o necesitate naturală, o comunitate de interese naționale a tuturor popoarelor din cuprinsul imperiului, indiferent de rasă.

Slavii de la noi nu numai că cochetează cu Rusia, dar se entuziasmează chiar pentru imperiul moscovit. Am văzut, doar, din ce motive. Pur și simplu, pentru că ei sunt asupriți în imperiul nostru și văd în Rusia un salvator ideal. Acest lucru s-a spus până acum, de mii de ori însă fără succes. Dar dacă monarhia va obține o constituție federativă bazată pe dreptate și înțelegere politică, toate fanteziile panslaviste vor înceta de la sine. Atunci popoarele slave vor putea să înțeleagă, mult mai temeinic, avantajele născute din calitatea lor de supuși ai imperiului. Până atunci, zadarnice sunt toate predicile.

Să ne închipuim deci că imperiul s-ar federaliza în acest sens și să încercăm să vedem influența pe care ar exercita-o o asemenea structură, asupra progresului cultural al acestor popoare. Astăzi cehii, rutenii, slovenii, croații, sârbii, românii, slovacii sunt asupriți politicește și pot progresa numai extrem de greu și foarte încet.

Autonomia odată acordată va da posibilitatea fiecărui dintre aceste popoare să-și ridice în câțiva ani o serie de școale primare, secundare și superioare. Și gândiți-vă, cu ce pași uriași vor progresa aceste popoare, dornice de cultură!

Împărțirea muncii în interiorul imperiului și trecerea unei

părți a acestei puteri în sarcina factorilor celor mai competenți din cuprinsul statelor naționale va face ca, dintr-o dată, țărănimea fiecărui popor să poată fi ridicată din punct de vedere economic și spiritual. Ca printr-o minune vor apărea pretutindeni sate înfloritoare și orașe mărețe, reprezentând tot atâtea focare de cultură.

Mica Elveție federativă are de pildă șase universități; Ungaria centralizată – de zece ori mai mare – are abia două! Și ce țări se pot măsura astăzi cu Germania federativă și cu Statul federal al Americei de Nord, în ceea ce privește progresul general?

Italia și-a făurit, ca și Germania, unitatea ei națională și totuși nu se poate face nici o comparație între Italia și imperiul german! De ce? Pentru că în Italia centralizarea paralizează periferia. E drept că Italia are 20 de universități, dar, întrucât ele toate sunt conduse de la Roma, nu suportă comparația cu universitățile germane, de pildă.

L'Italie, spune Louis Legrand, *avait comme l'Allemagne un passé qui pouvait la porter à désirer le maintien des centres régionaux qui avait jeté un si vif éclat et qui répondaient à des variantes de son génie. Elle a préferé chercher la satisfaction de ses aspirations nationales dans une complète unification et devenir une grande puissance. L'avenir dira si elle a adopté la solution la plus conforme à sa vocation et à son bonheur. (Italia avea, ca și Germania, un trecut ce putea să ducă la dorința menținerii centrelor regionale care avuseseră o strălucire așa vie și care răspundeau variantelor geniului său. Ea a preferat să caute satisfacerea aspirațiilor sale naționale într-o completă unificare și să devină o mare putere. Viitorul va arăta dacă ea a adoptat soluția cea mai adecvată vocației și fericirii sale.)**

Forma federativă a statului conține atâtea avantaje încât trebuie să fie considerată drept unica posibilitate a consolidării imperiului nostru.

---

* Louis Legrand, *L'idée de patrie*, Paris, Hachette, 1897, p. 63.

Așa, de pildă, Westerkampf spune în monografia lui asupra confederației și a statului federal:

«Forma statului federal face posibile, prin introducerea unității în treburile naționale (comune) și prin admiterea diversității în chestiunile locale și particulare, asemenea mari avantaje pentru dezvoltarea și libertatea popoarelor, încât se poate prevedea că această formă se va întinde din ce în ce mai mult, în lumea civilizată. Olanda este unicul stat de o oarecare importanță, care a trecut de la forma federală la aceea a statului unitar. În schimb, mari state unitare și cu viitor au devenit în ultimul timp state federale»*.

Englezul de Labillière spune în al său *Federal Britain:* *„The neighbouring Anglo-Saxon federation of the United States is the most remarkable instance, showing how a number of self-governing provinces – none of which by itself would form an independent State of any consideration in the world – may, by federal union for common purposes, make themselves into one of the greatest of Powers. (Învecinata federație anglo-saxonă a Statelor Unite este cel mai remarcabil exemplu, care arată cum un număr de provincii autonome, – nici una dintre ele, prin ea însăși nu ar putea forma un stat independent de o anumită considerație în lume –, prin uniunea federală pe bază de scopuri comune, pot să ajungă ele însele una dintre cele mai mari puteri.)***

Profesorul elvețian de drept constituțional, Dr. Dubs, care știe, desigur, din experiența sa proprie ce este un stat federativ, laudă foarte mult această formă de stat. El spune: *Que l'on parcoure tous les États du monde l'on trouvera ailleurs de plus hautes sommités politiques, mais certainement dans aucun pays on ne rencontrera une multitude aussi grande de citoyens sages, ayant des vues indépendantes et un savoir-faire pratique; C'est au petit État cantonal surtout que nous devons la possession de ce riche trésor, c'est lui qui est l'école*

* *Westerkampf*, Prefața VI.

** E. P. de Labillière, *Federal Britain or Unity and Federation of the Empire*, London, Low, Marston & Co., 1894, p. 75.

*de notre vie politique. (Cine parcurge toate statele lumii va găsi, de altfel, cele mai înalte somități politice, dar, cu siguranță, în nici o țară nu va întâlni atât de mulți cetățeni înțelepți, având vederi independente și o iscusință practică. Acesta este un mic stat cantonal, mai ales, în care noi devenim proprietatea acestui tezaur, este școala vieții noastre politice.)**

D-l Brunialti găsește că un stat federativ reprezintă o garanție în plus pentru asigurarea păcii, căci el va reduce conflictele diplomatice și comercialo-politice și va reține pe vecini de la ispita să urmărească o politică agresivă**.

Pe Émile de Laveleye îl cunoaștem deja ca pe un partizan entusiast al sistemului federativ. El spune: *Le régime fédératif simplifie les fonctions du pouvoir central, lequel ne s'occupe que d'un petit nombre d'intérêts strictement limités... Le système fédératif diminue ou annule les dangers de la démocratie la plus radicale... Ce qui fait la force des fédérations, c'est que le citoyen s'y attache par un double motif: en raison de la liberté et de l'autonomie dont il jouit dans sa province et en raison de la puissance et de la gloire de l'État... Il est animé d'un double patriotisme et l'un fortifie l'autre... (Regimul federativ simplifică funcțiile puterii centrale care nu se ocupă decât de un număr mic de interese strict limitate... Sistemul federativ diminuează sau anulează pericolele democrației celei mai radicale... Ceea ce face forța federațiilor este atașamentul cetățeanului pentru două motive: libertatea și autonomia de care se bucură în provincia sa; puterea și gloria statului... El este animat de un dublu patriotism și unul îl fortifică pe altul...)****

Le Fur accentuează în altă parte că aproape toți scriitorii politici serioși, care au cercetat federalismul din punct de

---

* Dr. J. Dubs, *Le Droit Public de la Confédération Suisse*, Neuchâtel-Genève, 1879, partea a doua, p. 50.

** Brunialti, *Unioni e combinazioni fra gli Stati*, p. 238.

*** Émile de Laveleye, *Le Gouvernement dans la Démocratie*, tome premier, p. 74.

vedere științific, au ajuns la concluzia că unul dintre cele mai mari avantaje ale acestei forme de stat este faptul că poate să zădărnicească tirania maselor sau a indivizilor.

O constituție federativă bine închegată poate să înlăture și excrescențele parlamentarismului. Împărțirea muncii, între guvernul central și guvernele statelor naționale, permite o discuție mult mai aprofundată asupra diferitelor chestiuni la ordinea zilei.

Bătrânul Anton Springer a avut, pesemne, dreptate când, în lucrarea sa «Austria după revoluție», a ajuns cu entuziasm la următoarele concluzii:

«Constituția federativă – înseamnă libertatea națională și progres politic;

Constituția federativă – înseamnă un guvern puțin costisitor;

Constituția federativă – înseamnă o prosperitate mereu crescândă a poporului;

Constituția federativă – înseamnă domnia ordinii și a încrederii;

Constituția federativă – înseamnă zăgăzuirea firească a revoluției și drumul infailibil al reformei»*.

Această diviziune politică și culturală a muncii, care va avea loc pentru adoptarea acestei constituții, va face minuni și în toate celelalte domenii.

Cultura națională, caracteristică și originală a fiecărui popor, se va desfășura în mod liber și va putea să ajungă la înflorire. Suma acestor rezultate culturale multilaterale va da imperiului o forță și o putere de atracție necunoscută până acum și pe care astăzi nici nu le putem visa.

Gândiți-vă numai la avântul enorm pe care l-au luat, de pildă, România și Bulgaria în ultimii ani, de când se administrează autonom și au introdus, în statele lor, ordinea. Ba, însăși Ungaria ne este în această privință cea mai apropiată și strălucită dovadă.

---

* Dr. Anton Heinrich Springer, *Österreich nach der Revolution*, Leipzig, Emanuel Müller, 1850, pp. 63-64.

Atâta vreme cât, împreună cu celelalte naționalități, maghiarii au fost și ei asupriți și au fost siliți să accepte o grea tutelă, maghiarimea a vegetat și a fost întotdeauna un exemplu de incultură, de colosală corupție și desfrâu. Însă imediat ce maghiarii au fost lăsați să respire, ei au înaintat cel puțin în domeniul civilizației materiale, cu pași uriași.

Oare toate celelalte popoare nu pot face aceleași progrese și chiar mai mari, dacă li s-ar acorda o autonomie moderată? Iată lucrul cel mai important!

Copiii caută mereu pieptul mamei, atât timp cât nu sunt înțărcați. Tot așa stau lucrurile și cu popoarele. Odată ce un popor își are autonomia lui, guvernul lui național va deveni evident mai capabil ca să-și organizeze agricultura, comerțul și industria lui în mod productiv, decât acum datorită guvernelor centralizate la Viena sau la Budapesta. Aceste guverne nici nu cunosc populația respectivă, nici provincia, nici raporturile interioare și adevăratele sale nevoi. Tocmai centralizarea care există astăzi în cele două capitale face ca întreaga periferie a imperiului să fie paralizată – nu numai din punct de vedere spiritual, ci și din cel economic. Un guvern național, compus din băștinași, o fidelă reprezentanță populară, funcționarii băștinași etc., toți aceștia cunosc orice colțișor din țară, orice element al bunei stări materiale în acea țară. Un guvern care centralizează totul vede numai ceea ce poate vedea din depărtare și prin false prisme. Un popor liber, autonom, cu un guvern și funcționari proprii, cu deputați cari lucrează din punct de vedere politic, cu totul altfel decât acum, – deputați cari să cunoască fiecare munte, fiecare câmpie, fiecare vale, fiecare pădure și fiecare apă, – este, fără îndoială, în orice caz mai competent ca să promoveze productivitatea economică și prosperitatea țării, decât un guvern compus din străini, îndepărtat și încărcat cu treburile mai multor popoare. *Tel gouvernement, tel peuple (Așa guvernare, așa popor)*, aceasta va rămâne cu adevărat valabil pentru totdeauna.

Constituția federativă va produce în sânul tuturor

popoarelor din Austria un patriotism sincer și plin de însuflețire. Fiecare națiune va fi mândră să formeze un popor liber, într-o liberă uniune a popoarelor. Iar popoarele vor fi legate pentru totdeauna cu firele inimilor lor, de acest imperiu. Atunci Rusia poate să se federalizeze oricât de descentralizat – națiunile slave ale acestei Austrii nu vor mai putea fi atrase niciodată spre ea, căci această federație a Austriei-Mari va avea pentru popoarele din imperiu un mare avantaj în comparație cu Rusia și cu Germania: statele naționale, din care s-ar compune această uniune a Austriei-Mari, vor fi toate relativ mici. Nici una nu va fi amenințată, să fie păgubită de un aliat uriaș.

Imperiul va fi sprijinit de popoarele lui, nu datorită birocratismului, ci datorită legăturilor de sincer devotament și de adâncă convingere a însemnătății imense a acestui imperiu, pentru însăși existența și soarta popoarelor sale.

Politica orientală a monarhiei Habsburgilor, ca să poată da rezultate, trebuie încurajată printr-o justă politică internă a imperiului. Căci aici nu ajută nici un raționament: întreaga politică externă a imperiului habsburgic depinde de starea sufletească a naționalităților lui.

Dacă ele sunt individualități național-politice și deci stâlpii devotați, ba chiar entuziaști ai imperiului, este clar că aceste state vor putea să exercite o mare influență asupra statelor balcanice. Aceasta va crea în locul ostilității firești de azi simpatii și prietenii sincere.

Dacă popoarele vor fi menținute sub o hegemonie barbară și în sclavie politică, ele nu vor mai face politică. Vor aștepta, pur și simplu, așa cum fac toți sclavii – ca să apară o primejdie pentru acest imperiu, care să le dea prilejul să-l distrugă, indiferent de faptul dacă, sub un nou stăpân, le-ar merge mai bine sau mai rău.

Din toate aceste puncte de vedere, federalizarea imperiului habsburgic apare ca unica soluționare posibilă a problemelor naționale. Această transformare constituțională nu poate fi combătută decât numai de acele cercuri, din țară și

din străinătate, care nu doresc o consolidare reală a monarhiei habsburgice, – cercuri care deocamdată nu pot să cauzeze un prejudiciu monarhiei noastre, însă care doresc mai târziu s-o ciopârțească.

CAPITOLUL X

MENIREA AUSTRIEI-MARI

Reorganizarea constituțională propusă aici n-ar avea, desigur, nici un sens dacă nu s-ar baza pe convingerea că este în interesul națiunilor despre care e vorba aici. Căci nu actuala Austro-Ungarie «ar trebui creată, dacă n-ar exista» – ci acea Austrie-Mare, schițată în paginile de mai sus. Deci, dacă din ruinele noastre vrem să înflorească o viață nouă, atunci Austro-Ungaria de astăzi «echilibrată» până la *rudis indigestaque moles* trebuie să pornească imediat să-și reclădească structura constituțională în sensul de mai sus.

Deși toate naționalitățile, din ambele părți ale imperiului, sunt nemulțumite cu stările de astăzi, ele își pun speranțele într-o cotitură, spre mai bine, făcută în cadrul acestui imperiu. Strânse între cele două mari națiuni din Europa, între germani și ruși, micile popoare care trăiesc în imperiul habsburgilor nu pot să-și afirme securitatea lor în afară și libertatea lor înăuntru, decât într-o federație bine consolidată.

Desigur, că și un stat federativ rusesc sau cel german actual vor putea să primească aceste națiuni în sânul lor. Numai că o asemenea «soluționare» a problemei naționalităților va duce, după toate probabilitățile, la o dizolvare a acestor națiuni mici. Ar fi fără îndoială o alianță a șoarecilor cu leii. De altfel Rusia a arărat în Polonia, Finlanda și Basarabia cum concepe problemele naționale. Generalul Fadejew spune, în legătură cu problema slavă: «Ce posibilitate rămâne micilor

popoare slave să-și apere independența lor națională, fiind strânse între germani și maghiari, strivite aproape de cultura superioară a celor dintâi și de puternica organizație politică, a celor din urmă?

În zilele noastre, când Europa este împărțită în câteva țări mari și când numai acel stat, care este în stare să mobilizeze o jumătate de milion de soldați, are dreptul la existență; când înseși vechile state – ca Olanda și Elveția încep să se neliniștească de soarta lor – ce poate însemna acest mozaic național, format din cehi, croați și toți ceilalți?»*.

Țarina Ecaterina plănuia încă din 1782 ridicarea unei Dacii independente, care să unească Basarabia, Moldova și Valahia, sub un duce oriental-ortodox (probabil rus)**. Czartorysky[188], ministrul de externe în 1804, a propus țarului Alexandru I, un plan de modificare pan-rusă a hărții Europei, după care țările turcești să fie împărțite în mai multe state și, apoi, să formeze o uniune federativă, sub influența hotărâtoare a Rusiei. Aceste țări urmau astfel să vegeteze și să se consoleze cu titlul țarului, de «Împărat și protector al slavilor și al Orientului»***.

Totuși, să privim mai de aproape statul federativ rusesc, așa cum și-l imaginează panrușii:

«Popoarele slave», scrie Fadejew în altă pare, «trebuie să tindă către două scopuri: către dezvoltarea politică și socială în patria lor actuală și apoi către o unire mai strânsă într-un bloc, în fruntea căruia trebuie să stea – din punct de vedere militar și internațional – Rusia. Fiecare dintre aceste neamuri are nevoie de un stăpânitor pentru treburile interne și de un

* General Fadejew, *Neueste Schriften*, p. 41.

** Benjamin von Kallay, *Die Orientpolitik Russlands*. Tradus în limba ungară de prof. J. H. Schwicker, Budapesta, Viena și Leipzig, 1878, p. 85.

*** *«... la masse des pays turcs en Europe devait être partagée en États séparés, gouvernés d'après les localités et liés par un Fédération commune, sur laquelle la Russie pouvait exercer une influence décisive et légale au moyen du title d'empereur et de protecteur des Slaves et d'Orient qui sérait donné à S. M. M. Impériale». (Mémoires du Prince A. Czartoryski et correspondance avec l'Empereur Alexandre I*, 1887, vol. II, p. 65.)

mare țar slav pentru interesele generale. Fără aceasta a doua condiție independența neamurilor balcanice nu poate fi concepută. Dacă ele ar fi astăzi eliberate fără să se unească în jurul Rusiei, ele se vor trezi mâine în aceeași situație ba chiar și mai rea. În ziua în care Rusia va ridica steagul, acest adevăr va fi evident pentru orice slav și pentru orice ortodox.

Sau Rusia va fi recunoscută un imperiu în sensul vechei Polonii... sau ocrotind poporul slav va stabili preponderența sa în lumea slavă și ortodoxă (!), – limba rusă devenind în această nouă lume, în baza unui drept indiscutabil, limba dominantă.

Eu cred că rusificarea perseverentă și nesilită (!) a guberniilor din Apus va duce în cel mai sigur mod la scop»*.

Pe de altă parte, este indiscutabil, că nici germanii catolici din Austria nu doresc o hegemonie protestantă și nici naționalitățile austriece nu cer să se unească cu Posen sau cu Prusia apuseană. Franz Palacky a avut un gând just când a spus: «năzuințele spre o independență politică a maghiarilor, ca și a cehilor, sârbilor, românilor și slovenilor, ba chiar a polonezilor – în totalitatea lor – nu sunt de acum înainte, față de influențele centralizatoare care stăpânesc lumea, decât visuri amăgitoare. În schimb ideea unei uniri politice între aceste neamuri câștigă zi cu zi tot mai mult teren. La aceasta contribuie nu numai o tradiție pozitivă, ci și însăși necesitatea firească. Slabe și expuse, fiecare în parte, unor grave primejdii, aceste neamuri se pot întări numai printr-o federalizare pașnică. Numai astfel vor putea rezista, cu succes, atacurilor puternicilor vecini de la răsărit și apus»**.

Dar la ce au folosit aceste sfaturi?

On donne des conseils, mais on ne donne point la sagesse d'en profiter, spune La Rochefoucauld[189].

---

* Fadejew, *Neueste Schriften*, pp. 39-47. Vezi, de asemenea, Danilewsky, *Russland und Europa*, 1871. Această lucrare conține, de asemenea, un plan complet al unei federațiuni panslaviste.

** Palacky, *Gedenkblätter*, p. 192.

Și totuși numai sub sceptrul habsburgilor noi vom putea să ne menținem și să ne dezvoltăm ca națiuni libere. Căci încă odată: Austria se compune din popoare relativ mici.

Nici unul nu poate, vreme mai îndelungată, să asuprească pe celălalt. Bineînțeles, dacă întreaga putere a imperiului nu este pusă în slujba națiunii asupritoare, așa cum a fost cazul în această epocă dualistă. Într-o asemenea federație însă o asuprire de acest fel va fi exclusă pentru totdeauna.

De asemenea trăinicia Austriei este o necesitate, adânc resimțită și din punctul de vedere al celor mai multe state mari europene. Aceasta a devenit doar de mult o maximă politică. Astăzi, există în Franța un curent puternic pro-austriac. În ultimii ani au apărut acolo nenumărate cărți și broșuri prețioase, care luptă cu toate argumentele posibile, pentru o puternică Austrie și se ridică foarte energic împotriva tuturor acelora care bucuros ar dori să dezmembreze și să dizolve imperiul habsburgic. Așa de pildă, d-l Leroy-Beaulieu[190] spune că francezii sunt astăzi acei care ar avea cel mai mare interes ca Austria să se mențină, fiindcă Austria este astăzi piatra unghiulară a Europei:

*«L'Autriche a pu être regardée comme notre adversaire naturel, quand elle dominait d'Allemagne ou l'Italie; nous sommes, aujourd'hui, les premiers intérésés à sa conversation... L'Autriche-Hongrie reste la pierre angulaire de l'Europe». (Austria a putut fi privită ca adversarul nostru firesc, când ea domina Germania sau Italia; noi suntem, astăzi, primii interesați în menținerea ei... Austria-Ungaria rămâne piatra unghiulară a Europei.)**

Acest lucru este de altfel foarte firesc, căci dacă s-ar ajunge vreodată la lichidarea acestui imperiu, Germania și-ar spori așa de mult puterea, încât chestia Alsaciei și Lorenei ar fi secundară. Cum ar putea Franța să admită, liniștită, o asemenea întărire enormă a Germaniei? D-l Charles Benoist, într-un articol foarte valoros publicat în «Revue des Deux

* René Henry, *Questions d'Autriche-Hongrie et Question d'Orient*. Avec préface de M. Anatole Leroy-Beaulieu, Paris, Plon, 1903, p. XVII, XIX.

Mondes», ajunge și el la concluzia că este necesar să se păstreze Austria. «*Que conclure*, se întreabă el, *de ces faits et de ces déductions? Que pour qu'il y ait une Europe, il faut qu'il y ait une Autriche en Europe. Faite, comme elle faite, de cinq ou six peuples ou fractions de peuples... l'Autriche est l'idéal de l'État tampon*». *(La ce concluzie duc aceste fapte și aceste deducții? Pentru că există o Europă, trebuie să existe și o Austrie în Europa. Făcută, cum este făcută, din cinci sau șase popoare sau fracțiuni de popoare... Austria este idealul de stat tampon.)**

Un alt autor politic francez, d-l René Henry, având o tendință îndreptată în special împotriva pretinsei politici de «Drang-nach Osten» a Germaniei, vede în Austria, unica barieră împotriva acestui renumit «Drang». El spune că imperiul Habsburgilor ar fi... *la seule barrière suffisamment solide qui puisse, au début du vingtième siècle, se dresser à travers du Drang et arrêter les ambitions allemandes, le jour où elles deviendraient menaçantes pour l'équilibre européen. (... singura barieră suficient de solidă care poate, la începutul secolului al XX-lea, să se opună la* Drang *și să stopeze ambițiile germane în ziua în care ele vor deveni primejdioase pentru echilibrul european.)***

În schimb, un alt francez, d-l André Chéradame, caută să demonstreze că de fapt însăși Rusia are un interes vital ca să împiedice descompunerea Austriei.

*En définitive, l'ensemble de ces considérations détermine cette forte convinction: sans commettre la plus inexcusable des fautes, la Russie ne peut pas permettre à l'empire allemand de porter atteinte, de quelque façon que ce soit, à l'intégrité de l'Autriche****. (În definitiv, ansamblul acestor considerații determină această puternică convingere: fără a comite cele*

* «Revue des Deux Mondes» din 15 noiembrie 1899, p. 260.

** René Henry, *Questions d'Autriche-Hongrie* etc., p. 353.

*** André Chéradame, *L'Europe et la Question d'Autriche au seuil du XX-ème siècle*, p. 384. Totodată, este interesant cum d-l Chéradame ar vrea bucuros să dispenseze pe unguri de necesitatea federalizării și asta numai pentru că d-nii maghiari se pricep să se prezinte francezilor drept prieteni ai lor și mâncători de germani.

mai impardonabile greșeli, Rusia nu poate să permită imperiului german să aducă vreo atingere, în orice mod ar fi aceasta, integrității Austriei.)

Germania, ea însăși, n- a urmărit încă până acum o politică îndreptată împotriva integrității imperiului habsburgilor. Această teamă se explică însă prin părerea preconcepută a francezilor împotriva Germaniei. Chestiunea principală este însă că autorul francez vrea să atragă până și Rusia spre a asigura existența Austriei.

Dacă Franța se vede silită să ia apărarea Austriei, cu atât mai mult imperiul german modern trebuie să se intereseze de soarta ei. Este doar un interes eminamente german ca la frontierele lui din Sud-Est să nu existe un stat dependent de ruși, dar nici o Austrie în care slavii sunt, în timp de pace, ținuți în lanțurile unui absolutism exercitat pe bază de rasă. Pentru a scoate la iveală acest interes al germanilor, ne întrebăm: cum va privi Germania o federalizare serioasă și deci libertară a tuturor popoarelor din Rusia de astăzi? Adică un imperiu rus format pe baze federaliste, cu sferele de autonomie cât se poate de întinse pentru popoarele componente și cu cea mai strictă respectare a diferitelor limbi, dialecte, moravuri, obiceiuri etc.?! O asemenea schimbare în Rusia poate nu va mai fi, mai târziu, atât de greu de conceput și de realizat, după cum ne închipuim astăzi. Dar avem oare noi o noțiune clară a ceea ce va însemna acest lucru pentru imperiul habsburgilor și pentru cel al Hohenzollernilor?

Dar cum s-a anunțat din Lemberg, «Dilo», gazeta principală a tinerilor ruteni, a publicat, la 2 noiembrie 1905, un articol, unde se spunea în legătură cu acordarea unei constituții în Rusia următoarele:

«Ziua de 30 octombrie va fi un moment hotărâtor nu numai în istoria Rusiei, ci și a întregii ginte slave. Ochii întregii lumi slave, în lupta ei contra altor neamuri, au fost întotdeauna ațintiți asupra Rusiei. Numai anumite considerațiuni pornite din soarta popoarelor asuprite în imperiul țarilor impiedicau o mai intimă legătură față de

imperiul rus. În momentul de față însă, nimic nu mai stă în calea unei gravitări a națiunilor slave către o Rusie democratică liberă, în stare să formeze o federație a popoarelor slave și să dea un imbold puternic mișcării de emancipare a slavilor, din afara hotarelor Rusiei.

Rutenii din Galiția, care au fost expuși de către Austria unei polonizări brutale, privesc și ei, prin această prismă, transformarea produsă în Rusia».

Într-adevăr, nu mai avem timp de pierdut, dacă nu vrem să avem amare surprize.

Fadejew nu ascunde gândurile lui cele mai intime.El spune de pildă: «Dacă noi vom găsi în Austria numai austrieci și nu slavi (să le zicem panruși), nu vom fi în stare să obținem victorii reale. Fără aceste victorii o soluționare fericită a problemei Orientului nu este cu putință!»*.

Pe de altă parte, oamenii politici slavi persistă în ideea că Germania sprijină Austria numai în mod trecător, și anume, până când Rusia va fi aruncată dincolo de Nistru.

Însă din momentul în care Rusia nu va mai prezenta pentru Germania un pericol amenințător, aceasta din urmă va păși la încorporarea Austriei germane, împreună cu Triestul. Pentru acest motiv, așa conchid aproape toți oamenii politici slavi, Germania nici nu vrea să audă de introducerea unei constituții federative în Austria. Căci dacă naționalitățile slave vor primi o largă satisfacție, problema naționalităților nu va mai fi punctul vulnerabil al Austriei și astfel obstacolele care se pun în calea tendințelor de unificare ale germanilor vor spori și mai mult.

Cam tot așa judecă și mulți francezi. Astfel într-un articol anonim din «Revue des Deux Mondes» intitulat «L'Allemagne vers l'Est», se poate citi: *L'Autriche est réduite à la situation d'un simple Vorland. chargé de servir d'étape à la pénétration allemande***. *(Austria este redusă la*

* Fadejew, *Neueste Schriften*, p. 145.
** *Revue des Deux Mondes* din 1 mai 1902, p. 60.

situația unui simplu Vorland însărcinată să servească drept etapă în penetrarea germană.)

Deci o concepție asemănătoare aceleia pe care a exprimat-o încă în 1884 Louis Leger, cunoscutul amic al slavilor, când a scris: «*Consciente ou inconsciente, l'Autriche n'est en Orient que l'avant-garde de l'Allemagne. Elle continue, suivant une tradition inéluctable, à travailler pour le roi de Prusse*». *(Conștientă sau inconștientă, Austria nu este în Orient decât avangarda Germaniei. Ea continuă, respectând o tradiție ineluctabilă, să muncească pentru regele Prusiei.)**

Toate aceste afirmații sunt întemeiate, din punct de vedere logic, prin faptul că se pot citi asemenea tirade pangermanice în multe reviste, jurnale și cărți germane. Așa, de pildă, d-l Denis explică demisia cabinetului contelui Thun printr-o intervenție a Berlinului. Împreună cu această afirmație, el citează următorul extras din «Gegenwart» (iulie 1899): «Uniunea austro-germană se întemeiază pe caracterul german al celor două state contractante... Doar nu se poate pretinde Germaniei ca ea să încredințeze unei Austrii slave misiunea apărării imperiului împotriva Rusiei, în cazul unui atac francez.

A sosit momentul pentru ca Germania să părăsească rezerva pe care și-a impus-o. Funesta politică pe care a dus-o monarhia Habsburgilor nu va întârzia să provoace complicațiuni dincolo de hotarele sale»**.

Numeroasele scrieri pan-germane vorbesc mult mai limpede și mai pe față despre necesitatea unei uniri politice, între Austria germană și Germania. Astfel, una dintre aceste diferite broșuri susține următorul plan: «Chiar dacă cehii n-ar fi prin firea lor dușmanii de moarte ai imperiului german, pe care vor să-l atace, noi vom trebui totuși să aspirăm la o

---

* Louis Leger, *La Save, le Danube et le Balkan*, Paris, Plon, 1884, p. 219.

** Denis, *La Bohême depuis la Montagne Blanche*, vol. II, p. 661. Dau aci o traducere din limba franceză a editorului sus-citat.

recucerire a Austriei germane, pentru simplul motiv că Austria ne desparte de Adriatica»*.

Iosef Ludwig Reimer spune, în lucrarea sa «Ein Pangermanisches Deutschland», că, după cucerirea Franței, Germania trebuie să obțină o hegemonie necondiționată în Europa Centrală și Apuseană, încorporând în același timp sau imediat după aceea provinciile germane ale Austriei. Adaugă «sub o oarecare formă corespunzătoare scopurilor noastre germane de rasă (!!)»**.

Paul de Lagarde nu vrea nici el să știe despre o înțelegere federativă între naționalitățile din Austro-Ungaria, căci și el crede că o asemenea federație va duce o politică pan-slavistă. Germania nu poate să tolereze, «ca la porțile sale să se ridice un imperiu slav (?), care să poată face cauza comună, împotriva Germaniei, cu celălalt imperiu slav de la răsărit, în unire cu Franța și cu Danemarca».

În altă parte el exprimă fără rezervă ideea pangermanistă: «Numai o Germanie, care se întinde de la gura Ems-ului până la gurile Dunării, de la Memel până la Triest, de la Metz până la Bug este în stare să impună pacea în Europa»***

Iar Frederich Lange[191] își bate joc în opera lui, de altfel foarte interesantă, de omul politic «laș», care a spus «cuvântul inteligent în aparență»: «Dacă Austria n-ar fi existat, ar trebui creată». Apoi adaugă supărat: «Aș voi să văd astăzi pe

* *Die deutsche Politik der Zukunft*, München, 1900, Deutschvölk. Verlag, p. 9.

** Iosef Ludwig Reimer, *Ein pangermanisches Deutschland*. Eseu asupra consecințelor atitudinii rasiale științifice actuale pentru problemele noastre politice și religioase, Berlin și Leipzig, Friederich Luckhardt, 1905, p. 120.

*** Paul de Lagarde, *Deutsche Schriften*, Göttingen, 1878, Dieter p. 87. Această expresie a lui de Lagarde pare a proveni mai curând din considerațiunea de a transforma Austria într-o colonie germană, căci la p. 75 spune doar limpede: «A alipi provincii germano-austriace la imperiul german ar însemna grăbirea prăbușirii Germaniei. Însă acest pericol nu este apropiat și poate fi foarte bine cu totul respins».

omul, care ar dori în mod conștient să creeze un asemenea monstru de stat, cum este această monarhie austro-ungară și care nu s-ar sinucide imediat după aceea, din dezgust pentru opera sa de cârpaci»*.

Asemenea idei sunt răspunsuri la hărțile și broșurile lui Danilevsky[192], Fadejew, Sarjanko etc. De obicei acestor produse nu li se acordă mai multă importanță decât li se cuvine. Însă ele reușesc să-i umple pe slavi cu o întemeiată neîncredere.

În nici un caz nu trebuie luat în nume de rău, dacă micile popoare sud-estice se păzesc încă, de pe acum, de eventualitatea unui imperiu pangerman.

Eu cred totuși că și iridenta germană după cum, din când în când, este numită această politică, nu are perspective de succes. Nu este verosimil ca vreodată un guvern german să încerce să puie în practică aceste planuri.

Bismarck a spus încă în 1896, unui corespondent al lui «Daily Telegraph» din Londra: «dau toate asigurările că, dacă mi s-ar oferi mâine Austria de Sus și de Jos, aș refuza-o. Sunt prea departe. Dacă Praga și Viena ar putea să-și schimbe locurile, n-aș spune nu».

De fapt, de ce oamenii însemnați ca Paul de Lagarde vorbesc despre Austria cu atâta dispreț? El ne-o spune singur și destul de bine: «Cine vrea să păstreze Austria, trebuie să găsească pentru Austria o misiune care să merite să fie purtată. O sută de Beust și o sută de Andrássy nu ajung ca să asigure Austriei un loc în istorie. Austria trebuie să-și propună un scop în conformitate cu istoria mondială: atunci un asemenea scop și o voință fermă, prezentă, irezistibilă de a-l atinge va putea dea viață Austriei».

Menirea Austriei constă în momentul de față în asigurarea echilibrului dintre Germania și Rusia. Austria trebuie să devină un imperiu protector al națiunilor mici din Sud-Estul

* Fr. Lange, *Reines Deutschtum*, Berlin, Duncker, p. 210.

Europei. Acest lucru este mult mai important pentru Germania decât dorința ei de a dizolva Austria sau să facă din ea un stat colonial al Germaniei. Să dorească Germania aceasta? Întrucât în această privință mai sunt și mulți alții care au și ei un cuvânt de spus...

Însă tot așa cum lui Bismarck nu i-a plăcut iredentismul german, nici Imperiul german nu va putea și nici nu se va arunca într-o politică de aventură. Căci este o întrebare, dacă Germania, care abia poate să facă față celor 3 milioane de polonezi, s-ar încărca cu inima ușoară cu încă vreo 7 milioane de cehi și jugoslavi.

«Die Post» din Berlin a discutat anul trecut, sub titlul «Franța și pangermanismul», proza diferiților publiciști francezi, care bănuiesc că unii dintre conducătorii politici ai monarhiei noastre sunt sub influența imperiului german. O ocazie pentru această discuție a oferit-o cartea lui Georges Weil: «Le Pangermanisme en Autriche», apărută tocmai atunci cu o prefață de Anatole Leroy-Beaulieu.

«Orice om politic serios din imperiul german și din Austria», spune «Die Post», «trebuie să știe că noi, germanii din imperiu, nu voim să smulgem Austriei nici un stat și nici cea mai mică bucățică de pământ. Dimpotrivă, suntem ferm deciși să apărăm integritatea acestei monarhii în toate împrejurările.

Forma imperiului german a fost creată de regi înțelepți și de prevăzători bărbați de stat și nu poate fi lărgită după plac. Cine a studiat istoria vremurilor recente, și-a dat seama de scopurile pașnice și culturale prin excelență, urmărite de la întemeierea statului german. El a înțeles totdeodată că noi nici nu dorim, nici nu avem nevoie să stăpânim alte țări în Europa. Nici nu mai vorbim de intenția ca să întindem mâna spre Triest. Acela care n-a înțeles toate acestea, n-avem ce să-i facem».

În cartea mult comentată «Berlin-Wien-Rom», care a

oglindit, după cum am mai spus, noul curs luat la Berlin și a fost inspirată de cancelariatul imperiului, sta scris, relativ la aceasta, următoarele:

«La noi au existat germani, prieteni ai rușilor *quand-même*, oameni politici pentru care împărțirea Austriei și participarea germană la o politică ruso-panslavistă sunt chestiuni demne să fie discutate. Însă numărul și categoria acestor fericiți fac ca examinarea programului lor să ne pară de prisos. E destul să arătăm că ideile de acest soi n-au câștigat niciodată nici un loc între conducătorii spirituali ai națiunii noastre și că menținerea monarhiei austriece este de mult recunoscută de către germanii responsabili, drept o necesitate europeană. Iar după ce Prințul Bismarck și-a exprimat, în toamna anului 1878, concepția sa asupra raporturilor noastre cu cele două imperii vecine, spunându-și astfel ultimul cuvânt, asemenea speculații criminale, privitoare la dezagregarea monarhiei habsburgice și a unei împărțiri germano-rusă a moștenirii deschise, au devenit pentru totdeauna în Germania completamente imposibile»*.

Toate acestea sunt perfect logice. Dar cercurile germane trebuie să învețe și să vadă că federalizarea monarhiei habsburgice nu înseamnă câtuși de puțin slavizarea acesteia. Iar în măsura în care slavii profită de pe urma federalizării, această libertate a lor trebuie să le fie acordată în mod sincer.

D-l Eduard von Hartmann judecă cu bună dreptate, când afirmă, că «pentru orice guvern austriac există un motiv mult mai imperios, decât cele arătate până acum, să dea cuvenita dreptate revendicărilor naționale slave. Acest motiv nu mai aparține politicii interne, ci celei externe a imperiului. El constă în aceea că prevenirea panslavismului este pentru Austria o chestiune de viață». Mai departe spune: «Dacă Austria șovăie ca să devină un stat federativ, în care diferitele neamuri slave să se poată certa și împăca fără vărsare de sânge, împinge neamurile slave să se arunce în brațele panslavismu-

* *Berlin-Wien-Rom. Betrachtungen über den neuen Kurs und die neue europäische Lage*, pp. 34, 35.

lui. Cu alte cuvinte, în brațele hegemoniei ruse. Deși aceasta este odioasă acestor neamuri, totuși va fi întotdeauna preferată, față de domnia permanentă a neamurilor neslave»*.

D-l Geffcken comentează un articol publicat în «Westnik Jewropy», de renumitul istoric rus Pypin, și spune, completând ideile lui Pypin: nu există o solidaritate slavă, nici din punct de vedere politic, nici religios, nici lingvistic, nici cultural. Între ruși și slavii neruși există o înstrăinare și, în parte, chiar o ostilitate seculară. Despre ura dintre polonezi și ruși nici nu trebuie să vorbim. Dar chiar cehii nu vor nici solidaritate, nici unire politică cu rușii, a căror prietenie le servește numai ca mijloc de luptă împotriva germanilor. În ceea ce privește pe jugoslavii din Peninsula Balcanică, sacrificiile de sânge și de bani ale rușilor le-au convenit foarte bine. Însă după eliberarea lor de jugul turcesc toți, cu excepția muntenegrenilor, și-au întors fața de la Rusia, dându-și seama că înaintarea Rusiei spre sud, spre Țarigrad, ascunde o amenințare a propriei lor existențe. Apoi, ei se consideră moștenitorii legali ai «omului bolnav». În afară de aceasta, reacțiunea care domnește azi în Rusia a ascuțit puternic antagonismul celorlalți slavi față de ea. După ce ei înșiși vor obține constituții libere, n-au nici cea mai mică poftă să fie fericiți cu absolutismul rusesc.

De aceea, dacă în cercurile conducătoare ale Rusiei și-ar face loc convingerea că ideea panslavistă este o nălucire, lipsită de conținut, acest lucru n-ar putea fi decât salutat ca un progres**.

În ceea ce privește gravitarea neamurilor slave nerusești

* Eduard von Hartmann, *Zwei Jahrzehnte deutscher Politik und die gegenwärtige Weltlage*, p. 198.

** Geffcken, *Frankreich, Russland und der Dreibund*, p. 174. Vezi, de asemenea, Giovanni Boglietti, *Nihilisti e Slavofili* în «Nuova Antologia di scienze, lettere ed arti». Roma, 1881, vol. 28, p. 356: *„Cio che si è detto della Polonia si puó egualmente dire di tutte le altre stirpi slave che hanno sede nell'Austria-Ungheria e nei Balcani, le quali, pure accenttando il patrocinato e l'aiuto della Russia contro le nazionalità straniere che le opprimono hanno tuttavia in orrore lo spirito autocratico che governa quell'impero e rifuzzano dal fondersi in esso"*.

spre Rusia, se poate spune că numai emanciparea lor le poate deştepta din nişte visuri care pot să devină funeste pentru ele însele.

D-l André Chéradame spune şi el, relativ la această chestiune, următoarele: „*À mesure que les petits peuples slaves progressent et passent de leur oppression ancien par le pangermanisme (et le magyarisme?) à une vie plus libre, ils gardent bien leurs sympathies morales pour la Russie et pour le slavisme, mais l'extension de leur propre personnalité les rend nettement hostiles à toute politique russe panslaviste, c'est-à-dire annexionniste directement ou indirectement*". *[În măsura în care micile popoare slave progresează şi trec de la vechea lor opresiune de către germanism «şi maghiarism?» la o viaţă mai liberă, ele păstrează simpatiile morale pentru Rusia şi pentru slavism, dar extinderea propriei lor personalităţi le fac net ostile oricărei politici ruse panslaviste, adică anexionistă direct sau indirect.]**

D-l Gumplowicz, care aplică problemei noastre a naţionalităţilor învăţăturile sociologiei moderne, afirmă, de altminterea, împreună cu toţi cunoscătorii situaţiei, că Austro-Ungaria nu poate să tolereze panslavismul. Acesta este însă un fenomen firesc la toate neamurile slave care s-au diferenţiat încă prea puţin şi care nu s-au individualizat încă în mod pronunţat, rămânând la un nivel scoborât. Căci cu cât acest nivel este mai scăzut, cu atât mai puternică este atracţia pe care o exercită elementele comune şi cu atât mai puţin separă ceea ce este individual.

Dacă panslavismul nu poate să câştige teren la polonezi, aceasta este urmarea simplă şi logică a faptului că naţionalitatea polonă s-a ridicat de mult deasupra nivelului general şi că momentele individuale, care o separă de ruşi, au căpătat preponderenţă, faţă de tendinţele panslaviste. Acelaşi lucru se petrece cu cehii, într-un grad cu mult mai mic, dar totuşi destul de însemnat. Nu există însă nici un mijloc mai

* André Chéradame, *Le Question d'Orient*, p. 378.

eficace de a feri temeinic și odată pentru totdeauna Boemia de veleitățile panslaviste, decât acordarea unei desăvârșite libertăți de dezvoltare a naționalității cehe. Căci o asemenea dezvoltare s-a evidențiat de la sine din ce în ce mai mult. Individualitatea națională a cehilor va întări instinctul lor național și dorința de a și-l păstra.

Același lucru este valabil și pentru celelalte naționalități slave din sudul Austro-Ungariei. Cu cât sunt asuprite mai mult, cu atât sunt mai accesibile propagandei ruse. Cu cât se vor dezvolta mai liber, cu atât mai mare va fi aversiunea lor instinctivă față de colosul nordic, care manifestă deschis tendința de rusificare a tuturor slavilor*.

Aproape tot atât de neîntemeiată, ca frica de o politică panrusă a Austriei-Mari, reorganizate pe baze federaliste, este și teama de un iredentism italian și român, care vor căpăta atunci frâu liber.

Să satisfacem în mod serios pe românii și pe italienii noștri și nimeni nu va mai auzi cuvântul «iridenta». Popoarele care n-au nici un motiv să se plângă de subjugare nu se gândesc la o politică iredentistă. O pildă elocventă, între multe altele, este Malta, citată de profesorul Pasquale Villari**.

Această insulă, care de un veac încoace se găsește sub stăpânirea engleză, a avut din partea acestor stăpâni avantaje economice enorme, se găsește sub influența predominantă a iezuiților, care sunt în mare măsură ostili italienilor. Malta n-a manifestat niciodată simpatii pentru Italia. Și Italia, care a stat întotdeauna pe un picior de pace cu Anglia, nu dorește deloc să micșoreze puterea Angliei în Marea Mediterană. Deci ea n-a manifestat niciodată nici cea mai mică dorință ca Anglia să renunțe la Malta. Dar a fost deajuns ca englezii să aibă, în ultimul timp, nefericita idee de a prigoni limba italiană în Malta,pentru ca iredentismul să ia naștere și aici. Luni de-a rândul presa italiană a vorbit numai despre aceasta. Studenții

* Gumplowicz, *Soziologie und Politik*, pp. 129, 131.

** *Der Irredentismus*, von Pasquale Villari, în *Neue Freie Presse* din 15 septembrie 1904.

din Malta au venit în Sicilia și au fost primiți în triumf de populația italiană. Niciodată nu s-a auzit un limbaj atât de violent ca acela, pe care-l au astăzi locuitorii din Malta, față de englezi.

Cât de logic întemeiază Dubs necesitatea Elveției de a-și păstra naționalitățile sale și cu câtă pricepere analizează el faptul că, din moment ce o naționalitate, oricât de majoritară ar fi ea, dorește să asuprească pe celalte, acestea trebuie imediat să facă politică iredentistă! Pasajul este foarte instructiv și merită să fie reprodus în întregime.

„...*La Suisse a pour mission de former pour ces trois nationalités une barrière contre des surprises réciproques violentes, et d'être, en même temps, entre elles un trait d'union pour des associations pacifiques. Mais c'est précisément cette grande mission internationale de la Suisse qui fait un devoir d'éviter à l'intérieur toute organisation qui pourrait porter atteinte à l'individualité d'une des trois nationalités, car ce ne sera que comme libre confédérés politiques qu'ils seront et demeureront unis. Dès le moment où l'une de ces nationalités, en vertu de sa majorité numérique, voudrait en opprimer une autre, on verrait s'opérer un travail de décomposition intérieur, un retour des nationalités particulières vers leurs centres naturels...*"*. (*..Elveția are misiunea de a forma pentru aceste trei naționalități o barieră împotriva surprizelor violente reciproce și de a fi, în același timp, o trăsătură de unire pentru asocieri pacifice. Dar, în mod sigur, aceasta este marea misiune internațională a Elveției care își face o datorie din a evita în interior orice organizare care ar putea aduce atingere individualității uneia dintre cele trei naționalități, căci acestea vor fi și vor rămâne unite doar ca liber confederați politici. Din momentul în care una din aceste naționalități, în virtutea majorității sale numerice, ar dori să oprime pe o alta, se va declanșa un proces de descom-*

* Dr. J. Dubs, *Le droit Public de la Confédération Suisse*, partea a II-a, Neuchâtel, Genève, 1879, p. 379.

punere interioară, o reîntoarcere a naționalităților individuale către centrele lor naturale...)

D-l Gustav Beksits se întreabă în cartea lui «Problema românească și lupta de rasă în Europa și Ungaria» de ce Liga Românească din București nu «răspândește» (!) iredentismul și în Bucovina? El găsește explicația acestui lucru în faptul că românii n-au văzut în înțelegerea austro-maghiară încheiată în 1867 decât un provizorat, care trebuie să fie urmat, de o întoarcere la vechea formă a împărăției. Dar această veche împărăție, credea că are în persoana românilor o armă împotriva maghiarilor și a «libertății» maghiare. De aceea, românii ascuțesc acea parte a problemei românești, care este îndreptată în mod special împotriva Ungariei. De aceea, ei caută să prezinte ideea unității românești, numai sub forma antagonismului împotriva Ungariei. De aceea scriu memorande către împăratul Austriei și nu către regele Ungariei. Aceasta ar fi cauza și explicația faptului de ce tocmai Ungaria are o iredentă românească*.

Nu, domnule Beksits, nu «de aceea»! Tocmai în Ungaria există o iredentă românească, fiindcă în Ungaria românii sunt aserviți, exploatați și persecutați din punct de vedere național; fiindcă ei de mult au fost siliți să nu mai considere această Ungarie cu colorit maghiar, drept patria lor. De aceea patriotismul lor se îndreaptă numai asupra acelei bucăți de pământ, din Ungaria, pe care ei trăiesc. Și dacă merg încă cu memorandele lor, nu la regele Carol al României, ci la împăratul lor, aceasta dovedește că românii nu fac o politică «iredentistă» ci, cu totul dimpotrivă, ei fac politica Austriei-Mari. Și aci ei procedează foarte logic. Căci doar toată lumea știe, că în Austria, cu toată situația de acolo, naționalitățile se pot dezvolta incomparabil mai liber, decât în Ungaria pseudo-liberală.

Însă tocmai această îndelungată și constantă (căci este conștientă) gravitare politică a românilor, nu către București,

* Vezi, *Pester Lloyd* din 10 august 1895.

ci mai curând către Viena, i-a îndârjit de la început pe maghiari, împotriva românilor. Acest lucru îl chinuiește și pe acest herald al maghiarizării, în pamfletul lui sus pomenit. Dar deoarece direcția tendinței politice a românilor este cunoscută, cum pot ei în mod logic să fie învinuiți de «iredentism?»

D-l Dimitrie A. Sturza, șeful partidului liberal din România, și-a exprimat următoarea părere asupra iredentismului:

«După părerea mea «iredenta românească» este o născocire a dușmanilor poporului nostru; pe de altă parte, acele persoane cu totul izolate, care se ocupă cu așa ceva, ori sunt plătite, ori sunt cu totul iresponsabile și neghioabe. Care ar fi scopul acestui produs artificial, care s-ar numi iredentă românească? Cucerirea Ardealului? Putem noi să cucerim Ardealul? Desigur că nu, căci nu avem pentru asta puterea necesară. Însă chiar dacă noi am avea intenția să cucerim Ardealul și am dispune de o putere suficient de mare pentru ca o asemenea întreprindere să nu devină ridicolă, noi totuși n-am avea voie să ne aruncăm într-o asemenea încurcătură. Căci în caz de reușită, ea ar atrage după sine neapărat distrugerea imperiului austriac. Însă distrugerea statului austriac n-ar fi o problemă locală, ci o afacere europeană de o însemnătate colosală, ale cărei urmări funeste ne-ar lovi mai curând pe noi, – statele mici, – decât marile puteri. În timp ce noi am porni deci la cucerirea Ardealului, sfârșitul cântecului ar fi că alții ne-ar înghiți pe noi»*.

D-l Take Ionescu[193], unul dintre conducătorii conservatorilor din România, care a fost de mai multe ori ministru și este și acum, spune într-o lucrare asupra politicii externe a țării sale:

„S'il y a une accusation contre laquelle tous les Roumains, ceux des provinces soumises aussi bien que la jeunesse universitaire qui a pris l'initiative du récent mouvement patrio-

* D. A. Sturdza în Discursul rostit la Senat în ziua de 9 dec. 1893. Vezi Eugen Brote, *Die Rumänische Frage in Siebenbürgen und Ungarn*, Berlin, 1895, Puttkammer u. Mühlbrecht, p. 367.

tique, se défendent avec véhémence, c'est celle de suivre une politique irrédentiste

En effet, la politique irrédentiste est impossible pour l'État roumain . Ce n'est pas parce que les considérations de droit international et le respect des traités l'en empêchent, mais une politique irrédentiste, une politique de querelles avec les voisins, suppose une chose que l'État roumain ne possède pas, à savoir: une parfaite sécurité de la propre existence, l'absence de tout danger imminent". (Dacă există o acuzație contra căreia toți românii, cei din provinciile subjugate, precum tinerii universitari care au luat inițiativa recentei mișcări patriotice, se apără cu vehemență, aceasta este că ei ar urmări o politică iredentistă.

*De fapt, politica iredentistă este imposibilă pentru statul român. Aceasta nu deoarece considerații de drept internațional și respectarea tratatelor o împiedică, ci pentru că o politică iredentistă, o politică de certuri cu vecinii presupune un lucru care, se știe, statul român nu-l posedă: o perfectă securitate a propriei sale existențe, absența oricărui pericol iminent.)**

Așa vorbesc cele două mari partide istorice ale României. Este știut că acolo nu există decât aceste două partide.

Dar nu numai România oficială, ci Liga Culturală, atât de temută de maghiari, cu sediul în București, dar având secțiuni în toate orașele și orășelele, s-a declarat întotdeauna și pretutindeni împotriva iredentismului. D-l Barbu Delavrancea[194], poate cel mai mare orator al României, fost vice-președinte al acestei Ligi Românești și deputat, a spus într-un discurs al său de la Cameră, în care a vorbit și despre maghiarizarea denumirilor de localități din Ungaria: «trebuie să declar anticipat că învinuirea de «iredentism și daco-românism», pe care o ridică împotriva noastră presa maghiară și parlamentul maghiar, nici nu merită un răspuns. Nimeni de la noi și nimeni dincolo de Carpați n-a cerut vreodată altceva decât drepturile istorice și naturale, care se cuvin acelor 3 milioane

* Tache Ionescu, *La politique étrangère de la Roumanie*, București, F. Göbl, Fiii, 1891, p.11.

de români, stăpânii pământului de pe care n-au fost izgoniți niciodată. Și aceste drepturi ei și le vor cuceri, dacă nu vrem să acceptăm posibilitatea nimicirii fizice a unui popor de 3 milioane.

În timp ce românii de dincolo cer egalitatea de drepturi, maghiarii le răspund: «Nu, voi năzuiți la o Dacie Mare de la Tissa, până la valurile Mării Negre». Ce scop urmăresc ei cu aceasta? Vor să ne prezinte în fața Europei ca un popor de dezordine, pentru ca să slăbească simpatiile marilor puteri, precum și încrederea lor în cumințenia și veleitatea noastră. În timp însă ce tind spre acest scop, obțin cu totul altceva. Noi, cei de aici și conducătorii de dincolo, vrem să menținem trează conștiința justeței revendicărilor la frații noștri; maghiarii dimpotrivă, se străduiesc să mențină în viață un vis, care, ca orice vis care este visat prea mult poate să devină o posibilitate istorică.

Chemării la «libertate» a românilor, maghiarii răspund cu «daco-romanismul». Ei silesc conștiința unui popor, ca, în cele din urmă, să aștepte salvarea de la o posibilitate la care nici nu se gândește. Asupritorii trezesc spiritul revoluționar cu ura lor necugetată. Cei asupriți sunt întotdeauna drepți și rezonabili»*.

D-l L. L.Mille (pseudonimul unui român din Regat) vorbește în același sens:

*«On a parlé souvent de Daco-Romanisme et de Romania Irredenta. Rien de tel n'existe dans les revendications et dans les espérances des Roumains des Transylvanie. Ils ont toujours compté parmi les plus fidels sujets de la maison de Habsbourg et entendent demeurer tels, toutes leurs déclarations sont unanimes sur ce point, et il est assez curieux de rapprocher ces sentiments des tendances de certains partis magyares, qui ne visent à rien moins qu'à une scission complète entre la Hongrie et l'Autriche***. (S-a vorbit adesea de*

* În discursul său din 19 decembrie 1898 de la Camera Română.

** *La Question des Nationalités en Hongrie* par L. L. Mille, Paris, *Revue Politique et Parlementaire*. 1895, p. 29.

daco-românism și de România Iredenta. Nimic din acestea nu există în revendicările și în speranțele românilor din Transilvania. Ei s-au numărat întotdeauna printre cei mai fideli supuși ai Casei de Habsburg și înțeleg să rămână așa, toate declarațiile lor sunt unanime din acest punct de vedere și este destul de curios de a se raporta aceste sentimente la tendințele unor partide maghiare, care nu vizează nimic altceva decât o sciziune completă între Ungaria și Austria.)

Și acestea nu sunt vorbe goale. Iredentismul este pentru români, ca și panslavismul pentru slavi, o utopie. Noi românii o știm aceasta cel mai bine. Astfel, în pamfletul cunoscut sub numele de «Replică» și care a fost scos cu ani de zile în urmă de tineretul universitar de la Viena, Graz, Budapesta și Cluj împotriva maghiarizării, stă scris:

«Românii, un popor de rasă romană, care vorbește o limbă neolatină, au crezut întotdeauna și mai cred încă și azi, că adevărata, mare primejdie pentru naționalitatea lor, precum și pentru cea maghiară, vine de la Nord-Est și că împotriva acestei primejdii nu poate exista un zid de apărare mai firesc ca monarhia habsburgică, consolidată pe baza federativă.

Românii au convingerea nezdruncinată însă că imperiul austro-ungar nu se mai poate menține decât numai în cazul transformării lui într-o Elveție monarhică liberă, în care noi și toate celelalte naționalități, care locuiesc aici, ne-am putea dezvolta în desăvârșita libertate și conform spiritului nostru național»*.

Așa vorbește tineretul unui popor «iredentist»?

Și nici nu poate fi altfel, tocmai din cauze care sunt clare pentru fiecare cunoscător al situației.

„*Notre existence,* spune d-l Take Ionescu, *est incompatible, avec la réalisation de l'idéal de l'empire russe; son hostilité contre nous ne peut cesser que le jour où il réussira à nous supprimer, ou bien le jour où il lui sera pleinement prouvé qu'il lui est impossible de nous faire disparaître...*

Eh bien, le sort nous à placé comme une entrave précisé-

---

* *Die Rumänische Frage in Ungarn und Siebenbürgen.* Replik der rumän. akad. Jugend Ungarns und Siebenbürgens, p. 155.

ment sur cette route, de sorte que la Russie ne peut parvenir là où l'appelle la logique de son développement qu'en passant sur notre corps.

Entre la Russie et nous, il n'est pas question d'une mésintelligence passagère, ni même d'une de ces haines irraisonnées que le temps peut faire fondre, comme il les a formées. Non, il y a ici quelque chose de plus profond. Il est question de deux vies qui s'excluent réciproquement, ou plutôt d'une existence, de celle de la race roumaine qui ne peut rester debout que si la Russie est forcée de mettre un frein à son ambition...

La force des choses fait de nous un obstacle à la marche en avant d'un grand empire qui est en même temps une nation puissante. Cet empire a tenté, tente et tentera de marcher sur la voie qu'il croit lui être indiquée par la Providence. Nous nous trouvons sur son chemin. L'empire des Tzars a donc essayé, essaie et essaiera de nous effacer de carte des peuples. (Existența noastră este incompatibilă cu realizarea idealului Imperiului rus; ostilitatea sa împotriva noastră nu poate înceta decât în ziua când va reuși să ne suprime sau în ziua în care va fi pe deplin convinsă că îi este imposibil să ne facă să dispărem... Ei bine, soarta ne-a plasat ca o piedică exact în această cale, din care cauză Rusia nu poate ajunge acolo unde o îndeamnă logica dezvoltării sale decât trecând peste trupurile noastre.

Între Rusia și noi, nu este o problemă de neînțelegere pasageră, nici una din acele uri iraționale pe care timpul poate să le slăbească, așa cum el le-a format. Nu, există aici un lucru mult mai profund. Este o chestiune a două existențe care se exclud reciproc, sau mai degrabă de o existență, cea a rasei române care nu poate rămâne în picioare decât dacă Rusia este forțată să-și frâneze ambiția sa...

Forța lucrurilor face din noi un obstacol în marșul înainte al unui mare imperiu care este, în același timp, o națiune puternică. Acest imperiu a încercat, încearcă și va încerca să meargă pe calea pe care el crede că i-a indicat-o Providența. Noi ne găsim pe acest drum. Imperiul țarilor a încercat, încearcă și va încerca de a ne șterge de pe harta popoarelor.)[*]

---

* Take Ionescu, *La politique extérieure de la Roumanie*, pp. 17-19.

Cam aceeași opinie o exprimă și contele Iulius Andrássy jun.:

«Imperiul rusesc nu este atât de agresiv cum a fost cel turcesc..., însă uriașa sa întindere, intensa sa forță brutală și posibilitatea pur și simplu ca el să facă și o politică panslavistă exclud ca noi să putem trăi în vecinătatea lui ca o putere (independentă) de al treilea rang»*.

Deci, germanii capabili să judece, știu de ce micile națiuni din Sud-Estul Europei nu pot să gândească nici la iredentism, nici la distrugerea Imperiului habsburgic. Însă este o îngâmfare absurdă, dacă, de pildă, contele Stephan Tisza crede că statul național maghiar poate «să protejeze» celelalte națiuni.

Dacă el crede, după cum am văzut mai sus, că ar trebui să existe o asemenea mare putere «asupra politicii căreia națiunea maghiară să exercite, prin concepția sa și prin spiritul său iubitor de libertate, o înrâurire hotărâtoare»**, atunci el nu știe pur și simplu ce vorbește.

Nu, nobile conte, întărirea statului maghiar n-a fost încă recunoscută de nici o națiune din valea Dunării, drept o chezășie a menținerii ei. Cu totul, dimpotrivă! Toate aceste naționalități nutresc unica dorință ca Austro-Ungaria de astăzi să se transforme într-o Federație liberă a națiunilor, devenind astfel o mare putere, asupra căreia totuși nu maghiarii să poată avea o înrâurire «hotărâtoare», ci toate aceste popoare să exercite o influență «colectivă». Aceasta este uriașa deosebire între concepția unilateral-maghiară și cea dreaptă și adevărată a «tuturor popoarelor mici», după cum le numește atât de bucuros oratorul, atunci când le opune poporului maghiar.

* Andrássy, *Ungarns Ausgleich mit Österreich*, p. 17.

** Președintele de consiliu, contele Stephan Tisza, în discursul său ținut în Parlamentul maghiar la 30 iunie 1904.

CAPITOLUL XI

PERSPECTIVE PENTRU VIITOR

Nu este deci nevoie să fii profet pentru ca să prevezi că, dacă neajunsurile noastre politice vor mai dura multă vreme, toate proptelele acestui imperiu trebuie să se prăbușească. Căci atâta vreme cât *maghiarii* înseamnă *totul* în această monarhie, iar toate celelalte popoare mai nimic; atât timp cât pe de altă parte, unica legătură care mai ține laolaltă micile state dunărene și balcanice este numai ura împotriva monarhiei noastre – orice perspectivă pentru viitor este și rămâne pentru noi întunecată.

Numai o reorganizare federativă ar putea deci să ne deschidă și să ne asigure un viitor. *Atunci însă* ne-am putea bizui nu numai pe devotamentul și spiritul de sacrificiu al popoarelor imperiului, ci și pe *simpatiile reale* față de monarhie, ale statelor de la Dunărea de Jos și din Balcani.

Pentru a stabili o uniune politică, în scopul asigurării existenței lor naționale, popoarele respective trebuie să dovedească o anumită moderație în aspirațiunile lor politico-naționale. Unul sau altul dintre aceste popoare nu poate în nici un caz să fie exclusivist și să dorească folosirea uniunii spre unicul său avantaj – după cum au făcut întotdeauna maghiarii și, bucuros, doresc s-o mai facă.

Contele *Andrássy* jun. de pildă este fără îndoială ferm convins că maghiarii nu se pot menține decât numai *într-o uniune* cu un alt popor; că în acest scop țara are nevoie de o *legătură*

permanentă și nu de una trecătoare, căci altfel *nu numai caracterul de stat al țării, ci și maghiarimea ca naționalitate* vor sta în fața celui mai mare pericol de prăbușire.

«Căci pentru ce să mai fim independenți» se întreabă contele Andrássy, «dacă nu mai putem fi maghiari?»*.

Contele Andrássy jun. este însă, pe de altă parte, un partizan tocmai al dualismului, – dar numai cu Austria singură. El își sprijină părerea pe considerațiuni bazate pe o politică de forță față de «panslavism», dar nu mai puțin și din motive dictate de dorința maghiarizării Ungariei și a asigurării hegemoniei maghiare în ambele țări dualiste, precum și în statele de la Dunărea de Jos și din Balcani. El vrea să ție toate aceste popoare în frâu. Toate națiunile trebuie să îngenunche în fața marii, puternicii, covârșitoarei influențe a celor câteva milioane de maghiari, pentru a se servi astfel politica orientală a monarhiei habsburgice**.

Asemenea tendințe extravagante sunt urmărite de o întreagă națiune, despre care însuși contele Andrássy este silit să mărturisească că, rămasă singură și independentă, trebuie să dispară de pe suprafața pământului!

Înr-un cuvânt: deși maghiarii fără o legătură strânsă cu Austria vor fi imediat aruncați la pământ și expuși germanizării sau rusificării, – ei sprijină această legătură numai în măsura în care permite maghiarimii să domine și să terorizeze atât Austria cât și întregul Sud-Est al Europei.

Aceasta este însă politica maghiarilor «moderați» așa ziși «liberali», ca Andrássy, Tisza, Bánffy etc.!

---

* S. Andrássy, *Ausgleich*, ediția maghiară, p. 38 și această frază ca multele altele fusese radiată din ediția germană.

** S. Andrássy, *Ausgleich*, ediția maghiară, p. 25. Semețul maghiar se apără cu *grandezza* ridicolă contra reproșului eventual că el ar compara maghiarimea «cu micii ei vecini de la miazăzi». Ah, nu! Doamne ferește! Și el corectează pasajul care-l încurcă, declarând că este vorba numai ca nu cumva puterea maghiarilor să scadă simților față de marile puteri (?) europene! Și acest pasaj a fost șters în întregime din ediția germană, probabil pentru ca să ascundă această grandomanie maghiară față de străinătate, capabilă să judece.

Ion Brătianu, cunoscutul bărbat de stat al României, fusese rugat de către Ludwig Kossuth și de oamenii săi ca să lucreze pe lângă domnitorul Cuza, pentru o alianță cu maghiarii, în vederea unei confederații dunărene. El a spus în 1859 contelui Cavour, care a intervenit și el pentru aceste idei: *«Je ne crois pas au libéralisme et à la modération de Messieurs le Hongrois. Je sais qu'ils sont plus exclusifs que jamais et je n'ai pas foi dans les Hongrois». (Eu nu cred în liberalismul și în moderația domnilor maghiari. Știu că sunt mai exclusivi ca niciodată și eu nu am încredere în maghiari.)**

Cei câțiva semieuropeni printre kossuthiștii de azi, cari își dau aere de bărbați de stat, n-ar avea nimic împotrivă, după expresia lor, «dacă germanii austrieci de dincolo de Leitha ar fi abandonați unei duble alianțe slave – formată din regatul boem și galițian – numai pentru ca Ungaria să-și păstreze «independența» ei.

Într-o asemenea organizare politică, e posibil, s-ar putea stabili în imperiu, pentru un timp oarecare, o triplă hegemonie maghiaro-polonă-cehă; dar prăbușirea monarhiei ar fi și mai sigură.

Despre kossuthiștii de astăzi se poate spune numai ceea ce a spus istoricul român Bălcescu, un contemporan al lui Kossuth. Supunând unei critici severe propriul său guvern, el a spus: «Kossuth a făcut pur și simplu o nouă dovadă că un demagog nu poate fi niciodată bărbat de stat»**.

În ceea ce privește toate celelalte naționalități din cuprinsul imperiului, noi știm, și însuși contele Andrássy jun. după cum am văzut o confirmă, că ele vor, în fond, prin agitația lor năvalnică în sprijinul federalizării, să consolideze imperiul.

Toate naționalitățile cunosc situația imperiului care pare amenințată, în parte de politica pangermană, în parte de cea

---

* *Documents inédits. L'Alliance des Roumains et des Hongrois en 1859 contre l'Autriche*, publiés par V. A. Urechia, Edition de la Ligue, Bucarest, 1894, p. 6.

** Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848*.

panrusă. Ele doresc ce-i drept, în primul rând să-și asigure existența lor națională.

Aceste scopuri pot fi atinse numai de o Austrie-Mare federativă și liberă. Dar în același timp numai o Austrie care oferă, cu toate acestea, toate condițiunile pentru o unitate severă în chestiunile comune și care poate astfel să fie nu numai mare, dar puternică și combativă.

Deci, ceea ce maghiarii – în majoritatea lor – resping, formează convingerea tuturor celorlalte națiuni din monarhia noastră. Mai mult chiar, aproape toate statele balcanice și dunărene care se întind până la coasta Mării Egee sunt preocupate de ideea unei uniuni între ele. Cred că fiecare dintre aceste state ar fi fost bucuroase, dacă ar fi avut posibilitatea pe care o au maghiarii, să trăiască într-o uniune cu Austria.

Austria trebuie prin urmare să ducă în interior o politică de cea mai largă libertate națională și de autonomie, căci numai o asemenea politică poate să-i asigure – pe de o parte, o sinceră stare de mulțumire și de devotament a propriilor națiuni, – iar, pe de altă parte, poate constitui o premisă logică și cinstită, a unei politici orientale dusă cu succes. Obiectivele noastre vitale se îndreaptă în mod firesc spre Orient. Popoarele slave și românești de la noi formează inelele de legătură între noi și Orient.

Țările în care trăiesc un număr mare, dintre conaționalii unora dintre naționalitățile noastre, pot și trebuie să ne fie străine numai pe jumătate. Simpatiile și antipatiile acestor națiuni pot să ne folosească foarte mult – sau dimpotrivă să păgubească politicii noastre orientale.

Aceasta depinde de cum ne vom pricepe să ne purtăm cu aceste popoare. Dacă vom face de pildă o politică internă a Austriei-Mari, așa cum a fost prezentată aici, vom da statelor balcanice și dunărene posibilitatea unei apropieri sincere și prietenești față de noi.

Cele mai importante interese ale monarhiei noastre îi interzic ca să tindă la o «împărțire a sferelor de influență» în

Orient. O asemenea politică va trebui să ducă mai de vreme ori mai târziu, dar sigur, la împărțirea Austriei însăși.

Prin aceasta, vreau să accentuez, în mod deosebit, că Austria noastră Mare nu trebuie să-și însușească nimic din moștenirea turcească, căci ar fi cea mai funestă politică pe care ar putea s-o facă.

Austria-Mare nu poate în general să mai «anexeze» sau să «ocupe» nimic. Brutala politică de anexare a lui Andrássy ne-a făcut,pentru zeci de ani, obiectul urii neîmpăcate din partea Bosniei și Herțegovinei și ne-au răpit toate simpatiile, în întregul Orient. Aceasta politică este autentic «național-maghiară». Ea este ediția orientală a politicii maghiare a naționalităților. În felul acesta poți fereca popoare în lanțuri, dar numai de azi pe mâine; la urmă însă duci la ruină întregul imperiu.

Uniunea Americii de Nord era constituită la început numai din 13 state. Astăzi ea se compune din 45. Și toate aceste state, venite pe urmă, toate aceste 32 de state deosebite, au venit de bunăvoie. De ce oare? Pentru că forța de atracție firească pe care au exercitat-o pretutindeni libertatea, autonomia și posibilitatea de dezvoltare a Statelor Unite a fost de-a-dreptul irezistibilă. Aceasta este o politică cinstită; procedarea lui Andrássy este forța brutală. Dacă vrem să devenim o uniune liberă a popoarelor libere, nu trebuie niciodată să facem o politică de ocupație, în genul lui Andrássy.

Trebuie să acordăm și să asigurăm națiunilor conlocuitoare, în cadrul imperiului nostru toate condițiunile pentru priincioasa lor dezvoltare politică, națională și economică.

Trebuie să facem totul pentru ca să le oferim posibilitatea să se simtă într-adevăr mai bine în cadrul statului austriac, decât în orice alt stat. Este acest lucru posibil sau nu?

Am văzut că posibilitatea există. Trebuie numai o voință energică. Atunci însă se poate aștepta ca încrederea în politica noastră a micilor state răsăritene de dincolo de hotarele Austriei și simpatiile lor față de monarhia noastră să crească cu siguranță.

Firește că astăzi toate aceste state nici nu vor să știe de noi. Numai bine văzuți nu suntem acolo. Căci Serbiei îi este deajuns ca să privească, de pildă, spre Ungaria de Sud și chiar spre Croația și Slovenia pentru ca să afle ce se cheamă la noi «libertate».

Întocmai așa și pe România o trec fiorii când se gândește la soarta celor 3 1/2 milioane de conaționali, care abia mai pot respira sub dualismul maghiar. Dar nici Bucovina nu face o impresie mai bună. Această parte a Moldovei – odinioară înfloritoare, – a ajuns o provincie semi-judaică, de amestecătură a naționalităților nenorocite, cu o universitate germană a «exilaților» din Austria, unde câteva mii de polonezi doresc să-i stăpânească pe români și ruteni.

Eminescu, un mare poet al românilor, cunoștea Bucovina. El n-a găsit cuvinte destul de aspre pentru a protesta împotriva invadării acestei țărișoare cu «cete de oameni instruiți în Galiția», care au menirea „să civilizeze Răsăritul cu sticla de rachiu într-o mână și cu «Neue Freie Presse» în cealaltă“*. Sunt exemple îngrozitoare!

Va trebui ca lucrurile la noi să stea cu totul altfel, pentru a putea inspira vecinilor noștri de la sud-est puțină simpatie.

Deci, *ceterum censeo:* imperiul trebuie să fie reclădit pe baze într-adevăr libere, federative și cu drepturi egale, putându-se aștepta astfel, cu siguranță, la un viitor mai mare și strălucit.

Generalul rus Fadejew crede chiar că Austria este mult mai importantă pentru Europa decât a fost Turcia. Toată lumea admite că dominația turcească va pieri azi sau mâine și se ceartă numai pentru cel care îi va lua locul. «În acest timp întreaga Europă repetă în cor vechea zicală: dacă Austria n-ar exista, ar trebui creată; că o alianță (frumoasa alianță!) a popoarelor dunărene sub o stăpânire unică este indispensabilă pentru Europa, ca un zăgaz împotriva Răsăritului.

* M. Eminescu, *Scrieri politice și literare,* vol. I, ediție critică, București, Minerva, p. 125. Eminescu a scris articolul «Planul unei Confederațiuni balcanice» în 1876.

Înainte, sub cuvântul Răsărit se înțelegea Turcia și domnia musulmanilor. Acum se înțelege Rusia, lumea slavă și biserica ortodoxă.

Pentru formarea unei asemenea Uniune dunărene, Europa nedivizată prin nici o discordie interioară va sta strâns unită»*.

Această teamă a panslavismului rus în fața unei uniuni dunărene austriace este caracteristică. Căci acesta va închide Rusiei, odată pentru totdeauna, calea spre răsăritul Europei!

Într-adevăr, curente federaliste există de mult timp nu numai la noi, ci și în Orient. Ce sunt oare aceste nenumărate proiecte de uniune care au apărut în decursul vremii în diferitele state de la Dunărea de Jos și din Balcani, dacă nu semnele unei nevoi de o alianță? «Confederație dunăreană», «Confederație Balcanică», «Federație Carpato-Balcanică» – ce indică ele? Evident, o necesitate politică. Însuși apostolul cel mai fanatic al ideii de indepedență, Ludwig Kossuth, a fost nevoit să recunoască: «nu văd nici o posibilitate să se consolideze în așa fel independența noastră, decât dezvoltând instituțiile noastre, încât statul să nu se năruie la prima complicație europeană sau să nu sufere cel puțin prejudicii»**.

Contele Andrássy adaogă: «Toate acestea... dovedesc... că însuși cel mai temerar om politic din Ungaria, care a avut o încredere atât de fermă în fața națiunii sale, cum nu poate avea alt om, s-a întors după o scurtă rătăcire la ideea că noi trebuie să ne căutăm un aliat destoinic***.

* Fadejew, *Neueste Schriften*, p. 24.

** *Az 1867 – iki Kiegyezésröl*, Irta Graf Andrássy Gyula, Budapest, Franklin, 1896, p. 29. Traduc această expresie a lui Kossuth din ediția maghiară a operei lui Andrássy, întrucât și această frază ca multe altele a fost ștearsă din ediția germană. În ediția maghiară contele Andrássy îl lasă pe bătrânul Kossuth să spună: „Nem látom lehetöségét, hogy institutióink kifejlésével függetlenségünket ugy consolidálhatnók, hogy az a legelsö európai complicatiókban vagy el ne sülyedjen vagy legalább csorbát ne szenvedjen".

*** Andrássy, *Ungarns Ausgleich*, p. 32.

Maghiarii nu recunosc, mai demult, acest lucru. Dar, precum am mai spus, nu numai noi, – cei din imperiul habsburgic, – simțim nevoia unei închegări mai strânse a forțelor noastre disparate. Și în Statele Dunării de Jos și în Balcani există o înțelegere foarte limpede a acestui lucru. Pe de altă parte, în străinătatea apuseană există un șir de bărbați eminenți, care, cunoscând exact situația din Sud-Estul Europei, își rezumă convingerea în fraza: multe dintre statele izolate de la Dunărea de Jos și din Balcani vor putea, eventual, să intre într-o asemenea federație liberă, sau să formeze o alta între ele.

Bluntschli spune relativ la toate aceste popoare: «Diferitele naționalități din Europa sud-estică se pot menține ca state numai într-o unire reciprocă»*.

Vicontele de Caix de Saint-Aymour credea că problema orientală va putea fi soluționată numai *în acest* sens:

...la monarchie des Habsbourgs pourra, si elle le veut, se mettre à la tête d'une fédération de peuples jeunes, vigoureux, et devenir réellement, dans l'Europe renouvelée, l'empire de l'Est.

...il n'y a aucune témérité à affirmer que telle doit être la solution de la question qui bientôt ne sera plus seulement la question orientale, mais s'appellera la question européene. (...monarhia Habsburgilor va putea, dacă vrea, să se pună în fruntea unei federații de popoare tinere, viguroase și să devină realmente, în Europa reînnoită, imperiul răsăritean.

*...nu este nici o temeritate în a afirma că astfel trebuie să fie soluția chestiunii care în curând nu va fi numai chestiunea orientală, ci va deveni chestiunea europeană.)***

Constantin Franz a intervenit și el, firește, în mod cu totul accentuat pentru această federație. El este doar teoreticianul federalismului.

---

* Bluntschli, *Die nationale Staatenbildung*, p. 28.

** Viconte de Caix de Saint-Aymour în *Revue des Deux Mondes*, 1883, vol. LIII, p. 558, într-un articol unde comentează ocuparea Bosniei de către monarhia noastră.

«Ce trebuie însă să se întâmple», se întreabă el, «pentru ca acele țări (balcanice), după ce și-au scuturat stăpânirea turcească, să nu ajungă sub stăpânirea rusească? Ele nu se pot menține fiecare separat. Iar ca ele să formeze pentru apărarea lor o federație separată nu este, după felul cum stau lucrurile, numai o himeră, căci o asemenea federație nici n-ar putea să opună puterii rusești o rezistență eficace, ci mai curând ar deschide anumite uși influenței rusești. Nu, o situație oarecum regulată și un zăgaz sigur împotriva Rusiei pot fi ridicate numai în acest fel: aceste popoare să se sprijine, sub oarecare formă, pe monarhia austriacă»*.

Același lucru îl spune și J. de Malkhazouny. El relevă că dacă contele Beust n-ar fi clădit temeliile imperiului pe sistemul de asuprire al slavilor, dacă ar fi învățat ceva de la Solferino și Sadova, dacă ar fi descoperit, mai ales, că destinul Austriei se găsește acolo jos, în Balcani, în prietenia iugoslavilor – poate că astăzi vulturii austrieci ar flutura la Bosfor, iar Habsburgii ar guverna cu mâna părintească, de la Bizanț, marea familie a slavilor de la sud**.

Profesorul Attilio Brunialti se întoarce, în diferitele sale lucrări, în repetate rânduri la ideea că Austro-Ungaria va trebui ori să înainteze mai departe, în Turcia europeană pentru ca să ajungă la capătul ei (**arrivare in fondo**), ori să se năruiască***.

* K. Franz, *Der Föderalismus*, p. 328.

** J. de Malkhazouny, *Le Panslavisme et la Question d'Orient*, Paris, Féchoz et Cie 1898, p. 21; Si (le comte de Beust) au lieu de placer le salut de sa patrie dans l'oppression du monde slave: Die Slaven müssen an die Wand gedrückt werden; s'il avait été mieux inspiré, si surtout, si avant toutes choses, les noms de Solferino et de Sadova avaient pu l'instruire, s'il avait compris ce que d'ailleurs indique le nom même de l'empire qu'il defendait: «Öster-Reich» empire d'orient que l'avenir de l'Autriche était la-bas, dans les Balkans, dans l'amitié des Slaves du Sud, et non dans leur anéantissement, aujourd'hui les aigles autrichiennes flotteraient peut-être sur le Bosphore, et nous verrions les Habsbourgs assis sur la thrône de Byzance gouvernant d'une main paternelle la vaste famille des Slaves du Sud.

*** Brunialti, *Eredi della Turchia*, p. 331.

Într-un alt studiu științific asupra naturii uniunilor dintre state, spune în concluzie: «ne întoarcem aici încă o dată la ideea, că Austria va trebui să-și dea o constituție federativă. Repetăm că puține state europene par, prin natura și istoria lor, să fie în adevăr create pentru o asemenea constituție, așa cum este acest imperiu. Drepturile naționalităților mai mici nu vor putea să fie mereu asuprite în ambele părți ale imperiului. Va veni o zi, când mândria maghiarilor și preponderența germanilor vor trebui să facă loc intereselor superioare ale imperiului...

Dacă orice stat își are menirea lui, apoi nici una nu ne pare mai evidentă ca aceea a Austriei, căreia istoria îi încredințează o sarcină, exprimată în însuși numele ei istoric: *să fie întotdeauna un imperiu răsăritean*... Toate neamurile mici, care trăiesc în Peninsula Balcanică și se amestecă acolo atât de curios, vor trebui să-și adune forțele într-o unire strânsă pentru a rezista Rusiei...». El încheie acest pasaj precizându-și părerea în felul următor: «toate provinciile care astăzi sunt mai mult sau mai puțin supuse Turciei, dacă nu chiar însăși Grecia, sunt membrele predestinate ale unui viitor imperiu răsăritean federal, care va deveni un centru eficace al civilizației, un zid de apărare sigur împotriva puterii crescânde și amenințătoare a imperiului rusesc»*.

Émile de Laveleye recomandă de asemenea drept măsură, împotriva penetrării rusești în Europa, ca imensele mase de slavi să rămână divizate și ca înaintea Rusiei dincoace de Nipru să se formeze o alianță, care trebuie să cuprindă pe slavi, pe români și pe maghiari. Aceasta ar fi, spune el mai departe, un stat pașnic, pentru care Austria ar servi drept model și centru de atracție.**

---

* Brunialti, *Unioni e combinazioni fra gli Stati*, p. 228.

** Émile de Laveleye, *La nouvelle politique*, în *Revue des Deux Mondes*, 1871: – que l'immense Slavie reste divisée et qu'en avant de la Russie il se forme de ce côté-ci du Dniéper une confédération comprenant tous les Slaves occidentaux: Polonais, Tchèques, Serbes, Slovènes et Bulgares ainsi que les Roumains et les Hongrois. État pacifique auquel l'Autriche servirait de moule et de centre d'attraction.

După zece ani de zile, exprimă această idee și mai limpede. El crede că, dacă Austria ar lua asupră-și misiunea să încurajeze fără rezerve dezvoltarea statelor independente, care se ridică pe ruinele Turciei, acest stat le va atrage în orbita puterii sale. Într-o bună zi, sub o formă oarecare, întregul răsărit îi va aparține... Atunci Austria s-ar putea întinde în Europa așa cum face Uniunea Americană, fără ca să diminueze autonomia micilor state*.

Desigur, sunt părerile unor străini. Însă și la conaționalii proeminenți din regiunea Dunării de Jos și din Balcani se găsesc, în preajma anului 1848, cam aceleași idei.

În ceea ce privește principatele române dunărene – Moldova și Muntenia, – este un fapt istoric că în 1848, Ion Maiorescu, însărcinatul de afaceri român, a transmis guvernului german din Frankfurt câteva memorii în care recomanda Unirea tuturor românilor din principate, precum și a celor din Ardeal, Ungaria și Bucovina, într-un singur stat și o uniune federativă a acestuia, cu Vechea Austrie.

Memoriile sunt foarte interesante, căci ele conțin multe motive serioase și obiective. Maiorescu pleacă de la posibilitatea unui atac rusesc, care era socotit posibil încă de pe atunci**.

De altfel, această idee a unirii principatelor dunărene de odinioară, sub o formă politică oarecare, cu Austria-Mare este foarte veche.

Cel mai sărbătorit domn român este Mihai Viteazul (1593-1601) care a unit sub sceptrul său, chiar dacă numai pentru un

* Émile de Laveleye, *L'Angleterre et la Russie en Orient*, în *Revue des Deux Mondes*, 1880, p. 455: „Si elle (l'Autriche) accepte la mission de protéger sans arrière-pensée les développements des États autonomes qui s'élèvent sur les ruines de la Turquie, elle les attirera dans son orbite et un jour, sous une forme ou sous une autre, toute l'Orient lui appartiendra. Celle-ci peut alors s'étendre, comme le fait l'Union américaine, sans diminuer l'autonomie des petits États etc."

** Aceste memorii au apărut pentru întâia oară într-o revistă lunară românească, *Revista Nouă*, anul I, București, 1888, pp. 333-334.

timp scurt, Ardealul împreună cu actuala Românie (pe atunci Moldova și Muntenia).

El însuși dorea sincer să-și unească țările cu țările împăratului (Rudolf II[195]). Aceasta era de altfel singura politică înțeleaptă pe care putea s-o facă, căci altminteri a trebuit, în ciuda victoriilor sale minunate asupra turcilor, să recunoască totuși mai de vreme sau mai târziu suzeranitatea lor, – care-i era odioasă.

El a cucerit Ardealul din ordinul împăratului.

Unul din istoricii lui, Sârbu[196], care a scris o lucrare amănunțită – premiată cu câteva luni în urmă de Academia română în București cu cel mai mare premiu, 12.000 franci, – spune despre politica lui Mihai: «Apropierea lui de împărat, intrarea în nemijlocită legătură cu acesta... a fost cea dintâi țintă a politicii lui»*.

Și N. Iorga, vestitul istoric român și profesor la Universitatea din București, spune despre Mihai Viteazul (în legătură cu Ardealul): «În orice caz, el era gata să primească suveranitatea împăratului; el a vrut bucuros să depună jurământul de credință față de împărat și să guverneze în numele lui** țara, recunoscându-l încă mai înainte pe acest împărat roman drept stăpân... El a fost gata să se considere întotdeauna doar un reprezentant al împăratului (în Ardeal) și să apere... interesele Austriei împotriva turcilor».

Politica legăturii principatelor dunărene cu Austria a fost urmărită apoi și de alți eminenți voievozi români.

Sârbu spune într-o altă carte (scrisă în limba germană) unde se ocupa de politica externă a altui domn român, Matei Basarab (1632-1654): „dacă împăratul ar fi acceptat propunerea lui Matei de a-i jura credință și «ar fi găsit ocazia strălucită» – când Murat al IV-lea ducea război cu Persia –, «sau dacă ar fi dat ascultare multiplelor cereri de ajutor de

---

* Dr. Ion Sârbu, *Istoria lui Mihai-Vodă Viteazul, Domnul Țării Românești*, vol. I, București, C. Göbl, 1904, p. 588.

** N. Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen*, Zwei Bände, Gotha, Perthes, 1905, vol. II, p. 105.

mai târziu și îndemnurile la luptă împotriva turcilor, poate că mersul istoriei europene ar fi fost altul... astăzi un mare popor unit (românii) ar forma un mare popor unit între aripile vulturului habsburgic, un zid veșnic la granița răsăriteană a imperiului, ale cărui hotare de miazănoapte, miazăzi și apus s-ar întinde cine știe cât de departe!»"*.

Asemenea fapte istorice nu fac, oare, ca pretinsul iredentism să apară cu totul în altă lumină?

Dar chiar și astăzi printre români se ridică glasuri care găsesc posibilă, sub o formă oarecare, o legătură între România și o viitoare Austrie-Mare federativă.

Cel mai vechi și mai de seamă ziar al românilor din Ungaria și Ardeal, «Gazeta Transilvaniei», a spus într-un articol intitulat «Federațiunea Balcanică» următoarele: «Dacă Austria ar renunța la principiul ei avitic – *divide et impera* – și dacă ar trata toate popoarele sale deopotrivă, așa cum tratează pe maghiari și pe polonezi, noi nu ne-am teme astăzi de o alianță țaristă a popoarelor slave din Balcani. Dimpotrivă, am fi avut probabil un început, o bază reală pentru o federație dunăreană, în frunte cu Austria federativă, – visul națiunilor din Austro-Ungaria și din Balcani...»**.

Într-un alt articol, apărut în «Tribuna» din Sibiu, sub titlul «Viitorul monarhiei noastre», autorul a pledat pentru o soluționare a problemelor privitoare la școala naționalităților, în ambele părți ale imperiului, în sensul principiilor federaliste. În concluzie spune: «Ce ar obține monarhia prin această libertate acordată popoarelor sale? Ar câștiga apropierea sinceră a acestor popoare; prin încurajarea particularismului politic și cultural al slavilor săi, i-ar înstrăina pe aceștia de toate veleitățile panrusismului; ar obține pacea între naționalități și, prin aceasta, posibilitatea progresului în toate domeniile; monarhia ar câștiga simpatiile popoarelor vecine

* I. Sârbu, *Mateiu Vodă Basarabs auswärtige Beziehungen 1632-1654* (Zur Geschichte des europäischen Ostens), Leipzig, W. Friedrich, 1899, p. 355.

** *Gazeta Transilvaniei*, anul 59, Nr. 148 din 1896.

de la miazăzi și a celor balcanice; ba chiar apropierea și intrarea lor în această alianță, pentru a fi ocrotite de colosul nordic; dezvoltarea tuturor națiunilor sale ar ajuta imperiului ca să devină o uriașă putere, iar imperiul habsburgic, astfel consolidat, va deveni un adăpost firesc pentru națiunile lui și totdeodată cel mai rezistent instrument de apărare împotriva asaltului celor 100 de milioane de moscoviți»*.

Dr. George Popovici[197], un român din Bucovina și deputat în Parlament, a spus limpede într-una din cuvântările sale, că după convingerea lui unirea tuturor românilor va fi posibilă numai în Austria și prin Austria:

«De când este independentă România, în ciuda atâtor deziluzii ce a avut din partea noastră, ea se leagă de Austria din ce în ce mai mult și în mod mai credincios. Astfel, istoria arată tendința constantă a românilor de a se lega de Austria și de ideea care stă la temelia acestui imperiu; ei bine, cultivarea acestui instinct și legarea din ce în ce mai intimă a ambelor state se impun oricărui om politic serios austriac și român.

România are un mare interes, izvorât din instinctul ei de conservare, în trăinicia unei Austrii cât mai puternice. Acest interes exclude dinainte orice gând, orice vis de anexare a ținuturilor austriece locuite de români. Această anexare va fi posibilă numai în cazul unui *débacle* al Austriei. Peste câteva decenii «prăpădul» va avea drept urmare, cu siguranță matematică, sfârșitul României, scufundarea sa în oceanul rusesc. Ceea ce se numește daco-romanism și iredenta românească nu este decât o născocire searbădă. Ar fi un program absurd mai ales din punctul de vedere al marilor interese românești. Cum se poate pretinde un asemenea act de sinucidere unui popor tânăr și viabil, trezit la o viață nouă după 500 de ani de vegetare, și care tinde ca, în câteva decenii, să câștige ceea ce a pierdut în câteva secole? Rațiunea simplă neagă acest lucru și înțelepciunea Regelui Carol este chezășia că la București se ținea seama de această situație. Firește că

---

* *Tribuna*, Sibiu, 10/22 febr. 1891, articolul *Viitorul monarhiei noastre*.

pe lângă acești factori mai există și comunitatea de sânge și instinctul de unificare propriu fiecărui popor Însă calea spre unificare nu duce prin mlaștina amăgitoare a iredentei. Dacă realizarea unui program al României mari este în general posibilă, atunci numai în Austria și prin Austria»*.

D-l Dr. Aurel Cavaler de Onciul, român și el din Austria, a editat chiar într-un timp o revistă lunară în limba română «Privitorul». El a vorbit între altele, tocmai în favoarea acestei idei de unire a tuturor românilor într-un stat național, înăuntrul unei federații austriece. Spunea că în vremurile atotputerniciei turcești, în Europa, popoarele din sud-estul Europei s-au strâns în jurul Casei Habsburgilor pentru ca să se apere împreună față de atacurile semilunii. Pe viitor, națiunile din Sud-Estul Europei vor veni lângă steagul Habsburgilor, pentru ca să respingă pericolul panrus și eventualul pericolul pangerman.

El își închipuie legătura între statele răsăritene și cele balcanice, ca un soi de stat federativ, spunând că așa cum în imperiul german există regatul Prusiei, regatul Bavariei, regatul Saxoniei etc., va putea să existe și în statul federal imperial un regat unit al României, un regat unit al Serbiei etc.

Un senator român, I. N. Șoimescu[198], a scris o carte foarte interesantă împotriva politicii rusești în Răsărit și pentru o alianță între România și Austria. Stă scris acolo: «Cu ajutorul istoriei, precum și al faptelor zilnice, am dovedit că Austria poliglotă și federalistă are cel mai mare interes ca să păstreze pacea și echilibrul în Europa răsăriteană...

Austria protejând aceste tinere state (răsăritene) se apără. De aceea este foarte firesc că și statele dunărene și balcanice înclină spre Austria și spre o uniune pacifică cu ea.

Este o mare deosebire între politica rusească de distrugere și politica austriacă de menținere a individualității

* *Stenographisches Protokoll der Delegation des Reichsrates*. XXXVI Session, 3 Sitzung, Budapesta, 26 mai 1900.

popoarelor; între unitarismul despotic și mistuitor al moscoviților și federalismul constituțional și civilizator al austriecilor.

În fața marelui pericol panslavist să nu ni se vorbească despre pericolul germanismului, căci între România și Germania se găsește Austria poliglotă și quasi-federativă, care mai curând și-a organizat și și-a civilizat popoarele ei, decât le-a germanizat»*.

Urechia[199], care a fost ani de zile președintele Ligii Culturale,a accentuat în toate ocaziile, aproape în toate discursurile lui din Senat și la congresele Ligii, «ideea unei federațiuni Carpato-Balcanice».

Vicepreședintele de atunci al secțiunii din București și actualul ministru al Domeniilor a publicat în revista săptămânală «Liga Română», organul oficial al Ligii românești, un articol, unde ajungea la următoarea concluzie: «pentru noi, federalizarea Austro-Ungariei ar însemna garantarea existenței statului român. Și cine știe dacă într-un viitor mai depărtat România nu se va alătura și ea acestei federații. Este mic numărul acelor naivi care cred că voim să cucerim Ardealul. Noi vrem numai să-i ajutăm pe românii din Ungaria ca să obțină autonomia lor. Aceasta este atât în interesul lor cât și al nostru»**.

Acestea sunt păreri și aprecieri cu totul subiective, – muzică pentru viitor; un lucru însă este limpede din toate acestea: federalizarea imperiului nu numai că nu va fi amenințată de nici o urmă a iredentismului, după cum ar dori maghiarii să facă să se creadă, ci cu totul dimpotrivă, ar putea conta pe puternice simpatii din partea statelor învecinate.

Fostul președinte de consiliu sârb, M.S. Pirotschanaz[200] a publicat în 1892 o broșură, «Situația internațională a Serbiei»,

---

* Ion N. Șoimescu, *România, Rusia și Întreita Alianță. O pagină de istorie politică contemporană*, București, Gregorie Luis, 1889, p. 318.

** Articolul lui N. Cosacescu, *Românii și Slavii din Imperiul Austro-Ungar*, în *Liga Română*, București, anul 1898, p. 641.

în care intervine pe față și fără reticențe pentru o unire a țărilor balcanice cu monarhia habsburgică. El încearcă să demonstreze cu o serie de argumente că țările balcanice nu sunt în stare singure să creeze ceva deosebit pentru ele, ci ele ar putea să-și asigure libertatea și particularitatea lor națională în fața atacurilor Rusiei, numai în alianță cu monarhia habsburgică*.

Pirotschanaz accentuează de la început, că problema răsăriteană cuprinde nu numai teritoriul de altădată al Imperiului otoman, ci și monarhia habsburgică. Și continuă precum urmează:

«În general, Austria oferă dovada semnificativă ca și principiul modern al naționalității poate fi pus în acord cu alte necesități sociale și politice ale unui popor. Diferitele națiuni pot să găsească avantajos pentru ele, ca să trăiască într-o comunitate politică. Prin firea lucrurilor, Austria nu poate fi decât centralistă sau federalistă. Deoarece nu poate deveni centralistă, trebuie să devină federalistă. Dacă Austria ar vrea să fie numai o avangardă a rasei germane în al ei «Drang nach Osten», atunci toate popoarele balcanice se vor ridica împotrivă-i.

Dualismul poate să convină rasei maghiare, însă nu contribuie la întărirea neamului austriac. Dualismul duce politica sa internațională într-un grav impas. Germanii și maghiarii vor ajunge mai curând decât se crede la convingerea că numai o asemenea organizare a Răsăritului, care garantează aceeași protecție tuturor drepturilor naționale, este în stare să bareze drumul planurilor rusești, în aceste ținuturi. Deci, în timp ce Austria, ca stat german, dacă va voi să dea curs unor planuri de cucerire față de Europa răsăriteană, va avea împotriva ei toate statele europene – cu excepția Germaniei; toate popoarele balcanice și chiar toate naționalitățile ei proprii, cu excepția celei germane. Ca stat dualist, poate să lucreze

* Vezi comentariile din *Neue Freie Presse* din 22 decembrie 1892. Traducerea din limba sârbă a apărut în același număr.

numai pentru menținerea unui *status quo* în răsărit. Dar o asemenea stare nu mai poate fi apărată multă vreme. Dimpotrivă Austria, ca stat federativ, va atrage toate popoarele balcanice în sistemul ei de guvernare și le va ajuta să se unească din punct de vedere național și să-și apere independența lor națională. Istoria a dat această sarcină înălțătoare dinastiei Habsburgilor. Un viitor apropiat va arăta ce mai trăiește din vechiul spirit, în această celebră familie suverană...».

Pirotschanaz motivează amănunțit necesitatea unirii peninsulei balcanice cu Austria. Problema răsăriteană, după părerea lui, nu se mărginește la Constantinopol și la imperiul turcesc. Aici este vorba, mai ales, de popoarele slave, care locuiesc în răsăritul Europei și care au început și ele să se gândească la independența lor națională. Politica austriacă, întotdeauna înțeleaptă, a pășit și de data aceasta pe o cale justă, croind drumul unei înțelegeri cu aceste popoare. Drumul de la centralism la dualism este mai greu și mai lung, decât de la dualism la federație.

Cu acest ultim pas, problema Europei răsăritene va fi rezolvată pentru cea mai mare parte a ei; cealaltă parte, mai mică, se va alătura celei mari și astfel problema va fi rezolvată în totalitatea ei, fără zguduiri și fără jertfe. «Această unificare federativă», spune Pirotschanaz textual, «este o necesitate istorică și geografică pentru popoarele din Europa răsăriteană.

Acolo unde se întâlnesc atâtea particularități naționale, nu este posibil un alt sistem politic. Elveția, Statele Unite ale Americii de Nord și Federația Coloniilor Australiene stau drept pilde pentru aceasta. Numai o asemenea legătură între Austria și statele balcanice este în stare să asigure pacea Europei și să garanteze tuturor popoarelor din răsărit libertatea și independența lor națională...»

Aceste toate afirmații sunt ale lui Pirotschanaz...

Rezumând cele de mai sus, putem spune: Imperiul habsburgic nu a fost încă federalizat. Și, de ici, de colo, se și aud

voci... care anunță intrarea și altor popoare și state, în această uniune!

Nu știu, și, firește, nimeni nu poate să știe dacă într-adevăr și alte state s-ar alătura acestei Austrii federative, acestor «State-Unite» ale noastre.

Chestiunea principală pentru noi este să știm dacă putem într-adevăr să făurim o Austrie-Mare și dacă ne vom pricepe ca, din ce în ce mai mult, să facem din ea o uniune atât de însemnată, încât chiar și alte popoare să graviteze spre acest viitor azil al libertății și al siguranței naționale.

Din punctul de vedere al unei politici reale, pare probabil următorul lucru: toate aceste popoare, relativ mici, pe care Dumnezeu și veacurile le-au așezat la hotarele noastre sud-estice, vor deveni atunci prietenii sinceri ai Uniunii noastre, *vor putea* deveni prieteni.

Chiar numai acest rezultat, pentru noi, care, în general, avem de rezolvat sarcini politice numai în Răsărit, ar fi de o însemnătate excepțională.

ÎNCHEIERE

«Nu trebuie însă mereu să vorbiți de despărțire de Ungaria! Trebuie să mă ajutați, trebuie să mă sprijiniți!» – a spus de curând împăratul nostru, deputatului Sylvester, care a atins chestiunea greutăților pe care Austria le are cu Ungaria. Datoria tuturor națiunilor nemaghiare din cuprinsul monarhiei și mai ales datoria germanilor din Austria este ca să urmeze acest apel al împăratului și să vie grabnic în ajutorul imperiului năpăstuit, unindu-se toți în aceeași tabără, într-o luptă sublimă pentru reorganizarea «părților» imperiului nostru ce se destramă.

Am văzut ce ar câștiga germanii în acest caz.

Un asemenea program va putea însă să-i unească pe toți și sunt ferm convins că atunci se va ajunge la o mișcare grandioasă, în toate straturile populației germane, atât de o parte cât și de alta a Leithei.

Totul te face să admiți că, în acest caz, ideea că în sfârșit germanii din Austria se ridică ca un singur om, și *pentru eliberarea conaționalilor lor din Ungaria,* va exercita pretutindeni o influență entuziastă. Toți vor răsufla adânc, fericiți și gata să pornească la luptă pentru o asemenea Austrie-Mare, a libertății și a dreptății.

D-l Lutz Korodi, fostul deputat al sașilor din Ardeal, izgonit de maghiari din țara lui, spune în lucrarea sa plină de spirit «Rapsodiile ungare»: «depinde de germanii din Austria ca să nu lase să se abuzeze de ei; ci ei să folosească temeinic constelațiile politice favorabile, cum este cea actuală. Atunci

renunțarea lor va fi răsplătită cu prisosință. Dacă s-ar uni numai pentru un deceniu în urmărirea unui singur scop, ei vor putea apoi să trăiască iarăși un timp îndelungat pentru cel mai adânc individualism...»*.

De fapt, întregul parlament austriac va trebui să facă front în fața heghemoniei maghiare și să-l sprijine, energic, pe împărat în intervențiile lui, în favoarea unei noi orânduiri a relațiunilor din imperiu, în sensul unei unități mai strânse.

– «Da, toate acestea sunt adevărate, și ar trebui imediat puse în practică, dar se va căuta în fel și chip ca să se încheie cât de curând «pacea» cu coaliția maghiară, vor exclama unii pesimiști. Iată de pildă: presa vieneză, – maghiară și cea iudaică (care este atât de nerușinat devotată maghiarilor), – cât tânjește acum după o «pace». Toți acești scribi, literalmente o cerșesc împăratului.

Această nedemnă ceată de comparși maghiari incomodează coroana zilnic cu «Noi tratative» numai ca să se ajungă, într-un fel sau altul, la o «descurcare». Doar vedem că *eroii maghiari tremură din toate încheieturile în fața* urmărilor posibile ale politicii lor brutale față de dinastie, față de naționalitățile imperiului și față de întreaga Austrie!

Cugetul lor nu-i tocmai curat. Le chinuiește sufletul. Știu cel mai bine că tocmai actualul moment este excepțional de favorabil pentru o intervenție conștientă a Coroanei, ca să se realizeze o dezrobire a naționalităților din Ungaria și să se dea o nouă temelie întregului imperiu. Simt instinctiv că acest lucru este nu numai foarte posibil, dar își dau seama că o asemenea reorganizare a Austriei-Mari niciodată nu va putea fi înlocuită cu o dominație maghiară.

Se pune deci întrebarea: va putea și va abandona puterea oare împăratul nostru kossuthiștilor și aliaților lor? Va putea și va da împăratul nostru, în mâinile acestor trădători coalizați ai Imperiului și ai dinastiei, mijloace noi pentru ca ei să ducă

* Lutz Korodi, *Ungarische Rhapsodien, politische und minderpolitische*, München, 1905, Lehmann, p. 107.

la ruină această mare monarhie și cu atât de strălucite perspective în viitor?

Eu cred că un Habsburg nu poate să facă o astfel de politică. În nici un caz! Iar dacă coaliția celor ce urmăresc distrugerea imperiului, trântită acuma la pământ, va cere scuze, nu trebuie să fie ajutată, ca să se ridice în picioare! Cu nici un preț!

Căci aceasta va distruge, pentru totdeauna, și ultimele speranțe ale popoarelor din cuprinsul acestui imperiu.

Rezoluția de la Fiume și multe alte manifestări, care arată că ideea părăsirii imperiului face progrese, nu sunt astăzi decât rezultatul violentelor pasiuni naționale. Dar dacă maghiarii din nou vor triumfa, ele vor da naștere unui incendiu groaznic și vor cuprinde fulgerător toate popoarele decepționate, inclusiv pe germani.

A sunat ceasul; imperiul trebuie ajutat; toate popoarele sunt alături de Austria și toate așteaptă dezrobirea lor de sub jugul dualist. Așteaptă mântuirea de la împăratul lor. Clipa este istorică și hotărâtoare pentru întregul nostru viitor: se va menține sau se va prăbuși Imperiul Habsburgilor?

Totul poate fi încă îndreptat, totul mai poate fi salvat.

Acum, ori niciodată!

NOTE

1. Autorul se referă la lucrarea *Chestiunea română în Transilvania și Ungaria. Replica junimii academice române din Transilvania și Ungaria la Răspunsul dat de junimea academică maghiară Memoriului studenților universitari din România*, tipărită și difuzată în anul 1892, în limbile română, franceză, engleză, germană. Redactată de Aurel C. Popovici, *Replica* pleda pentru renunțarea la dualism și înlocuirea lui cu o nouă formă de stat, acesta fiind federalismul, socotit calea sigură de afirmare a autonomiei fiecărei naționalități din imperiu și de oprire a extinderii panslavismului.
2. În anul 1867 a fost instaurat regimul dualist austro-ungar. „Ciopârțirea" imperiului s-a produs prin împărțirea puterii între Austria și Ungaria, cele două țări având în comun suveranul, armata, externele și finanțele.
3. **Aurel C. Popovici** a argumentat, printre primii, falsitatea doctrinei care definea națiunea numai prin limbă. Definitorie pentru o națiune este conștiința națională a grupului care se revendică de la ea. Concepția sa despre națiune este expusă în *Principiul de naționalitate, 1894; Cestiunea naționalităților și modurile soluțiunii sale în Ungaria, 1894.*
4. **H. Taine** (1838–1893), critic, filosof și istoric francez. Ideea sa de bază: opera literară este produsul unor condiții de rasă, mediu și perioadă istorică. A fost ostil Marii Revoluții Franceze, Scrieri: *Istoria literaturii engleze, Originele Franței contemporane.*
5. La 20 octombrie 1860, ca urmare a presiunilor făcute de

naționalitățile din Imperiul Habsburgic, împăratul Franz-Joseph I emite „Diploma împărătească“, document considerat drept o nouă constituție. Ea definea individualitatea istorico-politică a popoarelor, recunoștea, din nou, autonomia Transilvaniei și garanta drepturile naționale și de viață națională ale tuturor popoarelor. Maghiarii, croații și italienii nu au recunoscut legalitatea Diplomei imperiale. În anul 1867 a fost abrogată, ca urmare a instaurării regimului dualist.

6. **Appónyi Albert** (1846–1933), om politic ungur; deputat, ministru. In anul 1906, ca ministru al Instrucțiunii Publice, a elaborat legea prin care se desființau multe școli românești, concretizând astfel concepția și acțiunea sa de maghiarizare. A fost șef al delegației ungare la Conferința de Pace de la Paris (1919–1920). După anul 1918 a făcut o intensă propagandă revizionistă împotriva României.
7. **Karolyi István** (1845–?) , conte, om politic maghiar, deputat.
8. **Eugen Zicky** (1837–1906) , om politic maghiar; deputat. A organizat o expediție în Caucaz și Siberia pentru a culege informații despre originea și migrația poporului maghiar.
9. **Karl Baromaus Philipp Schwarzenberg** (1801–1858), om politic austriac; prim-ministru al Austriei. A fost guvernator al Transilvaniei. A respins revendicarea românilor de unire într-o singură națiune autonomă în imperiu, dând replica: „Cu cerșetorie nu se poate întemeia un mare principat“.
10. **Saint-René Taillandier** (1817–1879), scriitor francez, profesor la Facultatea de Litere din Paris. Scrieri: *Istoria tinerei Germanii*, *Corespondența dintre Goethe și Schiller*, *Serbia secolului al XIX-lea*.
11. **Friedrich Ferdinand Beust** (1809–1886) , om politic german; prim-ministru al Saxoniei (1853–1866) ; cancelar al Austriei în perioada 1867–1871. Împreună cu F. Deák și Andrássy, a colaborat la crearea dualismului. Mai târziu a luptat împotriva dualismului și a militat pentru federalism.
12. **Hidra de la Lerna.** Lerna este mlaștina vechii Argolida, unde se găsea, conform legendei, hidra care l-a ucis pe Hercule.

13. **Casimir Felix Badeni** (1846–?), om de stat austriac. A fost cancelar al Austro-Ungariei; mareșal al Austriei în Galiția. A încercat să aplice un program de conviețuire pașnică a națiunilor din imperiu.
14. **Karl Renner** (Rudolf Springer, pseudonim) (1870–1950), om politic austriac. Lider social-democrat, unul din autorii teoriei autonomiei național-culturale. Cancelar (1918–1920, 1945) și președinte al Austriei (1945–1950).
15. **Francisc Anton Thun** (1846–?), om politic austriac; guvernator în Boemia, cancelar al Austriei.
16. **Ernest Koerber** (1850–1919), om politic austriac, cancelar al Austriei.
17. **Paul Gautsch** (1851–?), om politic austriac, cancelar al Austriei. A încercat o împăcare între cehi și germani.
18. Damocles era curtean al tiranului Siracuzei, Dionisos cel Bătrân. La un banchet, tiranul i-a atârnat deasupra capului o sabie care se ținea numai într-un fir de păr. Expresia **Sabia lui Damocles** sugerează ideea de primejdie permanentă.
19. **Carol Sigismund Hohenwart** (1824–1899), om politic austriac, cancelar al Austriei, adept al federalismului. A propus măsuri pentru reglementarea pe baze federale a raporturilor dintre Austria și Boemia. Ideile sale federaliste nu au fost acceptate de germani și maghiari.
20. **Eduard Taafe** (1833–1895), om de stat austriac de origine irlandeză, cancelar (1868–1870, 1879-1893). Partizan al dualismului, fără a se implica în politica internă a Ungariei, a căutat să facă unele concesii naționalităților.
21. **Iulius Lippert** (1839–1909), etnolog ceh. A scris: *Sozialgeschichte Böhmens vor hussitischereit*
22. **Ludwig Gumplowitz** (1838–1909), sociolog și jurist austriac, adept al darwinismului social și al teoriei violenței. Scrieri: *Sociologie și politică*, *Lupta de rasă*.
23. **Otto von Bismarck** (1815–1898), om politic german, prim-ministru al Prusiei (1862–1871), apoi cancelar al Germaniei (1871–1890), supranumit „cancelarul de fier" datorită politicii sale dure. A fost organizatorul Triplei Alianțe.
24. **Gabriel Hanotaux** (1853–1944), istoric și om politic francez. Ca ministru de externe (1894–1895, 1896–1898), a

avut un rol important în încheierea alianței ruso-franceze. Lucrări: *Istoria Franței contemporane*, *Istoria ilustrată a războiului din 1914*.

25. **Adolf Fischhof** (1816–1893), om politic austriac, deputat, ministru. Inițial, a apărat dualismul, apoi a pledat pentru federalism.

26. **Alexander Bach** (1813–1893), om politic austriac, ministru de interne; susținător și promotor al centralizării monarhiei habsburgice. A desființat iobăgia.

27. **Alexandru Papiu-Ilarian** (1828–1877), om politic, jurist și istoric român, unul dintre conducătorii Revoluției de la 1848–1849 din Transilvania. Prof. univ. la Iași. A susținut Unirea Principatelor și domnia lui Cuza. Scrieri: *Istoria românilor din Dacia Superioară*, *Tezaur de monumente istorice pentru România*.

28. **Kossuth Lájos** (1802–1894), om politic maghiar, conducător al revoluției de la 1848–1849 din Ungaria, guvernator general al Ungariei. A unit, forțat, Transilvania cu Ungaria. A căutat să înfrângă rezistența românească din Munții Apuseni, dar a suferit un mare eșec. În țară și în exil, a luptat pentru o Ungarie independentă și pentru supremația națională maghiară.

29. Autorul se referă la Constituția Kremsier, act liberal care a inclus ideea semidemocrației confederale. Monarhului i se confereau puterea de decizie în probleme externe și ale războiului și acțiune limitată în politica internă. Monarhul putea să amâne adoptarea legilor, dar nu avea putere de veto. Se garanta folosirea în mod egal a limbilor în școli, administrație și viața publică. Fiecare popor avea dreptul la conservarea și cultivarea naționalității sale, în special a limbii. Această constituție s-ar fi aplicat tuturor provinciilor, în afară de Ungaria și Italia, care și-ar fi dezvoltat propriile constituții.

30. **Anton Schmerling** (1805–1893), om politic austriac. A elaborat patenta din 21 februarie 1861, prin care țările de sub coroana ungară erau puse în egalitate cu țările austriece și solicitate să intre în Reichsratul din Viena.

31. **Adolf Auersperg** (1821–1885), om politic austriac, cancelar al Austriei.
32. **Pasquale Villari** (1826–1917), om politic italian, ministru.
33. **Louis Leger** (1843–1923) slavist, profesor la Collège de France, membru de onoare al Academiei Române din anul 1894. Scrieri: *Statul austriac; Boemia istorică, pitorească și literară; Istoria Austro-Ungariei.*
34. **Eduard Gregr** (1828–?), om politic ceh, șeful partidului cehilor tineri.
35. **Max Menger** (1838–1911), om politic și ziarist austriac. A fost apărătorul intereselor germane față de revendicările cehilor.
36. **Friederich Naumann** (1860–1919), analist și om politic german. Scrieri: *Die politische Parteien, Der Kaiser im Volkstaat.*
37. **Thomas Macaulay** (1800–1859), istoric și om politic englez, adversar al mișcării chartiste. Scrieri: *Istoria Angliei* (5 vol.).
38. La 28 mai 1892 au sosit la Viena cei aproape 300 de membri ai delegației române care urma să înainteze împăratului Franz-Joseph I *Memorandumul românilor din Transilvania și Ungaria.* Împăratul a refuzat să primească delegația română. Acesteia i s-a interzis organizarea adunărilor publice de explicare și susținere a poziției românilor. Memorandumul este predat baronului Braun de la Cancelaria imperială, în plic sigilat, pentru a fi înaintat împăratului. Plicul va fi trimis, nedesfăcut, ministrului de interne ungar, care, la rândul-i, l-a expediat, tot nedesfăcut, la Turda, lui Ion Rațiu.
39. *Federațiunea*, jurnal politic, literar, comercial și economic, editat la Pesta în perioada 3/15 ianuarie 1868–29 februarie/12 martie 1876. Fondator: prof. Alexandru Roman, redactori: I. Poruțiu și Iosif Hodoș. Ziarul a reflectat permanent situația națiunii române din Transilvania și a susținut unitatea spirituală a tuturor românilor.
40. În perioada 24–29 noiembrie 1868 s-a dezbătut în Dieta ungară proiectul Legii naționalităților, care includea idei și

teze aparținând lui Eötvös, reprezentant al liberalismului maghiar. Proiectul a fost considerat prea liberal de către nobilimea maghiară și prea restrictiv de către naționalitățile nemaghiare. În articolul I se afirmă: „Toți cetățenii Ungariei formează, în privința politică, o națiune, una și nedespărțită națiune maghiară". De asemenea, limba oficială era maghiara care asigura „unitatea politică" a țării. În privința celorlalte limbi, legea prevedea posibilitatea folosirii lor în administrație „numai întrucât e cu putință". În acest act legislativ se mai stipula autonomia bisericească și culturală; dreptul de a înființa școli confesionale, de a se adresa în limba maternă autorităților. De reținut că deputații români din Dieta de la Pesta au boicotat Legea naționalităților pentru caracterul ei limitativ, evoluția ulterioară a relațiilor guvernului maghiar cu naționalitățile nemaghiare confirmând justețea acțiunii parlamentarilor transilvăneni. Pentru că, de fapt, prevederile favorabile naționalităților au rămas doar pe hârtie, ele nefiind niciodată aplicate.

41. **Eugen Brote** (1850–1912), publicist și om politic român, fondator, împreună cu Ion Slavici, al ziarului „Tribuna" (Sibiu, 1884). Din anul 1887 face parte din Partidul Național Român. Este unul dintre cei care au redactat *Memorandumul*; promotor al mișcării de colaborare cu slovacii, croații și sârbii. Din cauza implicării în procese de presă, din vara anului 1893 trece în Regatul României. În anul 1910 consimte la o înțelegere a românilor cu maghiarii. În anul 1911 a revenit în Transilvania. Scrierea cea mai importantă: *Chestiunea română în Transilvania și Ungaria*, 1895, tipărită și în limbile germană și italiană.

42. **Robert Walpole** (1676–1745), om politic englez, șef al Partidului Liberal. Este considerat adevăratul conducător al Angliei între anii 1721–1742. A consolidat puterea colonială a Angliei.

43. **Tisza István** (1861–1918), om politic maghiar, fiul lui Tisza Kálmán. A înființat, în anul 1910, Partidul Național al Muncii. Prim-ministru (1903–1905, 1913–1917). A purtat

tratative cu reprezentanți ai Partidului Național Român, nefinalizate. A fost asasinat la 31 octombrie 1918 de către soldații revoluționari.

44. **Albert Berzeviczy** (1861–1918), om politic maghiar. A fost ministrul Cultelor și Instrucțiunii în guvernul István Tisza. În anul 1904 a prezidat o comisie care a avut sarcina de a propune noi măsuri de extindere a obligativității predării în limba maghiară și la școlile confesionale nemaghiare. Din cauza dizolvării parlamentului maghiar proiectul a căzut.

45. **Mocsáry Lájos** (1826–1916), om politic maghiar. A pledat consecvent pentru dreptul naționalităților și s-a manifestat împotriva maghiarizării forțate. În anul 1874 a devenit președintele Partidului Independenței. Exclus din partid în anul 1887, a fost ales deputat de către români în circumscripția electorală Caransebeș (1888–1892).

46. **Beksics Gusztav** (1847–1906), publicist, istoric și om politic maghiar. Din anul 1870, redactor al ziarului „Pesti Napló"; deputat și consilier ministerial. A publicat numeroase lucrări despre statul dualist și problema națională din Ungaria.

47. **Andrássy Gyula junior** (1860–1929), om politic maghiar. fiul lui Andrássy Gyula. Ministru de Interne (1906–1913), a continuat politica de deznaționalizare, contribuind la aplicarea legii Appónyi.

48. La 10 august 1895 a avut loc, la Budapesta, *Congresul naționalităților din Austro-Ungaria*. Organizatorii congresului l-au convocat la acea dată, deoarece în aceeași perioadă urma să aibă loc Conferința interparlamentară de la Bruxelles, prilej de a aduce la cunoștința Europei problemele reale ale naționalităților din Ungaria. La congres au participat 300–400 de persoane aparținând naționalităților română, slovacă și sârbă. S-a propus reorganizarea Ungariei pe baza autonomiei fiecărei naționalități în contextul sistemului de comitate existent, limba urmând a fi criteriul de bază în redefinirea granițelor noi. S-a cerut sufragiu universal și alegerea directă a oficialității prin vot secret, libertatea de asociere și a presei, cât și abolirea districtelor electorale fal-

sificate. A fost ales Comitetul executiv al Congresului, alcătuit din patru români, patru slovaci și patru sârbi, care avea misiunea transformării alianței într-o forță reală în viața politică a Ungariei și să elaboreze un memorandum despre congres pentru a fi prezentat împăratului, nerealizat însă.

49. **Miroslav Hurban** (1817–1888), om politic, publicist și poet slovac. Preot evanghelic, a fost conducător al revoluției slovace din anul 1848.

50. **Aurel C. Popovici** se referă la programul adoptat de prima conferință a Partidului Național Român din Transilvania și Ungaria, ce a avut loc la Sibiu în zilele de 12–14 mai 1881. În acel program se prevedea, printre altele, recâștigarea autonomiei Transilvaniei, introducerea limbii române în administrație și justiție, accesul românilor la funcții publice, elaborarea unei noi legi electorale pe baza votului universal. S-a decis elaborarea unui memorandum explicativ și detaliat, care să fie publicat și adus în fața opiniei publice, și prin care să se exprime protestul românilor față de dualism. Memorandul va fi elaborat în anul 1882 de către G. Barițiu, sub titulatura „Memorial compus și publicat din însărcinarea Conferinței generale a reprezentanților alegătorilor români adunați la Sibiu în zilele de 12 și 14 mai st.n. 1881 prin comitetul sus emis cu această ocasiune".

51. **Leitha**, râu între Austria și Ungaria, afluent al Dunării. După anul 1867, când s-a instituit regimul austro-ungar, a separat provinciile austriece cisleithane de provinciile maghiare transleithane.

52. **Tisza Kálmán** (1830–1902), om politic maghiar, prim-ministru al Ungariei (1875–1890); fondator, împreună cu Deák F., al Partidului Liberal. A dus o politică de oprimare a naționalităților.

53. **Wekerle Sándor** (1848–1921), om politic maghiar, șvab de origine, prim-ministru al Ungariei (1892–1895, 1906–1910, 1917–1918). În decembrie 1893 a încercat o împăcare cu memorandiștii, propunându-le suspendarea procesului și o nouă lege electorală, în schimbul renunțării de către români la autonomia Transilvaniei.

54. **Avram Iancu** (1824–1872), revoluționar român, conducător al revoluției române de la 1848–1849 din Transilvania. A organizat rezistența armatei a românilor în Munții Apuseni. A stăruit cu petiții la împărat pentru câștigarea drepturilor naționale ale românilor transilvăneni, dar fără succes. Refuză decorațiile imperiale. Nu acceptă să se întâlnească, în Apuseni, cu împăratul, deoarece acesta nu a răspuns la doleanțele românilor.

55. Este vorba de anul 1905.

56. **Fejervary Geza** (1833–?), om politic și general maghiar. A organizat regimentele de honvezi, prim-ministru al Ungariei (1905–1906).

57. **Bánffy Dezsö** (1843–1911), om politic maghiar, prim-ministru (1895–1899). Numele său este legat de acțiunea de maghiarizare forțată și de persecutare a naționalităților nemaghiare. În calitate de comite suprem al comitatului Solnoc-Dăbâca (1875–1892), s-a manifestat drept cel mai mare adversar al românilor. Este cunoscut drept unul dintre cei mai șovini oameni politici maghiari.

58. **Benedek Jáncso** (1854–?), scriitor maghiar născut în Transilvania. S-a ocupat de studiul problemei naționale a românilor. În anul 1894 a declarat într-un articol publicat în ziarul „Hazank" (Patria noastră) că, dacă legislația maghiară nu va da soluții chestiunii naționalităților, problema românească va deveni în curând o cauză europeană: „A neglija chestiunea română, tratând-o superficial, ar fi o eroare politică, ba, mai mult, un delict politic".

59. **Thomas Carlyle** (1795–1881), istoric și filosof englez. A elaborat teoria „cultului eroului". Scrieri: *Revoluția franceză, Eroii, Cultul eroilor și eroicul în istorie.*

60. Este vorba de **Liga culturală** (Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor), constituită în anul 1890 la București. A fost înființată în scopul de „a deschide și întreține necontenit lupta pentru apărarea naționalității noastre până la încetarea presiunii străine secolului nostru și moravurilor europene". Sub auspiciile Ligii culturale, s-a tipărit în anul 1891, în limba română și în limba franceză, Memoriul studenților

universitari români privitor la situația românilor din Transilvania și Ungaria, care a avut un însemnat ecou european. Din Ligă au făcut parte personalități din toate provinciile românești: N. Iorga, O. Goga, A. D. Xenopol, V. A. Urechia, D. Onciul, Spiru Haret, C. Rădulescu-Motru, S. Mehedinți ș.a. Liga culturală a ființat până în anul 1940.

61. **Johan Schwicker** (1839–1902), pedagog, scriitor și om politic german. A scris despre problemele culturale ale Ungariei. Scrieri: *Bilde und Geschichte Ungarns, Statistik von Ungarn.*

62. **Franz-Joseph I** (1830–1916), împăratul Austriei (1848-1916) și rege al Ungariei (1867–1916).

63. **Deák Férencz** (1803–1876), om politic maghiar, de origine dintr-o familie de aromâni – Pescari. A participat la revoluția de la 1848. Realizator al dualismului austro-ungar de la 1867; a inițiat Legea naționalităților în anul 1868.

64. **Joseph Freiherr von Eötvös** (1813-1871), om politic maghiar, ministru de orientare liberală; ideile sale au stat la baza Legii naționalităților. Scrieri: *Influența ideilor dominante ale secolului al XIX-lea asupra statului; Egala îndreptățire a naționalităților în Austria.*

65. **Grünwald Béla** (1839–1891), istoric, publicist și om politic maghiar, deputat.

66. Afirmație nejustificată. Dacă ne referim numai la români, cultura lor nu este inferioară celei a maghiarilor.

67. **Iosif al II-lea** (1741–1790), împărat al Austriei (1765–1790). Ajuns pe tron la moartea tatălui său, el nu va domni cu adevărat decât după moartea mamei sale Maria-Tereza (1780). Despot luminat, el realizează uniformizarea și centralizarea administrației în imperiu, secularizarea unor averi mănăstirești. Acordă libertate religioasă prin Edictul de toleranță. În timpul domniei lui, Bucovina intră în stăpânirea Imperiului habsburgic și are loc răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan.

68. **Swatuploc**, duce de Moravia. În anul 871 a învins armata bavareză, dorind apoi să înființeze în Moravia un centru reli-

gios independent de Germania. După moartea lui (894), statul său a dispărut.

69. **Houston Stewart Chamberlain** (1856–1927), filosof și muzicolog german de origine engleză. A susținut ideea primatului intuiției și al energiei instinctuale în cunoaștere și în acțiune. A propovăduit un conflict între cultură și civilizație. Teoretician al germanismului, a afirmat superioritatea rasei ariene. Scrieri: *Immanuel Kant, Omul și Dumnezeu.*

70. Afirmație ce contrazice teza lui Popovici formulată în cartea sa *Naționalism sau democrație* (1910), care argumentează virtuțile amestecului între grupuri etnice.

71. **Edward A. Freeman** (1823–1892), istoric englez. Scrieri: *Metode în studiul istoriei, Istoria engleză veche.*

72. **Joseph A. Gobineau** (1816–1882), diplomat și scriitor francez. Teza sa despre rasa germanică a fost exploatată de pangermaniști și de naziști. Scrieri: *Eseu asupra inegalității raselor umane, Pleiade.*

73. **Alfred Otto Ammon** (1842–1916), antropometrist german, întemeietor al școlii antroposociale în sociologie.

74. **Hugo de Vries** (1848–1935), botanist olandez. A formulat teoria după care speciile sunt produsul mutațiilor, fără intervenția selecției.

75. **Benjamin Disraeli** (1804–1881), om politic și scriitor englez, lider al partidului tory, prim-ministru (1868, 1874–1880). A promovat o politică expansionistă în Asia și Africa. În timpul guvernării sale Anglia și-a asigurat controlul asupra Canalului de Suez, iar regina Victoria și-a luat titlul de împărăteasă.

76. **Gustav le Bon** (1841–1931), medic și sociolog francez. Lui i se datorează conceptul de „psihologia mulțimilor". Scrieri: *Legi psihologice de evoluție a popoarelor, Opiniile și credințele.*

77. **Herbert Spencer** (1820–1903), filosof, sociolog și psiholog englez. Este fondatorul concepției organiciste în sociologie, unul dintre întemeietorii pozitivismului. Are contribuții la generalizarea evoluționismului în psihologie și sociologie.

Scrieri: *Sistem de filosofie sintetică, Statistica socială, Fundamentele sociologiei.*

78. **Afirmație** exagerată, făcută, evident, din motive polemice, folosind, necritic, tezele lui H. S. Chamberlain.

79. **Explicație** care nu rezistă realității, deoarece nu s-a dovedit nicăieri existența unei relații cauzale între numărul mare de decese și încrucișarea raselor.

80. **Vacher de Lapouge**, etnolog francez. În lucrarea *Selecțiile sociale*, publicată în anul 1896, a descris conceptul de etnie prin studiul grupurilor sociale cu o conștiință a solidarității.

81. **Opera** lui H. S. Chamberlain nu și-a probat viabilitatea de-a lungul timpului. Evoluția gândirii antropologice, sociologice și psihologice nu a confirmat ideile autorului german.

82. **Hans Delbrück** (1848– ?), om politic și istoric german.

83. **Vauvenargues (Luc de Clapiers)** (1715–1747), scriitor și moralist francez. Operă: *Introducerea la cunoașterea spiritului uman.*

84. **Richard Böckh** (1824–?), statistician german. A sprijinit cauza românilor pe calea publicisticii. Scrieri: *Die statistische Bedeutung der Volkssprache als Kennzeichen der Nationalität.*

85. **Robert Mohl** (1799–1875), om politic și profesor german, deputat și ministru.

86. **Emil de Laveleye** (1822–1892), economist belgian. A propovăduit idei socialiste. A vizitat România, scriind articolul *În România, amintiri din călătorie.*

87. **Szechenyi István** (1791–1860), om de stat maghiar. A înființat Academia maghiară din Pesta, a sprijinit numeroase inițiative culturale de anvergură națională. A fost adversar al lui Kossuth.

88. **La Mohács**, în ziua de 29 august 1526, armata regelui Ludovic al II-lea al Ungariei a fost învinsă, numai după două ore de lupte, de către armata sultanului Soliman al II-lea. Ca urmare a acestei înfrângeri, o parte a Ungariei a căzut sub stăpânirea otomană timp de aproape 200 de ani, restul intrând sub dominație habsburgică, statul ungar fiind desființat.

89. **Friedrich Schiller** (1759–1805), poet, dramaturg, estetician și istoric german, reprezentant al grupării *Sturm und Drang*. Dintre scrierile sale amintim: *Intrigă și iubire, Wilhelm Tell, Don Carlos, Despre grație și demnitate, Scrisori despre educația estetică a omului*. Aurel C. Popovici se referă la lucrarea lui Schiller *Istoria războiului de treizeci de ani*.

90. **Agenor Goluchowski** (1812–1875), om de stat austriac, guvernator al Galiției, ministru de interne, adept al federalismului.

91. **Paul de Lagarde** (1827–1891), lingvist și orientalist german.

92. **Charles Maurice Talleyrand-Périgord** (1754–1838), diplomat și om politic francez, ministru de externe. Ca reprezentant al Franței la Congresul de la Viena (1814–1815), a reușit să stopeze tendințele de expansiune ale Prusiei și Rusiei.

93. **Klemens Metternich** (1773–1859), om politic austriac, ministru de externe (1809–1848) și cancelar (1821–1848). A fost unul dintre arbitrii politicii europene; adversar al mișcărilor de eliberare națională.

94. **Vaclav IV**, rege al Cehiei (1378–1419) și împărat, sub numele de Wenzel, al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană.

95. Autorul este în eroare considerându-l pe Copernic ceh, doar dacă nu are în vedere un personaj istoric ceh cu numele de Kopernick. Astronomul *Nicolaus Copernic* (Kopernick Nikolaj) (1473–1543) este de origine poloneză. A fundamentat concepția heliocentrică, potrivit căreia soarele se află în centrul universului. Op. pr.: *Despre mișcările de revoluție ale corpurilor cerești*.

96. **Johann K. Bluntschli** (1808–1881), jurist german de orientare conservatoare. Scrieri: *Poporul și suveranul, Drept privat german*.

97. **Aurel Onciul** (1864–?), jurist și scriitor român din Bucovina. A îndeplinit diferite funcții ministeriale în Imperiul austro-ungar.

98. **Friederich Savigny** (1797–1861), profesor de drept roman

și om politic german. Scr. pr.: *Istoria dreptului roman în Evul Mediu.*

99. **Eugen Mühlfeld** (1810–1868), om politic german.
100. **Kálláy Benjamin** (1838–?), om de stat maghiar, guvernator al Bosniei și Herzegovinei. Scrieri: *Istoria Sârbilor, Năzuințele Rusiei în Orient.*
101. **Franz Smolka** (1810–1899), om politic austriac de origine poloneză, președinte al Camerei din Viena; adept al federalismului.
102. **Kossuth Ferenc** (1841–1914), om politic maghiar, fiul lui Lájos K. A fost președinte al Partidului Independenței, ministrul comunicațiilor și comerțului.
103. **William Petty** (1623–1687), economist și statistician englez. A elaborat ideile de bază ale teoriei valorii determinate de muncă. Scrieri: *Tratat asupra impozitelor și contribuțiilor, Câte ceva despre bani.*
104. **Paul Janet** (1823–1899), filosof francez de orientare spiritualistă.
105. **Richard Belcredi** (1823–?), om de stat austriac, prim-ministru al Austriei (1860–1867), locțiitor al guvernatorului Boemiei.
106. **Leopold von Chlumetzky** (1873–1940), director al revistei vieneze „Österreichische Rundschau"; deputat.
107. **Karol Rokitansky** (1804–1878), om de știință german, specialist în anatomo-patologie, prof. univ. la Viena.
108. **Moritz Kaiserfeld** (1811–1885), om de stat german, membru în Camera imperială de la Viena și președinte al acesteia; susținător al dualismului.
109. **Eugen de Savoia** (1663–1736), general austriac de origine franceză. A obținut victorii împotriva turcilor în luptele de la Zenta (1697), Petrovaradin (1716) și Belgrad (1717). A readus Ungaria în Imperiul habsburgic.
110. **Sadova**, localitate în Cehia; aici, la 3 iulie 1866, armata prusiană a înfrânt trupele austriece.
111. **Solferino**, localitate în nordul Italiei, unde, la 24 iunie 1859, armata franco-sardă a învins trupele austriece.

112. **Ştefan Bocska** (Bochkay), principe al Transilvaniei (1604–1606).
113. **Bethlen Gábor** (1580–1629), principe al Transilvaniei (1613–1629). A participat la războiul de 30 de ani împotriva habsburgilor.
114. **Zapolya,** familie de origine slavă maghiarizată. Ştefan **Z.**, guvernator al Vienei; Ioan **Z.**, voievod al Transilvaniei (din 1510) şi rege al Ungariei (1526–1540), a înăbuşit răscoala lui Gh. Doja. A luptat împotriva lui Ferdinand I de Habsburg, aliindu-şi de partea sa Franţa, Anglia, Imperiul otoman şi Moldova; Ioan Sigismund **Z.**, principe al Transilvaniei (1541–1551, 1556–1571).
115. **Rakoczi,** familie nobiliară din Transilvania. Gheorghe **R.** I, principe al Transilvaniei (1630–1648). A urmărit întărirea autonomiei Transilvaniei. A dus o politică antiotomană. A sprijinit calvinismul şi a încercat să-l impună românilor. A fost în relaţii bune cu Matei Basarab şi Vasile Lupu. Gheorghe **R.** II, principe al Transilvaniei (1648–1660), a luptat împotriva turcilor; Francisc **R.** II, principe al Transilvaniei (1704–1711), conducătorul răscoalei antihabsburgice (1703–1711) din Ungaria şi Transilvania.
116. **Frantisek Palacky** (1798–1876), istoric şi om politic ceh. În timpul revoluţiei de la 1848 s-a situat pe poziţii filoaustriece, susţinând mai târziu constituirea unui stat autonom ceh în cadrul Imperiului habsburgic. Scrieri: *Istoria poporului ceh din Cehia şi Moravia* (5 vol.).
117. **Karl Lueger** (1844–1910), jurist, primarul Vienei (1897–1910), deputat, consilier secret imperial, fruntaş al Partidului Social-Creştin. Filo-român.
118. **William Gladstone** (1809–1898), om politic britanic, lider al Partidului Liberal, prim-ministru (1868–1874, 1880–1885, 1886, 1892–1894). Mare prieten al românilor.
119. **George Waitz** (1813–1886), istoric german, profesor la Universităţile din Göttingen şi din Berlin. A editat, în colaborare, *Monumenta Germaniae Historica*.
120. **Ghyczy Coloman** (1808–1888), om de stat maghiar, deputat, preşedinte al Camerei Deputaţilor, ministru.

121. **Afirmație** nefondată; nu toți românii erau pentru ideea unui imperiu unic austriac. Amintim aici numai convorbirile lui R. W. Seton-Watson cu fruntași ai românilor transilvăneni, între care amintim pe T. V. Păcățian, Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, care au respins ideile lui Popovici.

122. **Friedrich Schönborn** (1841–?), om de stat austriac, guvernator al Moraviei, ministru de justiție.

123. Se referă la războiul franco-prusac din 1870–1871.

124. Este vorba de războiul din 1877–1878.

125. **Georg Leo Caprivi** (1831–1899), om politic german de origine italiană, cancelar german (1890–1894).

126. **Rastislav Fadejew** (1826–1884), general și publicist rus. Scrieri: *Puterea militară a Rusiei, Idei asupra chestiunii Orientului.*

127. **Heinrich Geffcken** (1830–1896), diplomat și jurist german. Scrieri: *Chestiunea Dunării, Dreptul de intervenție.*

128. **Eduard von Hartmann** (1842–1906), filosof german, autor al teoriei realismului transcendental. Scrieri: *Doctrina categoriilor, Estetica.*

129. În anul 1878, când Austro-Ungaria a ocupat Bosnia, locuitorii de aici au opus o rezistență foarte puternică față de ocupanți. În anul 1882 o parte a populației din Bosnia s-a răsculat din cauza introducerii serviciului militar obligatoriu.

130. **Ion Maiorescu** (1811–1864), om politic și publicist român, profesor la Colegiul Național din Craiova; agent diplomatic al guvernului revoluționar de la 1848 al Țării Românești pe lângă Dieta germană de la Frankfurt pe Main. Scriere: *Itinerar în Istria și vocabular istriano-român.*

131. **Nicolae Bălcescu** (1819–1852), om politic, istoric și scriitor român. Participant la mișcarea revoluționară de la 1840; inițiator al societății revoluționare secrete „Frăția" și secretar al Asociației literare. A editat, împreună cu A. T. Laurian, „Magazin istoric pentru Dacia". A fost unul dintre conducătorii revoluției de la 1848 din Țara Românească, membru al guvernului provizoriu. A militat pentru drepturile naționale de unitate și independență ale românilor. Scrieri: *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului*

Valahiei până acum; Despre starea socială a muncitorilor plugari din Principatele Române în deosebite timpuri; Mersul revoluției în istoria românilor, Românii subt Mihai-voievod Viteazul (neterminată).

132. Afirmație limitativă pentru personalitatea lui N. Bălcescu.
133. **Felix Wimpffen** (1827–1882), diplomat austriac.
134. **Ion C. Brătianu** (1821–1891), om politic român, fondator și președinte al Partidului Național Liberal (1875–1891). A avut un rol important în revoluția din Țara Românească din anul 1848, în realizarea Unirii din 1859, în războiul de independență din 1877. Prim-ministru (1876–1888).
135. **Nicolae Șerban** (1865–1932), jurist și om politic român, avocat; deputat din anul 1892 în Parlamentul de la Budapesta. În toamna anului 1918 a fost președintele Consiliului Național Român din Făgăraș, calitate în care a participat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.
136. **Dimitrie A. Sturdza** (1833–1914), om politic și personalitate culturală. A avut un rol important în procesul înfăptuirii Unirii Principatelor. Președinte al Partidului Național Liberal (1893–1909); prim-ministru (1895–1896, 1897–1899, 1901–1904, 1907–1908). Membru al Academiei Române, președinte și secretar al acesteia pentru o perioadă lungă de timp. A editat, în colaborare, colecția *Acte și documente relative la istoria renascerii României*.
137. **Jeszenszky Sándor**, procuror în procesul Memorandumului (Cluj, 1894), consilier ministerial și secretar de stat.
138. **Aurel C. Popovici** a fost judecat și condamnat la patru ani închisoare și o amendă de 500 florini pentru că a elaborat și a difuzat „Replica tinerimii universitare române din Transilvania și Ungaria“. În anul 1893 se refugiază în România, scăpând astfel de executarea pedepsei.
139. **Victor Emmanuel II** (1820–1878), rege al Sardiniei (1849–1861), rege al Italiei (1861–1878). Împreună cu Cavour, a realizat independența și unitatea Italiei.
140. **Emilio Visconti-Venosta** (1829–1914), om politic italian, ministru de externe.
141. **Pasquale S. Mancini** (1817–1888), jurist și om de stat italian,

deputat, ministru, cunoscut specialist în drept internațional. A afirmat și teoretizat principiul naționalităților. Scrieri: *Diritto internazionale; Questioni di diritto.*

142. **Giovanni Bovio** (1841–1903), filosof italian. De orientare hegeliană, a elaborat un sistem de filosofie laică și antimetafizică bazată pe un raționalism absolut. Scrieri: *Scritti filosofici e politici; Il naturalismo matematico; Saggio critico del diritto penale.*

143. **Felice Cavallotti** (1842–1898), scriitor și om politic italian, deputat. Scrieri: *Il cantico dei cantici; La figlia di jertfe.*

144. **În ziua de 24 aprilie 1894** s-au organizat două mari mitinguri la București și Iași de către Liga culturală, în semn de solidaritate cu memorandiștii judecați în procesul de la Cluj. Pe data de 19 aprilie 1894 se organizaseră peste 40 de mitinguri de protest în întreaga România.

145. **Răscoala din 1863** a fost declanșată de societăți poloneze secrete împotriva trupelor rusești. Anglia, Franța și Austria s-au oferit să intervină pentru a curma revolta, ofertă respinsă atât de ruși, cât și de polonezi. În urma acestui eveniment, a fost introdusă limba rusă și legislația țaristă în școlile și, respectiv, în administrația din teritoriul polonez anexat de Rusia și s-a făcut împărțirea acestuia în gubernii.

146. **Jacques B. Bossuet** (1627–1704), orator, prelat și scriitor francez, susținător al politicii lui Ludovic al XIV-lea. Scrieri: *Cuvântări funebre, Discurs asupra istoriei universale, Tratat de politică întemeiată pe Scriptură.*

147. **Hermann Biedermann** (1831–1892), jurist și statistician austriac, profesor la Universitatea din Pesta. Scrieri: *Die Bukowina unter Österreich Verwaltung; Die Romanen und Ihre Verbreitung in Österreich.*

148. **Francisc Schuselka** (1811–1886), om politic și publicist ceh, deputat; pangermanist.

149. **Elias Regnault** (1801–1868), publicist și istoric francez. A avut strânse legături cu revoluționarii români pașoptiști, fiind și autorul lucrării *Istoria politică și socială a Principatelor Dunărene.*

150. **Giovanni Battista Vico** (1668–1744), gânditor italian, întemeietor al filosofiei istoriei. Scriere: *Principii de filosofie a istoriei.*

151. **Terenzio Mamiani** (1799–1885), om politic și scriitor italian.

152. **Marco Minghetti** (1818–1886), om de stat italian.

153. **Tadeusz Kosciuszko** (1746–1817), om politic polonez. În anii 1776–1783 a participat la Războiul de independență al coloniilor engleze din America de Nord. Conducător al răscoalei de eliberare a poporului polonez din teritoriul anexat de Rusia țaristă; după înfrângerea răscoalei a trăit în exil.

154. **Walter Bagehot** (1826–1877), autor englez de lucrări în domeniul dreptului. Scrieri: *Constituția engleză; Strada Lombard: o descriere a pieții de bani.*

155. **Johann Filip Carol Iosif Stadion** (1763–1824), om de stat austriac, ministru de externe.

156. **Adolf Bastian** (1826–1905), etnolog german. A dezvoltat teza unității psihologice a omenirii. Scrieri: *Der Mensch in der Geschichte, Die Kulturländer des alten Amerikas.*

157. Prințul **Aleksandr M. Gorceakov** (1793–1883), om politic și diplomat rus, ministru de externe al Rusiei (1856–1882). A promovat o politică de expansiune în Balcani și de apropiere de Franța.

158. **Nicolae Popea** (1826–1908), teolog român. A fost colaborator al lui Andrei Șaguna, ca secretar consistorial. În anul 1889 a fost ales episcop al Caransebeșului, iar în 1899, membru de onoare al Academiei Române. A scris numeroase lucrări de teologie și de istoria Bisericii.

159. **Karl Theodor Inama-Sternegg** (1843–1908), economist, statistician și istoric german, profesor la universitățile din Praga și Innsbruck.

160. **Anton Springer** (1825–1891), istoric și critic de artă german. A propus o constituție federală a Austriei, atacând centralismul. Principala sa scriere: *Handbuch der Kunstgeschichte.*

161. **Jean Ch. L. Simonde de Sismondi** (1773–1842), istoric și

economist francez. Scrieri: *Noi principii de economia politicii; Istoria Franței.*

162. **Jakob Dubs** (1822–1879), om politic și jurist elvețian, președinte al Elveției. A contribuit la reformarea instituțiilor federale elvețiene.

163. **Pierre Joseph Proudhon** (1809–1865), filosof și economist francez. A preconizat o „anarhie pozitivă" bazată pe unirea micilor producători și pe federația comunelor. Scrieri: *Sistemul contradicțiilor economice sau Filosofia mizeriei; Despre dreptate în revoluție și biserică.*

164. **Charles Montesquieu** (1689–1755), scriitor, jurist și filosof francez, colaborator la *Enciclopedia Franceză*. Se pronunță pentru monarhia constituțională și pentru separația puterilor în stat. Opere: *Scrisori persane; Considerații asupra cauzelor grandorii și decadenței romanilor.*

165. **Iosif Unger** (1828–?), om de stat austriac, ministru; profesor universitar. Scriere: *Pentru dezlegarea problemei maghiare.*

166. **Carol Giskra** (1820–1879), om de stat austriac. A participat la revoluția de la 1848; deputat, ministru. A realizat separarea administrației politice de jurisdicție.

167. **Paul Laband** (1838–1918), jurist german. Scriere: *Das Staatsrecht des deutschen Reichs* (4 volume).

168. **Heinrich von Treitschke** (1834–1896), istoric german. Scrieri: *Historische und politische Aufsätze, Deutsche Geschichte in 19 Jahrhundert.*

169. **Alexander Hamilton** (1755/1757–1804), om politic american, unul dintre fondatorii Partidului Federalist. Secretar particular al lui George Washington; ministru de finanțe (1789–1795).

170. **James M. Madison** (1751–1836), om politic american. A participat la elaborarea Constituției americane. Întemeietor, împreună cu Th. Jefferson, al Partidului Republican; secretar de stat (1809–1817).

171. **Alexis Charles Clerel de Tocqueville** (1809–1859), istoric și om politic francez; ministru de externe. A afirmat teza descentralizării statului. Scrieri: *Democrația în America; Vechiul regim și revoluția.*

172. **James Bryce** (1838–1922), om politic și jurist englez. A făcut parte din guvernele Gladstone, Rosebery și Campbell Bannermann. A fost ambasador în SUA. Scrieri: *Studii de istorie și jurisprudență, Sfântul Imperiu Roman.*

173. **Attilio Brunialti** (1849–1920), jurist și om politic italian, profesor de drept constituțional, deputat.

174. **Georg Jellinek** (1851–1911), jurist german, specialist în teoria generală a dreptului promotor al principiului limitării acțiunii statului prin drept.

175. Aurel C. Popovici nu cunoștea harta lui F. Czoernig din anul 1856 care prezenta granițele Transilvaniei cu argumente etnografice. Vezi: Romulus Seișanu, *Principiul naționalităților* (Studiu introductiv, note și ediție de Constantin Schifirneț, Editura Albatros, 1996, p. 146).

176. **Paul Hunfalvi** (1810–1891), filolog și istoric maghiar. A abordat chestiunea originii secuilor, precum și pe aceea privitoare la originea limbii și a poporului român. A susținut că poporul român s-a format în Balcani, de unde românii, în secolul al XIII-lea, s-ar fi infiltrat ca păstori în Ungaria.

177. **Ernst Denis** (1849–?), istoric francez, profesor la Universitatea din Bordeaux. Toate lucrările sale sunt despre Boemia.

178. **Franz Miklosich** (1813–1891), lingvist și filolog sloven, slavist. În lucrările sale face referiri la români. Scrieri: *Elemente slave în limba română; Gramatica comparată a limbilor slave; Contribuții la fonetica dialectelor românești; Dicționar etimologic al limbilor slave*. A fost membru de onoare al Academiei Române.

179. **Oliver Cromwell** (1599–1658), om politic englez, conducătorul Revoluției burgheze din Anglia; Lord protector.

180. **Friedrich Hebbel** (1813–1863), scriitor german, unul dintre creatorii teatrului german modern. Dintre piesele sale amintim: *Judith, Maria Magdalena*, trilogia *Nibelungii.*

181. **Heinrich Clam-Martinitz** (1863–1932), om de stat austriac, deputat, cancelar al Austriei (1916–1917); prieten al arhiducelui Franz-Ferdinand.

182. **Friedrich Paulsen** (1846–1908), filosof german. A dat o

interpretare psihologică și biologică apriorismului kantian. Opere: *Sistemul de etică, I. Kant.*

183. **Richard Cobden** (1804–1865), economist englez, membru al parlamentului.

184. **Argument simplist**; sunt numeroase exemple de înfrângeri sau victorii care nu au depins de tipul de organizare (centralizat sau federal).

185. **Wilhelm Roscher** (1817–1894), economist german, profesor universitar. Scrieri: *Kolonien, Kolonial und Auswanderung, Grundlagen der Nationalökonomie.*

186. **Karel Kramar** (1860–1937), om politic ceh, lider al Partidului Național-Democrat, prim-ministru al celui dintâi guvern al statului independent cehoslovac (1918–1919), fiind șeful delegației acestui stat la Conferința de Pace de la Paris (1919–1920).

187. **Alexander J. Helfert** (1820–1910), om politic și istoric austriac.

188. **Adam George Czartoryski** (1770–1861), om politic polonez. A luptat împotriva rușilor în anul 1792. După împărțirea Poloniei este luat ostatic de către Ecaterina a II-a. În timpul domniei țarului Alexandru I a fost ministru de externe al Rusiei; șef al guvernului polonez în timpul răscoalei din 1830-1831.

189. **François La Rochefoucauld** (1613-1680), scriitor și moralist francez. Operă: *Reflecții sau sentințe și maxime morale.*

190. **Anatol Leroy Beaulieu** (1842–?), publicist francez. Scrierea principală: *Imperiul țarilor și rușii* (3 vol.) este una dintre cele mai importante lucrări despre istoria și politica rusească.

191. **Frederich Lange** (1828–1875), filosof german de orientare iluministă. A dezvoltat ideile filosofiei lui Kant. Opera principală: *Geschichte des Materialismus.*

192. **Nicolai Danilevsky** (1822–1885), gânditor rus; dezvoltă teoria panslavismului. Lucr. pr.: *Rusia și Europa.*

193. **Take Ionescu** (1858–1922), om politic român, lider al Partidului Conservator-Democrat. De mai multe ori ministru; prim-ministru (dec. 1921– ian. 1922). A luptat pentru

cauza românilor transilvăneni. Ca ministru de externe (1920–1921) a inițiat și creat Mica Înțelegere.

194. **Barbu Ștefănescu Delavrancea** (1858–1918), scriitor, avocat și om politic român. Orator remarcabil. A susținut soluționarea problemei țărănești și realizarea unității naționale. Opere: *Hagi Tudose, Domnul Vucea*, trilogia dramatică: *Apus de soare, Viforul* și *Luceafărul.*

195. **Rudolf al II-lea,** împărat german (1576–1612), rege al Boemiei (1576–1611) și al Ungariei (1572–1608). A dus războaie cu turcii și a încheiat tratate de alianță cu Sigismund Báthory și cu Mihai Viteazul.

196. **Ioan Sârbu** (1865–1922) istoric român, doctor în istorie; profesor de istorie la Seminarul Central și prim-custode al Bibliotecii Fundației Regale Carol din București; distins cu Marele Premiu Năsturel al Academiei. În anul 1892 a mers, în delegația memorandiștilor, la Viena. A fost membru în Comisia de redactare a Declarației de unire a Transilvaniei și Banatului cu România. A fost deputat în primul parlament al României întregite. Scrieri: *Mateiu-Vodă Basarabas auswärtige Beziehungen 1632–1654; Istoria lui Mihai Vodă Viteazul, domnul Țării Românești.*

197. **George Popovici** (1863–?), jurist și om politic român. A fost membru al Camerei Deputaților din Viena și al Dietei Bucovinei.

198. **Ioan N. Șoimescu** (1826-1890), istoric român. A fost avocat, procuror general, senator. Lucrări: *Moartea lui Radu VII de la Afumați; Constantin Basarab Brâncoveanu; Daciada; Istoria generală a românilor din amândouă Dacii.*

199. **V. A. Urechia** (1834–1901), istoric, scriitor și om politic român; ministru al Instrucțiunii Publice în trei guverne; președintele Ligii culturale (1893–1897). A susținut foarte activ cauza memorandiștilor. Scrisorile de simpatie și solidaritate cu românii acuzați în procesul de la Cluj din 7 mai 1894 le-a publicat în volumul *Voci latine. De la frați.* Alte scrieri: *Istoria românilor* (14 vol.), *Istoria școalelor.*

200. **Milan Pirotsanaz** (1837–1897), om de stat sârb, deputat, ministru de externe, prim-ministru.

CUPRINSUL

Tehnoredactor: DOINA NANU
Tehnoredactare computerizată: LIVIU DOBREANU
Bun de tipar: 27. 11. 1997.
Apărut: 1997.
Tipărit: ***Semne***

CARTEA A APĂRUT CU SPRIJINUL MINISTERULUI CULTURII

Die Vereinigten Staaten von Gross-Österreich.

Lithogr. u. Druck v. Dietrich Reimer (Ernst Vohsen) Berlin.

Deutsch-Österreich | Deutsch-Böhmen | Deutsch-Mähren | Ungarn | Böhmen | Siebenbürgen | Ost-Galizien | West-Galizien | Kroatien | Slowakenland | Woiwodina | Trento | Triest | Krain | Seklerland

Ethnos

„[Cartea] **Statele Unite ale Austriei Mari** are o îndoită însemnătate: nicăieri nu va găsi cineva adunate cu atâta străduință informații așa de felurite, așa de cu gust puse la o parte [...]. Este atâta putere de a frământa acest mare subiect, de a rândui și folosi atâtea știri de atâtea feluri, culese din atâtea locuri, este atâta energie de stil, care arată un scriitor de chemare".

N. IORGA

ISBN 973-24-0497-3